

16—18 maj

Debatter m. m.

Tisdagen den 17 maj

Sid.

Svar på interpellation av herr Andersson, Torsten, ang. utflyttning av statliga verksamheter från stockholmsområdet	5
Beredande av slutna psykiatrisk vård i vissa fall	8
Rättspsykiatrisk undersökning i brottmål	34
Tillskott till Norrbottens järnverk aktiebolag	40
Eldistributionens funktion och organisation	55
Om försäljning till allmänheten av aktier i statliga företag	56
Om försäljning till allmänheten av aktier i LKAB	57
Om förläggning av viss statlig industri till Skaraborgs län	58
Om statliga åtgärder för inrättande av en mineralullfabrik	63
Interpellationer:	
av herr Kristiansson, Axel, ang. en överenskommelse mellan Sveriges och Danmarks regeringar om dansk export av kött till Sverige, m. m.	67
av herr Lundström om successiv utbyggnad av parkeringsanläggningar inom nybyggda områden	68
Meddelande ang. enkel fråga av herr Eriksson, Karl-Erik, om upplåtelse av kyrka för frikyrklig vigsel i vissa fall	69

Onsdagen den 18 maj

Svar på enkla frågor:

av herr Strandberg ang. försvarets upphandling	70
av herr Wirtén om bättre anpassning mellan skolskjuts- och lästider	71
Riktlinjer för lokaliseringspolitiken, m. m.	72

	Sid.
Svar på interpellationer:	
av herr Olsson, Johan, ang. lokaliseringspolitiska åtgärder vid ändrad jordbrukspolitik	115
av herr Karlsson, Göran, ang. möjligheterna för unga handikappade att erhålla arkivarbete	115
Meddelande ang. enkla frågor:	
av herr Svanström ang. ersättning för vissa skador inom jordbruket till följd av översvämning	132
av fru Segerstedt Wiberg ang. svenska televisionssändningar till narviksområdet i Norge	132

Samtliga avgjorda ärenden

Tisdagen den 17 maj

Andra lagutskottets utlåtande nr 44, ang. beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall, m. m.	8
Första lagutskottets utlåtande nr 29, ang. rättspsykiatrisk undersökning i brottmål, m. m.	34
Statsutskottets utlåtande nr 105, ang. tillskott till Norrbottens järnverk aktiebolag	40
— nr 106, ang. bidrag till ett institut för rationalisering av storkhushållen	54
— nr 101, ang. överlåtelse av viss staten tillhörig mark m. m. ..	55
Allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 45, ang. eldistributionens funktion och organisation	55
Statsutskottets utlåtande nr 108, om utredning rörande försäljning till allmänheten av aktier i statliga företag	56
— nr 109, om försäljning till allmänheten av aktier i LKAB	57
Bevillningsutskottets betänkande nr 42, ang. ändring i kommunalskattelagen, m. m.	58
Bankoutskottets utlåtande nr 28, ang. redogörelse för Nordiska rådets fjortonde session	58
— nr 29, om förläggning av viss statlig industri till Skaraborgs län	58
— nr 30, om statliga åtgärder för inrättande av en mineralullfabrik	63
— nr 31, ang. kapitalförsörjningen vid industriellt byggande	66
Tredje lagutskottets utlåtande nr 42, ang. förslag till virkesmätningsslag	67
— nr 43, ang. förslag till kungörelse om ändring i byggnadsstadgan	67
— nr 44, ang. Sveriges sjöterritorium	67
— nr 45, ang. kontinentalsockeln m. m.	67
Allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 46, om utredning angående kraftvärmeverk	67
— nr 47, ang. könsrollerna	67

Måndagen den 16 maj

Kammaren sammanträdde kl. 16.00; och dess förhandlingar leddes av herr förste vice talmannen.

Justerades protokollet för den 10 in-
nevarande månad.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 125, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1966/67 till högre utbildning och forskning samt lärarutbildning jämte i ämnet väckta motioner;

nr 220, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående huvudmannaskapet för mentalsjukvården m. m.;

nr 221, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förstatligandet av uppbördsverken och omorganisation av de lokala skattemyndigheterna m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 222, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 25 maj 1962 (nr 381) om allmän försäkring, m. m., i vad propositionen avser medelsanvisning till folkpensioner; och

nr 223, angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1966/67.

Anmälades och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 216, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § 2:o) lagen den 26 maj 1909 (nr 38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt; samt

nr 217, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om änd-

rad lydelse av 37 kap. 1 och 2 §§ brottsbalken.

Vid föredragning av motionen nr 755 hänvisades densamma, såvitt den avsåg skattepolitiken, till bevillningsutskottet och i övrigt till bankoutskottet.

Vid föredragning av motionen nr 756 hänvisades densamma, såvitt den avsåg punkterna 1, 2 och 3, till statsutskottet, såvitt den gällde punkten 4 och punkten 5, i vad sistnämnda punkt berörde beskattningsfrågor, till bevillningsutskottet samt i övrigt till bankoutskottet.

Föredrogos och hänvisades motionen nr 757 till bevillningsutskottet och motionen nr 758 till statsutskottet.

Föredrogos och bordlades ånyo statsutskottets utlåtanden nr 107—109, bevillningsutskottets betänkande nr 42, bankoutskottets utlåtanden nr 27—31, tredje lagutskottets utlåtanden nr 42—45 samt allmänna beredningsutskottets utlåtanden nr 46 och 47.

Herr FÖRSTE VICE TALMANNEN yttrade:

Jag hemställer att kammaren måtte besluta att bankoutskottets utlåtande nr 27, statsutskottets utlåtanden nr 107 samt nr 98—100 i nu nämnd ordning sättes sist på morgondagens föredragningslista.

Denna hemställan bifölls.

Anmäldes och bordlades följande till kammaren överlämnade kungl. propositioner:

nr 122, med förslag till lag angående upphävande av lagen den 16 juni 1961 (nr 390) om statsmonopol på tillverkning av tobaksvaror; och

nr 123, angående godkännande av ändringar i konventionen angående

upprättandet av Europeiska frihandels-sammanslutningen, m. m.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 16.05.

In fidem

Fritz af Petersens

Tisdagen den 17 maj

Kammaren sammanträdde kl. 11.00.

Herr *Svedberg, Lage*, anmälde, att han åter infunnit sig vid riksdagen.

Justerades protokollet för den 11 in-
nevarande månad.

Ang. utflyttning av statliga verksamheter från stockholmsområdet

Herr statsrådet och chefen för finansdepartementet **STRÅNG**, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr *Torsten Anderssons* interpellation angående utflyttning av statliga verksamheter från stockholmsområdet, erhöll ordet och anförde:

Herr talman! Herr Andersson i Brämhult har interPELLERAT statsministern om regeringen har för avsikt att lägga fram förslag om utflyttning av statlig verksamhet från stockholmsområdet till andra delar av landet på grundval av det betänkande, som lokaliseringsutredningen rörande statlig verksamhet har avgett. InterPELLATIONEN har överlämnats till mig för besvarande, och jag vill meddela följande.

Lokaliseringsutredningens betänkande har tillställts ca 130 remissinstanser för yttrande. Flertalet remissorgan ställer sig allmänt negativa inför tanken på en utflyttning enligt utredningens riktlinjer. Endast några få myndigheter av dem som berörs av förslagen har tillstyrkt utflyttning för egen del. Den ojämförligt största delen av de statliga myndigheterna, affärsverken, de statliga bolagen och den enskilda sektorns organisationer avstyrker att förslagen genomförs.

I ett svar på en enkel fråga som ställdes förra våren i denna kammare rörande det här aktuella ämnet, sade jag, att jag var skeptisk inför möjligheten att redovisa en proposition om en samlad utflyttning. Jag hade då ännu inte hunnit ta del av hela det omfattande remissmaterialet. Genomgången av remissvaren har ytterligare stärkt min tveksamhet.

Lokaliseringen av den statliga verksamheten är en stor och vittomfattande fråga, som kräver noggranna överväganden. Det är inte bara en fråga om lokalisering utan även om effektivitet och ekonomi. Ett beslut om en så omfattande utflyttning av statlig verksamhet från Stockholm som lokaliseringsutredningen föreslår skulle få långtgående konsekvenser. Det är dessutom diskutabelt om vi i rådande samhällsekonomiska läge kan och bör mobilisera upp så stora resurser för detta ändamål som skulle komma att behövas.

Jag är därför inte beredd att framlägga något samlat omlokaliseringsförslag på grundval av utredningsbetänkandet. Hithörande frågor får prövas med hänsynstagande till förutsättningarna för utflyttning i varje enskilt fall.

Herr **ANDERSSON, TORSTEN**, (cp):

Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet få säga ett tack för svaret på interpellationen.

Vid interpellationens framställande var jag fullt medveten om att finansministern i sitt departement har att handha de omfrågade problemen, och med att ställa spörsmålet till hans excellens herr statsministern avsåg jag

Ang. utflyttning av statliga verksamheter från stockholmsområdet

att uppnå ett besked bakom vilket hela regeringen kunde sägas stå, detta därför att jag betraktar denna fråga som särskilt stor och viktig för vårt land. Jag har emellertid ingen anledning att betvivla att inte också herr finansministern har regeringen bakom sig, men jag vore tacksam om finansministern ville utsträcka sin vänlighet till att omfatta även ett besked på den punkten.

Jag är ledsen att jag inte kan mobilisera så mycken vänlighet, att jag också kan tacka för svarets innehåll. Det är helt enkelt nedslående för den som trott på att frågan om den statliga företagsamhetens utlokalisering ändå är inte endast en möjlighet, utan också en angelägenhet — och det av första ordningen.

Det står fullt klart för mig att föga intresse för några förändringar i det befintliga status på detta område förefinns enligt remissyttrandena. Om någon bör jag vara medveten om detta, sedan jag såväl under pågående utredningsarbete som senare blivit föremål för mangling på den punkten av företrädare för de berörda verken och institutionerna. Jag hade ändå till nu den föreställningen, att herr finansministern var medveten om angelägenheten av att genom en utlokalisering av statlig verksamhet lätta på trycket i Stockholm och samtidigt ge ett handtag åt andra delar av landet. Av interpellationssvaret har jag inte kunnat finna, huruvida finansministern själv är intresserad eller ej av en förändring. Ett besked på den punkten skulle vara av stort värde och intresse i detta sammanhang.

Avslutningsvis tar finansministern helt avstånd från en mera samlad utflyttning men gör ändå klart att frågan om punktvisa utflyttningar kan tas upp till prövning.

Min fråga blir till slut därför: När avser herr finansministern att aktualisera dessa punktvisa utflyttningar, och vilka verk och inrättningar blir det i så fall fråga om?

Herr statsrådet **STRÄNG**:

Herr talman! Jag skall gärna svara på de frågor, som interpellanten har ställt i sin kommentar till mitt svar.

Självfallet står hela regeringen bakom det avgivna svaret, det är ingen som helst diskussion om den saken. Svaret har granskats av samtliga regeringsledamöter med ett godkännande signum. På den punkten är det således ingen tvekan.

Sedan var interpellanten intresserad av att höra min rent personliga uppfattning i dessa frågor. Jag kan väl säga, att i samtliga fall, där en utflyttning är förenlig med effektivitet i den statliga administrationen och i övrigt lämplig, har han hos mig en positiv anhängare till en utflyttning.

Närmare bestämt skulle jag vilja uttrycka mig så att jag säger, att det inte är någon specifik fördel att ha verken liggande just i Stockholm, och att det heller inte är någon specifik fördel att ha dem liggande i landsorten. Det hela beror på om det ur allmän samhällelig synpunkt kan vara lämpligt med det ena eller det andra, och det är detta som är avgörande för vårt ställningstagande.

Att man i dagens läge får angripa dessa frågor med en viss försiktighet är dessutom betingat av att personalfrågorna är mycket väsentliga. Om man, som utredningen hade tänkt sig, ger sig på en systematisk, samlad utflyttning, så har jag en rätt bestämd känsla av att man skulle ställa åtskilliga verk i en mycket besvärande situation på grund av att personalen helt enkelt vägrar att flytta med. Läget på arbetsmarknaden är ju sådant att det finns alternativa arbetsmöjligheter för personalen, och självfallet kommer ett verk i en synnerligen penibel situation, om det på den nya platsen skall nyrekrytera folk utan erfarenhet av verkets speciella funktioner och arbete. Det där hör ju samman med effektiviteten i den statliga verksamheten, och speciellt i dagens läge utgör nog arbetsmarknads-

Ang. utflyttning av statliga verksamheter från stockholmsområdet

och personalsituationen ett extra argument för att ta det med en viss försiktighet.

Så ungefär kan jag väl säga att jag rent personligt ser på detta spörsmål. Emellertid bör det väl ändå uppstå vissa situationer, när man kan tänka sig en utflyttning. Vissa verk står — kanhända på grund av en expansion eller av andra skäl — inför omflyttning. När det då gäller att med stort besvär skaffa dem nya kontors- eller administrationslokaler i det överansträngda Stockholm, då är situationen den rätta att göra en parallell undersökning, huruvida man inte i stället kan bereda dem lokaler någon annanstans än i Stockholm.

Svårigheterna med en utflyttning har fått en ganska god belysning av opinionen i remissvaren. Man kan säga att man inte behöver ta avgörande intryck av en remissopinion, men i det här fallet har den varit så deciderad att det är svårt att nonchalera den.

Jag nämnde i interpellationssvaret, att ungefär 130 instanser har fått uttala sig om utredningens förslag rörande en samlad systematisk utflyttning. Av länsstyrelserna är det bara en minoritet — ett tiotal av 25 — som har uttalat sig till förmån för förslaget, och av naturliga skäl är det länsstyrelser som hör hemma i de norra delarna av landet, på Gotland, i Småland och naturligtvis också Östergötlands län, vars landshövding har varit ordförande i utredningen. Inte ens inom länsförvaltningarna har man således kunnat mobilisera någon majoritet för utredningens radikala utflyttningsförslag. Av det återstående hundratalet remissinstanser har på sin höjd ett tiotal — i regel motvilligt och med reservationer — uttalat sig positivt om en utflyttning enligt de linjer utredningen föreslagit.

Rätt intressant är att endast ett av de tre kommunförbunden, nämligen Landstingsförbundet, har talat för en utflyttning. Stadsförbundet — helt naturligt — men även Kommunförbundet

har intagit en negativ inställning till tanken. Icke överraskande har samtliga arbetstagarorganisationer — LO, TCO, SACO och SR — protesterat mot tanken på en sådan radikal utflyttning. Jag nämnde förut att personalopinionen har betydelse i det ansträngda arbetsmarknadsläge där vi befinner oss just nu.

Näringslivets organisationer borde i en sådan här fråga kunna uppträda mera neutralt än de statliga organen. RLF och Sveriges lantbruksförbund har helt naturligt talat för utflyttning och dessutom även hantverks- och industriorganisationerna, medan däremot Kooperativa förbundet, Svensk industriförening, Svenska arbetsgivareföreningen, Sveriges industriförbund och Grossistförbundet har varit negativt inställda till en utflyttning.

När man sedan talar med hela floran av statliga verk är det naturligtvis inte förvånande att man möter ett mycket bestämt och klart motstånd. Endast i rena undantagsfall har något verk svävat på målet.

Sådan är remissopinionen, och inför denna måste man nog, hur utflyttningsvänlig man än skulle kunna vara, säga sig, att den grundläggande tanken att nu bara bestämma sig och sedan radikalt och systematiskt göra en kraftig utflyttning inte är genomförbar. Man får pröva systemet i varje särskilt fall, bl. a. utifrån den utgångspunkt som jag inledningsvis antydde, alltså när vissa omställningar blir aktuella i den statliga administrativa apparaten.

Herr ANDERSSON, TORSTEN, (cp):

Herr talman! Det finns all anledning att till herr finansministern framföra ett tack för den trots alla negativa remissyttranden frejdiga deklaration, som han har avgivit när det gäller att punktvis flytta ut den statliga verksamheten. Jag vill gärna, herr talman, ta fasta på detta. Det är ju ändå en deklaration, som jag tror är värdefull i sammanhanget.

Ang. beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall

Sedan kanske jag kan få säga, att jag inte delar finansministerns uppfattning att personalrekryteringen på de nya lokaliseringsorterna skulle bli så besvärlig. Nog kommer den att skapa problem, alltid, och jag vill ju reservera mig för att det har runnit mycket vatten i Strömmen sedan utredningen arbetade. På den tiden gjorde vi ändå vissa sonderingar, som inte var avskräckande på den punkten. Det gäller naturligtvis då de lägre befattningshavarna — det är alldeles uppenbart — men det finns alltså en reserv, tror jag, att ösa ur i fråga om personalrekryteringen.

Jag kan också hålla med om att remissmyndigheterna är negativa. Det var väl väntat. Vi gjorde många sonderingar om vilka statliga verk som skulle kunna komma i fråga för utflyttning och fick i huvudsak ganska negativa intryck.

Får jag, herr talman, berätta en upplevelse under pågående utredningsarbete, vilken det finns anledning att stanna inför. Det gäller då inte den stora lokaliseringsutredningen, utan utredningen på sin tid angående lokaliseringen av sjöfartsverket. Denna lokalisering var ju i och för sig mycket spännande. Vi hade begärt att få företräde för generaldirektören i ett av de verk som skulle gå upp i det nya sjöfartsverket. Verket hade vid detta tillfälle en stridbar och ärlig generaldirektör, som när vi hade satt oss till bords höll ett entimmesanförande om hur otänkbart det ur alla synpunkter var att detta verk flyttades ut. Verket är dock ett av de mest decentraliserade i hela vårt land. I min plädering hade jag hävdat att detta verk borde flyttas till Gävle, och generaldirektören slutade med att säga: »Förresten, herr Andersson, vad i Herrans namn har vi gjort för ont för att vi skall förvisas till Gävle?»

Detta kanske ger problemställningen i ett nötskal. Vad gävleborna säger om detta undandrar sig min bedömning.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Föredrogs och hänvisades till lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 122, med förslag till lag angående upphävande av lagen den 16 juni 1961 (nr 390) om statsmonopol på tillverkning av tobaksvaror.

Föredrogs och hänvisades till utrikesutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 123, angående godkännande av ändringar i konventionen angående upprättandet av Europeiska frihandelssammanslutningen, m. m.

Ang. beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 44, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall, m. m., jämte i ämnet väckta motioner.

Genom en den 4 mars 1966 dagtecknad proposition, nr 53, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall;

2) lag om ändring i sjukvårdslagen den 6 juni 1962 (nr 242);

3) lag om ändrad lydelse av 30 kap. 7 § och 31 kap. 3 § brottsbalken;

4) lag om ändrad lydelse av 20 kap. 7 § rättegångsbalken;

5) lag angående ändring i lagen den 4 juni 1964 (nr 450) om åtgärder vid samhällsfarlig asocialitet;

6) lag angående ändring i lagen den 6 maj 1964 (nr 541) om behandling i fångvårdsanstalt;

7) lag angående ändrad lydelse av 2 § lagen den 22 maj 1963 (nr 197) om allmänt kriminalregister;

Ang. beredande av slutna psykiatrisk vård i vissa fall

8) lag angående ändrad lydelse av 4 § lagen den 24 mars 1944 (nr 133) om kastrering.

Sinnessjuklagen den 19 september 1929 (nr 321) hade föreslagits upphävd. Enligt propositionen skulle i fortsättningen all frivillig vård för psykisk sjukdom regleras av bestämmelserna i sjukvårdslagen den 6 juni 1962 (nr 242) på samma sätt som kroppssjukvården. Den som själv sökte sjukhusvård för psykisk sjukdom skulle icke i något fall kunna hållas kvar på sjukhuset mot sin vilja.

Möjligheten att i vissa fall bereda psykiskt sjuka vård på sjukhus även mot deras vilja kunde icke helt undvaras. I propositionen hade föreslagits att bestämmelser om villkoren för att detta skulle få ske skulle få sin plats i en särskild lag, benämnd lag om beredande av slutna psykiatrisk vård i vissa fall.

Förutsättningen för att någon skulle kunna beredas vård enligt den föreslagna lagen vore, att han lede av psykisk sjukdom och att slutna psykiatrisk vård vore oundgängligen påkallad med hänsyn till sjukdomens art och grad och till att vissa s. k. specialindikationer föreläge. Vidare avsåges intagning efter domstols förordnande i brottmål kunna ske i samma omfattning som för närvarande. Härutöver hade föreslagits en s. k. medicinsk specialindikation. Denna innebure, att den sjuke skulle kunna beredas vård mot sin vilja, om han uppenbarligen saknade sjukdomsinsikt till följd av sjukdomen och kunde få sitt tillstånd avsevärt förbättrat genom vården eller avsevärt försämrat om den uteblev.

Med psykisk sjukdom jämfördes psykisk abnormitet som icke vore psykisk sjukdom eller psykisk efterblivenhet.

Begreppet mentalsjukhus skulle utmönstras ur lagstiftningen. Bestämmande för var vård skulle beredas med stöd av den föreslagna lagen vore sjukvårdslagens regler, att vård skulle be-

redas på sjukhus eller klinik, som avsåges för vården i fråga.

Lagförslaget innehöll utförliga regler om vem som finge göra ansökan om intagning. Ansökningen skulle vara skriftlig. Vårdintyg av läkare skulle bifogas. Om den medicinska specialindikationen åberopades skulle intyget vara utfärdat av läkare, som hade specialistbehörighet i psykiatri.

Den nuvarande principen att vårdbehovet skulle prövas av två av varandra oberoende läkare — den som utfärdade vårdintyget och överläkaren vid sjukhuset — markerades starkare i den föreslagna lagen. För intagning på visst sjukhus finge i princip icke godtagas vårdintyg av läkare, som vore knuten till den slutna psykiatriska vården vid det sjukhuset.

Vårdbehovsprövning skulle göras av överläkaren inom i regel tio dagar efter intagningen.

Såväl beslut om intagning som beslut vid vårdbehovsprövningen att patienten alltjämt skulle vara intagen på sjukhuset finge överklagas till en lokal utskrivningsnämnd.

När förutsättningarna för intagning mot patientens vilja icke längre föreläge, skulle han omedelbart skrivas ut från sjukhuset. Enligt huvudregeln beslutade överläkaren om utskrivning. Vägrade överläkaren utskrivning skulle beslutet kunna överklagas till den lokala utskrivningsnämnden. När det gällde patienter som domstol överlämnat till vård och vissa med dem jämställda personer skulle det ankomma på utskrivningsnämnden att besluta om utskrivning i första instans.

Enligt förslaget skulle utskrivningsnämnden bestå av en jurist som ordförande, en läkare som borde vara särskilt kunnig i psykiatri och en person med erfarenhet i allmänna värv. Läkare som tjänstgjorde inom den slutna psykiatriska vården finge icke som ledamot deltaga i handläggningen av ärende som rörde patient på det sjukhus där han tjänstgjorde.

Ang. beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall

Utskrivningsnämndens beslut i intagnings- och utskrivningsfrågor skulle enligt förslaget kunna överklagas till en central nämnd. Denna kallades psykiatriska nämnden och skulle ersätta den nuvarande sinnessjuknämnden.

Den nya lagstiftningen hade föreslagits träda i kraft den 1 januari 1967, d. v. s. samtidigt som landstingen övertoge huvudmannaskapet för mental-sjukvården.

I samband med propositionen hade utskottet behandlat följande i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna nr 695 i första kammaren av herrar *Kaijser* och *Blomquist* samt nr 856 i andra kammaren av fru *Kristensson* och herr *Hedin*,

2) de likalydande motionerna nr 696 i första kammaren av herr *Pettersson*, *Harald*, och herr *Carlsson*, *Eric*, samt nr 855 i andra kammaren av herr *Gustavsson* i Alvesta och herr *Larsson* i Borrbj,

3) motionen nr 701 i första kammaren av herr *Åkerlund*,

4) motionen nr 841 i andra kammaren av herrar *Hedlund* och *Ohlin*,

5) motionen nr 857 i andra kammaren av fröken *Wetterström m. fl.* samt

6) motionen nr 858 i andra kammaren av herr *Wiklund* och fröken *Elmén*.

I motionerna I: 695 och II: 856 hade yrkats, att riksdagen skulle antaga det till propositionen nr 53 fogade förslaget till lag om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall, m. m., med de ändringar, att 6 och 10 §§ erhöles i motionerna föreslagen lydelse, att efter 36 § intoges en ny 37 § av i motionerna angiven lydelse samt att 37 och 38 §§ enligt förslaget erhöles beteckningen 38 och 39 §§.

De i dessa motioner framlagda förslagen avsågo

betr. förfarandet vid intagning på handlingar, (6 och 10 §§), att läkare, anställd vid den klinik inom den slutna psykiatriska vården, på vilken den sjuke skulle intagas, finge rätt att utfärda vårdintyg om det innebure avsevärda olägenheter för den sjuke att skaffa intyg av annan läkare. Vidare ansågo motionärerna, att sjukhusläkaren skulle äga rätt att fatta preliminärt beslut om intagning, vilket skulle prövas av utskrivningsnämnden inom 72 timmar,

betr. den fria intagningsformen vid intagning för vård, att, om särskilda skäl vore därtill, den som intoges enligt den fria intagningsformen skulle kunna överföras till vård med kvarhållningsrätt efter preliminärt beslut av den för vården ansvarige läkaren, under förutsättning att denne försäkrat sig om samtycke från person, som vore behörig att föranstalta om vård, och att beslutet underställdes utskrivningsnämnden, som hade att inom 72 timmar avgöra ärendet,

betr. tystnadsplikt, att hänvisning till sjukvårdslagens regler om tystnadsplikt skulle införas i förslaget till lag om sluten psykiatrisk vård i vissa fall. Vidare hade motionärerna hemställt om en särskild bestämmelse i lagförslaget om att handlingar rörande de sjuka skulle förvaras så, att obehöriga icke kunde komma åt dem.

I motionen II: 841 hade hemställts, att riksdagen vid sin behandling av ifrågavarande lagförslag måtte för sin del besluta, att i lagen skulle ingå ett stadgande om rätt för intagen att erhålla offentligt biträde i den omfattning, som föreslagits av sinnessjuklagstiftningskommittén.

I motionen II: 857 hade anhållits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte uttala, att förslag till ny giftermålsbalk i de delar, som avsågo medicinska äktenskapshinder, borde föreläggas riksdagen i sådan tid, att be-

Ang. beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall

stämmeelserna kunde träda i kraft den 1 januari 1967, samt att tillämpningsföreskrifter avseende lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall, m. m., vad gällde läkares anmälningsplikt till pastorsämbete rörande äktenskapshinder icke måtte utfärdas förrän riksdagen tagit ställning till förslaget om giftermålsbalk.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

A. att riksdagen med bifall till förevarande proposition, nr 53, såvitt den anginge 6 och 10 §§ i förslaget till lag om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall, måtte avslå motionerna I: 695 och II: 856, i motsvarande del;

B. att riksdagen med bifall till propositionen, såvitt den anginge 4 § i förslaget till lag om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall, måtte avslå motionen II: 858 i motsvarande del;

C. att riksdagen med bifall till propositionen, såvitt den anginge 15 § i förslaget till lag om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall, måtte avslå motionen I: 701 i motsvarande del;

D. att riksdagen, med bifall till propositionen, såvitt den anginge 29 § i förslaget till lag om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall, måtte besluta, att motionerna I: 696 och II: 855, i motsvarande del, icke skulle föranleda någon åtgärd;

E. att riksdagen med bifall till propositionen, såvitt den anginge 26 och 32 §§ i förslaget till lag om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall, måtte avslå motionen II: 841 i motsvarande del;

F. att riksdagen med avslag å motionerna I: 695 och II: 856, såvitt de anginge införande av ytterligare en paragraf i förslaget till lag om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall, måtte — med förklaring att riks-

dagen funnit visst tillägg böra göras till det genom propositionen framlagda förslaget till lag om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall — bifalla propositionen i de delar, som icke omfattades av vad utskottet hemställt, med den ändringen, att 22 § erhöles i utlåtandet angiven lydelse;

G. att riksdagen i anledning av motionerna I: 695 och II: 856, såvitt de anginge överflyttning av den som intagits enligt den fria intagningsformen till intagning med kvarhållningsrätt, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet i denna del anför;

H. att motionen II: 858, såvitt den anginge en effektiv tillsyn, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd; samt

J. att motionen II: 857 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

vid utskottets hemställan under A och G

I. av fru *Hamrin-Thorell*, herrar *Eric Carlsson* och *Rimmerfors*, fröken *Wetterström* samt herr *Jonsson*, vilka ansett, att utskottets yttrande i vissa angivna delar bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen med bifall till förevarande proposition, nr 53, såvitt den anginge 6 och 10 §§ i förslaget till lag om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall, måtte avslå motionerna I: 695 och II: 856, i motsvarande del;

vid utskottets hemställan under E

II. av fru *Hamrin-Thorell*, herrar *Eric Carlsson*, *Edström*, *Rimmerfors* och *Gustavsson* i Alvesta, fröken *Wetterström* samt herr *Jonsson*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del erhålla den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen med bifall till motionen II: 841 måtte antaga 26 och 32 §§ i förslaget till lag om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall

Ang. beredande av slutn psykiatrisk vård i vissa fall

med de ändringarna, att paragraferna erhöles i reservationen angiven lydelse;

vid utskottets hemställan under F

III. av herr Kaijser, som dock ej antytt sin mening;

vid utskottets hemställan under J

IV. av herr Eric Carlsson, som likväl ej antytt sin åsikt.

Vid utlåtandet fanns därjämte fogat ett särskilt yttrande, *vid utskottets hemställan under J*, av fru Hamrin-Thorell, herr Rimmerfors och fröken Wetterström.

Herr statsrådet ASPLING:

Herr talman! Förra onsdagen fattade riksdagen ett viktigt beslut om huvudmannaskapet för den psykiatriska sjukvården. Landstingen blir från och med den 1 januari 1967 huvudmän även för denna del av sjukvården. En utveckling mot en enhetlig sjukvårdsorganisation, som länge pågått, fick därmed sin slutliga bekräftelse.

Bakgrunden är väl känd. Vi vet att förbättrade medicinska möjligheter och ökade personella och materiella resurser har lett fram till en allt effektivare vård. Den ökade patientomsättningen har medfört en reducering av vårdtiderna med mer än hälften. För nyinskrivna patienter utgör vårdtiden numera i genomsnitt endast någon månad. De förbättrade förhållandena har medfört att patienterna i allt större utsträckning också själva söker psykiatrisk vård, varigenom behandlingen många gånger kan sättas in på ett tidigare stadium och därmed ge bättre resultat. Det är därför angeläget att understryka, att sjukvård bör bedrivas på i princip samma villkor oavsett om en sjukdom kan karaktäriseras som mentalsjukdom eller kroppssjukdom.

Detta har också, herr talman, varit ett viktigt motiv vid utformningen av det förslag till ny lag som vi nu skall besluta. Denna nya lag om beredande av slutn psykiatrisk vård i vissa fall

utgör jämte huvudmannaskapsreformen en stadsfästelse av integrationen mellan kroppssjukvård och mentalsjukvård.

Den nya lagen skall ersätta 1929 års sinnessjuklag. Enligt den skulle ursprungligen all intagning grundas på skriftlig ansökan och den sjuke kunde hållas kvar på sjukhuset mot sin vilja. Man brukar kalla det för att sjukhuset har retentionsrätt.

År 1959 infördes en möjlighet för den, som själv söker vård på mentalsjukhus, att gå in utan formaliteter. I princip kan en sådan patient när som helst lämna sjukhuset. I särskilda fall kan dock patienten — främst om han är farlig för annans säkerhet eller eget liv — föras över till att vara intagen med retentionsrätt.

Det lagförslag som vi debatterar i dag grundar sig på ett förslag av sinnessjuklagstiftningskommittén. Remissbehandlingen av kommittéförslaget var i princip välvillig, men man vände sig allmänt mot att den föreslagna lagen innehöll regler även om den vård, som en sjuk person frivilligt underkastar sig på mentalsjukhus, och mot att hela mentalsjukvården alltför skulle regleras för sig, skild från annan sjukvård. Vidare framfördes åtskilliga erinringar av mera teknisk art.

Regeringsförslaget vilar på en helt ny princip för mentalsjukvårdens ställning. Den slutna mentalsjukvården skall i princip regleras av samma bestämmelser som annan sjukhusvård. Sjukvårdslagens regler blir alltså helt uttillämpliga även på vård för psykisk sjukdom.

Enligt sjukvårdslagen får den, som är i behov av vård eller observation, tas in på sjukhus. Intagningen skall äga rum på sjukhus eller klinik som är avsedd för den vård det här gäller.

Begreppet mentalsjukhus försvinner.

För den som frivilligt söker sjukhusvård på grund av psykisk sjukdom skall inga andra regler än sjukvårdslagens gälla. Inte i något fall skall den som gått in frivilligt få hållas kvar mot sin vilja; han skall alltid skrivas ut då han

Ang. beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall

begär det. Är han farlig får sjukhuset underrätta myndighet eller anhörig om att han skrivs ut, så att dessa eventuellt kan göra behörig ansökan om tvångsintagning. Den risk som kan ligga i att på detta sätt släppa ut den som kan anses farlig har tagits medvetet för att den fria intagningen inte skall misskrediteras i allmänhetens ögon. Den som frivilligt sökt sjukhusvård skall inte sättas i sämre läge än den som inte gjort det.

Förhoppningen är att den frivilliga intagningen också skall dominera. Redan nu överväger intagning på egen ansökan. Av sammanlagt 27 000 intagningar på mentalsjukhus år 1962 skedde omkring 10 000 på ansökan av annan och återstoden, cirka 17 000, på den sjukas egen begäran. Härtill kom cirka 14 000 intagningar på psykiatriska lasaretskliniker.

De psykiska sjukdomarnas egenskap att i många fall helt infiltrera de sjukas personlighet liksom de allvarliga följder sjukdomsyttningarna kan få för andra människor gör att man inte kan undvara möjligheten att i vissa fall bereda den sjuke sluten vård även mot hans vilja.

Det nya i förslaget är att de förutsättningar under vilka detta skall kunna äga rum noggrant specificeras i lagen och att rättssäkerhetsgarantierna förstärks.

Eftersom den föreslagna lagen endast skall supplera sjukvårdslagen med regler för de speciella fall, då vård kan beredas oberoende av patientens samtycke, benämns den nya lagen »lag om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall». Den innehåller bestämmelser om intagning och utskrivning samt några bestämmelser om inskränkning i patienternas frihet under tiden för behandlingen.

Huvudförutsättningen för att någon skall kunna beredas vård enligt den föreslagna lagen är att han lider av psykisk sjukdom och att sluten psykiatrisk vård är oundgängligen påkallad

med hänsyn till sjukdomens art och grad och till att viss s. k. specialindikation föreligger.

Psykisk sjukdom, varmed i lagen uttryckligen jämnställs vissa andra abnormtillstånd, t. ex. psykopati, är ett vidsträcktare begrepp än sinnessjukdom, d. v. s. psykos. Tillämpningsområdet blir ändå begränsat till allvarliga fall på grund av att vården skall vara oundgängligen påkallad med hänsyn till sjukdomens art och grad. Med *art* avses därvid den diagnostiserade sjukdomen och med *grad* omfattningen av dess ingrepp i den sjukas personlighet.

Med den nya bestämningen vinns en sakligt sett riktigare avgränsning än vid användningen av begreppet sinnessjukdom. Å ena sidan utesluts lätta tillstånd som medicinskt är psykos, å andra sidan innefattas svåra neuroser.

Det är inte tillräckligt för tvångsintagning att en svårartad sjukdom föreligger. Den måste också ta sig vissa bestämda uttryck, de s. k. specialindikationerna. Bland dessa kan nämnas följande: den sjuke är farlig för annans personliga säkerhet eller hälsa eller för eget liv; han är ur stånd att ta vård om sig själv; hans levnadssätt är grovt störande för andra. Vidare avses intagning efter domstols beslut i brottmål kunna ske i samma omfattning som för närvarande.

Utöver vad nu sagts tar förslaget upp en s. k. medicinsk specialindikation, som innebär att den sjuke dels uppenbarligen saknar sjukdomsinsikt, dels kan få sitt tillstånd avsevärt förbättrat genom vården eller avsevärt försämrat om den uteblir. Det är av vikt att påpeka, att den medicinska specialindikationens tillämpning förutsätter att den sjuke saknar sjukdomsinsikt. Han har då inte heller den möjlighet, som t. ex. en kroppsligt sjuk, men psykiskt frisk person har att bedöma sitt tillstånd och ta ställning till om han vill underkasta sig sjukhusvård eller ej.

Det kan inte stå i överensstämmelse med moderna principer för human män-

Ang. beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall

niskovård att samhället låter en sjuk person, som inte kan bedöma sitt hälsotillstånd, gå till spillo trots att bättring är möjlig genom medicinsk behandling.

Den nya lagen får inte erbjuda sämre möjligheter till medicinsk omvårdnad än den nuvarande. Reglerna om behörighet att göra ansökan, som alltså skall vara skriftlig, är något ändrade, men inte i princip. Vårdattest — i fortsättningen kallad vårdintyg — av läkare skall alltså krävas. Om den medicinska specialindikationen åberopas, skall vårdattesten vara utfärdad av läkare som har specialistbehörighet i psykiatri.

Principen om att vårdbehovet skall prövas av två av varandra oberoende läkare — den som utfärdar vårdintyget och överläkaren vid sjukhuset — markeras starkare än i nuvarande lag. För intagning på visst sjukhus får i princip inte godtas vårdintyg av läkare, som är knuten till den slutna psykiatriska vården vid det sjukhuset. Vårdbehovsprövning skall göras av överläkaren inom i regel tio dagar efter intagningen.

Såväl beslutet om intagning som beslut vid vårdbehovsprövningen att den sjuke skall hållas kvar på sjukhuset skall få överklagas hos utskrivningsnämnden. Det är en nyhet. När förutsättningarna får tvångsintagning inte längre föreligger skall den sjuke skrivas ut.

Om en överläkare inte vill skriva ut en patient, skall denne kunna överklaga beslutet hos den lokala utskrivningsnämnden. Utskrivningsnämnden blir helt fristående från överläkaren. Denne skall alltså inte längre vara ledamot av nämnden, som skall bestå av en jurist som ordförande, en läkare, som inte får vara knuten till den slutna vården vid sjukhuset, och en person med erfarenhet i allmänna värv. Utskrivningsnämndens beslut skall fattas genom majoritetsavgörande. Dess beslut skall i princip vara motiverade. Utskrivningsnämnds beslut skall kunna

överklagas hos en central nämnd — psykiatriska nämnden — om det gått den sjuke emot i intagnings- eller utskrivningsfrågor. Överläkaren, som inte längre skall vara ledamot av utskrivningsnämnden, får överklaga dess beslut hos psykiatriska nämnden.

Herr talman! Detta är de viktigaste nyheterna i lagförslaget, som praktiskt taget helt godtagits under utskottsbehandlingen.

Endast på två punkter föreligger reservationsyrkanden till utskottsutlåtandet.

Den ena reservationen tar upp ett av sinnessjukhuslagstiftningskommittén framfört förslag om offentligt biträde åt en patient vid behandlingen av ett ärende i utskrivningsnämnden eller psykiatriska nämnden. Jag har i propositionen angett skälen till att regeringsförslaget inte har någon bestämmelse om offentligt biträde, och jag nöjer mig med att i detta sammanhang hänvisa till propositionens motivering.

Den andra reservationen berör en principfråga: rätten för den som frivilligt söker sluten psykiatrisk vård att när som helst lämna sjukhuset.

Som jag redan nämnt skall enligt regeringens förslag den som frivilligt sökt vård inte i något fall kunna hållas kvar mot sin vilja.

Utskottsmajoriteten har pekat på att det undantagsvis kan hända att en sådan patient, då han begär att få lämna sjukhuset, enligt sjukhusläkarens bedömning är farlig för andra människors personliga säkerhet eller eget liv. I valet mellan att skapa särbestämmelser för dessa fall eller att slå vakt om principen att den frivilligt sökta vården inte i något fall skall kunna omvandlas till vård med kvarhållningsrätt har jag stannat för att det sistnämnda alternativet är det riktiga med hänsyn till den stora betydelse denna fråga har för förtroendet för den frivilliga intagningsformen.

Jag har i propositionen hänvisat till att om en frivilligt ingången patient

Ang. beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall

skrivs ut, fastän han bedöms som farlig för annans personliga säkerhet eller eget liv, bör underrättelse härom lämnas till någon som är behörig att genast ansöka om intagning med kvarhållningsrätt. Jag har som exempel på den som kan göra sådan ansökan nämnt polismyndighet, men avser givetvis inte att utesluta anhöriga eller andra som har rätt att göra ansökan. Jag kan hålla med om att det i en del fall kan vara lämpligt att vända sig till anhöriga i stället för till en myndighet. Självfallet bör läkarna också göra vad de kan för att upplysa patienten om hans tillstånd och söka förmå honom att stanna kvar på sjukhuset.

Varken utskottsmajoriteten eller reservanterna har intagit någon annan principiell ståndpunkt än den som propositionen har. Utskottsmajoriteten har emellertid tryckt starkare på önskvärdheten att förhindra att den sjuke lämnar sjukhuset och utan att föreslå lagändring förordat att man i lämpligt sammanhang överväger vilka åtgärder som kan vidtas i detta syfte.

Reservanterna är såvitt jag kan förstå på samma linje som propositionen och förutsätter endast att läkaren i första hand vänder sig till de anhöriga i stället för till polismyndigheten, när den sjuke lämnar sjukhuset och läkaren anser att han är farlig för andra eller för sitt eget liv.

Som jag nyss påpekade har jag inte med mitt uttalande i propositionen avsett att förorda en underrättelse till polismyndigheten, om det är lämpligare att vända sig till de anhöriga.

Av det jag sagt framgår att reservationen är mera i samklang med propositionens förslag än vad utskottsmajoritetens skrivning är, och jag ämnar för min del här rösta för reservationen.

De få meningsskiljaktigheter som kommit till uttryck i samband med utskottsbehandlingen jävar inte mitt påstående nyss om en reform i enighetens tecken. Det är med glädje som jag konstaterar att det råder allmän uppslut-

ning kring de principer som den föreslagna nya lagen vilar på och kring den utformning som dessa fått i lagförslaget.

Den nya lagen är jämte huvudmannaskapsreformen, herr talman, en stadfästelse av integrationen mellan kroppssjukvård och psykiatrisk vård, och därmed tror jag att vi har tagit ett betydelsefullt steg fram emot förbättrade förhållanden inom svensk sjukvård.

Fru HAMRIN-THORELL (fp):

Herr talman! Vi behandlar i denna kammare mycket ofta frågor som rör grupper av människor vilka på ett eller annat sätt befinner sig i en svår situation, och vi försöker samfällt att skapa bättre förhållanden för dem. I dag går vi att fatta beslut som direkt ingriper i många människors liv på ett kanske mer avgörande sätt än vad annars är fallet. Det gäller en grupp sjuka människor, mer eller mindre psykiskt skadade, vilkas situation är mer ömtålig än andras.

En del av dem har inte sjukdomsmedvetande eller sjukdomsinsikt, och då blir behandlingsmetoderna svårare att välja än för dem som lider av någon fysisk sjukdom. Förhållandet mellan läkare, sjukhus och patienter blir ömtåligare, och det är därför av största vikt att den lag vi stiftar inger patienterna förtroende till sjukvården. De måste känna att de inte, på grund av att de själva inte kan reagera som friska, är utsatta för något övergrepp från samhällets eller någon enskild människas sida. De måste först och främst känna tillit till vårt rättssystem och till samhällets vilja att hjälpa dem.

Man hälsar därför med stor tillfredsställelse det lagförslag om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall för vilken socialminister Aspling nyss har lämnat en redogörelse. Det utgår från att sjukvård skall bedrivas i princip på samma villkor, oavsett om sjukdomen karakteriseras som mentalsjukdom eller kroppssjukdom — vården bör

Ang. beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall

i båda fallen regleras av de bestämmelser som gäller för sjukvård. När mentalsjukhusen sedan kommer under samma huvudman som kroppssjukhusen blir alltså sjukvårdslagen tillämplig på mentalsjukvården i dess helhet.

Avsikten är alltså att i största möjliga utsträckning skapa en gemensam lag. Men det är uppenbart att i vissa fall sluten psykiatrisk vård måste beredas en mentalt sjuk människa oavsett den sjukets inställning till vårdfrågan — han kan behöva vård även om han inte själv inser detta. Det är därför som en lag av denna beskaffenhet behövs även i framtiden.

Principen bör inte desto mindre vara att den sjuke skall beredas vård på sjukhus på egen begäran. Denna princip är utomordentligt viktig som socialministern också har framhållit, eftersom den bör leda till att allt fler sjuka människor i tid vågar söka läkar- och sjukhusvård fullt frivilligt, och därmed en förebyggande sjukvård kunna etableras i större utsträckning än hittills.

Om den sjukets inställning till vårdfrågan är sådan, att han inte vill frivilligt söka vård men inte desto mindre behöver vård, tillämpas alltså den lag som vi nu skall besluta om och som kallas lagen om sluten psykiatrisk vård i vissa fall. Den sjuke intas på sjukhus på någon annans initiativ, men då med stöd av utförligt upprättade handlingar.

I lagen definieras och regleras mycket noga de sjukdomstillstånd och de motiv som skall föreligga för att den sjuke mot sin vilja skall kunna tas om hand. Socialministern har ju redogjort för dessa saker, så jag behöver inte kommentera dem närmare. Jag skulle bara vilja framhålla att bestämmelserna har kommit till stånd främst med hänsyn till rättssäkerhetskravet.

Vid behandlingen i andra lagutskottet var vi alla ense om de stora fördelarna med denna lag om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall. Det är endast på några få punkter som meningarna har skilt sig.

I princip är alla i utskottet eniga om att den som frivilligt underkastat sig psykiatrisk vård bör ha rätt att på egen begäran också utskrivas, d. v. s. att ingen som tillhör denna grupp skall kunna kvarhållas mot sin vilja.

Utskottets majoritet har emellertid beaktat det förhållandet, att den sjukets tillstånd kan bli direkt försämrat under sjukhusvården. Patienten kan, om han skrivs ut, bli farlig för sig själv eller för andra, menar utskottsmajoriteten. Den anser därför att en patient under vissa förhållanden skall kunna kvarhållas på sjukhus mot sin vilja. En person som frivilligt lägger in sig kan med andra ord riskera att inte frivilligt få lämna sjukhuset.

På denna punkt har vi reservanter en avvikande mening, och vi ansluter oss till propositionen. Enligt denna bör var och en som frivilligt skriver in sig på ett sjukhus vara absolut säker på att han också får lämna sjukhuset, om han så begär. På denna grundsten bygger hela sjukvårdslagen, anser reservanterna, även när det gäller de psykiskt sjuka, och denna grundsten måste vara säkert lagd.

Enligt experter som i decennier arbetat med psykiskt sjuka är det ytterst få fall, för att inte direkt säga uppkonstruerade fall, som utskottsmajoriteten har i blickpunkten; alltså fall där patienten varit så frisk att han frivilligt sökt sjukhusvård men blivit så försämrad under vårdtiden att han måste kvarhållas mot sin vilja och på ett eller annat sätt överföras från sjukvårdslagen till denna lag om beredande av sluten psykiatrisk vård. Dessa fall är som sagt utomordentligt få, och med ett klokt handhavande från läkarnas sida bör antalet kunna minska ännu mer utan att principen om den frivilliga intagningen och utskrivningen bryts.

Reservanterna förutsätter att, såsom statsrådet Aspling också sade, de anhöriga underrättas i första hand. Polisen utanför porten som hotar den sinnessjuke patienten anser vi vara en

Ang. beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall

skräckbild som inte har någon motsvarighet i verkligheten.

Jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till reservation I.

I såväl intagnings- som utskrivningsärenden, men kanske framför allt de senare, är det av stor vikt att de omständigheter klarläggs som ligger till grund för bedömningen, om patienten verkligen är farlig för sitt eget eller annans liv och säkerhet, d. v. s. om vederbörande uppfyller det s. k. farlighetsrekvisitet. Det kan vid dessa tillfällen vara nödvändigt att företa en utredning, och för att patienten skall kunna känna sig säker ur rättssynpunkt är det enligt reservanternas mening nödvändigt att han får hjälp av ett offentligt biträde, såsom kommittén också har föreslagit. Propositionen upptar emellertid inte detta krav. Reservanterna anser att det måste vara en styrka för patienten, om en person för vilken den sjuke har fullständigt förtroende, eftersom han själv har fått vara med om att välja denna person, tillvaratar hans intressen. Att vänta tills det införs generella bestämmelser om offentligt biträde vid administrativa frihetsberövanden anser vi reservanter vara betänkligt ur många synpunkter.

Jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till reservation II.

Jag har också anslutit mig till ett särskilt yttrande, som är anknutet till utskottets hemställan under punkt J. Denna punkt berör avstyrkandet av en motion, vilken hänför sig till anmälningsplikten för läkarna. Dessa har skyldighet att till pastorsämbetet anmäla vissa utskrivna patienter, eftersom vederbörande patient har äktenskapshinder — alltså sådana hinder som är upptagna i giftermålsbalken.

Denna anmälningsplikt har funnits länge och är inte ny, men den används ytterst sällan. Läkarna underlåter i de allra flesta fall att till pastorsämbetet anmäla att patienten har äktenskapshinder. Men de underlåter också att meddela patienten själv att äktenskapshin-

der föreligger. Läkaren anser nämligen att det kan verka mycket deprimerande på den friskskrivne patienten, om denne när han lämnar sjukhuset får veta att det för honom föreligger äktenskapshinder. Lagen är sådan, att det för sinnessjuka och sinnesslöa föreligger äktenskapshinder i full utsträckning, om inte dispens lämnas av medicinalstyrelsen, och för de friskskrivna patienterna gäller detsamma under en tid av tre år, men även då kan naturligtvis medicinalstyrelsen ta ställning till frågan och meddela dispens.

Situationer kan inträffa, då en läkare har till pastorsämbetet anmält äktenskapshinder och icke meddelat patienten detta. Först när patienten kommer för att ta ut lysning, blir han underkunnig om att det föreligger äktenskapshinder för honom. Det är alldeles naturligt att en sådan situation är högst otillfredsställande. Det är enligt min mening nästan ofattbart att vi har en lag som inte tillämpas så som jag förmodar att lagstiftarna har ansett det böra ske. Antingen skall anmälningsplikten helt bort eller också bör det vara läkarnas skyldighet att underrätta såväl pastorsämbetet som de friskskrivna patienterna om lagens bestämmelser.

I våra nordiska grannländer föreligger också äktenskapshinder enligt giftermålsbalken och kommer väl också att föreligga i framtiden, om det förslag som familjerättskommittén på nordisk basis har framfört och som jag förmodar resulterar i en proposition. Men i varje fall i Norge och Danmark föreligger ingen anmälningsplikt, och där tycks det hela fungera tillfredsställande — jag har inte haft möjligheter att kontrollera på vad sätt.

Man kan ställa frågan, om anmälningsplikten fyller någon funktion. Jag skulle knappast tro att den gör det. Det går ju att hejda en vigsel, men det går inte att hejda människor från att flytta tillsammans och få barn, varför hindret egentligen är illusoriskt, efter-

Ang. beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall

som det är med hänsyn till avkomman som äktenskapshindren införts. Det finns naturligtvis en grupp av människor som inte kan ta hand om de barn, som de eventuellt sätter till världen och som av eugeniska skäl inte bör sättas till världen.

Då frågan om anmälningsplikten i framtiden knappast kommer under riksdagens prövning, har vi emellertid velat fästa Kungl. Maj:ts uppmärksamhet på problemet. Vi anser nämligen att det är mycket otillfredsställande att ha en bestämmelse som inte efterlevs. Men jag har i detta avsnitt, herr talman, inte något yrkande.

Jag ber däremot att få yrka bifall till de med I och II betecknade reservationerna.

Herr KAIJSER (h):

Herr talman! Jag är motionär i denna stora fråga, och det har föranlett mig att begära ordet.

Utskottet har visserligen bara delvis tagit hänsyn till det som framförts i vårt motionspar, och jag har inte framfört några särmeningar i utskottsutlåtandet. Till utskottsutlåtandet finns från min sida endast på en punkt en blank reservation. I övrigt instämmer jag helt och hållet i utskottets yrkanden.

Eftersom jag ändå vill utveckla de synpunkter som legat bakom motionerna även i övriga avsnitt, borde jag väl rätteligen ha antecknat en blank reservation inte bara till den nämnda punkten utan till hela utskottsutlåtandet. Jag har emellertid i anslutning till avslutandet av utskottsbehandlingen meddelat utskottsordföranden, att jag i kammaren ämnade framföra mina synpunkter och anhåller därför om kammarens överseende med denna formella inkonsekvens.

Jag ber också om kammarens överseende med att jag kommer att bli ganska utförlig — jag vill nämligen ge en fyllig redogörelse för bakgrunden till de förslag som framförts i motionerna.

Knappast inom någon del av sjukvårdens vittomfattande områden har utvecklingen under de senaste decennierna varit så genomgripande och förhållandena blivit så påtagligt omändrade som inom den psykiatriska sjukvården. Framför allt tack vare nya läkemedel, de s. k. psykofarmaca, har behandlingsresultat nåtts som på ett helt annat sätt än tidigare och vanligen efter en vida kortare vårdtid möjliggjort en återanpassning till det normala samhällslivet av de intagna patienterna. Samtidigt har en modernisering och utbyggnad av de till denna vård hörande anstalterna ägt rum. Mentalsjukhusen har upprustats och psykiatriska kliniker har inrättats.

Man kan säga att här har ett intressant och mycket betydelsefullt växelspel ägt rum. De moderna läkemedlen botar väl i princip inte sjukdomen eller avlägsnar de orsaker, som ligger bakom den, men de förändrar de symptom som sjukdomen ger och gör de sjuka tillgängliga för andra behandlingsåtgärder på ett helt annat sätt än tidigare. Detta har möjliggjort en omorganisation och en omstrukturering av den psykiatriska sjukvårdens enheter, så att de till sitt allmänna utseende både lokalmässigt och i fråga om det klientel, som vårdas inom dem, helt och hållet ändrat karaktär. Vården har också fått en helt annan inriktning än tidigare, en inriktning mot aktivitet med sikte på en rehabilitering och återanpassning. Det är först genom denna samverkan mellan farmakologisk terapi och goda resurser i övrigt inom en för den sjuke trivsamt miljö, som man kan räkna med att helt kunna tillgodogöra sig de möjligheter som den moderna psykiatriska behandlingen innehåller.

Överförandet av den psykiatriska sjukvården till landstingens huvudmannaskap är en organisatorisk förändring som i detta sammanhang också har sin betydelse. I det avseendet vill jag helt och hållet instämma i vad statsrådet Aspling sade för en stund sedan. Också

Ang. beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall

det är nämligen ett led i den utveckling som gjort att det nu ter sig både naturligt och önskvärt att jämställa den psykiiska sjukvården med den kroppsliga sjukvården, inte bara i fråga om de resurser med vilka den är utrustad utan också i fråga om de föreskrifter enligt vilka den regleras. Härigenom möjliggörs ju också, att vårdformerna kan anknytas till samma sjukhusenheter, och detta i sin tur kan ytterligare bidra till att avlägsna den särställning som den psykiatriska sjukvården trots allt alltjämt i viss mån har i det allmänna medvetandet.

Den grundtanke, som ligger bakom Kungl. Maj:ts proposition nr 53, överensstämmer med dessa allmänna riktlinjer. Vård vid psykiatrisk vårdavdelning skall i princip kunna sökas och beredas under samma former som vård vid andra specialiteter. Det är en grundläggande idé som måste vara riktig. De förslag, som framläggs, betyder en anpassning av lagstiftningen till den ändrade situationen. Det måste vara riktigt att den psykiatriska vården, såsom i propositionen föreslås, väsentligen regleras genom föreskrifterna i sjukvårdslagen.

Till alla delar är detta ändå inte möjligt. Ibland får den sjuke genom sin sjukdom förmågan till adekvat, självständigt handlande inskränkt eller upphävd, och det kan i samband därmed av olika anledningar bli nödvändigt att mot hans vilja ta hand om honom för sluten vård. Den vården syftar i första hand till att i möjligaste mån återställa hans handlingsförmåga. Den avser också att skydda honom själv och eventuellt också andra personer mot följder och skador som den sjuke kan förorsaka till följd av sin sjukdom.

Men den innebär också ett frihetsberövande. Det måste därför betraktas som en ur rättssäkerhetssynpunkt angelägen uppgift att med noggranna föreskrifter reglera denna form av den slutna psykiatriska sjukvården.

I den motion som herr Blomquist

och jag väckt i denna kammare och som fru Kristensson och herr Hedin väckt i andra kammaren, har vi velat ytterligare understryka en principiell synpunkt. Det är en angelägen uppgift att samordna den öppna och den slutna psykiatriska vården. Endast på så sätt blir den så jämställd och så likställd med annan sjukvård som möjligt. En sådan samordning äger nämligen rum inom andra specialiteter, där det är en given fördel om samma läkare kan i öppen vård bedöma behovet av intagning och vård på sjukhus, kan leda vården av den i sjukhuset intagne och därefter också kan följa hans eftervård efter utskrivningen från sjukhuset. Så bör det också vara inom den psykiatriska specialiteten. Redan nu äger en icke obetydlig öppen vård rum vid de psykiatriska klinikerna. Också vid mentalsjukhusen förekommer en sådan i för varje år ökande omfattning. Såsom sinnessjukvårdslagstiftningskommittén och alldeles särskilt ledamoten Åmark i sitt särskilda yttrande framhållit, kommer i framtiden öppen vård att i stor omfattning bedrivas vid mentalsjukhusen — såsom dessa sjukhus benämnes enligt den nomenklatur som gäller tills den nya lag, vi skall fatta beslut om i dag, träder i kraft.

Att skilja mellan i öppen och sluten vård verksamma läkare blir då formalistiskt och orealistiskt. Det torde vara en riktigare princip att hjälpverksamhetsläkaren i sin nuvarande form får försvinna och att alla de inom den psykiatriska vården vid sjukhusen verksamma läkarna får sköta sina patienter vare sig dessa vårdas intagna på sjukhuset eller i öppen vård. Endast så kan man konsekvent handla i enlighet med principen om kontinuitet i vården.

Jag har från min egen erfarenhet ett mycket starkt intryck av betydelsen av kontinuitet i vården inom den somatiska sjukvården. Jag kan väl förstå att en sådan kontinuitet kan ha ännu större betydelse i den psykiatriska sjukvården, där patientens förtroende för lä-

Ang. beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall

karen måste vara av grundläggande betydelse för uppnående av den kontakt mellan patient och läkare, som kan vara avgörande för ett gott resultat av vården, och där läkarens noggranna kännedom om patientens personlighet och förhållanden måste vara väsentlig för att han skulle kunna vinna detta förtroende.

Det är uppenbarligen en svår uppgift att i en lagstiftning kombinera det som krävs för tillgodoseende av erforderlig rättssäkerhet gentemot obefogad frihetsberövande med det som ger största möjlighet till ändamålsenlig vård och att i så ringa grad som möjligt införa sådana bestämmelser som kommer att skilja denna del av den psykiatriska vården från sjukvården i allmänhet.

I vår motion framhåller vi att de principer som ligger till grund för propositionen och för de lagförslag som föreslås bli antagna i stort sett på ett lyckligt sätt löser denna uppgift. På några få punkter framför vi i motionerna avvikande meningar och förslag till vissa ändringar i lagstiftningen. Intet av våra förslag till ändringar har godtagits av utskottet, och ändå har från min sida i utskottet bara en blank reservation avgivits, som jag tidigare omnämnde. Det sammanhänger med att utskottet gör en del uttalanden som enligt min mening visar en mycket stor förståelse för de synpunkter som framförts i motionerna.

Statsrådet har redan tidigare pekat på de omständigheter som det rör sig om. Jag har bedömt saken så att vi i dagens läge får vara nöjda med det uttalande som utskottet har gjort. Jag hoppas emellertid att utvecklingen skall gå därhän att ännu färre särbestämmelser skall behövas för den psykiatriska sjukvården, och att också psykiatern i sin verksamhet skall kunna känna sig helt fri från särbehandling. Jag räknar också med att de synpunkter som framförts i motionen och som till väsentliga delar beaktats i utskottets skrivning åtminstone i någon mån skulle kunna bli

beaktade vid fastställandet av den stadga som måste tillkomma för att reglera det närmare handlandet i enlighet med det lagförslag som nu skall antagas eller, om detta inte kan ske, att motsvarande önskemål på något sätt skall kunna tillgodoses. Sker det inte nu är det min förhoppning att det skall kunna ske inom en inte alltför avlägset belägen framtid. Jag tror att tiden för mistroendet mot psykiatern snart skall vara ute och att man skall kunna betrakta dem med samma förtroende som vi läkare i andra fack i allmänhet känner oss omfattade av.

Det är nämligen obestridligen så att en psykiater som studerar det föreliggande förslaget till lag om sluten psykiatrisk vård i vissa fall måste komma till den slutsatsen att även detta lagförslag andas ett visst misstroende mot de läkare som vill ägna sig åt psykiatri. De kan inte undgå att känna att de är i viss mån suspekta figurer. Det är tråkigt, ty det bidrager inte till att underlätta rekryteringen till facket, och den är besvärlig som vi alla vet. Två läkare med starkaste möjliga garantier för att de är oberoende av varandra måste anlitas för viktigare avgöranden, vilket betyder att varje beslut av en psykiater i en sådan viktig fråga a priori måste misstänkas, måste kontrolleras. Vi accepterar i dagens läge den kontrollen, vi vänder oss inte mot den. Vi accepterar den i den personliga rättssäkerhetens intresse, men vi måste också förstå att psykiatern jämför sin ställning med det förtroende en läkare i allmänhet, en läkare som vårdar somatiskt sjuka som regel åtnjuter, och det är inte så underligt att man känner sig en smula avundsjuk. Psykiatern säger t. ex. att en kirurg ensam får avgöra om han skall operera en medvetlös patient och det utan att det behöver skrivas några papper alls. Om han däremot själv vill för sluten vård med kvarhållningsrätt ta in en patient som han väl känner och som är helt förvirrad och i fråga om vilken han väl vet vilka risker det

Ang. beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall

kan innebära att han går ute, så får han inte göra det. I fråga om vissa smittsamma sjukdomar som innebär risker för omgivningen kan en läkare förordna om sluten vård bara på misstanken om sådan sjukdom, men när det gäller psykiatriska sjukdomar som också kan innebära risker inte bara för den sjuke själv utan också för omgivningen får den läkare som bäst känner patienten inte ensam göra det. Minnet av händelser i gången tid ligger naturligtvis kvar och färgar bilden. Visst är det tydligt att händelser passerat då personer intagits för sluten vård vid mentalsjukhus utan att — enligt vad man i efterhand kunnat döma — tillräckliga skäl för detta frihetsberövande förelegat. Obestridligen har också fall förekommit då detta frihetsberövande av andra använts för ett otillbörligt utnyttjande av den inspärrades ekonomiska tillgångar. Det kan dock vara skäl att också erinra om att i andra fall, som givit genljus i pressen, det slutliga förloppet senare visat att den psykiatriska bedömningen i själva verket varit riktig, ett konstaterande som av naturliga skäl däremot inte blev föremål för samma debatt i pressen.

Det är klart att man i möjligaste mån vill gardera sig mot misstag av antydd art. Det finns i lagförslaget flera olika garantier för att en onödig eller felaktig intagning av en patient med kvarhållningsrätt, s. k. intagning på handlingar inte skall komma till stånd. En garanti är att sådan intagning bara får ske vid vissa klart angivna tillstånd, en annan garanti är att en läkare anställd inom den slutna vården vid det sjukhus på vilket patienten skall intas — i undantagsfall kan förbudet inskränkas till att gälla den klinik på vilken patienten skall tas in — inte får utfärda vårdintyget, och en tredje garanti är, som redan nämnts, att två läkare, som är oberoende av varandra, skall bedöma om vård är behövlig. Förutom den som utfärdat vårdintyget skall överläkaren vid den klinik där intagning skett inom

tio dagar efter intagningen pröva om vård kan beredas enligt denna lag.

Kravet att vårdintyg under inga förhållanden skall få skrivas av läkare anställd inom den slutna vården vid klinik på vilken den sjuke skall intas är en ur rättssäkerhetssynpunkt visserligen beaktansvärd princip, men den kan ur praktisk synpunkt bli ett besvärande hinder. Principen blir i själva verket ofta meningslös och illusorisk, då t. ex. hjälpverksamhetsläkaren anlitas för att mer eller mindre formellt utfärda vårdintyg för en patient som han känner mycket sämre än den psykiater gör som inte har rätt att utfärda intyget. På vissa håll i vårt land siktar man numera till att göra små sjukhusenheter inom den psykiatriska vården. Man hoppas på det sättet få en gynnsammare miljö för patienterna på inrättningar av mindre anstaltsliknande natur. Sådana små enheter, som ofta torde förläggas till mindre orter, kan komma att bestå bara av en psykiatrisk klinik. Det måste innebära en betydande och besvärande omgång, om man vill från den öppna vården ta in en patient på s. k. specialindikation. Den indikationen innebär att vederbörande uppenbarligen saknar sjukdomsinsikt till följd av sjukdomen och kan få sitt tillstånd avsevärt förbättrat genom vården eller avsevärt försämrat om vården uteblir. Om den indikationen föreligger, måste vårdintyget utfärdas av en läkare med specialistkompetens i psykiatri, såsom departementschefen här tidigare framhållit. Man blir i sådana fall helt säkert många gånger nödsakad att sända den sjuke till en läkare med specialistkompetens i psykiatri boende på annan ort, för att denne skall ta ställning till frågan om den sjuke kan förbättras genom intagning på sjukhuset.

En ännu mera påfallande olägenhet inträffar, om en patient som vårdas enligt sjukvårdslagen — och alltså i princip får lämna sjukhuset när han så önskar — blir försämrad och kom-

Ang. beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall

mer i den situationen att han behöver vård, trots att han under inflytande av sina sjukliga föreställningar kräver att bli omedelbart utskriven. Så länge som den sjuke är kvar på sjukhuset kan någon åtgärd inte vidtas. Det får, såsom departementschefen framhåller i propositionen och såsom han också framhåll i sitt inlägg här i debatten i dag, inte förekomma att handlingar anskaffas medan patienten är kvar på sjukhuset och att han således överförs till att bli intagen med kvarhållningsrätt medan han ännu befinner sig på sjukhuset. Så fort patienten har lämnat sjukhuset kan emellertid en stor apparat sättas i gång för att ta hand om honom, om så skulle erfordras.

Departementschefens beskrivning i propositionen av situationen är dramatisk. Jag kan inte underlåta att citera vad han där skriver, även om jag måste konstatera att han i sitt yttrande här i kammaren har mjukat upp beskrivningen en del. Det står så här i propositionen: »Skulle det inträffa att en patient, som tagits in enligt den fria intagningsformen, vid utskrivningstillfället bedöms vara farlig för annans personliga säkerhet eller eget liv, bör underrättelse härom omedelbart lämnas polismyndighet eller annan som är behörig att göra ansökan om intagning enligt lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall, så att sådan intagning genast kan komma till stånd.» Detta betyder också att den sjuke kan återföras till sjukhuset först sedan en annan läkare, som är betydligt mindre förtrogen med patientens sjukdom, har tillkallats och utfärdat ett vårdintyg, varvid denne läkare naturligtvis till det väsentliga måste bygga sina uppgifter i vårdintyget på de upplysningar han har fått från sjukhuset.

Jag tycker att detta förfarande är en oformlighet. Jag förstår departementschefens motiv, när han »efter noggrant övervägande», som det står i propositionen, stannat vid denna lösning, som ju inte är den som de sakkunniga i ut-

redningen kom till. Det är för förtroendet för den fria intagningen väsentligt att denna inte under några förhållanden får övergå till vård med kvarhållningsrätt, menar departementschefen. Ja, det kan så vara. För mig ter det sig på något sätt hederligare att redan från början medge att den situationen kan inträda att man måste kvarhålla vederbörande än att låtsas som om den sjuke alltid skulle kunna komma i väg och sedan skicka polis efter honom eller underrätta någon anhörig eller någon myndighet så att han så fort han har kommit utanför sjukhusets dörrar åter kan omhändertagas.

Enligt min mening är detta tillvägagångssätt inte bara ohederligt utan kan också innebära risker för den sjuke själv eller för hans anhöriga. Det kan vara så att den sjuke under inflytande av sina sjukliga föreställningar på ett listigt sätt lyckas ta sig förbi polisen eller andra som alarmeras och kan nå fram till att utöva sin hämndeakt mot den eller dem som han vill åt eller att ta sitt eget liv. Tillvägagångssättet med omhändertagande, hur det än sker och hur det än verkställs, måste även betyda ett psykiskt trauma för den sjuke. Situationen har av erfaren psykiater beskrivits på ett drastiskt sätt. Jag vill påpeka att fru Hamrin-Thorell sade, att experter som i årtionden har sysslat med detta godtar propositionens skrivning. Jag kan hävda att andra experter, som också i decennier har sysslat med detta, inte är nöjda med den utformningen. Den expert som jag här vill citera har uttryckt det så här: »Varje svensk medborgare kan räkna med att mot sin vilja bli omhändertagen för vård om hans psykiska tillstånd ovillkorligen kräver det, oberoende av var han befinner sig i vårt land — med ett enda undantag; om han råkar befinna sig just där han måste vara, nämligen på den psykiatriska vårdavdelning där han kan få erforderlig vård.» Formuleringen är tillspetsad men i hög grad illustrerande.

Ang. beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall

I vår motion har vi ett förslag om rätt för vederbörande läkare att fatta ett preliminärt intagningsbeslut som efter några få dagar skulle prövas av intagningsnämnden. Det skulle då bli två av varandra oberoende läkare som granskade intagningen, och därtill en jurist som är eller har varit domare. Rättssäkerheten skulle därigenom vara väl tillgodosedd, tycker vi.

Utskottsmajoriteten har haft mycket stor förståelse för den kritik som vi framfört mot det sätt på vilket detta beskrivits och reglerats i propositionen. Utskottet anför, såsom departementschefen tidigare nämnt, att det borde bringas till Kungl. Maj:ts kännedom att man i lämpligt sammanhang bör överväga vilka åtgärder som kan bli erforderliga i anledning av vad utskottet anför.

Utskottet har visat mindre förståelse för önskemålet att en psykiater vid ett mentalsjukhus — för att än en gång använda hittillsvarande terminologi — eller vid en psykiatrisk klinik, som sköter den sjuke i öppen vård och har en god kännedom om hans vårdbehov och hans eventuella behov av vård med kvarhållningsrätt, skall ha möjlighet att under liknande villkor få ta hand om honom för sådan sluten vård. Utskottet har dock klart för sig att båda dessa förhållanden har ett intimt samband med varandra. Jag har accepterat utskottets betraktelsesätt helt och hållet men får kanske ändå uttrycka den uppfattningen att det är litet synd att utskottet inte godtagit motionens uppfattning i detta avseende. Om utskottet delat motionens uppfattning även på denna punkt hade det ju varit möjligt att godta det ändringsförslag till lagförslaget som ingår i vår motion. Det förslaget täcker nämligen båda de nu anförda förhållandena. Jag har emellertid som sagt inte velat driva saken till dess spets och har därför inte heller reserverat mig till förmån för motionens förslag. Jag hoppas dock, det vill jag upprepa, att utvecklingen skall

leda därhän att dessa principer inom en inte alltför avlägsen framtid skall bli tillgodosedda.

Jag tror nämligen inte att det är någon risk att förtroendet för den fria intagningen förloras genom att möjlighet skulle finnas att direkt flytta över patienten från den helt fria vården till vård med kvarhållningsrätt. Som departementschefen påpekat finns redan nu en lång erfarenhet av intagning på egen begäran och av intagning utan några formaliteter; det förre ända från 1930-talets början, det senare från 1959. Den frivilliga intagningen har visat en nära nog konstant ökning alltifrån början, och ökningen blev särskilt stark sedan nya lagbestämmelser införts år 1959. I en tidningsartikel för någon dag sedan påpekades att vid det sjukhus artikeln gällde intogs 95 procent av patienterna på egen begäran. Och ändå har denna form hittills varit förenad med en viss rätt till kvarhållande. Om den intagne vill bli utskrivet skall läkaren förordna om det, men läkaren är berättigad att under högst tio dagar kvarhålla intagen som, då han begär utskrivning, bedömes inte kunna vistas utom sjukhuset utan fara för annans personliga säkerhet eller eget liv. Under de dagarna har läkaren möjlighet att anskaffa de handlingar som erfordras för att den sjuke skall bli intagen med kvarhållningsrätt. Den bestämmelsen har sålunda funnits hittills, och trots detta har den fria intagningen vunnit alltmera förtroende. Jag tror inte att den skulle förlora det med de av oss föreslagna bestämmelserna heller.

Jag tror också att de fall där bestämmelserna skulle behöva tillämpas är ytterst få. Fru Hamrin-Thorell påpekade att de var få och trodde att de också var konstruerade. Det behöver de inte vara — i sinnessjuklagstiftningskommitténs betänkande relateras ett fall där vederbörande, som fick återvända hem, beröva sig livet. Där sägs det visserligen att man haft rätt att kvarhålla veder-

Ang. beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall

börande enligt de bestämmelser som då förelåg. Jag tror emellertid att en liknande situation skulle kunna inträffa även med de bestämmelser som nu är föreslagna i propositionen.

Endast några få ord till, herr talman. I vår motion förde vi fram ett önskemål om en särskild paragraf rörande tystnadsplikt. Tystnadsplikt gäller ju för alla som arbetar inom sjukhuset, men det är en stor skara människor som arbetar där. De journaler som förs i fråga om psykiatriska patienter, kanske alldeles särskilt sådana som blivit straffrifyrkade och intagna på grund av domstols förordnande, kan innehålla sådana uppgifter att det är angeläget att den krets som har kännedom om dem är så liten som möjligt. Detta observeras väl i allmänhet redan nu. Jag har emellertid hört omtalas fall där man inte iakttagit denna särskilda försiktighetsåtgärd vilket haft vissa ogynnsamma följder. Det lagförslag som vi lagt fram i vår motion gäller bara de patienter som är intagna på handlingar. Även journalerna rörande de patienter som intagits enligt den fria intagningen och för vilka sålunda sjukvårdslagens bestämmelser gäller kan innehålla uppgifter som det är angeläget blir kända inom en så liten krets — även bland dem som är bundna av tystnadsplikten — som det är möjligt.

Jag hoppas att det skall vara möjligt för departementschefen eller för medicinalstyrelsen att i någon form, t. ex. i form av råd och anvisningar, ge uttryck för angelägenheten av att särskild uppmärksamhet ägnas förvaringen av journalmaterialet vid de psykiatriska sjukvårdsenheterna och de former under vilka handlingarna, exempelvis i samband med konsultationer, överlämnas till andra kliniker. Jag vill gärna be departementschefen att uppmärksamma denna fråga.

Till utskottets utlåtande har fogats ytterligare en reservation. Den gäller, som vi redan hört, i princip att den som vill överklaga beslut om vård med

rätt till kvarhållande skall ha rättighet att anlita ombud med hjälp av allmänna medel. Även om skäl för detta givetvis kan finnas har jag böjt mig för departementschefens argument att denna fråga nära sammanhänger med möjligheten att erhålla fri rättegångshjälp i förvaltningsprocessen över huvud taget och att man i avvaktan på en samlad bedömning av dessa spörsmål inte bör införa särbestämmelser inom detta område.

Ett par ord också om det särskilda yttrande som avgivits i anledning av utskottets hemställan under punkten J, vilket också togs upp av fru Hamrin-Thorell. Jag delar utskottets uppfattning att frågan om anmälningsskyldigheten i anledning av giftermålsbalkens bestämmelser om sinnessjukdom såsom äktenskapshinder måste bli föremål för övervägande på grund av de nya bestämmelser som måste tillkomma i samband med antagandet av den lag som vi nu behandlar. För mig är det angeläget att betona att en sådan anmälan inte bör ske om endast det indiciet föreligger att det till fullo utröntes att intagen är sinnessjuk. Det bör därjämte i någon form kunna styrkas att sinnessjukdomen är av långvarig eller bestående natur. Däremot har jag till skillnad från sinnessjuklagstiftningskommittén svårt att tänka mig att anmälningsskyldigheten skall vara beroende av om den sjuke intagits på handlingar jämlikt denna lag eller helt fritt jämlikt sjukvårdslagen. Det är enligt min uppfattning sinnessjukdomens natur som bör vara avgörande för om anmälan skall göras eller inte, inte den lag enligt vilken vederbörande vårdas. Givetvis måste också reglerna utformas på ett sådant sätt att man i möjligaste mån kan undvika sådana personliga tragedier och sådana personliga olägenheter som fru Hamrin-Thorell talade om.

Efter denna långa utläggning ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag på alla punkter.

Ang. beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall

Fru **HAMRIN-THORELL** (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag skulle bara vilja göra några korta kommentarer till herr Kaijserns anförande.

Att en patient utskrivs utan att läkarna inser faran av att vederbörande utanför sjukhuset kan bli farlig för sin egen eller andras säkerhet, den risken måste vi under alla förhållanden ta, för så vitt inte herr Kaijser eller läkarna över huvud anser att man måste inskränka möjligheterna för patienterna att bli försöksutskrivna eller att få vistas utanför sjukhusets område på permission. Där finns ju precis samma risker, och vi måste ta dessa.

Vi reserverar menar att det här gäller en principfråga — och jag lägger själv mycket stor vikt vid den principiella frågan. Alla är överens om att det endast är ett fåtal fall där en patient är så frisk att han kan skrivas in efter sjukvårdslagen på egen begäran men under den tid han vårdas på sjukhuset blir så mycket sämre att han måste överföras till denna speciallag. Våra åsikter går alltså isär när det gäller frågan om detta ytterst ringa antal fall skall, jag skulle nästan vilja säga, torpedera hela denna frivilliga linje.

Jag tror att den psykologiska verkan av att människor får absolut säkerhet för att de kan frivilligt söka läkarvård och kan frivilligt lämna ett sjukhus är mycket viktig. Om vetskapen sprider sig — och det gör den säkert snabbt i vida kretsar — att det i alla fall finns en falllucka så beskaffad att jag kan lägga in mig på ett mentalsjukhus fullt frivilligt, men att det inte är säkert att jag får lämna sjukhuset frivilligt, tror jag är ytterst farligt.

Det är detta som alltså kommit till uttryck i vår reservation.

Herr **KAIJSER** (h) kort genmäle:

Herr talman! Utvecklingen har visat att risken för att den som intagits på egen begäran inte får lämna sjukhuset

på egen begäran skulle minska förtroendet för vården knappast finns. Utvecklingen har gått därhän att allt fler och fler intas på egen begäran, trots att det i nuvarande läge finns en möjlighet att hålla kvar dem. Den möjligheten skulle inte alls ökas enligt utskottets förslag, kanske snarare tvärtom.

Jag tycker som sagt att utvecklingen har visat att man inte behöver riskera att det blir en sådan torpedering av de idéer som ligger bakom propositionen som fru Hamrin-Thorell talar om.

Herr **CARLSSON**, **ERIC**, (cp):

Herr talman! Som reservant skall jag be att få anförda några synpunkter i denna, som jag vill beteckna det, mycket stora och viktiga fråga vi nu avhandlar.

Här är det fråga om en anpassning till de medicinska framstegen på psykiatriens område, men det är också fråga om en anpassning till den nya syn som man fått på den psykiatriska vården sedan den blivit jämställd med kroppssjukvården. Att psykiska svårigheter betraktas som sjukdom är en senare tids syn. Förr rädde det en föreställning — och den finns väl kvar i några fall — om att psykiska besvär var någonting alldeles speciellt. Hur man behandlade dessa djupt olyckliga människor, hur de placerades i särskilda celler och burar bakom galler är en dyster, mörk och skakande del av vår sjukvårdshistoria.

Betecknande är också på sitt sätt att den lag som vi nu går att förändra — 1929 års sinnessjuklag — är om jag inte är fel underrättad den första lag som vi haft för denna del av vår sjukvård. Tidigare gällde den förnyade stadgan av den 14 juni 1901 angående sinnessjuka, vilken tillkommit i administrativ ordning. Bakgrunden till 1929 års lag var, som det sades i den proposition som låg till grund för riksdagens beslut, att ämnet var »av den vikt och betydelse ej mindre för den enskilde än

Ang. beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall

även för samhället, att det borde meddelas genom av Kungl. Maj:t och riksdagen stiftad lag».

Det är egentligen ganska intressant att konstatera detta när vi i dag står beredda att fatta beslut om en ny lag och denna nya lag skall efterträda en lagstiftning som gällt ända sedan 1929. Det har emellertid skett smärre förändringar. Jag tänker på den förändring som kom 1959, som innebär att den som går frivilligt in också skall gå frivilligt ut. Det som herr Kaijser här sagt visar dock att det finns hakar. Det finns viss kvarhållningsrätt, men man slår ändå fast en viss princip som varit utomordentligt värdefull.

För en lekman är det svårt att avge ett omdöme om det framlagda förslaget. För menige man ter det sig både stort och vittomfattande, men med hänvisning till den behandling som Kungl. Maj:ts proposition har fått både i fråga om motioner och i utskottet vill jag gärna ha sagt, att socialministern och hans medhjälpare utfört ett gott arbete. Jag säger detta mot bakgrunden av att jag så långt min förmåga medgett sökt bilda mig en uppfattning om den rad av ömtåliga frågeställningar som lagförslaget innehåller, frågeställningar som jag har haft anledning sysselsätta mig med inte minst mot bakgrunden av att jag har haft tillfälle att upprepade gånger besöka det mentalsjukhus som ligger inom min egen bygd.

Detta är ett stort ärende. Utredning, proposition och utskottsutlåtande omfattar tillsammans över 800 sidor. Det är en bild av ärendets volym, om jag får använda det uttrycket, men ändå är det inte det som är det viktiga.

Väsentligt är att vi här får en lag som ger underlag för den medicinska vård som finns att få, att den sjuka människans rättssituation blir tillräckligt beaktad. Tyvärr, herr talman, måste jag säga att jag här känner mig en aning tveksam och osäker. Det finns en rad frågor som det skulle ha varit värdefullt att få ytterligare belysta. Tyvärr

fanns det inte möjlighet till det med den tidspress som utskottet arbetade under. Det hade varit önskvärt att vi hade fått utrymme för vad jag skulle vilja kalla specialstudier i fråga om både vårdbehov och rättssäkerhet för patienterna. Det är den saken det gäller även här — det är ju om avgränsningen mellan sjukvårdslagen och lagen om sluten vård av psykiskt sjuka i särskilda fall som diskussionen står. Kanhända vi hade kunnat finna flera gemensamma nämnare där om vi fått tillfälle att lite mera ingående fundera på dessa saker. Låt mig emellertid, herr talman, framhålla att detta inte är någon kritik mot utskottets herr ordförande. Jag vill ge ett erkännande till utskottets herr ordförande och föredraganden för deras stora kunnande på detta område, för den goda atmosfär som man skapat och för den vilja att verkligen här söka sig fram till ett resultat som skulle kunna tjäna sjukvården, tjäna rättssäkerheten och tjäna den enskilda människan, som man visat. Det har funnits en vilja att söka nå fram till ett sådant resultat i utskottet. Nu var det emellertid inte möjligt att få längre tid på sig. Det ansågs nödvändigt att vi skulle besluta om denna lag under vårriksdagen — den skall ju träda i kraft den 1 januari 1967.

Den stora och viktiga fråga, varom delade meningar kommit att råda inom utskottet, gäller gränsdragningen mellan de fall när en patient skall vårdas enligt sjukvårdslagen och de fall då förutsättningarna för tillämpning av lagen om psykiatrisk vård är uppfyllda. Enklare sagt är problemet om en patient som sökt vård enligt sjukvårdslagens bestämmelser skall kunna kvarhållas när det bedöms nödvändigt. Frågeställningen har i utskottet ägnats stort utrymme. Det är också en viktig princip det gäller, den princip som bär upp denna lagstiftning.

Jag gjorde inledningsvis en tillbakablick på tidigare lagstiftning och dess förändringar med tanke på de medicinska möjligheterna, som gjort att psy-

Ang. beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall

kiska besvär nu fullt riktigt jämföras med andra sjukdomar.

Socialministern har i propositionen mycket starkt hävdad att den vård för psykisk sjukdom som den enskilde söker på eget initiativ bör regleras enligt sjukvårdslagen. Det innebär att frivilligt inskrivna patienter ej skall vara underkastade andra bestämmelser för kvarhållande än sådana bestämmelser som gäller för patienter inom kropps-sjukvårdens område.

Utskottets majoritet har här gjort en skrivning som avviker från propositionen och hemställt att man i lämpligt sammanhang skall överväga vilka åtgärder som kan bli erforderliga för att patienter skall kunna kvarhållas i extrema fall. Även om jag förstår tanken bakom denna skrivning kan jag inte godta vad utskottet här säger, enär det strider just mot de principer om utskrivning av patienter som frivilligt intagits som jag har nämnt. Vill man fördjupa och vidga det förtroende för modern psykisk sjukvård som håller på att växa fram och ge den samma värde som annan sjukvård, får vi inte ha någon bakväg öppen till kvarhållningsrätt.

Men, säger kanske någon, inte minst efter herr Kaijserns anförande, utskottets båda läkare har ju följt majoritetens linje. Ja, jag har frågat mig varför. Herr Kaijser har här motiverat sitt ställningstagande. Herr Kaijser ville göra gällande att det förekommer tendenser till en diskriminering av läkarna inom psykiatrien och att gamla fel fått spela in i bedömningen. Herr Kaijser sade alltså att det kanske hade begåtts fel någon gång, och då är det väl inte uteslutet att det kan begås fel också i framtiden.

Jag tror inte det är rätt att säga att här förekommer någon diskriminering. Jag tror tvärtom att man strävar efter att skapa samma förutsättningar och samma möjligheter inom sjukvårdslagens ram för läkarnas arbete.

Eftersom experter har citerats här

kan det måhända vara intressant att erinra om att ett av de stora spörsmålen när 1929 års lag antogs var hur man skulle kunna skapa ytterligare garantier mot obehörigt kvarhållande på sinnessjukhus. Diskussionen kring den frågan upptog ett stort utrymme i debatten i riksdagens båda kamrar också vid det tillfället. Psykiatriska föreningen uttalade i sitt remissutlåtande över den utredning som då låg till grund för lagstiftningen att gällande föreskrifter till den personliga frihetens skydd var tillfyllest samt att ytterligare åtgärder icke var erforderliga.

Jag tror att vi som har sett litet av vad som hänt på detta område nog ibland tvingas säga oss att rättsäkerhetskravet inte alla gånger har blivit tillgodosett.

Jag har också det intrycket, herr talman, att de synpunkter som har anförts av utskottets båda läkare, för vilka jag har den allra största respekt, har lett till att vårdsidan med vad därtill hör har fått större utrymme vid utskottsbehandlingen än den sjuka människans rättssituation. Att jag har stannat för att följa propositionens grunder beror just på att den sjuka människans rättsäkerhet ges ett större utrymme i socialministerns förslag. Dessutom lägger socialministerns förslag större vikt vid det förtroende för den psykiatriska vården som har växt fram. Det är utomordentligt viktigt att det förtroendet förstärks och fördjupas, och socialministerns förslag ger underlag för ett ytterligare utbyggt förtroende. Det är mot den bakgrunden, herr talman, som jag har stannat för att tillstyrka propositionen, bakom vilken vi som har avgivit reservation I helhjärtat sluter upp i denna del.

Jag ber alltså, herr talman, att på denna punkt få yrka bifall till reservation nr I.

Rättssäkerhetsaspekten är också grunden till reservation nr II som sju av utskottets ledamöter har ställt sig bakom. Det gäller huruvida intagen pa-

Ang. beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall

tient skall kunna få juridiskt biträde för att hävda och värna sin rätt. Utredningskommittén har föreslagit, med åberopande just av rättssäkerhetssynpunkterna, att offentligt biträde skall kunna förordnas. Tyvärr har socialministern avvisat detta förslag med hänvisning till att någon sådan möjlighet ej finns när det gäller övriga administrativa frihetsberövanden.

Utskottet motiverar sitt yrkande om avslag på motion II: 841 med att en sådan anordning skulle fjärma mentalsjukvården från annan sjukvård. Här vill jag bara erinra om att detta gäller patienter som mot sin vilja är omhändertagna för sluten psykiatrisk vård och inte kan hålla kontakter och få de utredningar gjorda som kan erhållas utanför sjukhuset. Mot den bakgrunden, herr talman, ber jag att få yrka bifall också till reservation nr II.

Vid punkten J, slutligen, har jag antecknat en blank reservation — det är fråga om medicinska äktenskapshinder. Jag skall inte närmare fördjupa mig i problematiken — fru Hamrin-Thorell har utvecklat en del synpunkter på det särskilda yttrandet. Jag vill bara säga att här finns både rättsaspekter och mänskliga sidor som är av sådana dimensioner att en bättre tingens ordning måste skapas. Inte minst med hänsyn till den stora osäkerhet som råder på detta område är det angeläget att frågorna prövas grundligt och att vi får en lagstiftning som kan reda upp begreppen kring de medicinska äktenskapshindren.

Herr talman! Inledningsvis har jag sagt att detta är en stor och viktig fråga med många aspekter. Här kommer in vårdfrågor av stor betydelse. Det är fråga om hjälp till människor som i en kall och bister värld har anpassnings-svårigheter, människor som möter problem och har bördor som är tunga att bära och som ger upphov till psykiska besvär.

Här kommer också in rättssynpunkter av sådan art, att den sjuka männi-

skan aldrig får lämnas åt sidan. Någon har sagt att det på mentalsjukvårdens område är viktigt att läkarna är hemma i juridiska frågor liksom att juristerna vet någonting om medicin. Psykiskt sjuka människor skall ha samma rätt och samma möjlighet till vård som kropps-sjuka har. Det har funnits en särställning, grundad på historiska motiv. Den särställningen är inte längre befogad när medicinska framsteg har öppnat nya vägar till vård.

En intagning på sjukhus skall inte innebära att patienten förlorar sin frihet, sin rätt. Det finns anledning för oss att ställa frågan, hur vi vill att en lag skall vara utformad om den skulle rikta sig mot oss själva — är detta en lag som vi kan möta utan fruktan och ängslan just ur rättssäkerhetssynpunkt?

Det är mot den bakgrunden, herr talman, jag tagit ställning till denna fråga. Jag har då stannat vid att yrka bifall till propositionen, alltså ge min anslutning till reservation nr I på denna punkt. Jag har också stannat för att yrka bifall till reservation nr II, eftersom den ger sjuka människor i en besvärlig situation större rättssäkerhet.

Herr förste vice talmannen **STRAND** (s):

Herr talman! För att nu inte kammarens ledamöter skall börja bli oroliga över att det behövs så många ord för att förklara varför man har anslutit sig till propositionen, vill jag tala om att det inte är överläggningen i utskottet som har stärkt meningarna på den punkten, utan att det är det förberedande arbete som har gjorts i olika instanser, innan propositionen har presenterats. Det är detta vi har vågat bygga vårt omdöme på, då vi inom utskottet har konstaterat att den föreslagna lagen har fått en tillfredsställande utformning som innebär väsentliga förbättringar i förhållande till vad som tidigare har gällt.

Jag vill också fästa kammarens leda-

Ang. beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall

möters uppmärksamhet på att utskottet enhälligt tillstyrker propositionen i denna del utom vad beträffar offentligt biträde. Meningarna skiljer sig alltså inte i fråga om den tvångsintagning av den sjuke eller den tvångsvård som det kan gälla, utan beträffande de uttalanden som har gjorts i anslutning till den vård som beredes den sjuke efter eget initiativ och som bör regleras enligt sjukvårdslagen. Detta konstaterande har emellertid departementschefen låtit åtföljas av ett uttalande, som jag för min del och utskottets majoritet tycker är onödigt hårt formulerat. Departementschefen säger nämligen att det icke får förekomma i ett sådant fall — där den som intagits på eget initiativ har fått en sådan försämring av sitt tillstånd att läkaren, den läkare som har ansvaret för vården, anser att han, om han släpps fri, är farlig eller kan vara farlig för annans personliga säkerhet eller för eget liv — att handlingar för att ändra formen för intagningen till sluten vård anskaffas under den tid vederbörande finns på sjukhuset. Men det råder ingen principiell meningsskiljaktighet mellan de olika representanterna i utskottet om att fortsatt vård skall beredas vederbörande. Han skall enligt reservanternas mening och enligt propositionen formellt släppas ut, men är han farlig, skall det vara sörjt för att han omedelbart tas om hand. Det skall finnas två ojäviga läkare utanför som omedelbart kan skriva vårdattest, och det skall finnas handfast personal som tar hand om vederbörande och för honom in till sjukhuset antingen samma väg som han har gått ut eller en annan väg, om det finns fler ingångar — men vård skall beredas vederbörande, om det enligt läkarens omdöme föreligger risk för att släppa honom fri. Den anordningen skall tillgripas för att bevara förtroendet för den vård som beredes patienten på eget initiativ, alltså den fria intagningsformen. Om vi verkligen ser realistiskt på frågan och konstaterar att tillståndet försämras för den sjuke som

har tagits in på eget initiativ, måste han få fortsatt vård, och det sker i ett sammanhang. Skall vi då riskera förtroendet för den fria intagningsformen? Jag har svårt att sätta mig in i hur det verkligen skulle vara möjligt.

Det tas in tiotusentals människor på våra kroppssjukhus varje år. Det kan inte skrivas hundraprocentiga garantier för att alla dessa skall komma ut friska. De flesta gör det, men vissa »bärs ut» från sjukhusen, därför att sjukdomsförloppet har tagit en ogynnsam vändning. Den fria intagningsformen innebär väl inte någon hundraprocentig garanti för att vederbörande kan skrivas ut i det tillståndet att han kan klara sig själv.

Utskottet konstaterar att det borde finnas tillräcklig garanti i de åtgärder som fordras för att vederbörande skall kunna omhändertas. Tiden har man ju till sitt förfogande. Man skall sätta sig i förbindelse med de anhöriga, står det i motionen, och det har inte utskottet något emot, samt meddela dessa om försämringen i tillståndet. Man bör vidare skaffa de handlingar som är nödvändiga för att den intagningsformen skall kunna tillämpas, och det bör kunna ske under den tid vederbörande finns på sjukhuset. Sjukhusläkaren, som har bildat sig ett säkert omdöme om sjukdomstillståndet, är en av de två läkare som skriver attest. Han skall visserligen pröva vårdbehovet på nytt efter det att handlingarna har anskaffats, men det skall ju också utskrivningsnämndens läkare göra. Eftersom resultatet blir detsamma enligt båda metoderna, tycker jag sunda förnuftet säger att den sjuke, som behöver fortsatt vård, inte skall behöva lämna sjukhuset utan få vården i ett sammanhang.

Skall man för övrigt på ett område där tveksamheten är så stor vara själv-säker och säga att det eller det under inga förhållanden får förekomma beträffande det administrativa? Jag tycker det är alldeles överflödigt. Myndigheterna kommer säkerligen att se till — med myndigheter menar jag sjukvårds-

Ang. beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall

myndigheterna och övriga organ som har en uppgift i detta sammanhang — att det inte sker något som berövar den sjuke hans rätt, antingen att bli friskskriven eller att få den vård som han i fortsättningen kan vara i behov av.

Beträffande yrkandet om läkarnas behörighet att skriva intyg ansluter sig utskottet helt till den ordning som finns angiven i lagen för intagning på handlingar. Två av varandra oberoende läkare skall skriva attesten, varvid den ene inte får vara den läkare som skall ta hand om den sjuke. Den senare skall ju pröva vårdbehovet, och det har han tio dagar på sig att göra. Inom den tiden skall han avgöra om vårdattesten är riktig och om fortsatt vård behövs. Har han redan skrivit vårdattest, är han ju på förhand bunden. Av den anledningen anser jag att behörigheten för honom inte är fullgod. Det är inte riktigt samma sak då det gäller en patient som har vårdats under läkarens ansvar längre tid och denne kunnat följa och konstatera försämringen i sjukdomstillståndet. Har denna försämring fortskridit så långt att patienten måste beredas vård enligt bestämmelsen om intagning på handlingar bör utfärdad vårdattest kunna godtagas. Detta är alltså under förutsättning att patienten begär att få bli utskriven eller att få utnyttja de rättigheter som tillhör den som har intagits frivilligt, t. ex. att få permission eller att bli försöksutskriven. Underlåter patienten det, finner sig i eller inte förstår bättre än att bli kvar på sjukhuset, där han får den vård han behöver, då aktualiseras ju aldrig frågan om utskrivning och ny intagning på handlingar. Det kan ske endast under förutsättning att patienten själv är av den uppfattningen att han skall skrivas ut.

10 000 människor tas in på sjukhus efter eget initiativ för dessa sjukdomar. Låt oss säga att en procent av dem kommer i den situationen, att det är fråga om att ändra formen för intagning. Hälften av dessa klarar sig utan vidare. Det kan alltså inte bli aktuellt för mer

än 30 till 50 fall per år att handla efter de regler, som finns angivna i uttalandena.

Om läkaren på sjukhuset skriver vårdattest — och det gör han genom sitt beslut om behov av fortsatt vård — så kan det knappast erfordras att ytterligare två läkare anlitas för vårdattest, ty den förstnämnde läkaren har att på nytt pröva vårdbehovet i samband med ändringen i vårdformen. Det har han gjort i samband med att han konstaterat att fortsatt vård erfordras, vid behov i samband med intagning mot handlingar i stället för den tidigare frivilliga intagningen.

Den sista frågan, som väckt meningskiljaktigheter, gäller ändring i lagen i sådan riktning, att det blir möjligt att ge den sjuke offentligt biträde i vissa sammanhang. Herr Eric Carlsson sade att det var fråga om juridiskt biträde. Det är möjligt. Men eftersom det gäller vårdbehovet, kan det vara lika troligt att den sjuke behöver en läkare vid sin sida.

I alla andra sammanhang förutsätter man, att den som kommit i ett sådant tillstånd, att han inte kan svara för sig själv, enligt lagen har rätt till biträde. Om vederbörande inte kan svara för sina handlingar i andra sammanhang och inga anhöriga finns, som kan ta hand om hans angelägenheter, så har det väl förordnats god man för honom, eller möjligen förmyndare. Det sista är väl det mest vanliga för den som inte kan sköta de egna angelägenheterna.

Om den sjuke är i det tillstånd som det här är fråga om, är väl det riktiga att det förordnas förmyndare åt honom, som för hans talan inte bara inför psykiatriska nämnden, utan sköter hans angelägenheter i alla de sammanhang där han själv är förhindrad att göra det. Det är alltså inte bara fråga om — som det sagts här — att detta inte tagits upp i den nu föreslagna lagen därför att man inte har rätt till offentligt biträde i administrativ process i andra sammanhang. Jag tycker man kan resonera om

Ang. beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall

behovet även ur andra synpunkter. Jag tycker inte att det här närmast är fråga om biträde inför ett avgörande i den psykiatriska nämnden. I denna gäller det ju bara utskrivning eller fortsatt kvarhållande, men inte den sjukas angelägenheter i övrigt.

Det kan väl ifrågasättas om den stämning, som i vissa sammanhang har uppkommit mot den form av sinnessjukvård som har funnits och om tveksamheten om denna vårds rätta utformning, inte möjligen uppkommit mindre på grund av själva vården än på grund av låt oss säga interneringen i sådana sammanhang, där det har varit fråga om intressen av helt annat slag än själva vården. Det har framför allt kunnat gälla ekonomiska intressen, där vederbörande har satts under förmyndare och internerats på sinnessjukhus — det finns ju sådana exempel. Jag förutsätter att vi skall slippa sådana uppmärksammade fall med den lagstiftning som vi nu har framför oss.

Emellertid är det väl sådant som Unman-fallet som skapat misstroendet mot sinnessjukvården, och inte frågan om huruvida någon skall kvarhållas på sjukhuset när det finns ett fullt objektivt omdöme att han är i behov av fortsatt vård och det är farligt för annans personliga säkerhet eller hans eget liv om han släpps ut på fri hand.

Herr talman, jag hemställer om bifall till utskottets utlåtande i dess helhet.

Fru HAMRIN-THORELL (fp):

Herr talman! Det var kanske inte en riktigt adekvat bild av skillnaden i synsätt mellan utskottet och reservanterna som herr förste vice talmannen här gav. Enligt min uppfattning var den alltför utslätande, eftersom det ändå på djupet föreligger en ganska väsentlig skillnad. Den parallell som andra lagutskottets ärade ordförande drog beträffande möjligheterna att lämna ett mentalsjukhus och ett kroppssjuk-

hus håller väl ändå inte. Har man lagt in sig på ett kroppssjukhus så har man ju möjligheter att under alla förhållanden lämna kroppssjukhuset. Även om man aldrig så väl behöver stanna kvar för vård har man rätt att återvända till sitt hem. Där är det en skillnad mellan den lag vi nu diskuterar och sjukvårdslagen. Den skillnaden kan inte suddas ut på det sätt som herr Strand gjorde.

Majoriteten önskar bringa till Kungl. Maj:ts kännedom att man med bibehållande av frivilliglinjen bör överväga vilka åtgärder som kan bli erforderliga i anledning av vad utskottet anfört, när det gäller ett kvarhållande på sjukhus mot den inskrivnes vilja. Jag skulle då vilja fråga, vilka åtgärder utskottets majoritet egentligen tänker sig, eftersom Kungl. Maj:t redan har tagit ställning till denna fråga och därvid uttalat att enligt propositionens mening bör de anhöriga efter ett formellt utskrivande av den sjuke underrättas. Jag är övertygad om att man skrämmas med ett konstruerat fall, då man säger att det kan inträffa att här står polisen utanför sjukhusporten och väntar. Det kan, säger man, inträffa att den utskrivne störtar hem och utför en ödesdiger handling mot någon av de anhöriga.

De få fall, om ens något, som kan bli aktuella — man får väl ändå förmoda att läkarna har ganska stora möjligheter att med den sjukas eget samtycke kvarhålla honom på sjukhuset så länge han behöver vård — innebär ändå ett principbrott. Jag tror därför inte att man kan se så enkelt på frågan som den föregående talaren gjorde. Det blir åtminstone i det allmänna medvetandet fråga om ett sådant principbrott. Man kan tyvärr redan se den uppfattningen i pressen. I en stor stockholmstidnings ledare i dag påpekas direkt att detta är ett brott mot den frivilliga intagningsproceduren. Jag tycker att det är allvarligt nog att det redan har blivit stämplat som ett sådant.

Ang. beredande av slutna psykiatrisk vård i vissa fall

Herr förste vice talmannen **STRAND** (s):

Herr talman! Det är inte jämförelsen mellan kroppssjukvård och vård för psykisk sjukdom utan frågan om hur nära reservanterna och utskottet står varandra i det här avseendet som är avgörande. Det är orden som skiljer och inte frågan huruvida vederbörande skall beredas fortsatt vård. Reservanterna anser att man stärker allmänhetens förtroende för detta slags vård, om man först släpper ut vederbörande patient och tar in honom sedan han lämnat sjukhuset. Vi har ingenting emot att han formellt skrivs ut — det är möjligt att det rent administrativt är nödvändigt att han skrivs ut från den fria intagningsformen — men han skall kunna tas in »på handlingar» utan att ha lämnat sjukhuset. Detta bör ske i sådana fall, anser utskottet, då vederbörande kan vara en risk för annan persons säkerhet eller för sitt eget liv.

Om vi hade haft skilda meningar i frågan om den fortsatta vården, så hade det varit en helt annan sak, men i det avseendet är vi ju fullständigt överens. Det är i frågan om hur det rent formellt skall ordnas, som åsikterna går isär.

Det är riktigt, som fru Hamrin-Thorell sagt, att vi inte har kommit med något förslag beträffande det sätt på vilket saken skall ordnas. Fru Hamrin-Thorell tillade att det är svårt att ha någon annan mening om detta, eftersom departementet redan har tagit ställning. Ja, departementet har gjort det i förslaget, men det får väl rättas efter vad riksdagen säger, om den nu skulle ha en annan mening om hur det formellt skall ordnas — det tycker jag vi kan räkna med i första kammaren.

Utskottet vill inte tillstyrka yrkandet i motionerna nr 695 i första kammaren och 856 i andra kammaren, som går ut på att ändra 6 och 10 §§ i lagen. Vi tycker att lagen endast skall gälla den slutna psykiatriska vården och att den fria vården — den vård som sker

på patientens eget initiativ — skall regleras enligt sjukvårdslagen. Hur detta skall ske, alltså om det behövs några tillämpningsföreskrifter eller sådant, lämnar vi därhän. Vi räknar med att departementet, om riksdagen uttalar en bestämd vilja och inte anför en massa tveksamheter av olika slag, kommer att ordna förhållandena på lämpligt sätt. Om en bestämd mening kan utläsas av behandlingen i riksdagen, kommer även läkarna att känna sig stärkta i sin handläggning av ärenden av detta slag. Läkarna kommer att behandla ärendena på bästa sätt utan onödiga komplikationer vare sig för de anhöriga eller för den sjuke.

Jag delar inte uppfattningen att läkaren är den misstänkte i denna förvaltningsprocess. Det är ett oriktigt påstående. Jag tror att läkarna inom den psykiatriska vården har allmänhetens förtroende i lika stor utsträckning som läkarna inom kroppssjukvården. Läkarna inom den psykiatriska vården har dock en mycket ömtåligare ställning, eftersom det ju i vissa fall är fråga om att kvarhålla den sjuke mot hans egen vilja. Den patient som intas enligt den fria formen måste underkasta sig den vård som läkaren föreskriver. Vill patienten inte göra det, skrivs han ut från sjukhuset. Försämrar då hans tillstånd riskerar han att tas in »på handlingar», även om han inte samtycker därtill.

Det finns, tycker jag, inte mycket att vara tveksam om. Det hade varit bättre om vi här kunnat fatta ett beslut utan att de hade varit inlindat i så stor tveksamhet som herr Eric Carlsson har hyst om möjligheterna att få fram den bästa formen för denna lagstiftning och utan herr Kaijers anförande för att förklara varför han vill ha det på sitt sätt. Jag tror att det framlagda förslaget kommer att tillgodose behovet på ett trivsammare och trevligare sätt än den lag som hittills har gällt.

Ang. beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner beträffande utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan komme att framställas först särskilt angående punkterna A och G, därefter särskilt i fråga om punkten E samt vidare särskilt rörande utskottets hemställan i övrigt.

I vad gällde punkterna A och G, fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av fru Hamrin-Thorell m. fl. vid utlåtandet avgivna, med I betecknade reservationen.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till vad utskottet hemställt vara med övervägande ja besvarad.

Fru *Hamrin-Thorell* begärde voting, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 44 punkterna A och G, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av fru Hamrin-Thorell m. fl. vid utlåtandet avgivna, med I betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid fru *Hamrin-Thorell* begärde rösträkning, verkställdes nu voting medelst omröstningsapparat; och

befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 73;

Nej — 52.

Därjämte hade 10 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Sedermera gjorde herr talmannen i enlighet med de avseende punkten E framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av fru Hamrin-Thorell m. fl. vid utlåtandet avgivna, med II betecknade reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Fru *Hamrin-Thorell* begärde voting, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 44 punkten E, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av fru Hamrin-Thorell m. fl. vid utlåtandet avgivna, med II betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid fru *Hamrin-Thorell* begärde rösträkning, verkställdes nu voting medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 88;

Nej — 44.

Ang. rättspsykiatrisk undersökning i brottmål

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

På gjord proposition bifölls här efter vad utskottet i övrigt hemställt i detta utlåtande.

Ang. rättspsykiatrisk undersökning i brottmål

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 29, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om rättspsykiatrisk undersökning i brottmål, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 4 mars 1966 dagtecknad proposition, nr 60, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av första lagutskottet, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag om rättspsykiatrisk undersökning i brottmål,

2) lag om ändrad lydelse av 24 kap. 22 och 24 §§ rättegångsbalken,

3) lag angående ändrad lydelse av 19 § lagen den 20 december 1946 (nr 804) om införande av nya rättegångsbalken,

4) lag angående ändrad lydelse av 7 § lagen den 29 juni 1964 (nr 542) om personundersökning i brottmål.

I propositionen hade framlagts förslag till lag om rättspsykiatrisk undersökning i brottmål, vilken lag skulle ersätta de nuvarande reglerna i sinnessjuklagen om sinnesundersökning i brottmål. Förslaget innefattade huvudsakligen en omredigering av gällande bestämmelser. Den viktigaste sakliga nyheten var, att rättspsykiatrisk undersökning skulle kunna underlåtas i vissa fall, då det vore uppenbart, att den misstänkte kunde beredas sluten psykiatrisk vård. I övrigt hade i propositionen föreslagits följdändringar i rättegångsbalken, lagen om införande av nya rättegångsbalken och lagen om personundersökning i brottmål.

I samband med propositionen hade utskottet behandlat fyra i anledning av densamma väckta motioner, nämligen

de likalydande motionerna I: 697, av herr *Alexanderson*, samt II: 859, av fru *Gärde Widemar* och herr *Wiklund*, ävensom

de likalydande motionerna I: 698, av herrar *Alexanderson* och *Ernulf*, samt II: 860, av fru *Gärde Widemar* och herr *Wiklund*.

I de likalydande motionerna I: 697 och II: 859 hade hemställts, att riksdagen vid behandlingen av propositionen nr 60 måtte besluta, att rättens beslut om företagande av rättspsykiatrisk undersökning skulle kunna överklagas särskilt.

I de likalydande motionerna I: 698 och II: 860 hade anhållits,

I. att riksdagen vid sin behandling av propositionen nr 60 måtte besluta,

1. att i lagen om rättspsykiatrisk undersökning i brottmål skulle införas en bestämmelse av innebörd, att, om beslut om dylik undersökning meddelats sedan målet förekommit till huvudförhandling, erfordrades ej vid ny huvudförhandling att tidigare upptagen bevisning ånyo upptogs, såframt ej särskilda skäl därtill vore,

2. att rätten utan rättspsykiatrisk undersökning i målet skulle äga förordna om överlämnande till sluten psykiatrisk vård även av den som — i annat fall än som avsåges i propositionen — tidigare undergått rättspsykiatrisk undersökning, om det enligt utlåtande av medicinalstyrelsen vore uppenbart, att fortsatt vård kunde beredas honom med stöd av lagen;

II. att vederbörande utskott måtte utarbeta erforderlig lagtext, varvid borde tillses, att den föreslagna 3 § i lag om rättspsykiatrisk undersökning gäves en tydligare utformning, på sätt i motionerna anförts.

Ang. rättspsykiatrisk undersökning i brottmål

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på återopade grunder hemställt, att riksdagen måtte

1) med avslag å motionerna I: 698 och II: 860, såvitt avsåge yrkandena under I 2 och II, bifalla förevarande proposition, nr 60, i motsvarande del;

2) med avslag å motionerna I: 697 och II: 859 bifalla propositionen, såvitt avsåge 11 § i förslaget till lag om rättspsykiatrisk undersökning i brottmål;

3) med avslag å motionerna I: 698 och II: 860, såvitt avsåge yrkandet i I 1, bifalla propositionen i motsvarande del; samt

4) jämväl i övrigt bifalla propositionen.

Reservation hade anförts, vid utskottets hemställan under punkten 2, av fru *Gärde Widemar*, herrar *Ernulf*, *Arvidson*, *Schött* och *Svensson* i Vä, fru *Kristensson* samt herr *Gustafsson* i Borås, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under 2 hemställa, att riksdagen med bifall till motionerna I: 697 och II: 859 måtte antaga 11 § i förslaget till lag om rättspsykiatrisk undersökning i brottmål med i reservationen angiven lydelse.

Herr ERNULF (fp):

Herr talman! I den reservation som är fogad till utskottets utlåtande föreslås ändring endast i fråga om en detalj i det föreliggande lagförslaget, ehuru en ganska betydelsefull detalj.

Enligt propositionen liksom enligt gällande lagstiftning föreligger ingen rätt att genom särskild talan överklaga ett beslut om sinnesundersökning, eller rättspsykiatrisk undersökning som det heter med den nya terminologien.

Reservanterna anser att en sådan besvärsmått bör införas, eftersom en rättspsykiatrisk undersökning är en mycket ingripande åtgärd, som för en häktad person kan betyda flera månaders för-

längd frihetsförlust innan domen kommer.

Visserligen finns det redan nu en möjlighet att på en omväg få frågan prövad. Man kan nämligen klaga över beslutet om rättspsykiatrisk undersökning under påstående att rättegången onödigt uppehålles eller fördröjes genom beslutet, och då sker en viss prövning i hovrätten av förutsättningarna för sinnesundersökningen. Reservanterna anser det emellertid vara riktigare att det ges en uttrycklig regel om att själva beslutet om sinnesundersökningen skall kunna överklagas utan denna omväg.

Jag skall inte dölja att jag med en viss tveksamhet har anslutit mig till reservationen. Visserligen anser jag att den princip, som den ger uttryck för, är riktig — det är ett rättssäkerhetskrav att ett beslut om en så ingripande åtgärd som sinnesundersökning skall kunna överklagas — men i vissa undantagsfall kan den föreslagna regeln leda till komplikationer. Så är fallet om den föreslagna besvärsmått skulle medföra att hovrätten anser sig böra ingå på en lika noggrann prövning av bevisningen i målet som den skulle göra om målet fullföljdes efter den slutliga domen i underrätten. Då kan man nämligen befara att hovrättens ställningstagande till beslutet om sinnesundersökning i realiteten i viss mån innebär ett föregripande av underrättens slutliga ställningstagande. Om hovrätten undanröjer beslutet om sinnesundersökning på den grund att övertygande bevisning inte finns mot den tilltalade säger ju hovrätten sin mening i bevisfrågan på ett sätt som underrätten kan finna vara ett föregripande av dess slutliga prövning.

Nu vet jag inte i vad mån det finns anledning befara att dessa komplikationer blir en realitet. I vart fall har jag efter övervägande kommit till den uppfattningen att skälen för reservanternas förslag om besvärsmått är starkare än det skäl emot en sådan rätt

Ang. rättspsykiatrisk undersökning i brottmål

som risken för komplikationer kan innebära. Skulle besvärsmått införas och skulle komplikationerna visa sig vara en realitet, får naturligtvis regeln jämkas på lämpligt sätt.

Min mening är, herr talman, att övervägande skäl talar för bifall till reservationen, och jag yrkar alltså bifall till densamma.

Herr SVEDBERG, ERIK, (s):

Herr talman! Det kanske är skäl att ytterligare erinra om att det lagförslag som inrymmer i andra lagutskottets utlåtande nr 44 och som kammaren nyss har bifallit innehåller betydelsefulla ting beträffande vården av de psykiskt sjuka. Nuvarande sinnessjuklag blir upphävd, och sjukvårdslagens bestämmelser skall gälla för all frivillig vård, också för psykisk sjukdom, på samma sätt som för kroppssjukvården, även om i vissa fall psykiskt sjuka måste beredas vård mot deras vilja. Just denna moderna syn på enhetlighet mellan psykisk vård och kroppssjukvård är fullständigt revolutionerande och torde ställa andra förestående viktiga förändringar av organisatorisk art på det här området helt i skuggan.

I den nuvarande sinnessjuklagen, som alltså föreslås upphöra att gälla, finnes även ett avsnitt som behandlar regler om sinnesundersökning i brottmål. Vid brottsbalkens antagande år 1964 uttalades att detta institut borde brytas ut ur mentalsjukvårdslagstiftningen och regleras i en särskild lag. Motiveringen därför var då i första hand de nya reglerna i brottsbalken om den straffrättsliga behandlingen av psykiskt abnorma lagöverträdare.

I första lagutskottets utlåtande nr 29 — som jag tänkte säga några ord om i anknytning till herr Ernulfs inlägg — behandlas nu ett förslag till just en dylik lag om rättspsykiatrisk undersökning i brottmål. Den föreslagna lagen bygger på de nuvarande bestämmelserna i sinnessjuklagen, och några för-

ändringar av större räckvidd är, såvitt det går att bedöma, inte avsedda.

Utskottet tillstyrker propositionen i dess helhet. Till utlåtandet är dock fogad en reservation, som herr Ernulf talade för. Den berör en detalj i det hela, om än en betydelsefull sådan.

Reservanterna vill att i 11 § skall göras det tillägget att besvär skall få införas även mot beslut om rättspsykiatrisk undersökning enligt 2 § i den nya lagen. Enligt denna senare paragraf får dylikt beslut meddelas, om den misstänkte erkänt gärningen eller övertygande bevisning förebragts att han begått den och undersökningen kan antagas få betydelse för bestämmande av brottspåföljd eller i annat hänseende för målets avgörande. I paragrafens nästa stycke sägs, att vid brott som ej åsamkar svårare straff än böter får rättspsykiatrisk undersökning beslutas endast om särskilda skäl föreligger.

Såsom framgår av utlåtandet äger dock part enligt 49 kap. 6 § rättegångsbalken redan nu rätt att anföra besvär mot beslut om förut nämnd undersökning med den motiveringen att målet därigenom onödigt drar ut på tiden. Reservanterna framhåller att denna möjlighet till särskild talan inte är tillräcklig. De hävdar att ett beslut av rätten om psykiatrisk undersökning är ett så allvarligt ingrepp i den misstänktes förhållanden, att han bör få möjlighet att besvara sig mot beslutet som sådant, även om han erkänt gärningen eller om övertygande bevisning förebragts att han begått den.

Enligt andra lagutskottets förut nämnda utlåtande — som kammaren nyss har godkänt — kommer nu psykiska sjukdomar och kroppssjukdomar att bedömas mera enhetligt. Detta torde så småningom medföra att en psykiatrisk undersökning inte betraktas som på något sätt diskriminerande, utan blir mera jämförbar med en läkarundersökning i annan mening. I de fall rättspsykiatrisk undersökning är erforderlig, får den anses bli ett betydelsefullt

Ang. rättspsykiatrisk undersökning i brottmål

komplement till personundersökningen och alltså bli av stor betydelse när rätten avgör målet och fastställer påföljd.

Det är även att än en gång observera att psykiatrisk undersökning enligt 2 § får beslutas endast om den kan antagas få betydelse för bestämmande av brottspåföljd eller i annat hänseende för målets avgörande. Denna undersökning är alltså avsedd att vara den misstänkte till hjälp, och den har även förordats av läkare, innan rätten fattar sitt beslut. Besvärsmot undersökningen som sådan torde därför inte vara motiverad därest den misstänkte erkänt gärningen.

Nästa led i förutsättningen för särskild talan skulle vara att den misstänkte inte anser att övertygande bevisning förebragts och att han av den anledningen besvarar sig.

Först och främst kan då här konstateras att domstolens prövning av bevisen sker efter huvudförhandling inför fullsuttet rätt med de garantier för en grundlig och allsidig utredning samt ett omsorgsfullt bedömande som denna ordning innebär. Det kan även erinras om att rättens beslut om psykiatrisk undersökning inte får tolkas så att någon form av dom avkunnas i målet. Det innebär helt enkelt att huvudförhandlingen avbryts för att tas upp igen när resultatet av undersökningen föreligger.

Och domstolen är i detta senare skede inte bunden av den bevisning som förebragtes före den psykiatriska undersökningen. Nya bevis kan åberopas och skuldfrågan kan naturligtvis få en annan bedömning med anledning av vad som framgått vid undersökningen.

Utskottet anser därför att vad gäller rätt att föra talan mot beslut om psykiatrisk undersökning är det tillräckligt med de möjligheter som redan finns enligt rättegångsbalken med motivering att målet onödigt fördröjes. En möjlighet till särskild talan enligt reservanternas förslag skulle även medföra rätt att till högsta domstolen anföra besvär över hovrättens utslag.

Lägges därtill den alltid förefintliga möjligheten för den anklagade att anföra besvär till högsta instans när dom senare avkunnats är det lätt att se att yrkandet i reservationen om nytillkommen fullständig besvärsmot även i undersökningsfrågan under pågående rättegång inte är ägnat att påskynda utan att avsevärt fördröja avgörandena i de mål det här gäller. Det kan även anföras att reservanternas inte kan notera något stöd från remissinstanser. Inte heller lagrådet har haft några anmärkningar mot den föreslagna lagen.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr statsrådet KLING:

Herr talman! I den reservation som föreligger vid första lagutskottets utlåtande nr 29 begär reservanternas en bestämmande av innebörd att talan mot beslut om sinnesundersökning skall kunna föras särskilt.

Jag har begärt ordet för att något belysa de risker som skulle uppstå vid ett bifall till reservationen. Jag anser det särskilt angeläget att göra detta eftersom varken reservationen eller den motion som ligger till grund för reservationen ger någon ledning för bedömningen. Man bör ju inte besluta lagregler endast på grundval av allmänt tal om rättssäkerhetssynpunkter utan att försöka klargöra för sig vilka konsekvenser bestämmelserna får.

För att ett beslut om sinnesundersökning, eller som det i fortsättningen skall heta rättspsykiatrisk undersökning, skall kunna meddelas måste som vi nyss hört två villkor vara uppfyllda. Den misstänkte skall antingen ha erkänt gärningen eller också skall det ha förebragts övertygande bevisning — regelmässigt vid huvudförhandling — om att han har begått gärningen. Vidare fordras att undersökningen måste kunna antas få betydelse för målets avgörande vid bestämmandet av brottspåföljd.

Ang. rättspsykiatrisk undersökning i brottmål

När en misstänkt klagar över ett undersökningsbeslut och gör gällande att målet genom beslutet onödigt uppehålls, skall hovrättens besvärprövning i princip omfatta bägge dessa villkorsgrupper. Möjligheterna för en hovrätt att ompröva underrättens ställningstagande i skuldfrågan är begränsade, främst genom att besvärprocessen i hovrätten inte ger utrymme för en verklig muntlig bevisupptagning. Hovrätterna torde också på goda grunder vara försiktiga med att i mål av detta slag underkänna underrättens bevisbedömning, som ju i motsats till hovrättens prövning har skett vid huvudförhandling i målet. Det torde alltså vara sällsynt att ett beslut om sinnesundersökning undanröjs av den anledningen att bevisningen i målet inte är tillräcklig. Däremot kan det givetvis ibland inträffa att underrättens beslut ändras på den grunden att undersökningen inte behövs för påföljdsbedömningen.

Mot bakgrunden av detta och hur gällande bestämmelser tillämpas vid domstolarna frågar jag mig på vilket sätt rättssäkerheten skulle stärkas vid ett bifall till reservationen.

Förslaget innebär till en början att besvärstiden begränsas till fjorton dagar från beslutet. Det kan knappast vara någon vinst för den misstänkte, som nu kan klaga när han vill så länge undersökningen inte är slutförd.

Det återstår då den möjligheten, att reservanterna vill ha en ingående besvärprövning i hovrätten i skuldfrågan eller påföljdsfrågan. En sådan bedömning är ju i och för sig möjlig även enligt gällande rätt. Men hovrätterna har klokt nog inte velat beträda den vägen, väl medvetna om att en bevisprövning på grundval av skriftligt material i ett besvärmål i regel inte har samma värde som den bedömning som gjorts i underrätt efter huvudförhandling med muntlig bevisning. Givetvis kan muntligt förhör hållas i hovrätten — det är för övrigt möjligt även enligt gällande rätt. Jag tror emellertid att

detta inte är vad reservanterna åsyftar. Som bl. a. justitieombudsmannen har påpekat i sin ämbetsberättelse till 1963 års riksdag kan man nämligen inte ordna med en fullständig prövning i skuldfrågan i hovrätten på det tidiga stadium det här är fråga om utan att riva upp grunderna för hela den nuvarande processordningen.

Der enda rationella vägen vore i så fall att spalta upp brottmålsprocessen i två etapper. I en första etapp fick domstolen avgöra skuldfrågan genom mellandom. Först sedan skuldfrågan var slutgiltigt avgjord fick man i en andra etapp komma in på påföljdsfrågan och därvid vid behov besluta om rättspsykiatrisk undersökning.

En sådan tanke rör emellertid vid många svåra frågor. Jag tror inte att reservanterna har syftat till en så vittgående reform, som ju inte bara kan avse denna begränsade fråga. Om reservanterna har avsett en mer ingående prövning av påföljdsfrågan än som sker för närvarande, gör sig i stort sett motsvarande synpunkter gällande.

Jag anser alltså att det inte räcker med ett dunkelt tal om rättssäkerhet; det är också nödvändigt att innan man lägger fram ett förslag analysera dess konsekvenser, men så har inte skett i detta fall. Reservationen är inte ägnad att främja rättssäkerheten.

Herr ERNULF (fp):

Herr talman! I de synpunkter som statsrådet Kling här anförde kan jag i stor utsträckning instämma. De återgår väl delvis på ett uttalande av justitieombudsmannen i ett uppmärksammat mål.

Statsrådet tar här upp den enligt min mening mest intressanta frågan, nämligen hur en besvärprocess skulle gestalta sig om reservanternas förslag godtoges. Statsrådet säger att man redan nu, när besvär anföres därför att beslut om sinnesundersökning onödigt fördröjer ett mål, i princip skall pröva bl. a. bevisningen.

Ang. rättspsykiatrisk undersökning i brottmål

Nu har hovrätterna enligt praxis sällan muntligt förhör i sådana mål. Man gör väl i realiteten en prövning, huruvida underrättens beslut allmänt sett förefaller välgrundat eller om det synes ha fattats utan skäl, och man går inte in på en lika grundlig prövning av bevisningen som när målet efter underrättens dom eventuellt kommit till hovrätten. Orsaken här till är väl egentligen inte, som justitieombudsmannen har sagt, att besvärprocessen inte ger utrymme för en bevisprövning. Som statsrådet själv påpekade finns ju möjlighet till muntligt förhör, och i vissa andra mål, exempelvis vid besvär över överexekutors beslut, har jag varit med om att man i hovrätten hållit muntligt förhör till vilket vittnen kallats och där bevisprövning ägt rum på exakt samma sätt som vid ett måls prövning när talan fullföljs efter vad.

Orsaken är väl i stället helt enkelt den, att hovrätterna har fattat stadgandet så, att man endast skall pröva, om skäl saknas för underrättens åtgärd. Det är emellertid klart att man kan ha olika meningar om hur en bestämmelse om direkt besvärsrätt beträffande beslut om sinnesundersökning skulle inverka på hovrätternas prövning. Jag håller med statsrådet om att det vore önskvärt att det företogs en analys av rättsläget och de faktorer som påverkar en sådan prövning, men oppositionen har tyvärr inte möjlighet att göra sådana utredningar.

Statsrådet har här satt fingret på en öm punkt i riksdagsarbetet. Varken utskottet eller eventuella opponenter i utskottet har möjlighet att vid riksdagsbehandlingen ålägga utskottssekretariatet att göra en sådan analys. Om oppositionen föreslår en ändring i en lag blir därför med nödvändighet förarbetet till ändringen kortfattat, och rättspraxis får ganska liten ledning för hur man skall förfara, men vi vill ju ändå inte vara med om att undanröja den svårigheten genom att avstå från att föreslå lagändringar.

Jag skulle ha önskat att statsrådet skulle ha förklarat sig beredd att inom departementet, där han har tillgång till kunniga experter, låta göra en sådan analys och offentliggöra utredningen. Vi som tillhör oppositionen lika väl som de som tillhör majoriteten har intresse av att alla lagfrågor liksom andra frågor bereds så grundligt som över huvud taget är möjligt. Om statsrådet är villig att göra en sådan utredning och offentliggöra den, är jag beredd att för den goda sakens skull avstå från att yrka bifall till reservationen, eftersom den önskade utredningen skulle ge ökat material som grund för ett ståndpunkts-tagande.

Herr statsrådet KLING:

Jag skulle, herr talman, ha haft större förståelse för herr Ernulfs synpunkter, om hans anförande hade utmynnat i ett förslag om en utredning av frågan i stället för i förslag om en i förhållande till propositionen ändrad lagstiftning.

De problem som kommer upp i detta sammanhang har ingående behandlats i litteraturen. Skall man göra en analys av detta delproblem, kan man inte stanna vid frågan om beslut angående rättspsykiatrisk undersökning, utan man måste gå vidare ut över fältet. För övrigt ligger denna fråga inom ramen för det utredningsuppdrag som har lämnats till domstolskommittén.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr andre vice talmannen, som för en stund övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, att med anledning av vad under överläggningen yrkats propositioner beträffande utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan komme att framställas först särskilt angående vardera punkten 1 och 2 samt därefter särskilt rörande punkterna 3 och 4.

På gjord proposition bifölls utskottets i punkten 1 gjorda hemställan.

Sedermera gjorde herr andre vice talmannen enligt de avseende punkten 2 förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr andre vice talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Ernulf* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad första lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 29 punkten 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Ernulf* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 68;

Nej — 60.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Därefter bifölls på gjord proposition vad utskottet i punkterna 3 och 4 hemställt.

Ang. tillskott till Norrbottens järnverk aktiebolag

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 105, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillskott till Norrbottens järnverk aktiebolag jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 48 hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att a) för Tillskott till Norrbottens järnverk aktiebolag på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1965/66 på driftbudgeten under tionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 100 000 000 kronor; b) medgiva, att den av Norrbottens järnverk aktiebolag disponerade rörliga krediten i riksgäldskontoret, efter beslut av Kungl. Maj:t finge ökas till högst 125 000 000 kronor.

I propositionen hade föreslagits att Norrbottens järnverk aktiebolag skulle erhålla dels ett aktieägaretillskott av 100 miljoner kronor för att förbättra företagets likviditet och dels ett kapitaltillskott av 50 miljoner kronor att användas för investeringar i järnverket.

Till behandling i förevarande sammanhang hade utskottet förehått

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Nils-Eric Gustafsson* (I: 689) och den andra inom andra kammaren av herr *Larsson* i Hedenäset (II: 848),

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Strandberg* (I: 690) samt den andra inom andra kammaren av herrar *Petersson* och *Nilsson* i Agnäs (II: 850),

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Åkerlund* och *Strandberg* (I: 691) samt den andra inom andra kammaren av herr *Magnusson* i Borås *m. fl.* (II: 849),

dels ock en inom andra kammaren av herr *Ståhl* väckt motion (II: 851).

I motionerna I: 690 och II: 850 hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära, att frå-

Ang. tillskott till Norrbottens järnverk aktiebolag

gan om samgående mellan Norrbottens järnverk aktiebolag och LKAB skulle ingå i den utredning angående järnverksbolagets organisation m. m. som omnämnts i propositionen nr 48.

I motionerna I: 691 och II: 849 hade anhöllits, att riksdagen måtte besluta, att a) Norrbottens järnverk aktiebolags nuvarande aktiekapital skulle nedsättas med 100 miljoner kronor, b) för nyteckning av aktier i bolaget med 100 miljoner kronor till 120 % kurs anvisa på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1965/66 på kapitalbudgeten ett investeringsanslag av 120 miljoner kronor, varav 20 miljoner kronor skulle tillföras reservfonden, c) lämna bolaget garanti för lån till högst 40 miljoner kronor samt d) i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad i motionerna i övrigt anförts.

I motionen II: 851 hade yrkats, att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t anhölla, att kontakter snarast måtte upptagas med representanter för den enskilda svenska järnhanteringen i syfte att om möjligt uppnå sådan samordning av driften, att den framtida tillverkningen vid Norrbottens järnverk inordnades som ett naturligt led i en större produktionskedja, eventuellt i anslutning till tidigare planerad utbyggnad för vissa mellansvenska järnverk, samt att villkoren för en sådan samverkan finge närmare prövas, därast kontakterna skulle leda fram till någon form av förhandlingar.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet av angivna orsaker hemställt,

1. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 689 och II: 848 även som I: 691 och II: 849, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga,

a) för Tillskott till Norrbottens järnverk aktiebolag på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1965/66 på driftbudgeten under tionde huvudti-

teln anvisa ett reservationsanslag av 100 000 000 kronor;

b) medgiva, att den av Norrbottens järnverk aktiebolag disponerade rörliga krediten i riksgäldskontoret, efter beslut av Kungl. Maj:t, finge ökas till högst 125 000 000 kronor;

2. att motionerna I: 691 och II: 849, i vad de ej behandlats under 1, icke måtte bifallas av riksdagen;

3. att motionerna I: 689 och II: 848, i vad de ej behandlats under 1, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

4. att motionerna I: 690 och II: 850 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

5. att motionen II: 851 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits, utom av annan, av herrar *Åkerlund*, *Strandberg*, *Björkman* och *Petersson*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del erhålla den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under 1 och 2 hemställa,

1. att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 691 och II: 849 samt med avslag å motionerna I: 689 och II: 848, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga,

a) avslå Kungl. Maj:ts förslag om anvisande av ett reservationsanslag av 100 000 000 kronor för tillskott till Norrbottens järnverk aktiebolag;

b) avslå Kungl. Maj:ts förslag om ökning av den av Norrbottens järnverk aktiebolag disponerade rörliga krediten i riksgäldskontoret;

2. att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 691 och II: 849, såvitt nu vore i fråga,

a) till Nyteckning av aktier i Norrbottens järnverk aktiebolag på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1965/66 på kapitalbudgeten under fonden för statens aktier anvisa ett investeringsanslag av 120 000 000 kronor;

Ang. tillskott till Norrbottens järnverk aktiebolag

b) i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanterna anfört angående nedsättning av Norrbottens järnverk aktiebolags nuvarande aktiekapital;

c) bemyndiga riksgäldskontoret att ikläda staten garanti för lån till Norrbottens järnverk aktiebolag intill ett belopp av högst 40 000 000 kronor.

Vid utlåtandet fanns därjämte fogat ett särskilt yttrande av herrar *Strandberg* och *Petersson*.

Herr **CARLSSON, HARRY**, (fp):

Herr talman! Kungl. Maj:t föreslår i proposition nr 48 att medel ställs till förfogande för Norrbottens järnverk i syfte att klara den svåra situation som bolaget nu befinner sig i. Dels föreslås ett aktieägaretillskott på 100 miljoner kronor, dels en ökad rörlig kredit på 50 miljoner kronor. Statsutskottets femte avdelning har i sitt utlåtande nr 105 behandlat propositionen och de motioner som har väckts i anledning av denna.

Järnverket har inte erhållit något kapitaltillskott av staten sedan år 1954. Den utbyggnad som beslutades år 1959 med ett varmvalsverk och ett kallvalsverk för tillverkning av tunnplåt skulle helt finansieras med bolagets egna medel. Huruvida kapitaltillskott från staten skulle bli erforderligt blev en senare fråga.

Produktionen vid järnverket har i det närmaste fördubblats från 1955 till innevarande år. Under den senaste femårsperioden har avsevärda investeringar företagits. Cirka 100 miljoner kronor har således investerats i valsverken för tillverkning av tunnplåt, och ytterligare ett belopp om cirka 100 miljoner kronor har investerats på annat sätt. Antalet anställda vid järnverket har ökat med omkring 300 sedan 1961 och uppgår nu till knappt 3 400 personer.

Även om således produktionen har expanderat i betydande utsträckning

har det ekonomiska utfallet inte varit lika gynnsamt. Sedan 1962 har Norrbottens järnverk gått med förlust. Stora eftersläpningar föreligger beträffande avskrivningsbehovet och företaget har måst lösa upp en tidigare utbyggd lagerreserv. Orsaken till att rörelsen blivit förlustbringande är det stora prisfall på framställda produkter som har inträffat på världsmarknaden under 1960-talet. Priset gäller nästan samtliga de produkter som framställs vid verket, t. ex. armeringsjärn, stångstål, olika slags plåt, balkar och valstråd. På stångstål och balkar som hör till bolagets huvudprodukter har priserna i början av 1966 legat drygt 20 procent under motsvarande priser i början av år 1960. Det föreligger för närvarande en viss överkapacitet vid järnverken i industriländerna. Detta har bl. a. inneburit en priskonkurrens mellan företagen, som tvingat till rationaliseringar. De nyetablerade företagen av NJA:s typ har haft särskilda svårigheter att åstadkomma tillräckliga rationaliseringar.

Det är allmänt bekant att en ny produktion vid ett järnverk inte blir lönsam förrän efter en viss tid. Detta har även gällt Norrbottens järnverk. Man kan således säga att järnverket haft osedvanligt ogynnsamma förhållanden under senare tid. Det finns anledning att hoppas att avsättningsmöjligheterna skall kunna förbättras, samtidigt som rationaliseringsmöjligheterna ökar. Mot denna bakgrund bör man inte bedöma järnverkets möjligheter på marknaden i framtiden alltför pessimistiskt.

Ingen har föreslagit att järnverket skall läggas ner. De sociala motiv som starkt framhävdes när järnverket blev till är inte mindre starka i dag. Å andra sidan måste större krav ställas på rationaliseringar och samverkan med andra företag i syfte att nå ökad effektivitet. Enligt vad utskottet erfarit vid besök i järnverket råder goda förhoppningar om att man skall kunna rationalisera driften ytterligare. Man har redan igångsatt förhandlingar med andra

Ang. tillskott till Norrbottens järnverk aktiebolag

svenska parter om en samordning av tillverkningen av olika produkter. Den senare frågan har tagits upp i en motion av herr Ståhl, som väckts i andra kammaren. Man kan således säga att herr Ståhls förslag delvis redan tillmötesgåtts genom bolagets egna åtgärder. Utskottet är emellertid medvetet om att stora svårigheter kommer att föreligga för företaget att göra driften lönande på kort sikt. Det är naturligtvis viktigt att följa utvecklingen med största noggrannhet. Erforderligt material för bedömning av företagets möjligheter att verka på längre sikt torde kunna förväntas genom den utredning angående järnverket som föreslagits.

Vissa motioner som väckts i anslutning till propositionen har utskottet ansett böra bli föremål för behandling i annat sammanhang. I motionerna I: 691 och II: 849 föreslås en annan ordning för det statliga stödet till järnverket än den i propositionen föreslagna. Man vill att staten skall teckna aktier med 100 miljoner kronor i bolaget och att nyemission äger rum till 120 procent. De ytterligare 20 miljoner kronor som härigenom inflyter till bolaget skall enligt motionerna tillföras reservfonden. De 100 miljonerna skall användas till avskrivningar på så sätt, att aktiekapitalet nedsättes med samma summa. I stället för den i propositionen föreslagna kreditgivningen vill motionärerna att bolaget skall erhålla statsgaranti för lån till högst 40 miljoner kronor. Motionärerna anser att den ordning som de föreslå är mera affärsmässig än propositionens förslag.

Man kan naturligtvis diskutera vilka former det nödvändiga statstillskottet till Norrbottens järnverk skall ha. Utskottet har emellertid funnit den i propositionen föreslagna ordningen acceptabel. Vid behandlingen i avdelningen föreslåg inte någon större motsättning mellan medlemmarna. Utskottet har därför inte funnit anledning att närmare ingå på alternativa förslag.

Med det anförda, herr talman, ber jag få yrka bifall till utskottets utlåtande.

Herr ÅKERLUND (h):

Herr talman! När utskottets talesman nu fått komma till tals först, så hoppas jag att det har ett speciellt propagandavärde att få tala för utskottet innan reservanterna kommit till tals! Det är, hoppas jag också, ett tillfälligt uttryck för en nyordning som i dag tillämpas i kammaren. För min del fäster jag inte något större avseende vid det. När allt kommer omkring är det de sakliga argumenten som väger tyngst, inte minst i en fråga av detta slag.

Jag skall därför, herr talman, nu be att få redogöra för den reservation som högerledamöterna fäst vid detta utlåtande. Därtill skall jag anföra några synpunkter på Norrbottens järnverk AB och tillåta mig vissa kritiska anmärkningar på regeringens sätt att som aktieägarrepresentant på bolagsstämman tillvarata skattebetalarnas och riksdagens intresse i sammanhanget.

Norrbottens järnverk tillkom som bekant såsom en krisföreteelse. Det tillkom under senaste världskriget och dessvärre har det också hittills förblivit en krisföreteelse. Några få års rörelseöverskott med möjlighet till avskrivningar kan inte ändra detta förhållande och inte heller omdömet. Trots att bolaget får disponera mycket betydande kapital har det aldrig kunnat lämna någon förräntning i form av utdelning på aktiekapitalet. Det är förvisso sant att många privatägda bolag varit i liknande lägen t. o. m. i decennier, men endera har de trots allt segat sig upp till att bli lönande eller också har de definitivt lagts ned.

Det råder nu enighet om att Norrbottens järnverk skall fortsätta sin verksamhet, men då skulle man vilja se något av den seghet som privatägda företag lägger i dagen för att anpassa sig genom att rationalisera, förbilliga drif-

Ang. tillskott till Norrbottens järnverk aktiebolag

ten, spara på omkostnader, hitta på nya uppslag, förbättra tekniken, betjäna sina kunder förstklassigt — allt i syfte att i dynamisk verksamhet tjäna pengar så att företaget slutligen blir lönsamt.

Det är något av ett psykologiskt problem, att statliga företag skall ha så svårt att lägga i dagen sådana matchvinnande egenskaper och nästan alltid går med förlust när de tvingas arbeta i konkurrens med andra företag.

Norrbottens järnverks förutsättningar är långt ifrån de bästa, det är vi alla överens om. Man har klimatiska svårigheter och fraktsvårigheter. Men det kan inte sägas, att förutsättningarna för att driva ett järnverk där uppe är helt obefintliga. En av de gynnsamma faktorer som där finns är otvivelaktigt tillgången på en förnämlig järnmalm, som är utomordentligt lättsmält och lättreducerad. Det är visserligen sant att denna järnmalm kan utnyttjas och utnyttjas av konkurrenter, på kontinenten, i England och på andra håll i världen, men det hjälper inte att malmen dock står till förfogande på en plats, som ligger betydligt närmare gruvan än vad fallet är för konkurrenterna.

Om nu bolaget bara kunde finna sin melodi, borde det kunna få debet och kredit att gå ihop. Naturligtvis är detta en melodi för alla de anställda, från ledningen och hela vägen nedåt. Vad riksdagen kan göra i det sammanhanget är att betona nödvändigheten att följa lönsamhetens princip samt ge de finansiella förutsättningarna på skäliga villkor, men naturligtvis inte utan varje villkor. Det är, som sagt, på järnverket självt och på dess anställda som det ankommer att finna sättet att stå på egna ben.

Jag skall inte försöka mig på att lämna råd om hur detta skall gå till. Jag är övertygad om att bolagsledningen är mer kompetent än jag på den punkten. Det kan för min del räcka med att hänvisa till de uppslag som framförts i t. ex. herr Ståhls motion, till de försök till

marknadsuppdelning och produktions-samarbete med andra handelsjärnverk som redan pågår m. m. Det får bli bolagsledningens sak att pröva uppslagens genomförbarhet tekniskt och ekonomiskt.

Detsamma må gälla det misslyckade varmvalsverket. Den enda synpunkt jag skulle vilja anlägga i det sammanhanget är, att ett misslyckande såsom detta lätt kan komma att verka förlamande på handlingskraften, om man inte resolut bestämmer sig för en annan handlingslinje. Dess bättre tycks bolagsledningen, av den senaste styrelseberättelsen att döma, inse detta när den pekar på möjligheten att inköpa varmvalsade band och kallvalsa på basis av dessa. Man har också igångsatt prov. Förtjänsten blir säkerligen minimal, men det är ändå ett sätt att komma över puckeln för den närmaste framtiden.

Att som antyds i en centerpartimotion kasta sig in i en ny utbyggnad av järnverket kan enligt min mening inte vara riktigt. En sådan politik minskar inte förlusterna i och för sig. Det är ingenting som säger att det ramlar in tillräckligt stora vinster bara bolag blir tillräckligt stora. Små företag ger små förluster, stora företag ger stora förluster, det är lika sant som att stora företag naturligtvis kan ge vinst om det vill sig väl. Men det är ju inte säkert.

Norrbottens järnverk är, som jag ser det, för dagen tillräckligt stort som det är för att vara en slagkraftig enhet. I varje fall är det inte mycket som kvantitetsmässigt skiljer Norrbottens järnverk från exempelvis Domnarfvet och Oxelösund. Dessa båda är måhända — i varje fall Domnarfvet — något större; Oxelösund kanske blir det i den närmaste tiden. Men i fråga om storleksordningen är det inte så stora skillnader att det inte borde gå att göra järnverket i dess nuvarande ungefärliga storlek till en slagkraftig enhet. Detta är också en uppfattning som dess bättre hyses även av företagsledningen.

De ekonomiska resultaten under de

Ang. tillskott till Norrbottens järnverk aktiebolag

senaste fyra åren har varit ytterst otillfredsställande. Före år 1962 var resultatet bättre. De otillfredsställande resultaten har under de gångna fyra åren delvis dolts genom otillräckliga avskrivningar, upplösning av dolda reserver och år 1965 genom för första gången öppet redovisad förlust.

Mot den ekonomiska förvaltningen kan med fog riktas den anmärkningen, att man inte borde ha dröjt så lång tid med att presentera bolagets verkliga läge för riksdag och allmänhet. Ansvar faller här på styrelsen och den fiktiva bolagsstämma, som utgöres av regeringen genom någon dess representant. Det har dessutom på sakkunnigt håll inom det privata näringslivet uttryckts förvåning över att revisorerna har kunnat godkänna en sådan redovisning och förvaltning. Jag finner för min del revisorernas handlingsätt betänkligt.

Det har meddelats att en utredning skall göras av bolagets produktion, investeringar, kostnader, organisation, försäljningsapparat m. m. Det har därtill begärts att frågan om ett närmare samgående mellan LKAB och NJA, eventuellt en fusion mellan dessa företag, skall utredas. Om jag skulle uttrycka ett önskemål i utredningshänseende så skulle det snarast vara att förhållandet mellan bolaget — den s. k. bolagsstämman — och riksdagen blev närmare belyst. Jag tycker verkligen att det är anmärkningsvärt att bolaget får gå med en faktisk förlust i fyra år utan att någonting åtgöres för att fästa riksdagens uppmärksamhet på förhållandet. När sedan läget blir så akut, att fråga uppkommer om betalningsinställelse, rusar man till riksdagen med begäran om omedelbar assistans med pengar. Samtidigt meddelas att en utredning skall tillsättas genom bolagets försorg.

Jag tycker verkligen det är berättigat att fråga varför inte utredningen har verkställts *innan* man gick till riksdagen och begärde pengar. Utredningens

resultat borde rimligtvis ha legat till grund för propositionen och för riksdagens bedömning och ställningstagande. Det är såsom om riksdagen skulle behöva lugnas med ett meddelande om utredning, medan utredningens syfte i själva verket borde vara att hjälpa företaget att komma på fötter.

Vad har den s. k. bolagsstämman gjort för att få fram en utredning före hänvändelsen till riksdagen? Bolagsstämman bör ju rimligen känna reglerna i förhållandet till riksdagen. Det är väl sällan som man kommer med propositionen först och säger att utredningen skall ske sedan. Den rimliga ordningen i vårt parlamentariska liv är väl utredning först och proposition sedan.

Det är enligt min mening en helt otillfredsställande ordning som det nu är med styrelse, revisorer och bolagsstämma på en i detta fall oföretagsamhetens linje, med riksdagen ställd utanför utom när det gäller att bevilja pengar. Man borde, anser jag, söka någon form för tillsättning av en revisor i det statliga företaget med särskilt ansvar inför riksdagen utan omvägen över en fiktiv bolagsstämma. Det finns flera exempel än NJA på detta behov. Även Allmänna bevakningsaktiebolaget står ju på dagens föredragningslista, ett nytt lysande exempel på statlig företagsamhet.

I propositionen presenteras nu en aktuell likviditetsprognos som visar för i år och nästa år ett likviditetsunderskott på 66 miljoner kronor. Det är i själva verket helt fantastiskt. Trots att vi har mycken inflation är ändå 66 miljoner kronor mycket pengar, åtminstone enligt min uppfattning. Slår vi ut det på de anställda — cirka 3 300 personer — rör det sig om cirka 20 000 kronor per anställd person! Ändå är inga större investeringar på gång, vilka i och för sig skulle kunna förklara bristen på kontanter.

Enligt min mening är det nödvändigt med en sanering av bolagets affärer, och

Ang. tillskott till Norrbottens järnverk aktiebolag

vi föreslår också från vår sida att en sådan företages, men vi yrkar på att det skall ske efter mera affärsmässiga linjer än de som regeringen — eller, rättare sagt, bolagsstämman — föreslår riksdagen. Det förslag som utskottet med godtagande av propositionen förordar har enligt vår mening så allvarliga brister att vi inte kunnat biträda det.

Herr Carlsson har redan tidigare redogjort för vad propositionens och utskottets förslag går ut på. Det gäller här ett aktieägartillskott på inte mindre än 100 miljoner kronor, vilket skall lämnas utan förräntnings- och återbetalningsskyldighet. Det är alltså med andra ord fråga om en ren gåva. Det är möjligt att man skulle kunna säga att det är en inkomst som tillföres företaget — en subvention är också en användbar term i sammanhanget — men nog måste det, tycker jag, vara deprimerande för de anställda att behöva leva på subventioner. I nuvarande läge, vilket naturligtvis inte behöver vara detsamma för årtal framöver, rör det sig dock om subventioner av en storlek som överstiger en ordinär årslön för en arbetare i företaget.

Det är självklart att detta psykologiskt borde vara otillfredsställande, men därtill kommer också en annan sak, nämligen hur detta uppfattas på andra håll i landet. Det måste väl på många håll uppfattas som något av en utmaning mot andra företags anställda, mot verkstadsarbetare anställda inom företag som ändå måste gå med vinst för att jobbet skall vara säkrat.

Det kan också mot aktieägartillskottet riktas den invändningen att det får formen, som jag sade, av en gåva eller inkomst, som måste redovisas över vinst- och förlusträkningen och som inte kan gå in på balansräkningen på en gång. Om företaget skall drivas i enlighet med vad aktiebolagslagen föreskriver kan det, såvitt jag kan förstå, inte vara någon tvekan om att det måste vara fråga om en skattepliktig inkomst som bolaget får i form av aktie-

ägartillskott. Huruvida det blir en beskattning är naturligtvis osäkert, ty det beror i viss mån på om avskrivningsunderlaget i företaget räcker till för dessa 100 miljoner kronor. Det kan sägas att det finns skäl att tro att så är fallet, men under alla förhållanden förefaller det vara klart att skattemyndigheterna måste titta på denna sak.

Den andra delen i regeringsförslaget går ut på att lämna Norrbottens järnverk en s. k. rörlig kredit från riksgäldskontoret. Det skulle alltså innebära att en riksgäldskredit på för närvarande 75 miljoner kronor skulle höjas till 125 miljoner kronor.

Nu var det väl så, om jag inte minns alldeles fel, att när man inrättade systemet med rörliga krediter från riksgäldskontoret, var tanken att man skulle ge affärsverken, som inte har samma möjligheter att gå ut i marknaden och låna pengar, en möjlighet att få krediter på en något smidigare väg än det skulle vara att gå över kapitalbudgeten och begära anslag. Den rörliga krediten kunde beviljas på förhand och pengarna kunde få lyftas alltefter uppkommande behov. Det var en i och för sig rimlig anordning för affärsverkens vidkommande. Men det nya som tillkommit är att även bolagen — organiserade som speciella företag med klara vinstsyften, som borde ha möjligheter att täcka sina upplåningsbehov i öppna marknaden — nu också skall dyka upp som låntagare hos riksgäldskontoret. Det är värt att lägga märke till att Norrbottens järnverk har såväl obligationslån och bankkrediter som även riksgäldskrediter.

Jag tycker att detta sätt att tunna ut principerna för riksgäldskontorets verksamhet är helt enkelt felaktigt — riksgäldskontoret skall väl ändå inte övergå till att börja driva bankrörelse. Det finns så mycket större anledning att hålla rent och ha en klar principiell åtskillnad härvidlag som staten har en egen bank för krediter till bolagen, nämligen Sveriges kreditbank. Riksgäldskontoret bör tillgodose affärsver-

Ang. tillskott till Norrbottens järnverk aktiebolag

kens men inte bolagens kreditbehov. NJA har redan lånat pengar i kreditbanken, och jag kan inte finna annat än att det principiellt är alldeles riktigt att ett statligt företag vänder sig till en statens bank när företaget behöver en förstärkning.

På de skäl som jag nu redovisat vill jag för min del, liksom reservanterna och högerpartiet med dem, inte godtaga systemet med aktieägartillskott och riksgäldskrediter. Ju mer vi tummar på skiljelinjerna härvidlag, desto farligare blir det och desto mer bortskämda blir de statliga företagen när det gäller att tillämpa de kritiserade metoderna. Högerförslaget har därför inriktats på att söka finna en form som kan möjliggöra ett kapitaltillskott till NJA efter regler som är sedvanliga inom affärslivet.

Jag sade inledningsvis att NJA har befunnit sig i en kris praktiskt taget hela tiden. Självfallet är det för framtiden önskvärt att NJA kommer ur denna kris och blir ett företag som kan stå på egna ben. Den uppfattningen vill vi starkt betona.

Det är därför också med en betydande tillfredsställelse vi konstaterar att handelsministern i propositionen framhållit att det är utomordentligt viktigt att företaget stabiliseras tekniskt och kommersiellt, så att det på ett affärsmässigt godtagbart sätt kan hävda sig i den hårdnande konkurrensen på stålmarknaden. Vi vill understryka det uttalandet. Vi tycker att affärsmässigheten är någonting som man skall ordentligt ta fasta på. Enligt vår mening bör bolaget nu gå in för att konsolidera sig såväl när det gäller produktionsprogram och teknik som även i ekonomiskt hänseende.

När NJA tillkom valde man bolagsformen just för att betona det vinstsyfte som bolaget bör sträva att förverkliga. Även om bolaget inte hittills lyckats uppnå vinst på verksamheten är det alltså viktigt att man upprätthåller detta krav, som följer av företagsformen

bolag. Vi föreslår därför nu att kapitaltillskottet får formen av en aktieteckning, såsom även bolagets styrelse har förordat i sin skrivelse till handelsdepartementet.

Fråga har uppkommit huruvida kapitaltillskottet skulle ske till pari eller om man kunde tänka sig en viss överkurs med hänsyn till att företaget praktiskt taget helt saknar en reservfond. Vi har föreslagit att reservfonden skall tillföras 20 miljoner kronor, vilket betyder att nyemission får ske till 120 procent. Härigenom skulle företagets ledning få en något större rörelsefrihet vid handläggningen av bolagets affärer.

Om det sker en aktieteckning, är det uppenbart att det nuvarande aktiekapitalet på 300 miljoner kronor blir för stort; det skulle då efter nyteckningen uppgå till 400 miljoner kronor. Orsaken härtill är helt enkelt att avskrivningarna har varit otillräckliga under de gångna åren. Det uppges i propositionen att avskrivningarna vid 1965 års utgång var eftersatta till ett belopp av 48 miljoner kronor. Det anges också att avskrivningsbehovet utgör 30 miljoner kronor om året, men att man inte räknar med medel till några avskrivningar över huvud taget under åren 1966 och 1967.

Det är måhända inte olagligt enligt bokföringslagens och aktiebolagslagens bestämmelser att uppta anläggningstillgångarna till högre värden än deras verkliga, men under alla förhållanden kan det knappast betecknas såsom god köpmannased. Vi förordar därför att anläggningstillgångarna skall skrivas ned, och för detta ändamål behöver aktiekapitalet nedsättas. Denna sak kan riksdagen inte besluta om — det är bolagsstämman som formellt har att fatta det beslutet — och vi förordar därför att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ger till känna sin mening i detta hänseende.

När det gäller frågan om lånemedel har vi förordat att det skall lämnas en lånegaranti på 40 miljoner kronor och

Ang. tillskott till Norrbottens järnverk aktiebolag

att alltså ingen kredit skall ges från riksgälden. Detta har vi föreslagit utifrån den synpunkt som jag nyss redogjorde för, nämligen att företaget skall vända sig till bank för sådant ändamål. Företagets bank är ju kreditbanken, där lån också har upptagits till enligt propositionen ett belopp av 40 miljoner kronor. Det är möjligt att det behövs en garanti på dessa lån för att kreditbanken skall känna sig lugn. Jag vet inte hur därmed kan förhålla sig, men banken är ju ett företag som står under bankinspektionens tillsyn. Det är möjligt att bankinspektionen har erfarenheterna från exempelvis Tollare pappersbruk i färskt minne och banken kanske inte heller har glömt den saken. En lånegaranti på 40 miljoner kronor gör det alltså i och för sig onödigt för NJA att återbetala dessa lån i en takt, som är snabbare än vad som kanske eljest skulle påfordras av kreditbanken. Företaget har då större möjligheter att förhandla med banken om att få behålla pengarna.

Sammanfattningsvis kan naturligtvis om det förslag som vi framfört sägas, att det i vissa lägen skulle kunna innebära att vi lämnar ett något större tillskott till NJA. Detta är nu inte alldeles självklart, även om vid en jämförelse det förhållandet att vi enligt vårt förslag ger 20 miljoner mer till reservfonden kan innebära en viss extra förmån för företaget.

Det är angeläget att i detta sammanhang också redovisa hur förslaget ter sig ur budgetsynpunkt. Det är naturligtvis speciellt för finansministern av intresse att få även den saken belyst. Regeringen begär 100 miljoner kronor på driftbudgeten för detta. Högern begär ingenting alls på driftbudgeten. Regeringen begär på kapitalbudgeten 50 miljoner kronor. Det aktualiseras successivt; huruvida det dyker upp på allvar under det kommande budgetåret är kanske inte till alla delar klart, eftersom ju den rörliga krediten tas i anspråk bara i den mån som behov dyker upp. Men i varje fall måste den redovisas som en

utgift på kapitalbudgeten. För reservanternas del betyder det på kapitalbudgeten 120 miljoner kronor.

Sett från totalbudgetsynpunkt kommer regeringen att behöva 150 miljoner kronor, men enligt reservanternas förslag kommer det att erfordras endast 120 miljoner kronor. Däremot är det klart att det för Sveriges kreditbanks vidkommande betyder att upp till 40 miljoner kronor enligt vårt förslag kan komma att tas i anspråk. Men det finner inte vi vara något oriktigt. Kreditbanken är ett affärsföretag, och det kreditbanken inte lånar ut till Norrbottens järnverk kommer givetvis kreditbanken att låna ut till något annat företag.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den av mig m. fl. vid utskottsutlåtandet fogade reservationen.

Herr CARLSSON, HARRY, (fp) kort genmäle:

Herr Åkerlund ville göra gällande att jag gjort någon sorts PR-verksamhet. Jag förstod först inte riktigt vad han menade, men nu förstår jag att han själv var inställd på att göra det och att han därför här höll ett anförande med en mördande kritik över vad som försiggått uppe vid Norrbottens järnverk.

Jag vill bara göra kammaren uppmärksam på att avdelningen tog på denna fråga mycket grundligt. Vi hade föredragning i ärendet, men vi kom till den åsikten att vi borde satsa på järnverket. För min personliga del ansåg jag det mycket angeläget. Jag är mycket främmande för järnhantering, då jag hållit på med trä hela mitt liv, och fann därför föredragningen mycket intressant.

Det var en intressant dag där uppe. Vi fick konstatera att Norrbottens järnverk inte är vilken industri som helst, utan oerhört omfattande. Det är många människor som har sin utkomst där och som lever på järnverket. Att detta företag inte kan lämna den vinst som man har förväntat är i högsta grad beklag-

Ang. tillskott till Norrbottens järnverk aktiebolag

ligt för oss alla. Men jag förvånar mig över att herr Åkerlund, som var med hela dagen där uppe, då var så väldigt tystlåten och så positivt inställd. Visserligen gjorde han någon fråga, men det var också allt. Dagen efter framstod han i ortspressen där uppe som den verkliga beskyddaren av Norrbottens järnverk, och det rättades ju till genom det sista som herr Åkerlund sade nu, att han vill anslå 10 miljoner kronor mer till järnverket. Uppfattningen var kanske motiverad ur den synpunkten.

Men för övrigt vill jag säga att herr Åkerlund både i avdelningen och i utskottet var mycket tystlåten och inte hade så värst många argument att komma med, utan vi var i både avdelningen och utskottet ganska eniga om att vi måste rädda Norrbottens järnverk och göra det bästa av det till båtad för de människor, som bor och arbetar och har sin utkomst där.

Därför förvånar jag mig något över den PR-verksamhet som herr Åkerlund här har bedrivit för sina åsikter.

Herr ÅKERLUND (h) kort genmäle:

Herr talman! Min anmärkning rörande PR-verksamhet gällde det förhållandet att herr Harry Carlsson, utskottets talesman, tar till orda innan reservanten får tillfälle att framföra sina synpunkter. Vi brukar som bekant ha det så här i kammaren, att reservanterna får tala först.

Det händer någon gång att regeringens representanter inleder en debatt, men att denna sedvänja har övergått till att gälla även herr Harry Carlsson är möjligen att betrakta som ett förhandsdiskonterande av kommande valresultat.

Herr Harry Carlsson finner att jag förut har varit tystlåten. Ja, om man ser på studieresa gör man det väl för att inhämta upplysningar och lära sig så mycket som det är möjligt, och det gör väl den som använder sina ögon och öron och inte pratar så mycket utan

ser vad som händer och sker. För min lilla del gjorde jag det mesta möjliga av vistelsen i Norrbotten för att lära mig så mycket som jag kunde lära mig, bl. a. lärde jag mig också att herrarna där uppe säkert mycket bättre känner till de produktionstekniska detaljerna än vad jag gör. Från den synpunkten kan jag ibland ha skäl att vara tystlåten.

För övrigt är det alldeles klart att vi avser att försöka lämna ett bidrag till att rädda Norrbottens järnverk i den svåra situation som det befinner sig i. Men det är väl inget skäl att avstå från att säga på vilka punkter bolaget i det föregående inte har skött sig på det sätt som det rimligen borde ha gjort.

Herr CARLSSON, HARRY, (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Åkerlunds kritik mot skötseln av Norrbottens järnverk hade gjort större effekt om den framförts där uppe inför talesmännen för järnverket än här i riksdagen.

Herr ÅKERLUND (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag hoppas att den kritik som jag för fram här i kammaren skall göra tillräcklig effekt.

Herr STRANDBERG (h):

Herr talman! Det skulle i och för sig ha varit intressant att fortsätta det resonemang som just avslutats i replikväxlingen här, då även jag hade tillfälle att delta i femte avdelningens studieresa till järnverket och ingalunda för första gången besökte detta verk. I så fall skulle jag med glädje ha tagit upp ett litet resonemang i större sammanhang kring de förvånade ansiktsuttryck som spreds över de närvarande, framför allt bland NJA:s egna representanter, när vi råkade passera förbi det berömda varmvalsverket och till vår häpnad konstaterade att det fungerade! Som tur var passerade avdelningen inte

Ang. tillskott till Norrbottens järnverk aktiebolag

förbi där 30 minuter senare, ty då hade det stannat på nytt.

Men, herr talman, jag skall avstå från allt detta och anser inte att vi behöver fortsätta på den punkten. För befolkningen i Norrbotten är det av största betydelse att de statliga företagen drivs på ett rationellt och företagsekonomiskt sätt, så att de kan utvecklas av egen kraft. Detta gäller ju också Norrbottens järnverk. I det bekymmersamma läge vari det hamnat är det tillfredsställande att enighet kunnat uppnås om den principiella uppfattningen att järnverket skall tekniskt och kommersiellt stabiliseras, så att det på ett affärsekonomiskt godtagbart sätt kan hävda sig på stålmarknaden.

Det särskilda yttrande som bifogats utlåtandet är motiverat av utskottets behandling av motionsparet I: 690 och II: 850. I dessa motioner hemställs, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära att frågan om samgående mellan Norrbottens järnverk och LKAB skall få ingå i den utredning angående järnverkets organisation m. m. som omnämndes i proposition nr 48. Utskottet hänvisar först till ett par andra motioner, som i sin tur hänvisats till bankoutskottet och i vilka även frågan om intensifiering av samarbetet mellan NJA och LKAB beröres. Sedan skriver utskottet: »Enligt utskottets mening bör prövningen av den i motionerna I: 690 och II: 850 framförda frågan anstå i avvaktan på riksdagens ställningstagande till det nyss angivna motionsyrkandet, i vilket samarbetet mellan de ifrågavarande företagen ingår som ett led i överväganden av större räckvidd än varom i detta sammanhang är fråga. Med hänsyn härtill anser utskottet att motionerna I: 690 och II: 850 inte bör föranleda någon riksdagens åtgärd.»

Jag har svårt, herr talman, att här förstå logiken. Hur skall vi kunna låta prövningen anstå, samtidigt som motionerna avslås? Hade statsutskottets utlåtande haft något av den mer positiva skrivning, som förefinnes i banko-

utskottets utlåtande nr 27, hade vårt särskilda yttrande eventuellt kunnat avvaras, men nu har vi inte kunnat underlåta att uttala vår mening i denna fråga.

Alla parter synes vara överens om att järnverkets framtida driftformer och inriktning skall utredas bl. a. med hjälp av utomstående expertis. Vi vill då uttala den förhoppningen, att denna utredning skall kunna ske förutsättningslöst och även upptaga till prövning frågan om ett närmare samarbete mellan NJA och LKAB.

Vi vet att LKAB i dag har planer på vidare förädling av malmen, och det synes oss som om gruvdrift och järn- och stålproduktion alltmer kommer att integreras. Det kan i ett sådant läge inte vara orealistiskt att närmare granska, hur ett intensivare samarbete mellan Norrbottens järnverk och LKAB skall kunna gestaltas.

Helt nyligen har LKAB-chefen, envoyén Lundberg, uttalat i fråga om LKAB:s framtida samlade investeringar: »I fråga om masugnsmalmens kvalitet är kulsintern den intressantaste nyheten. Finkornigt material ges styckeform genom kulsintring, som bäst äger rum vid gruvorna.» Så tillägger han: »Därmed har en metallurgisk process — sintringen — börjat överflyttas från järnverken till gruvorna.»

Jag tycker att det uttalandet av LKAB-chefen belyser önskvärdheten av att förutsättningslöst pröva frågan om ett framtida samarbete mellan dessa berörda företag.

Slutligen, herr talman, ber jag att i likhet med herr Åkerlund få yrka bifall till vår föreliggande reservation.

Herr SÖDERBERG (s):

Herr talman! Herr Åkerlund har tagit upp en debatt med herr Carlsson angående sedvänjor vid behandlingen av ärenden här i riksdagen. Om herr Åkerlund fann utskottstalesmannens sätt att inleda debatten märkvärdigt,

Ang. tillskott till Norrbottens järnverk aktiebolag

måste jag säga att herr Åkerlunds sätt att agera här inte är mindre märkvärdigt.

När vi behandlade detta ärende i statsutskottets femte avdelning anförde icke herr Åkerlund några andra åsikter beträffande Norrbottens järnverk än utskottsmajoriteten, med undantag för en enda punkt: sättet för finansiering. Om kammarens ärade ledamöter ser vad som står i reservationen, finner de att reservanterna har precis samma uppfattning som utskottsmajoriteten. De säger att järnverkets fortbestånd trots svårigheterna inte kan ifrågasättas, och så hänvisar de till allmänna närings- och försörjningspolitiska skäl i Norrbotten och till att järnverket nu har en omfattande produktion av tekniskt fullvärdiga produkter, etc.

När herr Åkerlund sedan går till ett ytterst våldsamt angrepp mot Norrbottens järnverk och dess företagsledning, utgår han från att detta företag arbetar under så att säga normala förhållanden och inte har alla de sociala och andra svårigheter att kämpa med som hela utskottet, herr Åkerlund inkluderad, anser att man måste ta speciell hänsyn till.

Herr Åkerlund talade om de uppslag som har framförts i en motion av herr Ståhl. Vid det besök som femte avdelningen gjorde vid järnverket, då jag tyvärr inte hade tillfälle att delta, redovisades det att samtliga dessa uppslag redan har prövats eller kommer att prövas.

Herr Åkerlund talade litet föraktfullt om »fiktiva bolagsstämmor». Är det egentligen så stor skillnad, om aktiemajoriteten innehas av staten eller om den innehas av herr Wallenberg? Hur många fiktiva bolagsstämmor hålls inte i detta land just i dessa dagar?

Med darr på stämman talar herr Åkerlund om en »utmaning mot de anställda» sedan man lämnat subventioner till företaget. Jag tror emellertid att de anställda i industrien inte känner det som en utmaning om statsmakterna nu gör en verklig insats för att ge Norrbotten

och norrbottningarna ett effektivt näringsliv. Jag kan berätta för herr Åkerlund att jag för något år sedan deltog i en konferens i Västerås, där inrikesministern redovisade planer beträffande lokalisering av industrier till Norrland, bl. a. till Jämtland. Industrierbetare i Västerås och hela Västmanland hälsade med stormande applåder statsmakternas vilja att göra sådana insatser. Jag tror därför att herr Åkerlund inte kommer att möta någon förståelse om han i detta sammanhang talar om en utmaning.

Jag skall villigt hålla med herr Åkerlund på en punkt: de statliga företagen arbetar under stora svårigheter. Det beror — men där är vi säkerligen inte överens — helt och hållet på att riksdagen aldrig har tagit konsekvenserna fullt ut av den statliga företagsamheten. Vi har aldrig varit villiga att omedelbart ge det kapitaltillskott som behövs för att resultat skall nås, utan vi har allid väntat tills företagen kommit i svårigheter. Det är detta som är felet. Skall vi driva statlig företagsamhet, vilket vi i vissa fall behöver göra, måste statsmakterna ställa tillräckligt kapital till förfogande.

Sedan vill jag till herr Strandberg bara säga, att orsaken till att utskottet har skrivit som det har skrivit beträffande samarbetet mellan NJA och LKAB är att denna fråga kommer att behandlas nästa vecka med anledning av motioner som har varit före i bankoutskottet. Därför finns det inget skäl att också ta upp den frågan i detta sammanhang.

Jag ber därmed, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr ÅKERLUND (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Söderberg anklagar även han mig för att inte tidigare ha anfört tillräckliga synpunkter — några har jag ju dock anfört i avdelningen även enligt herr Söderbergs mening. Nu trodde jag att det hörde till seden här i huset, att vad som avhand-

Ang. tillskott till Norrbottens järnverk aktiebolag

lades i avdelningarna inte drogs upp i kammardebatterna — i varje fall till alla delar. Det är klart att jag visst hade kunnat argumentera mer i avdelningen än jag gjorde, men under alla förhållanden tillät jag mig att inom den tid, som ställdes till förfogande, anföra de synpunkter som jag hade att anföra i detta sammanhang. Jag kan inte förstå annat än att meningen med diskussionen här är att jag efter det att frågan varit uppe i utskottet in pleno, där jag också hade ordet för en förklaring av och redogörelse för min ståndpunkt, skall ha ytterligare möjligheter att i kammaren utveckla denna.

Såvitt jag kan förstå har jag inte gjort mig skyldig till någon försummelse när jag gjort klart vilken uppfattning jag har i denna fråga. Men jag är ense med alla övriga om att vi behöver göra någonting för att få NJA på fötter och att det kan vara nödvändigt att ställa kapital till förfogande. Detta är alldeles klart när situationen är den att man står inför en hotande betalningsinställelse och säger att man saknar 66 miljoner kronor för de närmaste 18 månaderna.

Herr Söderberg gjorde gällande att jag hade talat föraktfullt om den »fiktiva bolagsstämman». Det beror ju på hur man uppfattar orden. Min mening var inte direkt att vara föraktfull. Det kan räcka med att påtala det förhållandet, att den bolagsstämman som de statliga företagen har i väsentlig utsträckning är fiktiv — i varje fall är den inte på något sätt att jämföra med de bolagsstämmor som i dessa dagar hålles i de privata företagen. Herr Söderberg har tydligen inte någon större kunskap om hur det går till i Wallenbergsföretagen, som herr Söderberg åberopar, men jag skulle nog kunna lugna herr Söderberg med att säga att det inte alltid är så lugnt på dessa bolagsstämmor, i all synnerhet inte om företagen visar jättelika underskott, men det gör de sällan eller aldrig.

Sedan ligger det naturligtvis ett korn

av sanning i det som herr Söderberg säger, nämligen att problemet med de statliga företagen just är att de inte kan få kapitaltillskotten i rätt tid. Men det var just detta jag tillät mig påtala. Det har ju gått fyra år, under vilken tid företaget har gått med förlust, och ingenting har avhörtts förrän man en vacker dag kommer och presenterar en räkning på våldsamma belopp. Om riksdagen hade en revisor, som kunde följa verksamheten i de statliga företagen, kanske den revisorn också skulle kunna få till stånd en bättre avvägning mellan behoven av kapital och möjligheterna att få kapital genom att ha en kanal direkt till riksdagen.

Jag vill tillägga att jag är förvånad över att finansministern inte har ett ord att säga på denna punkt.

Herr SÖDERBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Åkerlund har nog alldeles rätt när han säger att jag säkerligen inte alls har samma erfarenhet som han från bolagens verksamhet — det enda bolag jag har någon erfarenhet av är Västmanlands Folkblads AB. Där är inte Wallenberg med i ledningen — tyvärr, då kanske företaget gick bättre.

Men jag känner i alla fall så mycket till bolagsvärlden, herr Åkerlund, att jag vet att de flesta aktier i detta land ägs av äldre kvinnor. Det brukar då komma neddimpandes på deras bord en skrivelse från bolagsstyrelsen, där man vackert talar om att styrelsen gärna står till tjänst med att föra vederbörandes talan vid bolagsstämman, om vederbörande är vänlig nog att skicka in den lilla fullmakten. På det sättet har man ordnat det så att man har fått hela aktiemajoriteten i en enda hand.

Jag tror att detta kan betraktas på samma sätt som om herr Sträng går upp till bolagsstämman i NJA eller skickar någon annan.

Beträffande handläggningen i utskottet, herr Åkerlund, borde man samti-

Ang. tillskott till Norrbottens järnverk aktiebolag

digt som ett utskottsutlåtande skall justeras också ha möjlighet att få reda på reservanternas uppfattning. Reservanterna skall inte vid behandlingen, som det har skett i detta fall, säga att de bara vill ha en annan form av finansiering och i övrigt inte har något att anföra, men sedan när reservationen kommer till utskottet, ha ett helt annat innehåll i den.

Det tycker jag är en dålig sedvänja, herr Åkerlund!

Herr ÅKERLUND (h) kort genmäle:

Herr talman! Det senaste angreppet måste jag avvisa med hänvisning till den motion, som avgivits i detta ärende och som även jag har satt mitt namn under. De kritiska synpunkter som jag här har anfört finns också med, åtminstone delvis i den motionen. Jag redogjorde för den, naturligtvis kortfattat, i avdelningen, men det gjorde självfallet också sekreteraren i enlighet med sina skyldigheter.

Vidare, herr talman, tycker jag nog att talet om att de aktieägare som består av äldre kvinnor och hos vilka — enligt herr Söderbergs uppfattning — de svenska bolagens aktieinnehav ligger fast förankrat, skulle vara mer eller mindre instrument för styrelser, som inte skulle ha bolagens bästa för sina ögon, är ett orättvist angrepp mot dessa människor. Jag tror för min del att herr Söderberg snarast ångrar att han gjorde den jämförelsen.

Herr SÖDERBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Den senaste karaktistiken får herr Åkerlund själv stå för, ty den har jag aldrig uttalat. Jag har endast talat om hur det går till, och jag förmodar att det finns olika slag av aktieinnehavande kvinnor också. Herr Åkerlund kom nog här med ett slag under bältet.

Jag skall sedan påminna herr Åkerlund om att när han nu hänvisar till sin

motion, så har han vid tidigare tillfällen väckt motioner, vilka han vid utskottsutlåtandets utformning helt och hållet har lämnat. Det skedde förra året när det gällde atomkraftsfrågorna. Vad herr Åkerlund säger i motioner och vad han sedan har för uppfattning vid utskottsbehandlingen kan alltså vara helt skilda saker.

Herr ÅKERLUND (h) kort genmäle:

Herr talman! Frågan om mitt ställningstagande i fallet Marviken tycker jag inte man behöver blanda in i denna diskussion, ty det principiella ställningstagandet i den frågan undergick icke någon förändring från det att motionen avlämnades och till dess reservationen avgavs.

Jag kan meddela kammarens ledamöter — om de nu kan ha något intresse av att veta det — att jag medverkade till skrivningen även av reservationen i fallet Marviken. Men det hör som sagt inte till detta ärende.

Däremot har jag mig icke bekant att det finns många företag som begagnar sig av den metod som herr Söderberg nämnde — att skicka ut en begäran om fullmakt till äldre kvinnor att få utöva rösträtt på bolagsstämmor. Det förekommer givetvis men gäller då samtliga aktieägare, men antalet svenska företag som gör det torde man kunna räkna på ena handens fingrar.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp):

Herr talman! Jag har utan särskilt intresse lyssnat till detta käbbel om hur man uppfört sig vid behandlingen av dessa frågor. Det satte i gång i början av debatten, då det var fråga om vem som skulle yttra sig först och vem som skulle yttra sig sist, och det har fortsatt fram till debattens slut. Det rör sig dock här om en betydelsefull sak, och sådana där småtterier tycker jag bör ha en mera undanskymd plats i verkligheten än de har fått här i debatten.

Ang. tillskott till Norrbottens järnverk aktiebolag

Däremot vill jag fästa uppmärksamheten på en sak som jag tycker är rätt väsentlig. Det finns stora grupper av mindre företagare med besvärliga förhållanden och problem som man i rätt stor utsträckning kan beteckna som sociala. För dem har spelats upp en melodi om att de skall slås ut, de skall rationaliseras bort, de har inte möjligheter att bestå — småbutikerna och småbruket. Man må inte förvånas om dessa människor, när de sedan hör talas om stödåtgärder åt ett företag sådant som Norrbottens järnverk, där det rör sig om mångmiljonbelopp, frågar sig: Läger man inte ordentliga rationaliseringssynpunkter också på detta?

När man ger en sådan injektion som det här är fråga om, blir det inte då så att snart kommer igen ett nytt krav och vederbörande säger att av de sociala skäl som föreligger behövs ytterligare pengar?

Nu skulle det vara ologiskt av mig om jag sade att i det ena fallet anser jag det vara socialt motiverat att föra en sådan politik att dessa många små företag kunde vara kvar och samtidigt säga att detta för många människor i sin trakt så betydelsefulla företag skulle skrotas ned. Men jag vill tala om att det är många människor i detta land som undrar varför vågen skall väga så illa, varför det i somliga fall skall finnas hundratals miljoner att disponera.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner beträffande utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan komme att framställas först särskilt angående punkterna 1 och 2 samt därefter särskilt i fråga om utskottets hemställan i övrigt.

Därefter gjorde herr talmannen jämligt de avseende punkterna 1 och 2 framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet hem-

ställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Åkerlund m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Åkerlund begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 105 punkterna 1 och 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Åkerlund m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr Åkerlund begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 107;

Nej — 23.

Därjämte hade 6 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Sedermera bifölls på gjord proposition vad utskottet i övrigt hemställt i detta utlåtande.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 106, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag till ett institut för rationalisering av storhus-

Ang. eldistributionens funktion och organisation

hållen jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 101, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överlåtelse av viss staten tillhörig mark m. m.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Ang. eldistributionens funktion och organisation

Föredrogs ånyo allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 45, i anledning av väckta motioner angående eldistributionens funktion och organisation.

I de likalydande, till allmänna beredningsutskottet hänvisade motionerna I: 344, av herr Olsson, Manne, m. fl., och II: 416, av herr Nyström m. fl., hade hemställts, att riksdagen måtte besluta en begäran om snabbutredning rörande eldistributionens funktion och organisation, varvid formerna för att vid behov kommunalisera eldistributionsverksamheten borde övervägas.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att de likalydande motionerna I: 344 och II: 416 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr OLSSON, MANNE, (s):

Herr talman! Även om utskottets utlåtande inte är någon tillstyrkan utan slutar med att motionerna icke bör föranleda någon riksdagens åtgärd, finner jag att utlåtandet andas ganska positiva synpunkter. Det är inte heller min mening att ta upp utskottets utlåtande till någon debatt. Blir det så som det framhålls i utskottsutlåtandet, kommer motionärernas synpunkter att tillgodoses genom en redan pågående utredning. Remissinstanserna har också i de flesta fall understrukt vår uppfattning såsom den framkommit i motionerna I: 344 och II: 416. Det är en synpunkt framförd i kungl. vattenfallsverkets yttran-

de som kallat mig till talarstolen. I sitt yttrande säger vattenfallsverket: »En långtgående kommunalisering skulle på en omväg monopolisera kraftförsörjningen, och det finns grundad anledning anta, att någon naturlig konkurrensvilja med olika storkommunala företag icke skulle stå att uppbringa.»

För det första vill jag starkt framhålla att det inte varit motionärernas strävan att vända sig mot vattenfallsverket eller någon annan råkraftproducent utan mot de förhållanden som råder inom distributionen. För min egen del anser jag det vara angeläget att producenten kan erhålla långfristiga avtal så att rationell drift kan åstadkommas.

Gentemot vattenfallsverket vill jag framhålla att det inte kan vara befrämjande för rationell distribution om det inom en framtida storkommun skall finnas ett flertal distributionsföretag som sköter distributionen inom storkommunen. Vi motionärer finner det angeläget att kommunerna här skall få ansvaret. En annan uppfattning bryter den princip på vilken kommunblock och samarbetsnämnder bygger. För närvarande finns distributionsföreningar som domineras av ett fåtal medlemmar med höga andelstal. Detta förhållande kan väl inte befrämja kraftproducentens intresse. Inom nästan varje kommunblock pågår ett planeringsarbete, och vi kommunalmän som möter problemen på fältet finner det högst angeläget att i detta planeringsarbete även skall ingå distributionen av den elektriska kraften.

Herr talman! I stor förväntan på positiva resultat av den enligt uppgift redan nu pågående utredningen har jag mot det eniga utskottet inte något yrkande.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Om försäljning till allmänheten av aktier i statliga företag

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 108, i anledning av väckta motioner om utredning rörande försäljning till allmänheten av aktier i statliga företag.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Wallmark* och *Stefanson* (I: 200) samt den andra inom andra kammaren av herr *Magnusson* i Borås *m. fl.* (II: 251), hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning rörande lämpliga former för försäljning av aktier i de i vinstsyfte drivna statliga företagen, varvid särskilt måtte beaktas, att sådana former för aktieförsäljningen ordnades, som garanterade en bred spridning av aktierna bland allmänheten och som kunde vara ägnade att främja det långsiktiga sparandet.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på återopade grunder hemställt, att motionerna I: 200 och II: 251 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade anförts av fröken *Andersson*, herrar *Per Jacobsson*, *Åkerlund*, *Nyman*, *Karl-Erik Eriksson* och *Bohman*, fröken *Elmén* samt herrar *Gustafsson* i Skellefteå, *Björkman* och *Mundebo*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort erhålla den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 200 och II: 251, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning rörande lämpliga former för försäljning av aktier i de i vinstsyfte drivna statliga företagen.

Herr ÅKERLUND (h):

Herr talman! Vid detta statsutskottets utlåtande finns fogad en reservation av utskottets höger- och folkpartiledamöter. Det gäller här en fråga som är en gammal bekant för kammaren, och jag har därför inte något större be-

hov av att utveckla min argumentation på denna punkt utan kan hänvisa till vad som tidigare har sagts.

Detta ärende gäller företag drivna i vinstsyfte, företag sådana som Kreditbanken och ASSI, där tanken är att man genom en utredning skall kunna se i vad mån en del av aktierna kan placeras hos allmänheten. Ledningen för företaget skulle fortfarande ligga kvar hos staten, men man skulle försöka sprida aktierna så mycket som möjligt för att väcka allmänhetens förståelse för denna form av sparande.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Herr SÖDERBERG (s):

Herr talman! Jag ber bara att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen enligt de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepats propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Åkerlund begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 108, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt

Om försäljning till allmänheten av aktier i LKAB

hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Akerlund* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 86;

Nej — 42.

Därjämte hade 6 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Om försäljning till allmänheten av aktier i LKAB

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 109, i anledning av väckta motioner om försäljning till allmänheten av aktier i LKAB.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Wallmark* och *Stefanson* (I: 199) samt den andra inom andra kammaren av herr *Magnusson* i Borås m. fl. (II: 250), hade hemställts, att riksdagen måtte 1. besluta, att av statens till cirka 479 miljoner kronor uppgående innehav av aktier i LKAB aktier till ett nominellt belopp av 228 miljoner kronor skulle erbjudas allmänheten i valörer på 50 kronor per aktie till en marknadsmässig emissionskurs, varvid särskilt skulle tillses, att köpare av lägre antal aktier ägde förtur vid övertäckning och att en bred spridning av aktieköpen vunnes bland allmänheten; 2. besluta, att under budgetåret 1966/67 utbudet av aktier skulle bestämmas till nominellt 50 miljoner kronor; samt 3. bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de förberedelser, som emissionen erfordrade, varvid särskilt borde beaktas vad i motionerna anförts i fråga om valordning för bolaget.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att motionerna I: 199 och II: 250 icke måtte av riksdagen bifallas.

Vid utlåtandet hade reservation avgivits av fröken *Andersson* samt herrar *Akerlund*, *Bohman* och *Björkman*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort erhålla den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 199 och II: 250

1. besluta, att av statens till cirka 479 miljoner kronor uppgående innehav av aktier i LKAB aktier till ett nominellt belopp av 228 miljoner kronor skulle erbjudas allmänheten i valörer på 50 kronor per aktie till en marknadsmässig emissionskurs, varvid särskilt skulle tillses, att köpare av lägre antal aktier ägde förtur vid övertäckning och att en bred spridning av aktieköpen vunnes bland allmänheten;

2. besluta, att under budgetåret 1966/67 utbudet av aktier skulle bestämmas till nominellt 50 miljoner kronor;

3. bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de förberedelser, som emissionen erfordrade, varvid särskilt borde beaktas vad i motionerna anförts i fråga om valordning för bolaget.

Herr ÅKERLUND (h):

Herr talman! Även detta ärende är en gammal bekant för kammaren, och jag kan därför fatta mig kort. Jag skall bara erinra om att reservationens innehåll går ut på att det skulle säljas aktier i LKAB — utan att någon utredning om den frågan dessförinnan kommer till stånd — till ett nominellt belopp av 228 miljoner kronor, vilket understiger hälften av aktiestocken. Aktierna skulle erbjudas allmänheten i valörer på 50 kronor till en marknadsmässig emissionskurs. Det skulle särskilt tillses att köpare av lägre antal aktier skall äga förtur vid övertäckning och att en bred spridning av aktieköpen bland allmänheten vinnes. För det kommande budgetåret 1966/67 föreslås att man skulle bestämma denna försäljning till nominellt 50 miljoner kronor.

Vi reservanter är helt medvetna om det förhållandet att det skulle vara be-

Om förläggning av viss statlig industri till Skaraborgs län

tydligt svårare än i fjol att sälja aktier. Aktiemarknaden är ju numera ytterst kärv, beroende på den nya omsättnings-skatt på aktier som är föreslagna och som väl riksdagen om några dagar kommer att antaga. Det är naturligtvis beklagligt från en mängd synpunkter att utvecklingen skall ha gått så, men däråt kan vi på minoritetssidan för ögonblictet inte göra någonting. Enligt vårt förslag skulle emellertid budgeten få ett visst tillskott genom en sådan försäljning — jag dristar mig inte att profetera om hur stort, men det är väl ingen tvekan om att försäljningen skulle kunna ske till en rätt betydande överkurs trots det kärva läge som för närvarande råder.

Med det anförda ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr SÖDERBERG (s):

Herr talman! Detta är också en av högerns gamla bekanta motioner som årligen tas fram för vädring. Då herr Åkerlund inte anförde några nya synpunkter ber jag att kort och gott få yrka bifall till utskottets utlåtande.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Åkerlund begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 109, röstar
Ja;

Den, det ej vill, röstar
Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr Åkerlund begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 105;

Nej — 24.

Därjämte hade 5 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 42, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m.

Vad utskottet i detta betänkande hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av bankoutskottets utlåtande nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts skrivelse med redogörelse för Nordiska rådets fjortonde session, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Om förläggning av viss statlig industri till Skaraborgs län

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtande nr 29, i anledning av motioner om förläggning av viss statlig industri till Skaraborgs län.

I de till bankoutskottet hänvisade likalydande motionerna nr 311 i första

Om förläggning av viss statlig industri till Skaraborgs län

kammaren av herr *Paul Jansson m. fl.* och nr 378 i andra kammaren av herr *Blomkvist m. fl.* hade föreslagits, att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa dels om utredning angående en snar utbyggnad av den statliga verksamheten inom byggnadsindustrien i anslutning till AB Durox anläggningar i Skaraborgs län, dels ock om utredning angående förläggning av en statlig industri för förädling av jordbruksprodukter till Vara-regionen i nämnda län.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att motionerna I: 311 och II: 378 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Hilding, Gustaf Henry Hansson, Lundberg, Börjesson* i Glömminge och *Hyltander*, vilka ansett, att ur sista stycket i utskottets yttrande en mening bort utgå, som hade följande lydelse: »Givetvis är det inte uteslutet, att även statliga produktionsinitiativ kan bli aktuella på detta område.»

Herr **HANSSON, GUSTAF HENRY**, (h):

Herr talman! Med hänsyn tagen till den stora anhopningen av ärenden skall jag fatta mig kort när jag nu har att motivera den reservation som har fogats till bankoutskottets utlåtande nr 29 i vilket behandlas en motion om förläggning av viss statlig industri till Skaraborgs län.

I motionen föreslås dels en snar utbyggnad av den statliga verksamheten inom byggnadsindustrien i anslutning till AB Durox anläggningar i Skövde och dels en utredning om förläggning av en statlig industri för förädling av jordbruksprodukter till Vara-regionen.

Inom utskottet har uppkommit olika meningar om ett uttalande på sid. 7 i utlåtandet där det står: »Givetvis är det inte uteslutet, att även statliga produktionsinitiativ kan bli aktuella på detta område.» Utskottets majoritet håller be-

stämt på att ett sådant uttalande skall göras, under det att minoriteten anser att det inte är på något sätt nödvändigt med hänsyn till rådande förhållanden inom länet.

Av remissvaren framgår att Skaraborgs län icke besvärar av någon sådan arbetslöshet att några särskilda åtgärder är nödvändiga, såsom t. ex. startandet av statliga industrier. Jag vill dock erinra om att beslut har fattats om en väsentlig utvidgning av det statsäga Durox och att det inte finns något som förhindrar exempelvis AB Atomenergi att utreda om inte till uranverket i Ranstad kan förläggas någon tillverkning som skulle kunna tillföra detta verk inkomster. Jag kan alltså inte finna annat än att det på byggnadsmaterialsidan inte är så mycket att utreda.

När det gäller frågan om förläggning av en statlig förädlingsindustri inom jordbruket är förhållandena sådana inom den animaliska produktionen att både jordbrukskooperationen och konsumentkooperationen samt därtill åtskilliga privatföretag är lokaliserade inom länet och vederligen tar hand om produktionen på ett sådant sätt att jag har mycket svårt att tänka mig att ett statligt företag skulle kunna göra någon insats, nota bene om det inte subventioneras för att över huvud taget kunna konkurrera.

Vad så angår den vegetabiliska produktionen kanske den kan betecknas som inte helt tillfredsställande, men av länsstyrelsens remissvar framgår att det inom länets näringsråd pågår ganska omfattande utredningar om möjligheterna att inom länet etablera en ny livsmedelsindustri eller en utökning av befintliga industrier. Utredningen beräknas bli färdig sommaren 1966.

Av det anförda torde klart framgå att förhållandena inom Skaraborgs län icke motiverar några ytterligare utredningar och att de redan verksamma företagen sköter sina angelägenheter på ett sådant sätt att det inte föreligger någon som helst anledning att nu påkalla några

Om förläggning av viss statlig industri till Skaraborgs län

statliga initiativ i enlighet med vad utskottsmajoriteten föreslagit.

Med detta yrkar jag, herr talman, bifall till reservationen.

Herr JANSSON, PAUL, (s):

Herr talman! I egenskap av motionär i denna fråga vill jag framföra några synpunkter på vad som här diskuteras.

Som vi framhållit i motionerna är de direkta samhälleliga insatserna inom näringslivet förhållandevis ringa, och vi hävdar att inom ramen för en samordnad näringspolitik krävs flera sådana insatser, särskilt då genom mer eller mindre direkta engagemang från statens sida. Vi konstaterar också att insatser av detta slag hälsas med tillfredsställelse bland majoriteten av svenska folket. I det sammanhanget har vi bl. a. hänvisat till vad som sagts i LO:s strukturutredning »Samordnad näringspolitik» där det bland annat framhållits: »Den tekniska utvecklingen, de vidgade marknaderna, snabbare och mer svårbedömda kastningar i efterfrågan leder till allt större krav på kapitalinsatser samtidigt som projekten blir långsiktiga, framtidsbedömningen osäkrare och riskerna i motsvarande mån obestämbara. Ett ökat statligt engagemang och risktagande i fråga om den industriella företagsamheten kommer sålunda att krävas.»

Men vi har samtidigt också hänvisat till vad som sagts i LO-utredningen, nämligen att det är väsentligt att samhällets engagemang naturligtvis inte får leda till en långsiktig subventionering av en oräntabel ekonomisk verksamhet. Om det är på det sättet att sociala eller andra icke företagsekonomiska skäl gör sig gällande bör kostnaderna för sådan verksamhet skiljas ut från resultatet av den rent affärsekonomiska sidan. Med andra ord: det får inte vara på det sättet att staten bara skall syssla med sådan verksamhet som av exempelvis sociala skäl ger förluster. Staten skall naturligtvis också ha rätt att driva sådan

verksamhet som ger ekonomisk vinst. Med detta har vi velat peka på en del principiella synpunkter som vi anser bör ligga i botten, när man skall ta ställning till en utbyggd samhällelig företagsamhet.

I vad gäller risktagandet, som jag nägot snuddat vid, är det redan nu på det sättet att samhället — stat och kommun — får ta betydande risker i samband med den privata företagsamheten. Vi kan ta ett exempel: Ett företag lokaliserar sig till en viss ort, där detta naturligtvis i och för sig hälsas med stor tillfredsställelse. Men det medför också för kommunen en del kostnader vid utbyggnaden av vatten- och avloppsnät, med sanering för nya bostadsområden etc. Detta är kostnader som kommunen naturligtvis gärna tar på sig, därför att det medför en expansion för den ort det är fråga om. Men om det sedan går så att detta företag slår igen sin verksamhet, kommer ånyo samhällets risktagande in i bilden, i det samhället får ta på sig kostnader för omskolning av arbetskraft, för omflyttning till andra industrier o. s. v.

Med detta har jag velat peka på att det kan vara rimligt att staten, när vi har detta förhållande, i större utsträckning får vara med om att ta de vinstchanser som finns i samband med att man driver företag.

När vi nu kommer till dessa speciella sakfrågor som vi fört fram i motionerna och som kanske kan betraktas som lokala angelägenheter för Skaraborgs län, vill jag påpeka att de även har en vidare principiell betydelse i dessa sammanhang.

Vad gäller vårt motionsyrkande om utbyggnad av Svenska Durox' anläggningar i Skövde, kom utvecklingen att gå snabbare än vad vi hade tänkt oss, och att vårt motionsyrkande redan är bifallet är ju bara att hälsa med tillfredsställelse från en enkel motionärs sida. Att man där nu investerar så betydande belopp som 12 miljoner kronor för utbyggnaden är bara glädjande, och

Om förläggning av viss statlig industri till Skaraborgs län

jag tror att det kommer att betyda en hel del för den svenska byggnadsämneshandelsindustriens utveckling, samtidigt som det väl även betyder åtskilligt i sysselsättningshänseende för regionen.

Vad sedan gäller det andra yrkandet i motionen, nämligen om förläggning av en statlig förädlingsindustri för jordbruksprodukter till Vara-regionen i Skaraborgs län, har tydligen blotta tanken på att staten skulle engagera sig på detta område satt känslorna i svallning i bankoutskottet.

Då det gäller den frågan i sak har vi i motionen framhållit att den pågående jordbruksrationaliseringen bör påskyndas och främjas genom att större brukningsenheter tillskapas för specialodlingar, för vilkas produkter bör finnas erforderlig upptagnings- och förädlingsindustri. Även om man kan konstatera — och det har understrukits i motionen — att goda rationaliseringsinsatser gjorts genom jordbrukets egna produktionskooperativa företag, är det med hänsyn till det allmänna samhällsintresset av vikt att det allmänna mera aktivt engagerar sig inom jordbruks- och livsmedelsindustrien. Motiven för direkta statliga engagemang av detta slag är inte bara att åstadkomma en ökad konkurrens, som efterlyses av majoriteten av konsumenter här i landet utan också att medverka till ett bättre utnyttjande av resurserna samt att främja jordbrukets rationalisering. Härtill kan man också peka på bättre möjligheter att tillvarata arbetskraften i takt med dennas friställande från det direkta lantbruksarbetet. Vi anser därför att utvecklingen inom livsmedelsområdet bör tilldra sig speciellt intresse med hänsyn till dess allmänna betydelse.

Nu anser bankoutskottet att vad det gäller denna del av motionen bör det räcka med att hänvisa till den såväl av oss motionärer som av länsstyrelsen i Skaraborgs län omnämnda utredningen om livsmedelsindustrien i länet som nu pågår i näringsrådets regi. I det sammanhanget bör emellertid framhållas

att denna utredning, enligt vad jag har inhämtat, inte synes bli av sådan omfattning som kan anses önskvärt i detta sammanhang. Detta belyses av det förhållandet att näringsgeografiska institutionen vid Göteborgs universitet på förfrågan kommit fram till att kostnaderna för en dylik utredning skulle röra sig om cirka 90 000 kronor. Vid Skaraborgs näringsråds beslut i frågan har man emellertid på grund av finansieringssvårigheter tvingats begränsa sig till en kostnadsram på maximalt 25 000 kronor. En utredning i statlig regi, med de resurser som då skulle stå till buds, hade därför varit i högsta grad önskvärd för att inte säga nödvändig med tanke på frågans allsidiga belysning.

Det är emellertid utomordentligt glädjande att konstatera att utskottet i sin skrivning ändå slår fast att det inte är uteslutet att statliga produktionsinitiativ kan bli aktuella även på detta område. Men det är också, herr talman, betecknande för den dogmatiska inställning man nu på den borgerliga kanten tydligen har i dessa frågor att man varit tvungen att på denna punkt reservera sig mot utskottets skrivning.

Jag har, herr talman, inget annat yrkande än bifall till utskottets förslag.

Herr **HANSSON, GUSTAF HENRY**,
(h) kort genmäle:

Herr talman! När det hittills varit tal om att staten skall ingripa i näringslivet, har det alltid varit en av fordringarna att näringslivet skall ha misslyckats med någonting och att det varit nödvändigt för staten att ingripa. Det var i anslutning till detta som jag sökte visa att förhållandena inom Skaraborgs län var sådana att det inte fanns plats för något statligt initiativ där. Mänskligt att döma kunde man väl utgå ifrån att åtminstone de kooperativa företagen, som herr Jansson bör ha en viss känsla för, skulle i fortsättningen sköta sig. Nu fattade jag herr

Om förläggning av viss statlig industri till Skaraborgs län

Jansson på det sättet att det inte bara är fråga om att ingripa vid särskilda tillfällena, utan nu är det helt nya tongångar. Nu skall staten också få vara med och tränga sig in på de områden där näringslivet hittills har fått hållas ensamt.

Herr JANSSON, PAUL, (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara påpeka för herr Gustaf Henry Hansson att vi inte på något sätt är dogmatiska i de här frågorna. Om jordbrukets organisationer i Skaraborgs län kommer till det resultatet vid sina utredningar, att de bör starta exempelvis en förädlingsindustri i länet, har vi ingenting emot det utan hälsar det i stället med tillfredsställelse.

Vi anser att privat och statlig företagsamhet kan arbeta sida vid sida i det svenska samhället, och vi kommer inte att reservera oss om någon uttalar att det privata näringslivet har för avsikt att starta en förädlingsindustri för jordbruksprodukter i Skaraborgs län. Däremot anser tydligen herr Gustaf Henry Hansson att det är en tvingande nödvändighet för honom att reservera sig så snart det är fråga om statliga insatser.

Herr PALM (s):

Herr talman! Det är egentligen bara en enda mening som vi har diskuterat i utskottet och som föranlett reservationen, nämligen den mening i sista stycket i utskottets utlåtande där det sägs: »Givetvis är det inte uteslutet, att även statliga produktionsinitiativ kan bli aktuella på detta område.»

Anledningen till att vi vill ha den meningen inskriven är att frågan förts fram i motionen. Eftersom saken aktualiserats av motionärerna i deras egen skrivning, har vi ansett det vara vår

skyldighet att svara på frågan. Som herr Paul Jansson har sagt tidigare är vi inte så dogmatiska att vi drar ner rullgardinen så fort det kan bli fråga om att staten genom produktionsinitiativ kan tvingas gå in på detta område.

Vår lokaliseringspolitik är i långa stycken inte annat än statliga produktionsinitiativ — vi kommer längre fram på dagordningen att få en debatt om denna problematik. Hela den proposition om Tornedalen som vi antog för ett par år sedan för att stimulera sysselsättningen i denna del av landet gällde statliga produktionsinitiativ. Hur de sedan utformas kan bli en annan fråga.

När vi kommer in på lokaliseringsfrågorna kommer vi att få en lång önskelista. Jag vill i rättvisans namn säga att Skaraborgs län inte är den mest utsatta landsändan. Det är möjligt att en fortgående jordbruksrationalisering rullar upp problem där, men för att sätta in problematiken i dess rätta sammanhang vill jag erinra om att arbetslösheten i hela Skaraborgs län år 1963 uppgick till drygt 2 promille av folkmängden, år 1964 till 1,65 och år 1965 till 1,77 promille, medan den för hela riket var 2,57 promille. I norra stödområdet, som vi får syssla med längre fram, ligger arbetslösheten på 5,9 promille av folkmängden. Dessa relationer visar tydligt att Skaraborgs län inte hör till de värst drabbade områdena. Ljusare tongångar hörs också från arbetsmarknadsstyrelsen och länsstyrelsen i beskrivningar av de åtgärder som vidtas.

Vi har som sagt velat svara på motionen i detta stycke, och vi vill inte utesluta att statliga produktionsinitiativ kan bli aktuella för att klara en full och jämn sysselsättning, om läget skulle göra det nödvändigt. Det är i korthet de skäl vi har att redovisa. Vi är förvånade över att de borgerliga vill ta en reservation för en sådan sak, som numera är självklar för större delen av svenska folket.

Jag yrkar bifall till utskottets utlåtande.

Om statliga åtgärder för inrättande av en mineralullfabrik

Herr **HANSSON, GUSTAF HENRY**,
(h):

godkännande av utskottets motivering,
röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Herr talman! Att jämföra vad som skedde i Tornedalen för några år sedan med vad som sker till följd av lokaliseringspolitik är väl ändå att ställa problemet på huvudet. Jag har ett minne av att vi alla var ense när det gällde åtgärder i Tornedalen. Där rådde ett nödtillstånd, och bristsituationen kunde inte avhjälpas på annat sätt än genom att staten ingrep. Vad vi nu diskuterar är däremot åtgärder i ett län där det enligt mitt förmenande inte behöver vidtas några statliga åtgärder.

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställen med den ändring i motiveringen, som förordats i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för japropositionen.

Herr **PALM (s)**:

Jag vill säga till herr Gustaf Henry Hansson att vi inte skrivit att det *skall* vidtas åtgärder, utan att det inte är utslutet att även statliga produktionsinitiativ kan bli aktuella i detta område.

Inte ens en sådan vag formulering förs ni acceptera, utan ni tar en reservation. Det är mer än märkligt.

Då emellertid herr *Hansson, Gustaf Henry*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 76;

Nej — 52.

Därjämte hade 6 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen enligt de yrkanden, som därunder framkommit, gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt med godkännande av utskottets motivering samt vidare därpå att kammaren skulle bifalla utskottets hemställen med den ändring i motiveringen, som förordats i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepats propositionen på bifall till utskottets hemställen med godkännande av utskottets motivering, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Om statliga åtgärder för inrättande av en mineralullfabrik

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtande nr 30, i anledning av motioner om statliga åtgärder för inrättande av en mineralullfabrik.

I de till bankoutskottet hänvisade likalydande motionerna nr 10 i första kammaren av herrar *Adolfsson* och *Werner* samt nr 20 i andra kammaren av herr *Nilsson* i Gävle och herr *Lorentzon* hade yrkats, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle hemställa om utredning rörande en mineralullfabrik för sydligaste Sverige i enlighet med vad i motionerna anförts.

Herr *Hansson, Gustaf Henry*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad bankoutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 29 med

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att motionerna I: 10 och II: 20 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Om statliga åtgärder för inrättande av en mineralullfabrik

Herr ADOLFSSON (k):

Herr talman! Jag inser att det inte är något särskilt attraktivt överläggningsämne som nu föreligger, i synnerhet som det ju skulle kunna misstolkas såsom ett lokalt begränsat ärende, vilket det enligt min uppfattning inte är. Men jag ber att under alla omständigheter få yttra några ord i denna fråga.

När vår motion, som nu behandlas, om en mineralullfabrik för sydligaste Sverige skrevs, hade inga antydningar gjorts av Rockwoolbolaget om att några planer i den riktningen välvdes hos bolaget. Det hade funnits orsak för oss att ta upp frågan långt tidigare än i januari månad i år. Vi ville emellertid avvakta riksdagens beslut beträffande köpet av Svenska Durox aktiebolag — vilket skedde i höstas — och vi ville vidare av diskretionsskäl förhålla oss avvaktande ännu någon tid efter det att detta köp hade skett. När emellertid ingenting tycktes ske, förde vi fram denna motion i januari månad i år. Då hände det att Rockwoolbolaget i ungefär samma veva lät offentliggöra att det helt enkelt planerade att anlägga en mineralullfabrik just i sydligaste Sverige, d. v. s. det som vi i motionen hade föreslagit. Vad som därefter hänt i denna fråga är emellertid för oss motionärer helt och hållet förborgat, särskilt som ju heller inga upplysningar står att få i bankoutskottets utlåtande med anledning av vår motion — ett utlåtande som är synnerligen knapphändigt enligt mitt bedömande.

Det framgår också av utlåtandet att bankoutskottet inte har sänt ut detta ärende på remiss, eftersom ingen anmälan om någonting sådant förekommer. Jag måste uttrycka min förvåning häröver, eftersom jag anser att det hade varit angeläget att vi hade fått veta litet grand om hur länsmyndigheter och arbetsmarknadsorgan och naturligtvis också Rockwoolbolaget självt ser på denna fråga. Jag är därför intresserad av att få veta om bankoutskottets talesman kan ge någon förklaring till varför

utskottet inte remitterat ett ärende av sådan natur som detta.

Som vi har påpekat i motionen är vårt förslag inte främst betingat av sociala skäl, även om den arbetsmarknadspolitiska sidan av saken naturligtvis inte bör nedvärderas — vilket vi har understrukit i motionen. Det finns i de områden i Skåne som det här gäller mycket god tillgång på arbetskraft för industriellt arbete, och mer kommer det tydligen att bli till följd av avgång från jordbruket. Men huvudvikten lade vi likväl vid vad vi kunde kalla den byggnadsindustriella sidan av saken. Att mineralullprodukter kommer att få en mycket god avsättning under nu överskådlig tid både för bostadsbyggnad och för viss industriell verksamhet, är väl odiskutabelt — och det har väl inte heller någon bestritt. Då uppstår emellertid frågan om en sådan spridning av verksamheten, att transporter inte blir försenade och alltför kostnadskrävande, och detta fäste vi stor vikt vid när vi väckte vår motion, ty särskilt av denna orsak föreslog vi en statlig eller eventuellt halvstatlig produktionsenhet i sydligaste Sverige för detta slag av byggnadsmaterial.

Den sedan länge lossbrutna och lätt-tillgängliga diabasen i nordöstra Skåne omfattar ett oräkneligt antal miljoner kubikmeter, och den räcker för mineralullproduktion i det omfång vårt land behöver i bra många sekler framåt. Diabasen ligger där till ingen nytta. Dessutom är det här fråga om statlig egen- dom som förvaltas av domänverket. Slutligen skulle det också vara ett naturvårdsintresse att man fick bort så mycket som möjligt av dessa så kallade skrottippar som består av denna diabas. Då jag personligen undersökt alla dessa saker, har jag blivit helt övertygad om det ur skilda synpunkter angelägna i att man gör någonting i den riktning vi föreslagit i motionen.

Nu har det emellertid påståtts att vid en eventuell mineralullfabrik i sydligas-

Om statliga åtgärder för inrättande av en mineralullfabrik

te Sverige, som man tydligen utreder att möjligen starta, planeras att ta diabaserna från Dalby eller Karlshamn. Jag skall självfallet inte gå in så mycket på den saken, men jag undrar om bankoutskottet, som väl har genomlyst denna fråga ordentligt innan det avgav sitt utlåtande — vilket för övrigt har dröjt ganska länge — kan ha någon upplysning att lämna om den saken. För egen del tycker jag det skulle vara förbluffande om man tar råvaran från ett så relativt avlägset ställe, när den finns tillgänglig på så nära håll och är så lätt att nyttiggöra, vilket jag här har försökt att beskriva.

Det viktigaste är emellertid enligt min uppfattning inte frågan om råvaran och transporten av denna, utan att förkorta transporterna av den färdiga produkten, vilken ju är mycket skrymmande. I detta sammanhang kan framhållas att vid Skövde-fabriken, som tar sin diabas från ytskiktet i Billingen och på vilken Skånska cement har koncession, är utlastningen genomsnittligt över 100 järnvägsvagnar per dygn. Det bör man också betänka vid bedömandet av detta ärende, ty det måste vara slöseri att transportera mineralullprodukter ner till Skåne som nu sker, när grundmaterialet till sådana produkter finns så att säga på platsen. Som alla vet är byggandets omfång utomordentligt stort i denna södra provins, och det kommer väl inte heller att minska i omfång inom överskådlig tid, vare sig för bostadsbyggande eller för industriellt byggande. Tvärtom kan man väl anta att det ökar betydligt, varigenom behovet av produkter som dessa ytterligare kommer att stegas.

Med hänsyn till att det privata spekulationsintresset inte behöver få alltför mycket skrivet på näsan i denna fråga begränsar jag mitt anförande till vad jag nu har sagt, trots att mera annars funnes att säga.

Bankoutskottet tycks anse en sådan utbyggnad som vi har föreslagit både tänkbar och realiserbar, och man me-

nar att saken redan är beaktad. Det är den kanske genom den upplysning som offentligen lämnades därifrån ungefär samtidigt som vi avlämnade vår motion i ärendet. Utan att vara indiskret tror jag att jag kan säga att Rockwoolbolaget, efter det att vår motion hade avlämnats, visade sitt intresse genom att begära diabas från domänverkets enorma anhopning av sådan i Örkeneds kommun i nordvästra Skåne, för att närmare undersöka dess kvalitet och sedan återkomma med en större order av densamma för smältning och analys.

Tydligt är att någonting är på gång. Eftersom det tycks finnas visst fog för en förväntan att frågan bearbetas i den riktning som vi har uttryckt önskemål om, skall jag inte, herr talman, framställa något från bankoutskottets avvikande yrkande. Jag begränsar mig till att med intresse avvakta detta ärendes fortsatta utveckling.

Herr PALM (s):

Herr talman! Jag fick nästan en känsla av att herr Adolfsson var ledsen över att ha fått en sådan hygglig skrivning av utskottet i anledning av sin motion.

Herr Adolfsson ställde en hel del frågor, bland annat varför det inte lämnats någon besked tidigare. Jag vill i det stycket bara erinra kammarens ledamöter om att staten gick in i aktiebolaget Durox så sent som den 1 februari i år. Det var endast någon vecka efter det att motionstiden hade gått ut. Vi tyckte att när man nu valt att arbeta med aktiebolagsformen är det rimligt att låta bolagets styrelse få bedöma dessa saker innan riksdagen ger sig på att utfärda några direkta anvisningar om hur verksamheten bör bedrivas. Nu har dessbättre utvecklingen gått så snabbt att man beslutat bygga ut Durox-koncernen för 12 miljoner kronor vilket skall möjliggöra en fördubbling av produktionen. Denna uppgift publicerades den 4 maj och är således bara fjorton dagar gammal. Då hade ärendet redan behandlats i utskottet.

Om statliga åtgärder för inrättande av en mineralullfabrik

När staten gick in i Duroxkoncernen sades det att man skulle tillvarata de affärsmässiga möjligheterna till expansion. Jag tycker att denna målsättning borde kunna tillfredsställa motionären helt ut. Med hänvisning härtill ber jag att få yrka bifall till utskottets utlåtande.

Herr ADOLFSSON (k):

Herr talman! Jag beklagar om jag i mitt anförande verkade så ledsen som herr Palm ville göra gällande. Det måste i så fall ha varit en yttre attityd från min sida, ty jag är icke ledsen över det utlåtande som bankoutskottet här har lämnat. Jag trodde att mitt anförande skulle visa att jag hyser stora förhoppningar om fortsatt utveckling i denna fråga.

Herr Palm sade att jag ställde ett antal frågor i mitt anförande. Det var egentligen bara två frågor, men jag lägger märke till att herr Palm helt och hållet underlät att besvara dem. Det tycker jag inte är alldeles korrekt. Självfallet står det herr Palm fritt att låta bli att besvara dem, men det är givet att den som framställer frågor också önskar att få svar.

Den ena frågan var av vilken orsak man inte velat remittera ut en så viktig fråga som denna för yttrande så att exempelvis de länsmyndigheter som är berörda och även Rockwoolbolaget kunde ge sin mening till känna. Då hade ju motionärerna kunnat få veta hur man konkret ser på dessa ting. Jag anser det anmärkningsvärt att bankoutskottet inte har sänt ut ärendet på remiss. Det är också anmärkningsvärt att herr Palm inte försöker att besvara frågan varför bankoutskottet inte gjort det.

Dessutom ställde jag ytterligare en fråga, nämligen varifrån man skall ta diabasen för den nya anläggningen. Men jag inser självfallet att det inte kan vara lika lätt för herr Palm att besvara den frågan som min första fråga.

Herr PALM (s):

Herr talman! Detta med diabasen är självklart någonting för företagets ledning att syssla med och inte för bankoutskottet, när vi nu valt bolagsformen.

När det gäller frågan varför vi inte remitterat ut motionen vill jag bara göra kammaren uppmärksam på, att vi inte har nonchalerat motioner från något håll, inte ens de motioner som herr Adolfsson signerar. Vi brukar remittera praktiskt taget alla.

Men när staten nu inträdde i denna concern den 1 februari och vi behandlade motionerna i samma veva, tyckte vi att den nya styrelsen borde få någon tid på sig att syssla med dessa saker, innan vi från riksdagens sida lade ned alltför stort arbete på detta. Samtidigt visste vi ju att vissa expansionsplaner var på gång, vilket också bekräftats av vad som sedan skett.

Vi besvarar många remissinstanser och kommer säkert att göra det också i fortsättningen, men när vi vet att en del saker håller på att hända, måste vi ta vissa praktiska hänsyn. Som helhet må man väl vara nöjd med den utveckling som skett.

Herr ADOLFSSON (k):

Herr talman! Jag vill bara konstatera för det första att jag inte är tillfredsställd med det svar, som herr Palm givit beträffande orsakerna till att man inte remitterat denna fråga, och för det andra att jag är tillfredsställd med att han nu äntligen har svarat på frågan om orsaken.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Vid förnyad föredragning av bankoutskottets utlåtande nr 31, i anledning av motioner angående kapitalförsörjningen vid industriellt byggande, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Interpellation ang. en överenskommelse mellan Sveriges och Danmarks regeringar om dansk export av kött till Sverige, m. m.

Föredrogos ånyo tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 42, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till virkesmätningsslag;

nr 43, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med anhållan om yttrande över förslag till kungörelse om ändring i byggnadsstadgan den 30 december 1959 (nr 612) jämte i ämnet väckta motioner;

nr 44, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om Sveriges sjöterritorium; och

nr 45, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om kontinentalsockeln m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo allmänna beredningsutskottets utlåtanden:

nr 46, i anledning av väckta motioner om utredning angående kraftvärmeverk; och

nr 47, i anledning av väckta motioner angående könsrollerna.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

På framställning av herr talmannen beslöts att handläggningen av återstående ärenden på föredragningslistan skulle uppskjutas till morgondagens sammanträde.

Anmälades och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 224, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med vissa bestämmelser i anledning av statens övertagande av huvudmannaskapet för uppbördsväsendet m. m. i vissa städer, m. m.;

nr 225, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning

om avdrag vid inkomsttaxeringen för avskrivning på köpekontrakt som avser fartyg;

nr 226, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 24 maj 1957 (nr 209) om skatt på sprit och vin, m. m., jämte i ämnet väckta motioner; ävensom

nr 227, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av tilläggsavtal rörande ändring i det i Ottawa den 6 april 1951 undertecknade avtalet mellan Sverige och Canada för undvikande av dubbelbeskattning samt fastställande av bestämmelser angående handräckning i fråga om inkomstskatter.

Anmälades och bordlades Kungl. Maj:ts till kammaren överlämnade proposition nr 126, angående godkännande av protokoll rörande ändring i avtalet den 28 juli 1960 mellan Sverige samt Storbritannien och Nordirland för undvikande av dubbelbeskattning och förhindrande av skatteflykt beträffande inkomstskatter.

Interpellation ang. en överenskommelse mellan Sveriges och Danmarks regeringar om dansk export av kött till Sverige, m. m.

Herr KRISTIANSSON, AXEL, (cp) erhöjll på begäran ordet och anförde:

Herr talman! Enligt meddelande i dagspressen, grundat på tillkännagivande av jordbruksminister Holmqvist vid överläggningar med EFTA:s ministerråd i Bergen, har uppgörelse träffats mellan svenska och danska regeringarna om åtgärder ägnade att underlätta dansk export av kött till Sverige. Uppgifterna om avtalets innebörd är knapphändiga, men såvitt man kan utläsa innebär det att dansk export till Sverige underlättas genom tilldelning av medel ur de regleringsmedel som enligt det

Interpellation om successiv utbyggnad av parkeringsanläggningar inom nybyggda områden

s. k. Kungälvssavtalet betalas till Danmark. I princip innebär detta en subvention med åtföljande lägre prisnivå i Sverige.

Om innebörden i avtalet är rätt tolkad introduceras härmed en ny princip innebärande att svenska pengar i mottagarlandet användes för att subventionera export till Sverige, vilket ej var tillåtet enligt tidigare här ovan åberopade överenskommelse.

Det kan starkt ifrågasättas om tillvägagångssättet ligger i linje med principerna och målsättningen för jordbruksprisregleringen. Den vid sexårsavtalets ingång grundläggande principen var att det svenska marknadspriset skulle konstitueras av världsmarknadspriset plus importavgifter, och denna huvudregel äger alltså giltighet. I ingångsskedet betraktades som världsmarknadspris i princip det danska priset, i varje fall på animalieprodukterna, och ifrån den nivån avvägdes de sedan dess alltså bestående importavgifterna. Ett system med subvention av dansk export hit till Sverige måste således förändra de förutsättningar på vilka den svenska jordbruksprissättningen vilar, den prissättning varom överenskommelse träffats mellan jordbruket och statens jordbruksnämnd och som helt nyligen sanktionerats av riksdagen.

Som överenskommelsen tydligen avser att öka dansk köttexport till Sverige måste den också vara tidsmässigt mycket illa vald med tanke på den signalerade nya jordbrukspolitik. De nya signalerna har därvidlag redan resulterat i en ökad utslaktning av kor och kommer om de skall fullföljas att under de närmaste åren medföra en ytterligare stark ökning. Att i denna jordbruket påtvingade situation genom särskilda åtgärder medverka till en större import blir för jordbrukets utövare ytterst besvärande och kostsamt när motsvarande export med exportförluster måste ske.

Med stöd av det anförda anhåller jag

om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet få ställa följande frågor:

1. Är statsrådet villig att införa kammaren redogöra för innebörden i den här åberopade överenskommelsen?

2. Anser statsrådet densamma ligga i linje med den av riksdagen beslutade jordbruksprisregleringen och kommer statsrådet om så ej är fallet att föranstalta om överläggning med jordbrukets representanter för kompensation för de förluster som kan förorsakas?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågavarande spörsmål finge framställas.

Interpellation om successiv utbyggnad av parkeringsanläggningar inom nybyggda områden

Ordet lämnades härefter på begäran till herr LUNDSTRÖM (fp), som yttrade:

Herr talman! Inrikesministern har i ett tal nyligen understrukt, att med hänsyn till efterfrågan på kapital och arbetskraft kommer stor restriktivitet att tillämpas vid tillståndsgivningen för parkeringshus. Ej minst vid utbyggnaden av nya bostadsområden förekommer också andra former av parkeringsanläggningar som av samma skäl torde vara värda uppmärksamhet. Jag åsyftar framför allt parkeringsplatser på öppen mark och s. k. parkeringsdäck.

Till grund för parkeringsfrågans lösning ligger av kungl. byggnadsstyrelsens utfärdade vägledande normer för hur stadsplanerna skall utrustas med parkeringsplatser, varvid hänsyn toges ej blott till dagens behov utan även till den kommande utvecklingen. Varje kommun är skyldig att följa biltäthetens utveckling inom sitt område. Med ledning härav och av byggnadsstyrelsens allmänna anvisningar utfärdar sedan byggnadsnämnderna i kommunerna de lokala normer som skall gälla.

Erfarenheterna från Stockholms yterområden har visat, att efter 2—3 år är endast ungefär hälften av antalet enligt byggnormen anlagda bilplatser utnyttjat, och först omkring 10 år torde normen vara i nivå med parkeringsbehovet. Detta innebär, att kapitalinvesteringen under de första 10 åren ej blott dåligt förräntas och förorsakar fastighetsägaren kännbara förluster, utan även att visst kapital tagits i anspråk som bättre kunnat nyttiggöras på annat håll.

Frågan ger sig då huruvida icke en utbyggnad av parkeringsplatserna kunde få ske successivt allt efter det växande behovet. Nuvarande regler tillåter icke detta; parkeringsutrymme enligt gällande norm skall iordningställas samtidigt som bebyggelsen i övrigt blir klar, och statlig belåning sker då för byggkomplexet som helhet, inkl. tillhörande parkeringsutrymme. Om någon del av parkeringsbehovet skulle tillgodoses genom senare utbyggnad — mot vilket inga praktiska hinder möter, då det gäller parkeringsplats på öppen mark och genom parkeringsdäck — kan statlig belåning härför icke erhållas. Speciellt kännbart är detta då byggnadskostnaderna under mellantiden ofta stigit.

Anläggningskostnaderna för de nämnda två formerna av parkeringsplatser är betydande, för öppen parkeringsplats på marken cirka 1 200—2 500 kr. per bilplats, markkostnaden oräknad, och för parkeringsdäck för 500 bilar cirka 5 000 per bilplats. Då det berörda spørgsmålet är aktuellt på många platser inom landet, rör det sig sålunda om icke föraktliga investeringsbelopp.

Läget på kredit- och arbetsmarknaden torde — som inrikesministern påpekat — i vissa fall ha medfört, att byggnadstillstånd icke medges för parkeringsanläggning. En sådan åtgärd måste av naturliga skäl bli relativt kortvarig. En viss utbyggnad av parkeringsmöjligheterna är ofrånkomlig; däremot är det med hänsyn till kapitalmarknaden rimligt att möjlighet beredes för en

Meddelande ang. enkel fråga

successiv utbyggnad av den fastställda normen i stället för att, som hittills i regel varit fallet, full utbyggnad krävts på en gång.

Att byggherren förbinder sig att fullfölja utbyggnaden måste givetvis förutsätta fullgoda garantier, något som såväl kommunala och allmännyttiga som enskilda byggnadsföretag säkert kan prestera.

Den fråga som jag här upptagit berör såväl statliga belåningsprinciper som kommunal kompetens. En lösning måste därför innebära gemensam medverkan från både stat och kommun, vilket förutsätter ett centralt initiativ i sådant syfte. Med hänvisning härtill anholder jag om första kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för inrikesdepartementet få rikta följande fråga:

Är herr statsrådet villig att genom ett centralt initiativ verka för sådana åtgärder, varigenom parkeringsanläggning inom nybyggt område, där så kan ske, får utbyggas successivt alltefter belågningsbehovet och att statlig belåning medges för varje etapp med utgångspunkt från full kostnadstäckning för etappbygget?

Det sålunda begärda tillståndet lämnades av kammaren.

Meddelande ang. enkel fråga

Meddelades, att jämlikt § 20 i kammarens ordningsstadga följande enkla fråga denna dag framställdes av herr *Eriksson, Karl-Erik*, (fp) till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet: »Är Herr Statsrådet beredd att vidtaga sådana åtgärder, att kyrka upplåtes för frikyrklig vigsel i de fall där båda eller en av kontrahenterna tillhör svenska kyrkan?»

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 16.20.

In fidem

K.-G. Lindelöw

Onsdagen den 18 maj

Kammaren sammanträdde kl. 10.00.

Ang. försvarets upphandling

Herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet **ANDERSSON** erhöll ordet för att besvara herr *Strandbergs* fråga angående försvarets upphandling, vilken fråga intagits i kammarens protokoll för den 13 maj, och anförde:

Herr talman! Herr Strandberg har frågat mig på vilket sätt jag anser att Kungl. Maj:ts beslut den 3 december 1965 rörande försvarets upphandling skall tillämpas för att inte stå i strid med gällande upphandlingskungörelse.

Beslutet skall tillämpas enligt ordalydelsen och strider inte mot upphandlingskungörelsen.

Herr **STRANDBERG** (h):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Andersson för svaret på min enkla fråga. Det var ju, som det kanske bör vara från försvarsministerns sida, kort och militäriskt. Men, herr talman, jag kanske inte kan bli lika kort i mitt inlägg.

Orsaken till att jag ställt denna enkla fråga är uttalanden från central instans i samband med en upphandlingskonferens som den 21 april i år var anordnad i Boden. Talesmän från norra Sverige, bl. a. landshövdingen i Norrbotten och militärbefälhavaren för VI militärområdet, anförde att kungabrevet från december 1965 ingivit viss optimism och kunde betecknas som en inkörsport till något nytt och som ett erkännande av övre Norrlands betydelse för riket.

Den optimism som således kom till uttryck dämpades dock avsevärt då

krigsrådet Norrman som talesman för försvarets intendenturverk i princip hävdade att ingenting nytt hänt. Krigsrådet Norrman, vars föredragning jag har här in extenso, genomgick kungabrevets olika punkter och framhöll i en sammanfattning »att några portar för norrländskt näringsliv inte synes ha öppnats genom kungabrevet».

Kungabrevets punkt 3, som föreskriver att ämbetsverken skall inhämta yttrande från överbefälhavaren och arbetsmarknadsstyrelsen, därest anbud från företag i de fyra nordligaste länen icke kan antagas, har förorsakat undran inom de centrala ämbetsverken, vilka, enligt herr Norrman inte fått någon slutlig klar uppfattning om vart bestämmelserna syftar. Men, framhåller man, skäl som av arbetsmarknadspolitisk eller militärpolitisk art kan anföras kan ej påverka avgörandet — detta under hänvisning till upphandlingskungörelsens 15 §. Enda återstående vägen skulle då tydligen vara att begära dispens från upphandlingskungörelsen.

Herr statsråd! Jag kanske vågar hoppas att man vid dispensförfarandet härvidlag tar hänsyn till de speciella beredskapssynpunkterna. Det är en intressant uppgift att om enbart den statliga upphandlingen t. ex. på industrisidan kunde ökas med 30 procent, skulle detta innebära att cirka 700 arbetstillfällen tillskapades. Det är väl i sanning ingen dålig lokaliseringspolitik i en landsända som vi av både arbetsmarknadspolitiska och försvarspolitiska skäl i enighet måste slå vakt kring.

Jag utgår ifrån att det i och för sig korta svar som statsrådet har givit mig ändå innebär att de centrala ämbetsverken har klart för sig att vi med stort intresse avvaktar deras handlande och agerande i denna fråga. Jag tror att vi

Om bättre anpassning mellan skolskjuts- och lästider

bör vara ense om att det kan innebära någonting positivt. Jag vill tolka kungabrevets innebörd som positivt för norrländskt näringsliv.

Jag tackar än en gång för svaret.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Om bättre anpassning mellan skolskjuts- och lästider

Herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet **EDENMAN** erhöll ordet för att besvara herr *Wirténs* fråga om bättre anpassning mellan skolskjuts- och lästider, vilken fråga intagits i kammarens protokoll för den 13 maj, och yttrade:

Herr talman! Herr *Wirtén* har frågat mig om jag vill medverka till att skolöverstyrelsen vid den förestående revisionen av läroplanen för grundskolan även beaktar frågan om en bättre anpassning mellan skolskjuts- och lästider.

Enligt vad jag inhämtat avser skolöverstyrelsen att behandla denna fråga i samband med revisionen av läroplanen för grundskolan.

Herr **WIRTÉN** (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Edenman för svaret på min fråga.

Som bekant var en av de främsta målsättningarna för grundskolan att alla uppväxande, oberoende av bostadsort, skulle få reell tillgång till likvärdig utbildning. Den målsättningen har inte i allo kunnat uppfyllas, vilket har påtalats vid skilda tillfällen, kanske främst från skolledarhåll.

Att just skolledarna observerat frågan är naturligt, då de årligen vid planering av skolskjutsar och arbetsordningar ställs inför nära nog olösliga problem i strävandena att åstadkomma ur elevsynpunkt fullgoda skoldagar, så att

varje elevs skoldag görs meningsfylld och så att »schemabunden sysslöshet» i form av håltimmar och väntan på elevtransporter i möjligaste mån elimineras.

Orsakerna till svårigheterna behöver inte diskuteras vid detta tillfälle; jag nöjer mig med att konstatera att de resande eleverna har fått mycket spilltid och att skolledarna har små möjligheter att undvika missförhållandet, såvida inte kommunerna påtar sig stora tilläggskostnader genom att sätta in extra skjutsar i ökad omfattning.

Ecklesiastikministern har tidigare uppmärksammat detta problem. Han begärde 1964 att skolöverstyrelsen skulle utreda frågorna och inkomma med förslag. Mig veterligt har varken utredning eller förslag presenterats, och det var närmast det förhållandet som föranledde min fråga, förenat med vetenskapen om att skolöverstyrelsen för närvarande håller på med en revision av grundskolans läroplaner med utgångspunkt från de erfarenheter som vunnits sedan 1962 års skolbeslut.

Med dagens svar har vi fått bekräftat att de här frågorna kommer att beaktas i det fortsatta revisionsarbetet, och därmed känner jag mig nöjd. Låt mig bara få uttala den förhoppningen, att man i detta arbete strävar efter att lösa frågan för grundskolans samtliga årskurser och även andra skolformer, som kan vara i ungefär samma belägenhet, och att man samråder med skolledare som har praktisk erfarenhet av bl. a. det besvärliga schemaarbete som skall samordnas med skolskjutsarna.

Jag ber ännu en gång att få tacka för svaret.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 126, angående godkännande av protokoll rörande ändring i avtalet den 28 juli 1960 mellan Sverige samt

Ang. riktlinjerna för lokaliseringspolitiken, m. m.

Storbritannien och Nordirland för undvikande av dubbelbeskattning och förhindrande av skatteflykt beträffande inkomstskatter.

Ang. riktlinjerna för lokaliseringspolitiken, m. m.

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtande nr 27, i anledning av motioner angående riktlinjerna för lokaliseringspolitiken, m. m.

Till bankoutskottet hade hänvisats ett antal motioner avseende riktlinjerna för lokaliseringspolitiken ävensom speciella lokaliseringspolitiska åtgärder. Dessa motioner hade av utskottet upptagits till behandling i ett sammanhang.

Flera olika frågor på området behandlades i de likalydande motionerna I: 554, av herrar *Stefanson* och *Per Jacobsson*, samt II: 661, av herr *Gustafsson* i Skellefteå m. fl., vari hemställdes, att riksdagen måtte

1. besluta att för budgetåret 1966/67 anvisa en kreditgarantiram för lokaliseringspolitiska ändamål av 50 000 000 kronor,

2. i skrivelse till Kungl. Maj:t understryka betydelsen av att behovet av lokaliseringsstöd i områden utanför det s. k. norra stödområdet måtte beaktas i pågående utredningsarbete i lokaliseringsfrågan, samt

3. i skrivelse till Kungl. Maj:t begära utredning och förslag rörande ett statligt servicestöd till ett antal orter i Norrlands inland efter i motionerna närmare angivna riktlinjer.

Frågan om statliga kreditgarantier för lokaliseringspolitiska ändamål behandlades även i de likalydande motionerna I: 278, av herr *Bengtson m. fl.*, och II: 353, av herr *Hedlund m. fl.*, vari, såvitt nu vore i fråga, anhöllits, att riksdagen måtte besluta, att statliga kreditgarantier i lokaliseringspolitiskt syfte skulle medgivas för budgetåret 1966/

67 intill ett belopp av 50 000 000 kronor.

Frågan om kombination av dels statligt lokaliseringsstöd, dels statligt kreditstöd till hemslöjd, hantverk och småindustri behandlades i de likalydande motionerna I: 544, av herrar *Per Jacobsson* och *Nils-Eric Gustafsson*, samt II: 672, av herr *Nilsson* i Tvärålund m. fl., vari yrkats, att riksdagen skulle besluta sådan ändring av nu gällande bestämmelser, att garantilån och lokaliseringslån kunde utgå i vissa fall samtidigt för ett och samma investeringsprojekt i samband med lokaliseringsärenden och att gällande kungörelser ändrades.

Frågan om servicestöd till förmån för invånarna i vissa glesbygder behandlades, förutom i de ovannämnda motionerna I: 554 och II: 661, jämväl i dels de likalydande motionerna I: 212, av herr *Bengtson m. fl.*, och II: 278, av herr *Hedlund m. fl.*, vari föreslagits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla om skyndsamt utredning rörande servicestöd till det norrländska inlandets glesbygder och områden med liknande betingelser, i enlighet med vad i motionerna anförts;

dels ock de likalydande motionerna I: 543, av herr *Isacson m. fl.*, och II: 675, av herr *Petersson m. fl.*, vari hemställdes, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta skyndsamt utreda och för riksdagen framlägga förslag om vilka åtgärder som borde vidtagas för att befolkningen i landets glesbygder skulle på ett rättvist sätt få del av det stigande välförhållandet och erbjudas en tillfredsställande social och kulturell service.

Frågan om den geografiska avgränsningen av det lokaliseringspolitiska stödet, vilken berörts i de ovannämnda motionerna I: 554 och II: 661, behandlades ytterligare i

dels de likalydande motionerna I: 215, av herrar *Nils Theodor Larsson* och *Svanström*, samt II: 277, av herr

Ang. riktlinjerna för lokaliseringspolitiken, m. m.

Börjesson i Glömminge m. fl., vari anhöllits,

att riksdagen måtte medgiva att det statliga ekonomiska företagsstödet i lokaliseringspolitiskt syfte finge inriktas på de sysselsättningssvaga områdena i östra Götaland enligt samma grunder som fastställts för norra stödområdet, samt

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om skyndsamt framläggande av förslag till geografisk avgränsning för nämnda stödområde;

dels motionen I: 315, av herr *Svanström*, vari yrkats, att riksdagen skulle besluta att i anslutning till behandling av frågan om fortsatt lokaliseringsstöd uttala, att Kalmar län och Gotlands län i görligaste mån borde jämföras med det norra stödområdet;

dels de likalydande motionerna I: 553, av herrar *Schött* och *Eskilsson*, samt II: 666, av herr *Krönmark*, vari föreslagits, att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att det statliga lokaliseringsstödet måtte kunna utnyttjas även för Gotlands län och de delar av Kalmar län, där utvecklingen vore otillfredsställande;

dels motionen II: 279, av herr *Jonasson*;

dels ock motionen II: 662, av herr *Gustafsson* i Stenkyrka och herr *Franzén* i Träkumla.

Med utgångspunkt i arbetsmarknads- och bostadsförhållandena i storstadsregionerna berördes lokaliseringspolitiken i de likalydande motionerna I: 193, av herr *Ferdinand Nilsson m. fl.*, och II: 247, av herr *Jonasson m. fl.*, vilka motioner hänvisats till statsutskottet såvitt de avsåge avveckling av den statliga dyrortsgrupperingen och i övrigt till bankoutskottet. Såvitt nu vore i fråga hade i dessa motioner hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära, att effektivare åtgärder måtte vidtagas för att sanera den överhettade arbetsmarknaden i storstadsregionerna i enlighet med vad i motionerna anförts.

Lokaliseringspolitiska frågor avseende speciella regioner behandlades härutöver i

dels de likalydande motionerna I: 542, av herr *Hedström m. fl.*, och II: 669, av herr *Lassinantti m. fl.*;

dels de likalydande motionerna I: 557, av herr *Wikberg*, samt II: 667, av herr *Larsson* i Norderön och herr *Jönsson* i Ingemarsgården, vari anhöllits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära en skyndsam prövning av lokaliseringspolitikens hittillsvarande effekt och de åtgärder, som kunde komma till stånd för att ytterligare höja effekten av de statliga stödåtgärderna i Norrlands inland i enlighet med vad i motionerna anförts;

dels ock motionen II: 512, av fru *Hörlund* och herr *Carlstein*, vari yrkats, att riksdagen skulle besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att expertgruppen för regional utredningsverksamhet måtte få i uppdrag att verkställa utredning av näringsstrukturen i södra delen av Älvsborgs län samt framlägga förslag om lokaliseringspolitiska åtgärder syftande till att häva industriensidigheten och förstärka näringslivet i regionen.

Slutligen hade i vissa motioner upptagits frågan om en utvidgning i lokaliseringspolitiskt syfte av den statliga företagsamheten. Sålunda hade hemställts,

dels i de likalydande motionerna I: 119, av herr *Werner*, och II: 162, av herr *Holmberg m. fl.*, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om förslag till sådan utvidgning av lokaliseringspolitiken, att denna komme att omfatta även anläggningen av statliga industrier inom stödområdena;

dels ock i de likalydande motionerna I: 312, av herr *Lundin m. fl.*, och II: 383, av herr *Nilsson* i Östersund *m. fl.*, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t såsom ett led i de lokaliseringspolitiska åtgärderna måtte taga

Ang. riktlinjerna för lokaliseringspolitiken, m. m.

i beaktande önskvärdheten av en aktivisering av den statliga företagsamheten inom det norra stödområdet.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

A. att följande motioner om statligt lokaliseringsstöd till vissa delar av östra Götaland, nämligen

- a) I: 215 och II: 277,
- b) I: 315,
- c) I: 553 och II: 666,
- d) II: 662,

icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

B. att motionen II: 279 om inlemmande i norra stödområdet av vissa kommunblock i Värmlands län, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

C. att motionerna I: 554 och II: 661, såvitt de avsåge skrivelse till Kungl. Maj:t rörande behovet av statligt lokaliseringsstöd i områden utanför norra stödområdet, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

D. att motionerna I: 554 och II: 661, såvitt de avsåge utredning rörande servicestöd till befolkningen i vissa glesbygder, ävensom motionerna I: 212 och II: 278 samt I: 543 och II: 675, i samma ämne, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

E. att följande motioner, nämligen

- a) I: 278 och II: 353,
- b) I: 554 och II: 661,

samtliga såvitt de avsåge statliga kreditgarantier för lokaliseringspolitiska ändamål, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

F. att motionerna I: 544 och II: 672, angående garantilån och lokaliseringslån, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

G. att motionerna I: 193 och II: 247, såvitt de avsåge åtgärder för att sanera den överhettade arbetsmarknaden i storstadsregionerna, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

H. att motionen II: 512, avseende utredning av näringsstrukturen i delar av Älvsborgs län, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

I. att motionerna I: 557 och II: 667, angående det statliga lokaliseringsstödet i Norrlands inland, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

J. att motionerna I: 542 och II: 669, om lokaliserings- och sysselsättningsproblem i Norrbottens län, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

K. att motionerna I: 312 och II: 383, om aktivisering av den statliga företagsamheten inom norra stödområdet, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

L. att motionerna I: 119 och II: 162, avseende anläggning i lokaliseringspolitiskt syfte av statliga industrier, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

vid utskottets hemställan under A,

1. av herrar *Stefanson, Larsson* i Umeå och *Löfgren*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under A hemställa, att riksdagen i anledning av motionerna I: 215 och II: 277, I: 315 samt I: 553 och II: 666 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t

dels uttala, att det statliga ekonomiska företagsstödet i lokaliseringspolitiskt syfte borde kunna inriktas på de sysselsättningssvaga områdena i östra Götaland enligt samma grunder som fastställts för norra stödområdet,

dels bemyndiga Kungl. Maj:t att efter hörande av lokaliseringsorganen fastställa gränserna för ett stödområde i östra Götaland; samt

att motionen II: 662 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

2. av herrar *Mattsson* och *Börjesson* i Glömminge, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del erhålla den lydelse, som i reservationen angivits,

Ang. riktlinjerna för lokaliseringpolitiken, m. m.

samt att utskottet bort under A hemställa, att riksdagen i anledning av motionerna I: 215 och II: 277, I: 315 samt I: 553 och II: 666 ävensom II: 662 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t

dels uttala, att det statliga ekonomiska företagsstödet i lokaliseringspolitiskt syfte borde kunna inriktas på de sysselsättningssvaga områdena i östra Götaland enligt samma grunder som fastställts för norra stödområdet,

dels bemyndiga Kungl. Maj:t att efter hörande av lokaliseringsorganen fastställa gränserna för ett stödområde i östra Götaland;

vid utskottets hemställan under C,

3. av herrar *Stefanson, Mattsson, Börjesson* i Glömminge, *Larsson* i Umeå och *Löfgren*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del lyda så, som reservationen visade, samt att utskottet bort under C hemställa, att riksdagen med bifall till motionerna I: 554 och II: 661, såvitt nu vore i fråga, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t understryka betydelsen av att behovet av lokaliseringstöd i områden utanför det norra stödområdet beaktades i pågående utredningsarbete i lokaliseringsfrågan;

vid utskottets hemställan under D,

4. av herrar *Mattsson, Börjesson* i Glömminge, *Larsson* i Umeå och *Löfgren*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del hava den avfattning, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under D hemställa, att riksdagen i anledning av motionerna I: 554 och II: 661, såvitt nu vore i fråga, samt I: 212 och II: 278 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära utredning och förslag rörande ett statligt servicestöd till ett antal orter i Norrlands inland efter de riktlinjer som reservanterna angivit, samt

att motionerna I: 543 och II: 675 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

5. av herr *Stefanson*, utan angiven mening;

vid utskottets hemställan under E,

6. av herrar *Stefanson, Mattsson, Börjesson* i Glömminge, *Larsson* i Umeå och *Löfgren*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del erhålla i denna reservation angiven lydelse samt att utskottet bort under E hemställa, att riksdagen med bifall till motionerna I: 278 och II: 353 samt I: 554 och II: 661, samtliga såvitt nu vore i fråga, måtte besluta, att statliga kreditgarantier i lokaliseringspolitiskt syfte skulle medgivas för budgetåret 1966/67 intill ett belopp av 50 miljoner kronor;

vid utskottets hemställan under K,

7. av herrar *Gustaf Henry Hansson* och *Lundberg*, vilka likväl ej antytt sin åsikt.

Herr talmannen anförde, att vid överläggningen angående nu förevarande utlåtande jämväl finge beröras de frågor, som upptagits i statsutskottets utlåtande nr 107; yrkanden i anledning av sistnämnda ärende skulle dock framställas först sedan detsamma föredragits.

Redogörelse för innehållet i statsutskottets utlåtande nr 107 återfinnes i kammarens protokoll för den 24 maj å sid. 21—43.

Herr GUSTAFSSON, NILS-ERIC, (cp):

Herr talman! Jag skall beröra endast statsutskottets utlåtande nr 107.

Arbetsmarknadspolitiken har under de senaste årtiondena fått en alltmer ökad betydelse i vårt samhälle. Den berömda och på vissa håll förkättrade och förlöjlighade kohandeln 1933 mellan Per Albin Hansson och Axel Pehrsson-Bramstorp som företrädare för en helt ny och progressiv syn på sysselsättning och arbetsmarknad innebar enligt vad jag kan förstå den verkliga inledningen till mycket som i dag anses självklart. 1930-talets depression vändes till en positiv utveckling rent ekonomiskt för hela samhället men innebar samtidigt

Ang. riktlinjerna för lokaliseringspolitiken, m. m.

att en helt ny syn på arbetet och rätten till arbete för första gången så att säga stadfästes, och den har sedan vuxit sig allt starkare.

Den fulla sysselsättningens politik, som varit ett stående bekymmer för finansministrarna under de senaste decennierna, har alltmer gått in i svenska folkets medvetande och har säkerligen betytt ofantligt mycket socialt och produktivitetsmässigt. Den strukturomvandling som skett och sker har naturligtvis givit samhällsorganen åtskilliga bekymmer. Arbetsmarknadsmyndigheterna på olika nivåer har mot bakgrunden av den målsättning som jag här antydde och som varit så gott som allmänt accepterad av de politiska partierna fått ta ett stort ansvar i den situation samhället upplevt under de senaste årtiondena.

En felaktig inriktning av arbetsmarknadspolitiken ger på både kort och lång sikt negativa verkningar för samhället — det kan man fastslå med all säkerhet.

På senare år har insikterna om behovet av en aktiv lokaliseringspolitik vuxit betydligt även bland dem som tidigare fanns inom de aktiva koncentrationstänkarnas krets. Därför fick vi 1964 års lokaliseringspolitiska beslut som — trots sina brister — var ett betydande steg framåt. Vid utformandet av den framtida arbetsmarknadspolitiken måste de krav som ställs på en aktiv lokaliseringspolitik uppfyllas. Beslutet från 1964 måste givetvis fullföljas och linjerna dras ut.

I det krisartade ekonomiska läge som vi genom regeringens politik hamnat i har vi anledning att söka orsakerna till att detta läge har uppstått och undersöka hurudan utvecklingen kan bli i fortsättningen. Även om regeringen inte är beredd att ta initiativet till överläggningar om en stabiliseringspolitik, måste vi söka orsakerna till prisstegringarna. I de yttersta av dessa dagar har också regeringen tagit upp den saken på ett alldeles speciellt sätt.

En bidragande orsak till inflationen

finner vi i de överhettade expansionsregionerna. Dessa inflationshårdar har fått bränsle genom den omflyttningspolitik som regeringen under senare år ägnat sig åt. Därför anser vi det angeläget att man uppnår bättre balans mellan å ena sidan de rörlighetsstimulerande åtgärderna inom arbetsmarknadspolitiken och å den andra sidan lokaliseringspolitiken. En bättre balans kan ge en ekonomisk expansion som är jämnare fördelad över landet och som kan ske utan att vi betalar det höga pris som vi nu måste betala.

Om arbetsmarknadspolitikens uppgifter finns det inga större skiljelinjer mellan de politiska riktningarna. Enligt propositionen skall arbetsmarknaden i samklang med den ekonomiska politiken främja balansen på arbetsmarknaden. Den skall vara ett led i strukturlpolitiken, främja den ekonomiska tillväxten och stödja och förstärka lokaliseringspolitiken. I såväl samhällets som den enskildes intresse skall den »bereda varje medborgare möjlighet till lönsam, meningsfylld sysselsättning med fritt yrkesval», för att citera propositionens ordalydelse. Och i det kan vi från centern helt instämma. Tillämpningen är emellertid i regeringens tappning inte den vi anser vara lämpligast. Inte heller avvägningsfrågorna har lösts på ett sådant sätt att vi kan acceptera det. Jag skall återkomma till detta i samband med att jag behandlar de olika reservationerna.

Långtidsutredningen, detta aktstycke som har blivit citerat i de mest skiftande sammanhang, har ju också visat angelägenheten av att våra resurser utnyttjas på ett sätt som ger optimal utdelning med bibehållet penningvärde. Omkostnaderna måste hållas nere. Undersökningarna har visat den snabba arbetskraftsomsättningen i företag i storstadsregionerna, vilken har orsakat företagen stora merkostnader. Den aktiva lokaliseringspolitiken bör därför mera skjutas i förgrunden. I propositionen har bl. a. redovisats hur statistiska cen-

Ang. riktlinjerna för lokaliseringspolitiken, m. m.

tralbyråns arbetskraftsundersökning visar, att en aktiv lokaliseringspolitik är en förutsättning för att den kvinnliga arbetskraften skall kunna utnyttjas på bästa möjliga sätt. För storstadsregionernas del är en aktiv lokaliseringspolitik det enda realistiska sättet att komma till rätta med bostadsbristen.

I de sysselsättningssvaga regionerna bör en aktiv lokaliseringspolitik vara huvudmedicinen, och rörlighetsstimulerande åtgärder för flyttning av arbetskraft till områden utanför regionen bör tillgripas först om lokaliseringspolitiska åtgärder inte är möjliga inom regionen.

Departementschefen använder i propositionen formuleringar som tyder på att han ibland är på rätt väg, men sedan brister det i tankegångarna rörande tillämpningen. Han säger att fritt vald sysselsättning inte bara innebär att varje tanke på att tvångsmässigt dirigera arbetskraften avvisas, utan också att möjligheterna vidgas för den enskilde att få ett arbete som svarar mot hans önskemål och förutsättningar. Hittills har emellertid detta inte kunnat uppfyllas. När man inte kan få arbete på en ort tvingas man att flytta. Vilka önskemålen än är så kommer departementschefen enligt vår mening därvid alltför lätt in på rörlighetsstimulerande åtgärder.

Låt mig sedan, herr talman, efter dessa allmänna reflexioner gå in på de konkreta reservationer som föreligger till utlåtandet.

Beträffande det avsnitt i utskottets utlåtande som behandlar de s. k. låglönenäringarnas problem har de borgerliga partierna avgivit en reservation nr 2 som grundar sig på centerns partimotion. Vi har i den reservationen velat understryka hur pass vanskligt det kan vara att i ett visst skede så att säga utnämna vissa sektorer inom näringslivet som speciella låglönenärningar. Sådana mer eller mindre kategoriska uttalanden, som på senaste tid gjorts i vissa pressorgan och som också skymtar i den föreliggande propositionen

och det utskottsutlåtande vi behandlar, kan leda till en olycklig snedvridning av vårt näringsliv och motverka den valfrihet som enligt vår mening bör vara rådande på arbetsmarknaden. Den utredning som pågår rörande låglönegruppernas problem har säkerligen svåra uppgifter framför sig, och det är ett vitalt intresse att de frågorna kan lösas.

Vi vänder oss emellertid mot departementschefens och utskottets antydningar att låglöneproblemet på något väsentligt sätt skulle kunna lösas genom en utmönstring av de s. k. låglöneföretagen. Enligt vår mening är problemet mycket mer svårbenätrat.

I stort sett gäller om låglöneinkomsterna och låglönenäringarna att de upprätthåller en produktion, som också för framtiden måste bedömas som nödvändig för landet. Låglöneläget inom en näring kan i vissa fall ha sin förklaring i att företagen kommit efter i effektiviseringsutvecklingen. Det bör då vara samhällets uppgift att i första hand genom en effektiv näringspolitik medverka till en intensifierad rationalisering. Förekomsten av ett rikt differentierat näringsliv är såväl regionalt som för landet i sin helhet av väsentlig betydelse, inte minst i konjunktursituationer då vikande efterfrågan eller skärpta konkurrenssituationer kan utsetta företag eller branscher för tidvis kännbara påfrestningar.

Vi har genom detta vårt uttalande velat markera att låginkomstproblemet inte på något väsentligt sätt kan lösas via de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna. Här måste en effektiv närings- och lokaliseringspolitik från samhällets sida vara huvudvägen för att få en positiv utveckling till stånd på detta mycket viktiga fält av samhällslivet.

I fråga om avvägningen mellan lokaliseringspolitiken och den geografiska rörlighetspolitiken har vi från centerns sida i reservation 3 anfört vissa synpunkter. Det är väl allmänt känt att vi i olika sammanhang varit skeptiska mot den överbetoning av de rörlighetsfräm-

Ang. riktlinjerna för lokaliseringsspolitiken, m. m.

jande åtgärderna som åtminstone tidigare och även i viss mån alltså präglar AMS och regeringens insatser på arbetsmarknaden. För oss står det som tidigare klart att det i de flesta fall kan uppnås väsentligt positivare resultat om åtgärderna främst inriktas på den lokaliseringsspolitiska verksamheten. Bortflyttningen av arbetskraft från ett område måste ske endast då företagsstimulansen kan bedömas helt missriktad.

Statistiken över flyttningsfallen visar med önskvärd tydlighet att flyttningsverksamheten knappast kan anses vara särskilt effektiv ur arbetsmarknadssynpunkt samt att den i många fall inte motsvarar den i propositionen angivna målsättningen om en fritt vald sysselsättning. Dessutom kan en koncentration av företagsamheten till stortätorter medföra vissa betydande merkostnader för produktionen.

Vi vill alltså från centerens sida kraftigt understryka att den aktiva lokaliseringsspolitiken bör få en mera framträdande roll. Särskilt för gifta kvinnor och äldre arbetskraft torde lokaliseringsspolitiska insatser, som medför lämpliga sysselsättningsmöjligheter inom hemregionen, vara av väsentlig betydelse. Dessa åtgärder är här en nödvändig förutsättning för ett rationellt tillvaratagande av arbetskraftsresurserna. Trycket på bostadsmarknaden i storstadsområdena skulle också kunna lättas avsevärt om lokaliseringsspolitiken ytterligare kunde aktiviseras.

En mycket viktig fråga som upptas i centerens partimotion, och där folkpartiet och centerpartiets utskottsledamöter avgett reservation, är kostnadsfördelningen mellan stat och kommun för de arbetsmarknadsspolitiska åtgärderna.

Propositionens av utskottsmajoriteten tillstyrkta förslag innebär i stort sett en för kommunerna ogynnsammare kostnadsfördelning än vad arbetsmarknadsutredningen förordade. Enligt vår mening borde en förnyad prövning

av fördelningen av kostnaderna mellan staten och kommunerna komma till stånd. Med hänsyn till att kommunerna i de sysselsättningssvaga områdena får väsentligt högre kostnader för arbetsmarknadsspolitiken än andra kommuner och inte torde kunna kompenseras på tillfredsställande sätt genom det allmänna skatteutjämningsbidraget föreslår vi en särskild utredning av frågan om kostnadsfördelningen på detta område. Själva verksamhetens art tycker vi också är ett alldeles klart motiv för vår ståndpunkt i denna del.

Beträffande utskottsskrivningen angående tillämpning av begreppet risk för arbetslöshet på låglöneföretag har vi i reservation 7 tillsammans med folkpartiet mot bakgrunden av vår ståndpunkt i reservation 2 — som jag tidigare talat om — ytterligare understrukit betydelsen av aktiva näringspolitiska insatser för främjande av rationaliseringen och därmed lösningen av låginkomstproblemet.

Låt mig så gå in på ett område, som under de senaste decennierna också har kommit att spela en alldeles avgörande roll, nämligen utbildningssektorn. Vad den har betytt för både arbetsmarknad och näringsliv i övrigt är svårt att överskatta.

I avsnittet beträffande bidrag till utbildningsverksamhet i samband med lokaliseringen föreligger från centerens sida reservation 9. Skrivningen i den reservationen är en följd av yrkande i vår partimotion och innebär ett understrykande av önskemålet att bygder även utanför norra stödområdet som brottas med undersysselsättningsproblem också i fortsättningen får tillgång till utbildningsbidrag. I vad som vidare gäller motionsförslaget att bidrag skall få utgå så länge arbetsmarknadsläget är sådant att dylika åtgärder är motiverade på lokaliseringssorten, vill reservanterna erinra om att samma förslag framfördes av kommittén för näringslivets lokalisering.

Reservation 10 avseende punkten 16

Ang. riktlinjerna för lokaliseringspolitiken, m. m.

i hemställan tar upp frågan om översyn av inkomstprövningsreglerna beträffande grundbidraget för utbildning. Naturligtvis delar vi reservanter departementschefens uppfattning, att någon särbehandling efter arbetstagarnas kön inte bör förekomma när det gäller de arbetsmarknadspolitiska medlen. Den likställigheten kan emellertid upprätthållas, även om man i motsats till vad nu är fallet tillämpar principen om att grundbidrag vid utbildning skall reduceras endast med anledning av den personliga inkomsten. Som bekant räknas ju numera även makes inkomst i sådana här fall. Enligt vår mening skulle man med det av oss förordade systemet få en särskild stimulans för de kvinnor som i dagens arbetsmarknadsläge så väl behövs i förvärvslivet men som nu drabbas av de gällande reduceringsreglerna.

Vi vill alltså att dessa ting beaktas vid den översyn som förutsättes i samband med vuxenutbildningsfrågorna. Kravet i reservationen ansluter till motionsyrkanden av folkpartiet, centern och socialdemokraterna med herr Arne Geijer och fru Ekendahl m. fl.

Reservation 12 till punkten 17 för fram vårt krav på att flyttningsbidrag till kvalificerad arbetskraft för flyttning till företag inom lokaliseringsområde skall kunna lämnas även då initiativet till flyttningen tagits av arbetsförmedlingsorganet. Vi menar att detta är i överensstämmelse med den roll arbetsförmedlingen bör ha inom arbetsmarknadspolitiken och att man inte bör begränsa detta bidrag till de fall då den enskilde individen själv har tagit initiativet.

I fråga om beskattningsinstrumentets utnyttjande i lokaliseringspolitiskt syfte har vi endast avgivit blanka reservationer. Det är vår mening att beskattningsinstrumentet bör kunna utnyttjas i lokaliseringspolitiskt syfte, men då man av formella skäl inte kunnat behandla vårt yrkande om utredning av dessa spörsmål utan velat förbehålla

dem för herr Ericsson i Kinna och hans utskott, har vi på detta sätt velat klargöra att vi på intet sätt fränfallit tanken bakom vårt motionsyrkande på denna punkt.

I fråga om arbetsmarknadsstyrelsens byggande verksamhet har vi, tillsammans med folkpartiet och högern, reserverat oss för successiv avveckling och överflyttning av denna verksamhet till respektive fackmyndigheter. När det gäller arbeten för handikappade anser vi dock i likhet med departementschefen att AMS naturligen bör handha dessa inom arbetsvårdens ram.

I likhet med motionsyrkanden från vårt håll yrkar vi i reservation 22 en ökning av anslaget till lokaliseringsbidrag med 40 miljoner till totalt 100 miljoner. Här har vi inte fått med några andra i utskottet på den linjen, men vår uppfattning är att man med en sådan ökning kan uppnå en effekt, som i motsvarande grad minskar behovet av beredskapsarbeten och föreslår därför att ökningen tas från anslaget till beredskapsarbeten.

Den aktiva lokaliseringspolitiken har, som jag tidigare antytt, enligt vår mening en mycket angelägen uppgift i dag i vårt samhälle. Genom denna politik bör orter, som nu har brist på sysselsättningsmöjligheter, kunna få ett förstärkt näringsliv, och därmed bör man också kunna minska trycket på landets stora bebyggelsekoncentrationer, inte minst vad beträffar bostadsbristen.

Det har visat sig, att det hittills beslutade lokaliseringsstödet varit otillräckligt. Det måste enligt vår mening ges en omfattning som bättre svarar mot behovet. Inte heller de av oss föreslagna 100 miljonerna kan antas täcka det reella behovet, men anslagets konstruktion som förslagsanslag ger, hoppas vi, möjligheter för en anpassning till det verkliga behovet på ett helt annat sätt än om det har karaktären av reservationsanslag.

Låt mig sedan något beröra arbetsmarknadspolitiken åtgärder för de han-

Ang. riktlinjerna för lokaliseringspolitiken, m. m.

dikappade. Detta är en grupp i samhället som på många sätt fortfarande är ställd åt sidan. Det bör vara angeläget att på alla områden, där man kan ge de handikappade ett handtag, också verkligen komma sig för att göra det.

Jag vill på denna punkt ge socialdemokraterna i utskottet en eloge för deras vilja och förmåga till visst avsteg från Kungl. Maj:ts förslag. Detta gäller inte minst utan kanske främst avdelningens ärade ordförande, herr Birger Andersson.

Regeringens förslag när det gäller grunderna för bidrag till anordnande och drift av arbetsprövningsverkstäderna innebär, att kostnaderna skulle delas lika mellan staten och kommunerna. Beträffande driftbidraget innebär det en försämring för kommunerna i förhållande till vad som föreslogs av arbetsmarknadsutredningen. Enligt utredningens förslag skulle statsbidrag till avdelningarnas drift utgå med belopp som i varje särskilt fall bestämdes så att det i princip helt täckte kostnaderna vid rationell drift.

I flera motioner, bland annat centerns partimotion, föreslås enahanda grunder för bidraget. Utskottet har nu kunnat enas om en kompromiss, innebärande att bidraget skall utgå med 75 procent av driftkostnaderna, i fråga om underskottstäckning dock högst 3 000 kronor per plats och år. Vi har alltså inte nått precis så långt som vi önskade i vår motion, men utskottets av oss biträdda förslag innebär dock en avsevärd förbättring i förhållande till propositionen, och det är vi uppriktigt glada för.

Herr talman! Med det anförda, som på intet sätt kan göra anspråk på att vara uttömmande för hela detta stora ämnesområde, ber jag att få sluta. Jag skall i enlighet med herr talmannens önskan återkomma med yrkandena när statsutskottets utlåtande nr 107 har fördragits.

Herr STEFANSON (fp):

Herr talman! Jag kommer i mitt anförande att så gott som uteslutande hålla mig till bankoutskottets utlåtande nr 27.

Det är naturligtvis mycket svårt att i dag uttala sig om effekten av de lokaliseringspolitiska åtgärder som trädde i kraft den 1 juli förra året. Ett års försöksverksamhet är för kort tid för att man skall kunna bedöma huruvida den nyetablering eller uthyggnad av företag som kommit till stånd på grund av lokaliseringsstöd kommer att ge varaktig och effektiv hjälp åt de orter och regioner inom vilka stödet utgår. Jag vill emellertid gärna instämma i vad bankoutskottet uttalar i det föreliggande utlåtandet nr 27, när utskottsmajoriteten konstaterar att intresset för lokalisering inom stödområdet uppenbarligen är stort och att det därför finns anledning att hoppas på en tydlig positiv effekt av de nu inledda stödåtgärderna. Jag instämmer även i denna förhoppning.

I lokaliseringsdebatten har kritik ofta riktats mot att de lokaliseringspolitiska resurserna sprids ut alltför mycket på mindre tätorter. Kritiken påstår att mera koncentrerat satsande på de stora expansiva tätorterna skulle innebära ett bättre utnyttjande av resurserna, ge större sysselsättningseffekt och vara ur nationalekonomisk synpunkt fördelaktigare. Låt mig, herr talman, säga att det naturligtvis är nödvändigt att man vid fördelningen av det lokaliseringspolitiska stödet tar stor hänsyn till företags- och nationalekonomiska synpunkter. Men det finns även anledning att vid den försöksverksamhet som nu bedrivs ta hänsyn till de sociala aspekterna. Jag tycker nog att den hittillsvarande fördelningen av lokaliseringsstödet beaktat detta. Man har försökt sprida stödet till tätorter av olika storleksgrad, och man har även spritt stödet mellan företag av olika storleksordning. Det senare är ju nödvändigt för att

Ang. riktlinjerna för lokaliseringspolitiken, m. m.

även tätorter i glesbygdsområdena skall kunna dra till sig näringsliv.

Tyvärr måste man emellertid konstatera att det lokaliseringspolitiska stödet i mycket ringa omfattning kommit Norrlands inland till godo. Länsstyrelsen i Norrbottens län, t. ex., anför, att lokaliseringsstödet fått en god start inom länet, speciellt i kustlandet, under det att inlandet haft mycket liten nytta av den nya politiken. Länsstyrelsen anger att den sedan den 1 juli 1965 pågående lokaliseringsverksamheten inklusive investeringsfondernas användning skapat 1 300 nya arbetstillfällen i kustlandet men endast 70 i inlandet. Ändå finns 46 procent av invånarantalet i Norrbotten i inlandsregionerna. Det betyder att endast fem procent av stödet i relation till befolkningen har gått till inlandet. Jag tror att det är nödvändigt att i större utsträckning satsa på inlandsområdena bl. a. genom en större differentiering av stödåtgärderna.

Det är emellertid omöjligt att genom ekonomiskt stöd stimulera företag att etablera verksamhet i alla glesbygdstätorter. I det sammanhanget kommer det förslag om ett speciellt stöd för glesbygdsmrådena som framlagts av samtliga oppositionspartier in i bilden. Det behandlas i bankoutsrottets utlåtande under punkt D.

Jag kan i stort sett acceptera den positiva skrivning som utskottet har avgivit beträffande glesbygdsp Problemen. Jag gör det med kännedom om att lokaliseringsberedningen igångsatt en särskild expertutredning för att belysa dessa frågor. Jag har genom en blank reservation velat understryka nödvändigheten av att denna utredning snabbt måtte leda till resultat, så att åtgärder snarast kommer till stånd för att bland annat ge den befolkning som måste finnas i avlägsna bygder och som skall handha vården om våra naturtillgångar, en service såvitt möjligt likvärdig den som andra invånare i vårt land har tillgång till.

Avgränsningen av det område som skall komma i åtnjutande av det lokaliseringspolitiska stödet är naturligtvis en mycket känslig fråga. Varje utvidgning av det norra stödområdet och varje nytt stödområde utlöser krav från andra regioner med sysselsättnings- eller utflytningsproblem. Lika säkert är emellertid att det finns områden utanför det norra stödområdet som har ett lika starkt behov av insatser för en förstärkning av näringslivet som stödområdeskommunerna. Även i år återspeglas detta i ett antal motioner.

Låt mig, herr talman, bara få framhålla förhållandena i mitt hemlän, Kopparbergs län, även om det som jag säger inte grundar sig på något motionsyrkande om länets problem. Kopparbergs län ingår med sin norra del i stödområdet. Sedan ett par år tillbaka drabbas emellertid hela länet av en mycket stark befolkningsminskning. Jag framhöll i förra årets riksdagsdebatt om lokaliseringspolitiken att Kopparbergs län år 1964 hade den största nettoutflyttning länet någonsin har haft. Denna utflyttning drabbade inte bara den inom stödområdet liggande norra delen av Dalarna utan till övervägande del länets södra delar. Samma tendens förelåg även förra året. Får jag belysa detta med några siffror ur länsstyrelsens i Kopparbergs län remissvar på bankoutsrottets remiss av de motioner som föreligger till årets riksdag.

I Kopparbergs län var flyttningsförlusten under de senaste fyra åren cirka 8 700 personer. Av denna förlust hänför sig cirka 3 700 till de områden av länet som ingår i norra stödområdet, medan sålunda flyttningsförlusten i övriga delen av länet uppgår till cirka 5 000 personer, motsvarande cirka 57,5 procent av länets totala flyttningsförluster. Om riksdagen i dag skulle ha beslutat om stödområdets avgränsning på basis av aktuella siffror, hade sannolikt hela Dalarna kommit med i stödområdet. Det finns lika stor anledning

Ang. riktlinjerna för lokaliseringspolitiken, m. m.

— det framhåller länsstyrelsen — att ta med södra Dalarna i stödområdet som att ta med de expansiva kustområdena i Norrland.

Nu finns det ju möjlighet att i särskilda fall bevilja statligt stöd för företags lokalisering utanför stödområdet. I sitt utlåtande år 1964 om riktlinjerna för lokaliseringspolitiken framhöll bankoutskottet att det fann det naturligt att man särskilt sökte följa utvecklingstendenserna i de områden som gränsar till norra stödområdet. Detta uttalande åberopas av årets utskottsmajoritet, vilket väl får tolkas såsom ett positivt intresse för en liberal och generös tillämpning av den åberopade undantagsbestämmelsen.

Från mittenpartiernas sida har vi emellertid velat framhålla nödvändigheten av att lokaliseringsmyndigheterna uppmärksammar dessa problem och ägnar dem en generös bedömning. Detta har kommit till uttryck i reservation 3. Där säger reservanterna att riksdagen bör uttala »att en alltför snäv avgränsning av det geografiska området för statliga insatser kan motverka lokaliseringspolitikens syften. Vid det utredningsarbete rörande lokaliseringspolitiken som nu pågår såväl centralt som regionalt bör denna synpunkt beaktas.»

Låt mig sedan, herr talman, säga några ord om reservation 1 som är avgiven av utskottets folkpartiledamöter och som har ungefär samma innebörd som reservation 2, avgiven av utskottets cp-ledamöter. I reservation 1 yrkas att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte dels uttala, att det statliga ekonomiska företagsstödet i lokaliseringspolitiskt syfte må kunna inriktas på de sysselsättningssvaga områdena i östra Götaland enligt samma grunder som fastställts för norra stödområdet, dels även bemyndiga Kungl. Maj:t att efter hörande av lokaliseringsorganen fastställa gränserna för ett stödområde i östra Götaland.

De områden som här bör komma i

fråga är vissa delar av Kalmar län, bl. a. Öland, och dessutom Gotland. Det är givet att den av mig tidigare åberopade undantagsbestämmelsen — som bygger på uttrycket »i särskilda fall» — även kan tillämpas för dessa områden. Folkpartiledamöterna i utskottet, och även cp-ledamöterna, har emellertid i år liksom förra året ansett starka skäl tala för de motionsvis framställda yrkandena om ett särskilt stödområde för östra Götaland. Remissvaren till utskottet från länsstyrelserna i Kalmar och Gotlands län ger även starkt stöd åt dessa yrkanden och understryker behovet av stödåtgärder för området i fråga.

Länsstyrelsen i Kalmar län framhåller bl. a. att andelen sysselsatta inom jordbruket och dess binäringar i Kalmar län är förhållandevis hög. Enligt prognoser som utarbetats inom arbetsmarknadsstyrelsen kommer antalet sysselsatta enbart inom jordbruket att minska med cirka 6 000 personer fram till 1975. Länsstyrelsen säger vidare, att industrien inom Kalmar län till stor del består av företag med goda framtidsmöjligheter. Hittills har industrien dock inte helt kunnat absorbera den genom jordbrukets rationalisering friställda arbetskraften. Man kan heller inte förbise att industrien inom Kalmar län rymmer många småföretag, ofta inom konjunkturkänsliga branscher. Det torde vara att förvänta att kommande strukturrationaliseringar kraftigt kommer att beröra länets industri och leda till företagsnedläggelser. Länsstyrelsen nämner sådana branscher som tändsticksindustrien, sockerindustrien och små enheter inom massaindustrien. Vidare framhåller länsstyrelsen att kvinnorna i betydande områden av Kalmar län har stora svårigheter att erhålla sysselsättning. Den kvinnliga yrkesverksamhetsgraden är speciellt låg på Öland. Länsstyrelsen framhåller också att tätorterna redan är servicemässigt utbyggda så att de kan betjäna ett större befolkningsunderlag än det nuvarande.

Ang. riktlinjerna för lokaliseringspolitiken, m. m.

Länsstyrelsen i Gotlands län har framfört liknande synpunkter.

Det är inte något nytt krav motionärerna och reservanterna här reser. Samma yrkande framställdes, såsom jag tidigare nämnt, såväl 1964 vid behandlingen av propositionen om lokaliseringspolitiken som förra året. Och utvecklingen i här ifrågakvarande områden har inte förbättrats sedan dess, utan tvärtom.

Utskottsmajoriteten skriver på tal om problemen i Kalmar och Gotlands län, att utflyttningen i och för sig inte är någon olycka. Den blir det, säger utskottet, först när underlaget för kommunal och enskild service sviktar. Låt mig bara säga — och det gäller inte endast Kalmar län och Gotland utan det gäller rent generellt — att när man kommit så långt att befolkningsunderlaget tenderar att vara otillräckligt för en god samhällelig och enskild service, som är nödvändig för människornas trivsel, är det väl sent att gripa in, och det är svårt att då stoppa utvecklingen. Utglesningen påskyndas, och det är mycket svårt att vidtaga motverkande åtgärder som ger resultat.

Även i år har folketpartiet och centerpartiet yrkat på att det lokaliseringspolitiska stödet skall kompletteras med kreditgarantier. Vi har också understrukit detta i reservationen nr 6 till utskottsutlåtandet.

Reservanterna uttalar att även om lokaliseringsstödet liksom hittills i första hand bör utgå i form av statliga lån och bidrag finner utskottet det motiverat att dessa stödformer kompletteras med ett kreditgarantissystem, så att utlåningen kan ges en större omfattning. Vi framhåller vidare, i likhet med den Näslundska utredningen, att ett samspel mellan kreditgarantier och direkta statslån även i övrigt har betydande förtjänster, bl. a. därigenom att lånen mot kreditgarantierna ges genom normala bankmässiga kanaler. Mot detta resonemang kan invändas, och det gör utskottsmajoriteten, att man

i det rådande kreditläget inte har stor nytta av kreditgarantier. Jag undrar om det emellertid inte även i ett mycket skärpt kreditläge finns banker i stödområdena som verkligen har ett intresse av att gripa in och hjälpa näringslivet därstädes och som därför skulle medverka till företagsfinansiering mot de kreditgarantier som staten ställer. Jag tror att det här växelspelet som vi talar om kan vara till nytta. Det öppnar en möjlighet att utvidga resurserna för det lokaliseringspolitiska stödet utan att statens budget belastas.

Låt mig till sist beröra ett enligt min mening mycket viktigt problem i lokaliseringspolitiken. Det gäller den risk för ingrepp i den fria konkurrensen som det statliga lokaliseringsstödet kan medföra. Jag tar upp detta problem därför att det mycket ofta diskuteras företagare emellan då samtalet kommer in på den nuvarande lokaliseringspolitiken.

Vad jag här syftar på är den risk för snedvridning av konkurrensförhållandena som det statliga stödet kan medföra både inom stödområdet och branschvis över hela landet. Detta är naturligtvis ett utomordentligt svårt problem som måste handhas med största hänsynstagande till avsättningsmöjligheterna och konkurrenssituationen inom ifrågakvarande branscher. Riskens föreligger inte endast beträffande avsättningen för industriprodukterna och om konkurrensläget i fråga om kapitalkostnader och därmed prissättningen på varorna utan den kan även föreligga i fråga om råvaruförsörjningen, t. ex. när det gäller stöd åt sågverksföretag. Man bör söka undvika att lokaliseringsstödet rycker undan möjligheterna för andra företag inom samma branscher — både inom stödområdet och inom landet i övrigt — att leva vidare och utvecklas. Svårigheterna får inte genom lokaliseringspolitiken överflyttas från ett område till ett annat. Jag är, herr talman, fullt medveten om att detta är mycket svåra problem,

Ang. riktlinjerna för lokaliseringspolitiken, m. m.

men jag anser att det finns all anledning att ta stor hänsyn till dem.

Låt mig vidare bara ta upp en detalj i statsutskottets utlåtande, nämligen frågan om bidrag till industrihus. I motionerna I: 684 och II: 835 yrkas att lokaliseringsstöd skall utgå till mindre företag inom hantverks-, industri- och servicesektorn och till sammanslutningar av sådana företag för uppförande av verkstadhus. Jag vill bara helt kort framhålla att sådana verkstadhus har visat sig vara ett utmärkt sätt för många mindre företag att lösa sina lokalproblem. Det är en kostnadsmässigt fördelaktig metod med relativt låga kapitalinsatser och relativt låga hyror. Kostnader kan även nedbringas genom att man kan samverka om gemensam service och det finns många andra fördelar. Hantverkshusen framstår även som servicecentra för allmänheten. Många företag inom servicesektorn koncentreras till ett ställe, och allmänheten får därigenom lättare att finna de företag som den söker. Utskottet har yrkat avslag på motionerna, men jag vill med tillfredsställelse konstatera att departementschefen under rubriken Allmänna beredskapsarbeten anförde att det inte bör möta något hinder att som kommunalt beredskapsarbete uppföra sådana lokaler. Efter vad jag kan förstå kvarstår då de möjligheter till statligt och kommunalt stöd för finansiering av kollektiva verkstadhus som fanns före lokaliseringsstödet tillkomst. Det anser jag vara tillfredsställande, även om jag beklagar att hantverks- och serviceverksamhet inte kommit med under lokaliseringsstödet.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till de vid bankoutskottets utlåtande nr 27 avgivna reservationerna 1, 3 och 6.

Herr JACOBSSON, PER, (fp):

Herr talman! Det utlåtande angående riktlinjer för arbetsmarknadspolitiken som vi just nu behandlar är i och för

sig en mycket intressant läsning. Det är ett aktstycke där man kan instämma i det mesta, ett aktstycke med vaga och glidande formuleringar som har den fördelen att de kan uttrycka ungefär vad som helst. Vem vill bestrida att arbetsmarknadspolitiken utgör en viktig gren av den ekonomiska politiken eller att ett av dess mål är att bevara full, produktiv och fritt vald sysselsättning? Man talar också om att ansträngningarna måste ökas att ge medborgarna möjlighet till en meningsfull sysselsättning, att varje tanke på att tvångsmässigt dirigera arbetskraften måste avvisas, ävensom att möjligheterna måste vidgas för den enskilde att få ett arbete som svarar mot hans önskemål och förutsättningar.

Allt detta låter ju riktigt och naturligt, men börjar man fingranska formuleringarna litet mera närgånget, finner man kanske att allting inte är alldeles självklart. Är det de samhällsekonomiska synpunkterna som bör stå i förgrunden, är det statsnyttan som skall väga tyngst när de arbetsmarknadspolitiska riktlinjerna skall dras upp, eller är det den enskilda människans önskemål och intressen som lägger de tyngsta vikterna i vågskålen? Jag vågar påstå att dessa intressen inte alltid kan förenas.

Det är också när man kommer in på dessa marker som motsättningarna mellan utskottsmajoriteten och reservanterna börjar avteckna sig. I utskottets utlåtande heter det: »Av stor principiell betydelse finner utskottet det vidare vara att det slås fast att arbetsmarknadspolitiken skall vara ett aktivt medel i strukturpolitiken. Utskottet finner för sin del målsättningen innebära en betydelsefull och önskvärd vidgning av arbetsmarknadspolitikens roll i den ekonomiska politiken liksom i strävandena att stärka den enskildes ställning på arbetsmarknaden och vidga hans valmöjligheter.» Den uppmärksamme läsaren märker hur man i den sista satsen på ett elegant sätt avbalanserar det ti-

Ang. riktlinjerna för lokaliseringspolitiken, m. m.

digare resonemanget i samma mening. Egentligen är hela detta resonemang om den enskildes fria val ett ganska intressant kapitel. För många är måhända problemet så till den milda grad enkelt att det egentligen endast gäller att välja mellan ett bättre och ett sämre betalt arbete. För andra, och jag vill gärna hoppas för ännu flera, gäller valet något mer, där andra komponenter kommer in där inkomstens storlek kanske inte är helt avgörande och där inte ens statsnyttan och de samhällsekonomiska synpunkterna blir särskilt beaktade.

I reservation nr 1 som just handlar om arbetsmarknadspolitikens målsättning uttrycker man saken något annorlunda än utskottet. Man konstaterar att en aktiv arbetsmarknadspolitik måste bygga på oinskränkt frihet för arbetstagaren att välja sysselsättning, och varje form av tvångsmässig dirigerings av arbetskraften avvisas. Lika väsentligt är det emellertid, heter det vidare, att arbetsmarknadspolitik inte göres till instrument för en från tid till annan eventuellt växlande uppfattning om vilka strukturella förändringar inom det svenska näringslivet som må anses önskvärda.

Jag tror att detta sista är värt att stryka under, inte minst i våra dagar när perfektionismen firar sådana triumfer då det gäller att dra upp riktlinjer för hur samhälle och näringsliv skall utformas.

Det skulle inte falla mig in att bestrida att i arbetsmarknadspolitik måste komma in samhällsekonomiska bedömningar och att målsättningen bl. a. måste vara att söka förbättra de enskilda människornas ekonomiska villkor. Men den främsta målsättningen måste dock vara att människorna skall känna trygghet och trivsel i sitt arbete och i sina anställningsförhållanden och inte i första hand känna sig som brickor i ett konjunkturpolitiskt och strukturrationalistiskt spel.

I den politiska debatten, i avtalsförhandlingar och i andra sammanhang

har låglönegruppernas problem uppmärksamats — med all rätt, vill jag säga. Ett radikalt grepp kan sägas vara att bedriva en sådan politik att man drar över arbetskraften från de områden i samhället som är lägre betalda till sysselsättningar som är bättre avlönade. Utskottet förefaller vara inne på en sådan linje och försöker lösa problemet på följande sätt: »Genom att arbetsmarknadspolitik utformas så att den mera aktivt främjar strukturförändringarna i näringslivet medverkar den sålunda även till att lösa låginkomstgruppernas problem.»

Självklart ligger det något i detta, men i stort tycker jag nog att det är ett ganska äventyrligt resonemang. Den oskyldiga formuleringen »aktivt främja» kan säkert i många fall översättas till »medvetet styra». Jag tror vi har anledning fundera över vad en sådan styrning skulle kunna leda oss till. Det kanske skulle betyda att tågen skulle sluta rulla på statens järnvägar — det vore ju litet olägligt för oss riksdagsmän — vi kanske fick bära ut våra brev själva, vi fick sannolikt lägga ned hela det svenska jordbruket, antagligen fick vi städa riksdagshuset själva, och vi skulle troligen få lov att hämta vårt behov av kläder och skor från andra delar av världen — för att nu nämna några exempel. Låginkomstgruppernas ställning behöver förbättras. Det är något som både samhället och de avtalslutande parterna har anledning att begrunda, men man lär näppeligen lösa problemet genom att samhällsekonomiskt och beredskapspolitiskt viktiga näringar och samhällsfunktioner elimineras eller försvåras genom att arbetskraften dirigeras över till andra arbetsområden. Vi kanske inte heller bör alldeles glömma att det även när det gäller låginkomstnäringarna i oändligt många fall är fråga om fritt valda sysselsättningar, där måhända andra värderingar än de rent ekonomiska kommer in. Utskottets tolkning av de synpunkter som framförts i motioner på

Ang. riktlinjerna för lokaliseringspolitiken, m. m.

denna punkt förefaller svärbegriplig och ensidig och ger föga besked om vilken ställning utskottet intar i ett spörsmål som man inte kan komma förbi.

Vad beträffar avvägningen mellan lokaliseringspolitiken och den geografiska rörlighetspolitiken kan jag i huvudsak instämma i de synpunkter som anförs i reservation nr 3. Erfarenheterna av de flyttningsrörelser som pågått inom arbetslivet i vårt land under senare år är inte enbart gynnsamma och bestyrker otvivelaktigt antagandet att en aktiv lokaliseringspolitik på de orter där arbetskraften finns medger ett rationellt utnyttjande av tillgängliga arbetskraftsresurser och — vilket inte är minst viktigt — i verklig mening tillgodoser den valfrihet som man säger sig vilja eftersträva.

Att vi inom folkpartiet ändå inte velat biträda detta reservationsyrkande beror på att vi inte helt kan ansluta oss till den sista meningen i reservationen, där det sägs att åtgärder för flyttning av arbetskraft till orter utanför hemregionen skall tillgripas först om och i den mån lokaliseringspolitiska åtgärder inte bedöms möjliga inom regionen. Självfallet bör en sådan bedömning ske, men å andra sidan lär det i praktiken bli svårt i många fall att kvarhålla arbetskraft i förhoppning om att kunna bereda sysselsättning i lokaliseringsprojekt som kanske ligger åratals framåt i tiden.

Frågan om kommunernas kostnader för arbetsmarknadspolitiken behandlas i såväl arbetsmarknadsutredningens betänkande som propositionen. Utskottet är inte berett att tillstyrka ytterligare utredning på denna punkt. Vi anser emellertid att kostnadsfördelningen blir ogynnsam för kommuner i de sysselsättningssvaga områdena och att en ytterligare prövning på denna punkt bör komma till stånd.

Inkomstprövningsreglerna beträffande grundbidraget vid utbildning har varit föremål för uppmärksamhet i ett flertal motioner. Jag skall här inskränka mig till att säga att vi nog anser att

en översyn är angelägen för att man skall kunna åstadkomma gynnsammare regler, framför allt för vissa kategorier av kvinnlig arbetskraft.

I den arbetsmarknadspolitik som propositionen skisserar intar omskolningsverksamheten en central plats. Det förutsättes också att dyra och mindre produktiva beredskapsarbeten skall kunna inskränkas till följd av en utvidgad omskolningsverksamhet.

I propositionen föreslås en väsentlig utvidgning av arbetslöshetskriteriet, som kan komma att innebära att betydande grupper som för närvarande har sysselsättning ändå kommer i åtnjutande av bidrag till omskolning.

Självfallet kan en sådan utökad omskolningsverksamhet medverka till en smidigare anpassning till det rådande arbetsmarknadsläget. Vi vill sålunda inte motsätta oss förslaget i denna del, men å andra sidan bör det kraftigt understrykas att man här introducerar bestämmelser som kan leda till ytterst svåröverskådliga konsekvenser och där försiktighet i tillämpningen verkligen kan rekommenderas.

Svagt grundade prognoser om utvecklingen inom en näringsgren får inte leda till att vissa näringsgrenar eller sysselsättningsområden undandras arbetskraft genom en uppluckring av arbetslöshetskriteriet som skapar ett olidligt osäkerhetstillstånd särskilt för många mindre företag. Det bör med skärpa framhållas att en statligt understödd dirigering av arbetskraft från vissa företagstyper med rätta kan uppfattas som en otillbörlig inblandning i företagets angelägenheter. Att vidgade möjligheter till omskolning av arbetskraft kan medföra ökad rörlighet och valfrihet på arbetsmarknaden skall inte bestridas, men vi bör akta oss för att främja en politik som medvetet lockar människor över från sysselsättningar där de trivs och finner sin bärning. Det är långt ifrån säkert att ett bättre betalt arbete alltid kompenserar vad man förlorar i andra värden i en in-

Ang. riktlinjerna för lokaliseringspolitiken, m. m.

vand miljö där man trivs och känner sig hemma.

Teoretiskt kan man tänka sig en omskolningsverksamhet av mycket stor omfattning och till mycket höga kostnader — arbetsmarknadsstyrelsen förefaller inte sakna ambitioner i den vägen — men vi måste se till att inte våra arbetsplatser förvandlas till omskolningsläger.

Jag anförde inledningsvis att vi här befinner oss på ett svåröverskådligt fält, där man gärna rör sig med allmänna och mångtydiga formuleringar. Jag skall inte närmare gå in på de olika reservationsyrkandena, men jag kan i huvudsak instämma i vad herr Nils-Eric Gustafsson tidigare anfört beträffande de reservationer som är gemensamma för folkpartiet och centerpartiet och i en del fall även högern.

Det beslut som vi i dag kommer att fatta på arbetsmarknadspolitikens område är i långa stycken ett experiment. Vi hoppas alla att det skall bli ett värdefullt instrument på arbetslivets område, till gagn för alla parter, men att detta instrument skall hanteras med den varsamhet som alltid är tillräddig när man beträder i viss mån ännu oprövade vägar.

Herr SVANSTRÖM (cp):

Herr talman! Jag tänker i mitt anförande huvudsakligast hålla mig till vad som sägs i bankoutskottets utlåtande nr 27.

I vad gäller de allmänna synpunkterna på lokaliseringen kan jag kortfattat instämma i vad som har anförts av herr Nils-Eric Gustafsson och herr Stefan-son. Självfallet vidhåller vi i centern vår tidigare åsikt att det måste vara rimligare att låta människorna bo kvar och finna utkomst och sysselsättning i de orter där de är rotade än att mer eller mindre tvångsmässigt förflytta dem. Däremot anser vi att man bör visa stor aktivitet när det gäller att förflytta sysselsättningsobjekt. Den förflyttning-

en medför inte lika stora bekymmer, i varje fall inte för de enskilda människorna, som en förflyttning av arbetskraften.

Det knippe motioner som behandlas i bankoutskottets utlåtande nr 27 och som har anknytning till önskemål om utvidgning av de områden där statliga lokaliseringspolitiska stödåtgärder kan sättas in finns redovisat i utskottets utlåtande på sidorna 2 och 3. Jag behöver inte särskilt gå in på den motive-ring som anges i de enskilda och de samfälliga motionerna, och jag övergår därför till att något beröra de remissyttranden som har avgivits över dessa motioner.

På sid. 11 i utlåtandet redogörs för arbetsmarknadsstyrelsens synpunkter. Inledningsvis konstaterar styrelsen att Gotland och Kalmar län tillhör de områden i landet där jordbruk med binäringar fortfarande spelar en stor roll för sysselsättningen. Arbetsmarknadsstyrelsen anför bl. a. att av det totala antalet sysselsatta år 1960 var 21,8 procent verksamma inom dessa näringsgrenar i Kalmar län och 34,6 procent på Gotland. Arbetsmarknadsstyrelsen anför vidare att sysselsättningstillväxten inom industri- och servicenäringarna under första hälften av 1960-talet varit svagare i Kalmar län än i riket i dess helhet. Detta förhållande kan också utläsas av de arbetslöshetssiffror som redovisas. Arbetsmarknadsstyrelsen anför på denna punkt att arbetslösheten år 1965 var 2,5 promille i västerviksregionen och 2,7 promille i oskarshamn-regionen, vilket överstiger riksgenomsnittet med 0,1 procentenheter.

Länsstyrelsen i Kalmar län har i sitt remissyttrande påpekat en del saker. Den säger att de åtgärder som föreslogs av 1954 års ö-utredning för att främja det öländska näringslivet inte lett till några nämnvärda resultat enligt länsstyrelsens uppfattning. Länsstyrelsen anför vidare att betydande åtgärder vidtagits av kommunerna och landstingen för att skapa en bättre miljö för indu-

Ang. riktlinjerna för lokaliseringsspolitiken, m. m.

strilokalisering. De båda landstingen har en gemensam industrinämnd, som verkar som ett organ för lokaliseringsspolitiska åtgärder. Eftersom jag har äran att tillhöra denna industrinämnd kan jag här omvittna att denna för landstingen gemensamma industrinämnd inte har lämnat något område oöprövat när det gäller att så mycket som möjligt försöka verka för en aktiv lokalisering till Kalmar län.

Befolkningsutvecklingen i Kalmar län och i Gotlands län är inte uppmuntrande. Om vi ser på den statistik som redovisas i det yttrande som avgetts av länsstyrelsen i Kalmar län finner vi att Kalmar läns norra landstingsområde år 1910 hade 91 000 invånare medan området år 1965 endast hade 87 000 invånare. Motsvarande siffror för Kalmar läns södra landstingsområde (fastlandsdelen) visar något bättre förhållanden — där fanns 107 000 invånare år 1910 och 126 000 år 1965. För Ölands vidkommande är däremot befolkningsminskningen mycket markant, och siffrorna utgjorde 28 000 år 1910 och 21 000 år 1965.

För Gotlands del kan också konstateras en betydande befolkningsminskning under denna tid. För Gotlands län gäller siffrorna 55 000 år 1910 och 53 000 år 1965. Dessa siffror bör jämföras med befolkningsutvecklingen för landet i övrigt. Befolkningsökningen har där varit särskilt markant i vissa områden.

Länsstyrelsen framhåller vidare att man kan konstatera en ringa yrkesverksamhet bland kvinnorna i de berörda områdena. Länsstyrelsen anför att kvinnorna uppvisar en mindre benägenhet till geografisk omflyttning än männen och att det finns mycket som talar för att denna arbetskraftstillgång kommer att stå till förfogande under överskådlig framtid.

Länsstyrelsen i Kalmar län anför vidare beträffande arbetslösheten att det finns en dold arbetslöshet som är betingad av bland annat det förhållandet

att de i jordbruket sysselsatta liksom binäringsfiskarna i regel inte tillhör någon arbetslöshetskassa och sålunda inte registreras som arbetslösa. Detta gäller i hög grad också kvinnor. Man menar att de siffror på arbetslöshet som redovisas är en dålig mätare på sysselsättningsläget. Länsstyrelsen anför att inkomstförhållandena snarast borde vara en bättre mätare och framhåller därvid att inkomsten per invånare för de berörda områdena i Kalmar län och Gotland är väsentligt lägre än i landet i övrigt samt på Öland ännu lägre. Länsstyrelsen säger: »Inget län inom norra stödområdet kan någon gång under den undersökta perioden uppvisa tillnärmelsevis så lågt skatteunderlag per invånare som Öland.»

Gotlands läns länsarbetsnämnd hänvisar i sitt utlåtande till tabeller och framhåller bland annat att enligt dess mening framgår det klart att näringslivets utveckling på Gotland varit avsevärt ogynnsammare än den arbetsmarknadsstyrelsen räknade med i sin prognos år 1963. Man säger vidare att i förhållande till arbetsmarknadsstyrelsens prognos har det verkliga utfallet av den förvärvsarbetande befolkningen i absolut tal blivit 1 228 mindre än beräknat. Vidare påpekar länsarbetsnämnden att trots den nylokalisering som har ägt rum, uppstår det årligen en differens mellan från jordbruket friställda och det antal som kan få sysselsättning i industrien med siffrorna 221 friställda och 115 med möjlighet till ny sysselsättning.

Länsstyrelsen i Gotlands län framhåller i sitt remissyttrande att det är speciella förhållanden som gör det nog så besvärligt för det gotländska näringslivet. Jag har personligen i åtskilliga sammanhang påpekat detta och tidigare motionsledes yrkat på att man bland annat skulle införa fraktrabatteringar, så att de fraktkostnader som gäller på fastlandet skulle kunna uppnås för Gotlands vidkommande. Jag har även varit inne på tanken att ge-

Ang. riktlinjerna för lokaliseringspolitiken, m. m.

nom ett särskilt ö-avdrag och liknande ting göra förhållandena lättare för näringslivet på Gotland.

Länsstyrelsen i Gotlands län anser, »att om vederbörlig hänsyn toges till de redovisade faktorerna det inte bör råda någon tvekan om att motiven för lokaliseringsstöd inom Gotlands län gör sig gällande med särskild styrka.» Utskottet säger i sitt utlåtande: »Sammanfattningsvis anser utskottet det icke motiverat att de av motionärerna angivna områdena i östra Götaland blir jämställda i fråga om lokaliseringsstöd med de delar av landet som ingår i norra stödområdet.» Utskottet för vidare på sidan 78 ett enligt min mening mycket cyniskt resonemang då man säger: »Utskottet finner skäl påpeka, att principiellt sett en befolkningsminskning i denna region icke nödvändigtvis behöver få negativa verkningar, under förutsättning att de utflyttade på ett smidigt och för dem acceptabelt sätt kan inpassas i det expanderande näringslivet i andra regioner. Verkligt allvarliga nackdelar uppträder först om till följd av utflyttningen den kvarvarande befolkningen reduceras till ett absolut sett ringa antal, att befintliga serviceinstitutioner av olika slag kommer i fara.»

Jag kan där instämma med vad herr Stefanson anfört beträffande de avgörande svårigheter, som i dylika fall uppstår då det är för sent att ingripa.

Jag hade för några år sedan tillfälle att säga från denna talarstol — i samband med ett interpellationssvar från handelsminister Langes sida om åtgärder för att motverka varvskrisen i Oskarshamn — att jag inte tror att människorna i första hand vill erbjudas sysselsättning på varv i Göteborg, utan de vill finna en utkomst i närheten av sina nuvarande boplatser.

I det sammanhanget bör jag säga att den satsning som gjordes i Oskarshamn på ett alldeles utmärkt sätt gav bevis på att där vilja finns kan man också med lämpliga åtgärder åstadkomma be-

tydande förbättringar i sysselsättnings-sammanhang. Jag vill ge en eloge till de statliga myndigheter som i olika sammanhang har medverkat till vad som gjorts i Oskarshamn. Trots detta kvarstår för denna regions vidkommande betydande problem. Vi som företräder dessa delar av landet anser det nödvändigt att de åtgärder som vidtas i lokaliseringspolitiskt syfte bör komma att gälla även vårt område.

Med anledning av vad jag sålunda anfört vill jag nu till sist instämma i de synpunkter beträffande reservationerna 3 och 6 som har anförts av herr Stefanson.

Utan att närmare gå in på motive-ringarna vill jag också yrka bifall till reservationerna 2 och 4.

Herr talman! Med det anförda har jag velat understryka de synpunkter som är allmänna i Kalmar län och på Gotland och som innebär, att denna del av landet önskar bli föremål för samma omvårdnad från statens sida som gäller för det norra stödområdet. Detta skall icke uppfattas som en konkurrens i förhållande till det området, som utan tvekan är i behov av allt det stöd som i detta sammanhang står att få.

Häri instämde herr *Larsson, Nils Theodor*, (cp).

Herr ADOLFSSON (k):

Herr talman! Jag för min del yttrar mig här närmast med anknytning till de lokaliseringspolitiska frågeställningarna och berör också i viss mån det som av herr Bengtson och några andra sägs i reservation 3 till statsutskottets utlåtande nr 107.

I princip är jag anhängare av de synpunkter som anförts i denna reservation och i ett par följdreservationer beträffande lokaliseringspolitik och det som kallas rörlighetspolitik. Så långt säger jag ungefär detsamma som herr Per Jacobsson nyss sade här från talarstolen.

Ang. riktlinjerna för lokaliseringspolitiken, m. m.

Jag vet att man så lätt drabbas av skällsordet bygderomantiker då man pläderar för en vettig landsplanering, men jag tar den risken. Talet om bygderomantik och bypolitik borde väl falla till marken i och med att man talar om hembygdsregionen och inte om hembyn, alltså om regioner och inte om byar.

Jag anser personligen att vi bör se upp så att inte hela regioner läggs mer eller mindre öde medan andra regioner formligen storknar av expansion och till följd av detta inte orkar hålla takten i samtidig utbyggnad av social och annan service. Rent allmänt skulle jag således vilja säga att det krävs akt-samhet i dessa frågor, eftersom det är många och stora värden som står på spel, alltför många för att här kunna repeteras, och i utkanten av alltsammans t. o. m. frågan om landskapsvård.

Såsom invånare i en stad — Göteborg — som växer mycket fortare än vad dess rock räcker för, måste jag beklaga en sådan anarki i näringspolitiken att många andra viktiga regioner samtidigt avtynar i stället för att växa. Som ett exempel på att rocken inte räcker till kan nämnas att bostadskön i min hemstad ökar med mellan 2 000 och 3 000 sökande varje år, samtidigt som man brottas med stora svårigheter i andra delar av landet för att över huvud ta-get kunna ha människorna kvar.

Hittills i debatten har nästan alla talare klagat över svag industrialisering inom ett flertal områden, medan vissa andra områden alltså på detta sätt, som jag uttryckte mig, nästan storknar av expansion. Om jag således är ense med de reservanter jag nämnde om att lokaliseringspolitiska insat-ser bör vara huvudmedlet och rörlighetsstimulerande åtgärder tas i an-språk endast när speciella förhållan-den erbjuder bara denna möjlighet, så råder det däremot oenighet oss emellan beträffande medlen för att åstad-komma detta.

Den s. k. rörlighetspolitiken, som på-

stås innebära att man frivilligt flyttar, vilket ju är mycket diskutabelt, kan hårt tillämpad leda och leder till många bittra konsekvenser för individerna, för de regioner det är fråga om och för samhället som helhet. Dessutom är den för samhället allt annat än billig i pengar räknat, eftersom bostäder och samhällelig service måste erbjudas de omflyttade på den nya platsen. Man vågar nog säga att varje omflyttad kostar allra minst 100 000 kronor, som samhället och icke det privata närings-livet i huvudsak får svara för.

Men om alltså lokaliseringspolitik och inte rörlighetspolitik bör vara led-stjärna uppstår frågan om samhälleliga subventioner och lån åt privat industri skall utgöra grundelementet i lokalise-ringspolitiken. På den punkten har vi en annan mening än bl. a. de reservan-ter som jag nyss nämnde, och detta gav vi uttryck för redan i riksdagsbehand-lingen av dessa frågor år 1964. Då före-slog vi att användningen av statliga skattemedel för lokaliseringssändamål skulle ges en annan inriktning genom att till utvidgning av statsindustrierna skulle användas ett lika stort belopp som riksdagen då anvisade till subven-tioner åt privata företag.

Vi begär i motionen nu en skrivelse till regeringen om förslag till sådan utvidgning av lokaliseringspolitiken att denna kommer att omfatta också an-läggandet av statliga industrier i stöd-områdena. Utskottet uttalar sig i detta sammanhang för eventualiteten av så-dana statliga injektioner som alterna-tiva och kompletterande åtgärder, och det låter i och för sig bra, men utta-landet begränsas till att gälla det norra stödområdet. Som någon talare har framhållit behövs utan tvivel sådana åtgärder allra bäst i det norra stödom-rådet, men vi anser för vår del att stat-liga initiativ av denna art bör tas var-helst inom landet där näringspolitiska, kommunikationsmässiga, befolknings-mässiga, sociala o. s. v. omständigheter gör detta motiverat.

Ang. riktlinjerna för lokaliseringspolitiken, m. m.

Den ledande linjen i vår syn på denna sak är självfallet en genomgripande landsplanering, ledd av samhället. Om vi inte vågar sträcka oss så långt just nu, bör i vart fall inom ramen för den mera begränsade lokaliseringspolitik som påbörjats stor vikt läggas vid startandet av samhällseliga produktionsföretag. I så fall skulle den s. k. rörlighetspolitiken inte behöva beredas det utrymme som den nu har.

Med anknytning till vad som har sagts i ett par anföranden här nyss, däribland av herr Svanström, skulle jag vilja tillägga att en sådan statlig aktivitet vore av vikt också när det gäller de industrifattiga delar av östra Götaland som har uppmärksammas här i diskussionen och tidigare i motioner samt också i reservation till bankoutskottets utlåtande. Fullt så krisartad är väl inte situationen i hela det område som benämnes östra Götaland som den är i exempelvis Älvsborgs län. Ensidigheten i den industrialisering som förekommer i östra Götaland är inte så påfallande som i Älvsborgs län, men bl. a. i sydöstra Götaland är utvecklingen sedan många år tillbaka mycket ogynn-sam, däri måste jag hålla med herr Svanström i hans omfattande redovisning av förhållandena i bl. a. Kalmar län.

Vad som behövs är en livgivande basindustri, som kan dra med sig annan näringsaktivitet, i förekommande fall i form av privata företag av större eller mindre omfattning. Jag frågar mig emellertid: Vem är det som skapar denna basindustri? Det är tydligen inte privatkapitalisterna som gör det. Tvärtom har de genomfört reduktioner bl. a. av varvsverksamheten i Oskarshamn, vilket här har påpekats. Staten borde ha makt och kraft att skapa sådana basindustrier och därmed förebygga fortsatta faror för denna mycket viktiga del av landet. Jag är dock inte övertygad om att vi är ense om att samhällsmakten borde ingripa för att skapa basindustrier i syfte att förebygga

fortsatt befolkningsuttunning i de områden vi diskuterar.

Innan jag slutar, kanske jag också får göra påpekandet att något liknande som har sagts om östra Götaland, däribland Kalmar län, bör kunna sägas också om Älvsborgs län, detta permanent krishotade låglöneområde. Det får väl sägas att bankoutskottet visserligen inte vänder ryggen åt detta område eller åt de motionärer som har uppmärksammat dess svårigheter, utan tvärtom är bankoutskottets uttalanden ganska positiva.

När det gäller redovisning av verkliga konkreta och tänkbara åtgärder är det dock huvudsakligen boråsregionen som ställts i rampljuset av utskottet, däribland exempelvis med sådana ting som frigörande av investeringsfonder, vilket dock inte utgör någon garanti för att ensidigheten i industrialiseringen där skall komma att brytas. Jag vill göra det påpekandet att Älvsborgs län rymmer tre olika krisområden och inte bara boråsområdet, tre olika krisområden där akuta svårigheter har uppenbarats med jämna mellanrum sedan decennier. Det saknas för all del inte industri, men det som saknas är fortfarande planering.

I södra Älvsborgs län finns ensidigt den s. k. lätta industrien och i norra länsdelen ensidigt den s. k. tunga industrien. Akuta krissituationer uppstår inom båda industrierna. Inom den tunga industrien har under den senaste tiden mycket allvarliga krissituationer uppkommit genom s. k. friställning, hos Nohab vid Trollhättan i ganska stor omfattning och genom att en Elektrolux-fabrik i Borås flyttats till Motala, eller vart det nu var, andra likartade omständigheter här att förtiga.

Det tredje permanenta krisområdet utgörs av Dalsland, som jag tror att ingen har nämnt här ännu i debatten; detta landskap, som tydligen har dömts att likt Askungen sitta hemma medan systrarna går på fest och som det numera är mycket tråkigt att genomresa,

Ang. riktlinjerna för lokaliseringspolitiken, m. m.

såvitt man anser att ett landskap skall bestå också av bebyggelse och av mänskligt liv. Det bör man nog tycka att det skall göra. Sedan nedläggningen av pappersbruken i Dalsland började har det oavbrutet gått bakåt på ett rent ut sagt beklämmande sätt, vilket gör att man inte längre ens kan tycka riktigt om att turista i detta landskap. Naturen är ändå inte det enda som man vill njuta av.

Under årens lopp har enorma utredningsluntor producerats beträffande de tre krisområden i Älvsborgs län som jag här har nämnt. Jag höll på att säga att hela stackar av papper förekommer. Knappast något enda problem har emellertid lösts, eftersom utgångspunkterna för bedömandena har varit att man skulle lita till det privata näringslivet och inte till samhället. Man kan ju våga ta gift på att exempelvis textilkapitalet i den södra länsdelen inte önskar att ensidigheten i industrialiseringen skall upphöra utan tvärtom önskar att denna ensidighet skall bestå, eftersom den är till fördel för textilmännen i skilda avseenden.

Jag yttrar mig inte mer om saken. Talarlistan är lång och jag får väl försöka att begränsa mig något. Slutsumman av vad jag har velat anföra skulle alltså bli att jag för min del önskar att rörlighetspolitiken skall bli helt underordnad och att lokaliseringspolitiken skall utgöra det allt dominerande instrumentet. Vidare tycker vi att samhället i detta avseende borde spela en allt större roll till fromma för bl. a. de landsområden som jag nu har fällt några ord om men också till visst fromma för de regioner som inte längre orkar mottaga alla som strävar att komma dit utan kan behöva få litet grand andrum beträffande expansionen.

Eftersom jag hyser dessa åsikter, herr talman, får jag alltså yrka bifall till de motioner som behandlas under punkten L i bankoutskottets utlåtande nr 27, nämligen motionerna I: 119 och II: 162.

Herr talmannen uppstod nu och avlägsnade sig, varvid ledningen av kammararens förhandlingar övertogs av herr förste vice talmannen.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp):

Herr talman! De frågor som vi nu har att behandla är centrala till den grad att jag vill börja med en liten reflexion angående det politiska läget över huvud taget. Vi vet alla att det finns en sorts opposition som säger ungefärligen så här: »Regeringens nuvarande politik är den som vi hade för ett tag sedan, förra året. I år är det regeringens politik. Alltså måste vi ha ett systemskifte.» Jag kan inte riktigt logiskt följa med det där, men jag måste utan vidare konstatera att lokaliseringsproblemen icke hade legat så långt framme i debatten som de nu gör, om inte centern så hårt hade drivit fram lokaliseringsfrågorna.

Sedan vill jag säga att åtskillig uppmärksamhet har ägnats den större eller mindre arbetslöshet som finns i olika delar av landet. Det är otvivelaktigt en del av lokaliseringspolitiken — den saken är fullständigt klar — men den har också en annan sida eftersom lokaliseringspolitiken nu en gång råkar innebära ungefärligen det att åstadkomma balans mellan sysselsättningsmöjligheter och tillgång på arbetskraft.

Låt mig så konstatera att det var djärvare, större, väsentligare mål som kännetecknade politiken i början av 1930-talet, då man grep sig an med de stora arbetslöshetsköernas problem, än man har nu när man pysslar med den arbetslöshet som finns eller kan befaras komma att uppstå. Därmed har jag inte sagt att problemen inte finns nu. Men det är också klart att den lokaliseringspolitik som tar sikte på nya investeringar, nyetablering o. s. v. har litet otur — ligger litet illa till — när den så att säga skall blomma ut i en högkonjunktur. Det är väl egentligen inte på den punkten som de stora, djärva

Ang. riktlinjerna för lokaliseringspolitiken, m. m.

målen främst är att söka just för närvarande. De nya, djärva målen borde just nu inte hopa bränsle till inflationen utan i stället dämpa inflationen. Men där bränns det på något sätt. Där vill man inte gripa in.

Jag betonar att, en aktiv lokaliseringspolitik i vårt land även för närvarande är nödvändig också i undersysselsättningsområdena. Å andra sidan är det ekonomiska läget sådant att man måste bestämma sig för vilka särskilda åtgärder som skall vidtagas och i vilka områden de skall sättas in. Jag vill ur denna synpunkt beklaga att man inte samtidigt som de stora möjligheterna till positiva åtgärder skapades också såg till att vi fick effektiva lokala organ med ordentligt fastslagna uppgifter. Planeringsråden ute i länen har inte heller fått de möjligheter som skulle behövas för att åstadkomma en avvägning.

Vidare har jag en principell uppfattning som jag ventilerade redan på den tiden då regeringens stora lokaliseringsproposition — tack vare centerns energiska arbete — en gång lades fram, nämligen den att det är förfelat med den artificiella administrativa gränsdragningen. Det är obestridligt att det finns stora undersysselsättningsområden, särskilt i de inre delarna av Norrland, men också andra områden i Norrland som inte har dessa svårigheter men som får del av stödet bara därför att de råkar ligga norr om den administrativa gränsen. Såvitt jag förstår är detta ett schematiskt betraktelsesätt som medför utomordentligt stora besvärigheter för andra delar av vårt land.

Jag behöver inte dröja vid andra områden som här har berörts. Jag förmodar att andra lokala representanter kommer att ta upp områden som hittills inte har nämnts.

Jag vill emellertid delta i kritiken på en enda punkt, nämligen när det gäller norra Upplands läge med hänsyn till denna gränsdragning. Vi fick en påminnelse om detta när den utveckling som begynt i Älvkarleby inte helt och

hållet men till väsentlig del, reducerades då företaget i fråga bereddes möjligheter att genom en placering långt norr ut hamna inom rätt område och därigenom få del av miljonerna till stöd för sin verksamhet. Vi har även ett färskt exempel i år från Uppsala län, då Sandvikens jernverk skulle starta ett filialföretag. Det förklarades klart och tydligt för företagsledningen, enligt vad jag har mig bekant, att om man lägger företaget upp åt Kiruna så blir det lokaliseringssöd. Det var visst ett mycket centralt och bra läge, menade man. Ledningen var emellertid tveksam, och resultatet blev att landstinget och kommunen fick gripa in och ställa resurser till förfogande, eftersom det inte fanns några statliga lokaliseringsspengar att disponera för detta ändamål. Det var ju gott och väl att så kunde ske, men antag att så inte varit möjligt. Är det verkligen klokt och bra med en artificiell gränsdragning som på detta sätt begränsar möjligheterna att sätta in såvitt jag förstår förnuftiga åtgärder på lokaliseringsområden? Det vore naturligtvis betydelsefullt med hänsyn till de avvägningar som här behöver ske om de lokala myndigheterna i detta fall hade ett större, eller i vart fall fixerat, inflytande beträffande förläggningen av sådana industrier. Jag vet att planeringsråden inte bara i vårt län utan även på många andra ställen närmast fungerar som studiecirkelar, och det är väl ändå inte riktigt meningen.

Jag har sagt att vi med hänsyn till överkonjunkturen måste vara försiktiga när det gäller lokaliseringsåtgärder för att inte i onödan skapa bränsle för en fortsatt inflationsutveckling. Med den definition vi har av lokaliseringsbegreppet, nämligen att åstadkomma balans mellan arbetskraftstillgång och arbetstillfällen, kommer såvitt jag kan bedöma i nuvarande konjunkurläge storstadsregionerna alldeles särskilt i brännpunkten. Där finns sysselsättningsmöjligheter, men det finns inga

Ang. riktlinjerna för lokaliseringspolitiken, m. m.

möjligheter att få dit folk. Hur ligger det till i stockholmsregionen t. ex.? Vi vet att där finns möjlighet att sysselsätta folk. Vi vet att dit vill människorna komma, men vi vet också att de inte kan komma dit, därför att det inte finns bostäder. Då säger man att man måste öka på tilldelningen av bostäder.

Jag har tillåtit mig att tillsammans med några kamrater i en motion peka på att ett byggnadsprogram för 1964 i Storstockholm på 16 000 bostäder slog fel med ungefär 1 000 bostäder. Dessa kunde inte byggas, ehuru man enligt bostadsbyggnadsprogrammet hade fått möjlighet att göra det. År 1965 förstärktes tendensen ytterligare. Då höjde man programmet till 18 000 lägenheter, men det byggdes bara ungefär 16 000 — då räknar jag frikostigt in de där igångsättningarna i december förra året som det inte blev så mycket byggnation av.

Jag vill bara peka på detta. Här har man liksom kört fast i en problemställning som såvitt jag förstår måste lösas genom bostadsproduktion — den saken är otvivelaktig — *men inte enbart och inte framför allt genom bostadsproduktion, utan genom att flytta ut sysselsättningsobjekt från stockholmsområdet för att på det sättet åstadkomma en balans.*

Varför är detta så särskilt brännande i nuvarande konjunktur? Det är inte dyrortsgraderingen; den är egentligen någonting överspelat, någonting som spelar en ganska liten roll. Det är i stället den marknadsmässiga lönesättningen, när det finns tillgång till arbete, men inte möjlighet att få dit arbetskraft. Det är detta som skapar en överhettning på arbetsmarknaden i stockholmsregionen och gör att det i denna region finns en grogrund för löneglidningar som är alldeles påtaglig.

De stora, de djärva uppgifterna borde såvitt jag kan finna inriktas på att försöka dämma upp, så att vi på den punkten strävar efter att åstadkomma en bättre balans. Det är ett arbete som är helt naturligt just under en högkon-

junktur, ty då trycker det på så mycket hårdare, och detta smittar sedan av sig på andra delar av landet. Vi skulle inte ha det nuvarande arbetsmarknadspolitiska läget, om vi inte hade storstadsregionerna och deras påfrestningar, om vi inte hade denna systematiska löneglidning på grund av att lokaliseringen inte har blivit vad den skulle vara i storstadsregionerna. Det är därför, herr talman, som jag varit intresserad av att få bringa detta på tal.

Bankoutskottet har behandlat den motion som det gäller, I: 193 och II: 247, vari begärs effektiva åtgärder för att sanera den överhettade arbetsmarknaden i storstadsregionerna. Därvid påyrkas särskilt systematiskt verkande åtgärder för att flytta ut en icke ringa del av arbetstillfällena till andra kommuner, bl. a. till glesbygderna. Då säger utskottet: »Såvitt utskottet kan bedöma måste de lokaliseringspolitiska åtgärder som vidtas till väsentlig del få sådana konsekvenser som motionärerna avsett. Några särskilda åtgärder i anledning av motionerna finner utskottet inte anledning att föreslå.»

Ja, bankoutskottet är tydligen nöjt och belåtet med de nuvarande förhållandena. Men jag undrar om inte här fanns ett fält för nya insatser för att nå nya djärva mål, för att skaffa en bättre balans, en effektiv lokalisering, som även under nuvarande högkonjunktur skulle kunna genomföras i rätt stor skala — till gagn för hela landet, till gagn för alla dem som skulle vinna på att man på det sättet kom ifrån den grobänk för inflation, som storstadsregionerna för närvarande utgör.

Herr PALM (s):

Herr talman! Som utskottets talesman hade jag tänkt göra föredragningen mycket kort med hänsyn till att vi gnugat frågan mycket omsorgsfullt i utskottet och att det är tredje året som denna fråga föreligger i bankoutskottet. Ett annat skäl är att många av de

Ang. riktlinjerna för lokaliseringspolitiken, m. m.

motioner som föreligger är gamla bekanta.

Jag skulle dock vilja säga några ord med anledning av herr Ferdinand Nilssons inlägg från talarstolen nyss. Han tycks redan ha inlett valrörelsen med att i långa stycken hålla ett traditionellt centerpartistiskt valtal. Jag tycker det är ganska orättvist att framställa det hela på det sätt som han gjort här, nämligen att det på grund av centerpartiets roll i lokaliseringspolitiken hänt någonting på detta område. Jag vill hänvisa till de diskussioner som förts här om lokaliseringspolitikens utformning. Med centerpartiets mycket konservativa inställning i dessa sammanhang har man tvingats till ganska omfattande modifieringar, när man skulle komma överens om dessa ting på det praktiskt-politiska planet. Drömmen om en industri på varje liten ort fanns med i den agitation centerpartiet förde under 1940- och 1950-talen, men den är med hänsyn till den pågående utvecklingen mot stordrift och urbanisering inte längre en helt realistisk politik. Man försöker väva in åtskilligt av romantik i detta sammanhang, och det är klart att vi alla är mycket tjusade av den röda stugan och idyllen.

Men man får akta sig för att detta resulterar i att vi stannar i ett rent statistiskt samhälle. I det stycket har ju också inrikesministern i propositionen från 1964 mycket utförligt redovisat de bärande riktlinjerna för hela vår moderna lokaliseringspolitik. Det är klart att man kan ha skiftande önskemål i stora stycken. Vi upplever en spänning mellan å ena sidan liberalernas marknads- och lönsamhetsfilosofi, deras tro på den osynliga handen, som styr allt till det bästa, och centerpartiets helt motsatta uppfattning i denna fråga. Centern vill ha en styrning på detta område som går betydligt längre än vad regeringspartiet velat gå med på.

Jag tycker att det är en överdrift av herr Ferdinand Nilsson, en felaktig historieskrivning, kan man säga, att på-

stå att på grund av centerpartiets aktivitet skulle det nu ha lossnat på lokaliseringspolitikens område. Jag vill som sagt hänvisa till den diskussion som här förts och de olika bakgrunder som föreligger för de olika partierna.

Urbaniseringsprocessen och koncentrationsprocessen är internationella företeelser. Det kan i detta stycke anföras en rad exempel på hur man sökt möta denna utveckling, inte minst när det gäller att skapa bättre försörjningsbetingelser på betydligt längre sikt.

Jag skall, herr talman, be att få säga några ord med anledning av de skilda önskemål som varje år föres fram beträffande möjligheterna att utöka stödområdet. Denna önskelista kördes fram redan 1964, när vi för första gången hade att handskas med detta material. Vi fick en ny lista vid föregående års riksdag. Då föreslog man att vi skulle ta in ytterligare några områden, jämförbara med norra stödområdet, och denna önskelista har utökats med ytterligare några områden vid årets riksdag.

När vi haft att söka en gemensam nämnare för en behandling av det mycket omfattande material som vi har dels de många motionerna i ämnet, dels de många remissvaren, har vi från socialdemokratiskt håll funnit den gemensamma nämnaren i ett fenomen som vi har formulerat så här: Var finns den största kvardröjande arbetslösheten?

När vi går igenom arbetsmarknadsstyrelsens material finner vi att i november 1965, hade skogslänen Värmland, Kopparberg, Gävleborg, Väster-norrland, Jämtland, Västerbotten och Norrbotten 13 900 arbetslösa, varav 46 procent kvinnor. Läget är emellertid något bättre nu än det var 1963 och 1964, delvis beroende på de lokaliseringspolitiska åtgärder som satts in. Folkminskningen i de sju skogslänen är ju också ganska stor, men den har hejdats i någon mån. Vi kan läsa ut av remissvaret, att befolkningen där minskade med 9 500 personer såväl 1964 som 1963 och att befolknings-

Ang. riktlinjerna för lokaliseringspolitiken, m. m.

minskningen är 1965 uppgick till 2 500 personer. Detta kan ju uppfattas som ett tecken på att man har lyckats relativt bra med de lokaliseringspolitiska åtgärder som här har satts in.

Vi hade en diskussion i går om vissa åtgärder i Skaraborgs län. Jag fick då tillfälle att nämna en del arbetslöshetssiffror, som jag nu tvingas ta fram på nytt i detta sammanhang, eftersom de var avgörande för utskottets socialdemokratiska hälft när vi tog ställning till denna fråga.

Både herr Adolfsson och herr Svanström har talat i mycket vaga ordalag om arbetslöshet, men vi fick inte höra några jämförande siffror.

När vi ser på den statistik som här redovisas för de områden som har nämnts i debatten, visar det sig att arbetslösheten i relation till medelfolkmängden år 1965 var i västerviksregionen 2,5 promille, i oskarshamnsregionen 2,7 promille, i boråsregionen, som också nämnts i dagens debatt, 2,18 promille och i värmlandskommunerna, som har berörts i motionen, men där åtgärder satts in sedan motionen skrevs, 4,8 promille, medan riksgenomsnittet var 2,57 promille att jämföras med arbetslösheten i det norra stödområdet som uppgick till 5,9 promille.

Detta säger oss utomordentligt klart att man, om man skall angripa dessa frågor på ett framgångsrikt sätt, bör koncentrera ansträngningarna till de områden där svårigheterna är störst. Vi har kunnat utläsa att svårigheterna är i särklass störst i det norra stödområdet — det är alltså där åtgärder i första hand bör sättas in.

Vi har i utskottet sagt oss att hela den moderna lokaliseringspolitiken bärs upp av en självklar solidaritet från riksdagens sida gentemot det s. k. norra stödområdet. Problemen kyarstår, och därför kvarstår också den socialdemokratiska argumentationen från 1964, då vi diskuterade inrikesministerns proposition i detta ärende.

Sedan kan vi med glädje konstatera

att det har hänt åtskilligt under denna tid. Det framgår också av den hyggliga debatt, som förs här i dag, att man är rätt positiv. Vi finner inte särskilt mycket av kontroversiella frågor, och det får väl fattas som ett uttryck för att man på olika håll har stora förväntningar på det arbete som har satts i gång. Detta har också intygats från de norra delarna av landet, där denna politik haft framgång.

I denna fråga vill jag hänvisa till den expertutredning som arbetar i inrikesdepartementet med glesbygds- och storstadsproblematik och från vilken vi säkert kommer att få en del material. Jag vill också hänvisa till åtgärden att sätta in investeringsfondsmedel i boråsregionen som ett effektivt sätt att möta de problem som har förts fram av socialdemokraten fru Hörnlund i en motion i andra kammaren, vilken inför utskottet har förklarat sig vara beredd att acceptera den skrivning som har framlagts.

Jag vill här göra en utveckling. Jag hoppas att herr Adolfssons långa inlägg om de speciella problemen i Älvsborgs län inte motiveras av att herr Adolfsson inte har uppmärksammat det nytryck som har lämnats till bankoutskottets utlåtande nr 27 och som delades ut här i kammaren efter det att utlåtandet hade lagts på bänkarna. Där uppehåller sig utskottet vid de åtgärder i Älvsborgs län som har vidtagits under den allra sista tiden, och på sid. 51 står det: »Enligt vad utskottet erfarit har Kungl. Maj:t beslutat, att investeringsfondsmedel skall få tagas i anspråk inom Borås-regionen av dels vissa textil- och konfektionsföretag, dels visst företag inom annan bransch, då syftet varit att uppnå ytterligare rationaliserad drift. Härjämte har utskottet under hand inhämtat, att motsvarande tillstånd kan förväntas komma att meddelas företag som vill etablera ny anläggning i Borås-regionen.» Där sägs vidare att åtgärderna syftar till att häva industriensidigheten inom detta område.

Ang. riktlinjerna för lokaliseringspolitiken, m. m.

Det har alltså under det att utskottet arbetat med detta material hänt en del som gör att herr Adolfssons resonemang i detta stycke hänger i luften.

Ärade kammarledamöter! Det skulle finnas åtskilligt mer att säga i detta ärende, men jag ser att inrikesministern är antecknad på talarlistan, och han har säkert en del att säga. Jag kan för den skull nöja mig med, att med hänvisning till vad jag anfört, yrka bifall till utskottets utlåtande i alla punkter.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Min värderade bankkamrat Sture Palm trodde felaktigt att mitt anförande grundade sig på en ideologi som han identifierade med drömmen om romantik och den röda stugan.

Nej, jag var inne på storstadsproblemet, herr Palm, och min dröm gällde kortare bostadsköer, bättre utbildningsmöjligheter, mindre trängsel på spårvagnar och bussar. Det skulle man kunna vinna genom att sätta in åtgärder i storstadsområdena. Så skulle man angripa kärnpunkten, nämligen storstadsregionerna som inflationsdrivande faktorer på arbetsmarknaden. Det var den saken det gällde, herr Palm!

Herr Palm talade om det norra stödområdet. Jag är själv norrlänning och känner väl till förhållandena i olika delar av Norrland. Jag vet att det i stora delar av Norrland behövs effektiva och omfattande åtgärder, medan det inte alls på samma sätt behövs i andra delar. Jag vet också att det på andra håll i vårt land faktiskt behövs effektiva åtgärder lika väl som på många ställen i Norrland. Det var därför jag beklagade, att vi inte fått bort den stela administrativa gränsdragningen och i stället fått möjligheter för lokala organ att sätta in åtgärder.

Herr Palm menade att vår uppfattning är konservativ. Nej, men den upp-

fattning som bankoutskottet hade, att allt var bra och att man inte behövde göra någonting, eftersom förhållandena i Stockholm ordnade sig själva — den var konservativ, herr Palm!

Herr PALM (s) kort genmäle:

Herr talman! När jag polemiserade mot herr Ferdinand Nilsson och sade, att centerpartiet hade en konservativ inställning i detta avseende, hänvisade jag till de diskussioner som fördes under 1940- och 1950-talen och jag hänvisade vidare till centerpartiets partimotion när lokaliseringsproblemet behandlades under höstriksdagen 1964, där det står att målsättningen för lokaliseringspolitiken är att skapa ett nät av tätorter i hela landet. Vi förstår de svårigheter man på liberalt håll känner för att tillmötesgå dessa önskemål, som ju inte stämmer särskilt väl med de liberala lönsamhetssynpunkterna.

När det gäller storstadsproblematiken vill jag hänvisa herr Ferdinand Nilsson till att socialdemokraterna i Stockholms-, Göteborgs- och Malmö-regionerna har undertecknat en motion om storstadsproblematiken med betoning på kreditfrågorna. Den har varit på remiss och kommer att behandlas av bankoutskottet i höst. Dessa frågor är alltså uppmärksammade på socialdemokratiskt håll vid årets riksdag.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp) kort genmäle:

Frågorna är uppmärksammade förra året, säger herr Palm. Men vad gör man? Jo, man fortsätter med denna överhettning, fortsätter med löneglidningen, bostadsbristen, trängseln i skolorna, trängseln i spårvagnar o. s. v.

Sätt i gång och gör någonting åt saken! Det räcker inte med att hänvisa till en motion som behandlades i höstas — det blir ingenting av på det viset.

Eftersom herr Palm tycktes vilja gräva i gamla tider och talade om ett nät,

Ang. riktlinjerna för lokaliseringsspolitiken, m. m.

så erinrar jag mig ett annat nät. Det var inte lätt för inrikesministern att skriva en proposition i lokaliseringsfrågan när han var hårt insnärjd i det nät av utredningar, som Kungl. Maj:t tillsatt. Det gjorde naturligtvis effektiv tjänst när det gällde att strypa motioner i utskotten, men det visade sig vålla rätt mycket trassel även vid propositions-skrivandet.

Herr STEFANSON (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag tycker att det inte finns mycket fog för herr Palm att tala om liberalernas svårigheter när det gäller lokaliseringsspolitiken och förhållandet till centerpartiet.

När vi diskuterade lokaliseringsspropositionen för två år sedan, hyste vi från folkpartihåll farhågor för att de koncentrationstendenser som fanns i den allmänna debatten kring lokaliseringsspolitiken skulle komma att göra sig gällande i större utsträckning än de gjort. Vi ansåg — och det var en åsikt som jag även företrädde i den näslundska utredningen tillsammans med herr Torsten Andersson i Brämhult och som även delades av högerns och socialdemokraternas representanter i utredningen — vi var förresten eniga i den näslundska kommittén om detta — att det var nödvändigt med ett lokaliseringssstöd även till mindre bärkraftiga tätorter t. ex. i Norrlands inland. Vi var av den uppfattningen, att en alltför stark koncentration av lokaliseringssstödet till tätorterna i Norrlands kustland skulle accelerera den utflyttning från inlandet som vi ansåg att lokaliseringsspolitiken borde förhindra. Detta gällde förresten inte bara Norrland och dess inland utan t. ex. även Dalarna och Värmland och andra områden. Det var en mening som vi från folkpartiet också företrädde både när det gällde behandlingen av propositionen och i senare sammanhang.

Dess bättre, har dessa farhågor, efter vad jag kan förstå, inte blivit besanna-

de. Jag har i dag sagt att jag accepterar den spridning av lokaliseringssstödet på orter av olika storlek, struktur och karaktär som hittills har skett vid praktiska utformningen av lokaliseringsspolitiken. Jag har exempel på en sådan spridning från mitt eget län.

Jag vill bara beklaga att lokaliseringssstödet inte i större utsträckning har kommit bärkraftiga tätortsbildningar i Norrlands inland till godo, men det beror vad jag kan förstå inte i huvudsak på att lokaliseringssmyndigheterna inte har velat stödja dessa orter, utan på svårigheterna att få företag att etablera i dem. Jag menar att man borde kunna försöka med ett differentierat stöd, som ger ett ökat stöd just åt tätorterna i inlandet.

Det är den linje, som vi från folkpartiets sida har fört i lokaliseringsfrågan, och vi kommer att göra det även framdeles. Den låter sig, vad jag kan förstå, väl förenas med centerpartiets inställning.

Herr GUSTAFSSON, NILS-ERIC, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Det kan kanske anses vara förmätet att gå upp i talarstolen och begära replik med anledning av vad herr Palm sade, när han nu har talat för bankoutskottets majoritet och jag inte har suttit med som ledamot av detta utskott, men jag tycker att dessa frågor, när de nu debatteras samtidigt, har ett så starkt samband med varandra att det kunde vara på sin plats att säga några ord. Till herr Palm får jag alltså säga några små, små ord av kärlek.

När herr Palm liksom ville skapa ett löjets skimmer över centerpartiets tidigare yrkande om ett livskraftigt nät av tätorter över hela landet — detta känner vi igen från 1964 års valrörelse — skulle jag vilja ställa en direkt fråga till herr Palm: Menar herr Palm att han *inte* vill ha ett nät av tätorter, som kan ge allmän service och som kan vara stödjepunkter för näringslivet i

Ang. riktlinjerna för lokaliseringspolitiken, m. m.

hela detta land? Vill han verkligen inte det?

Jag har därmed inte uttalat mig om hur finmaskigt det nåt som vi talar om skall vara.

Herr PALM (s) kort genmäle:

Herr talman! På den sista frågan vill jag bara svara, att hela vårt utskottsutlåtande är resultatet av ett rent förnuftsmässigt ekonomiskt resonemang. Vi säger att vi inte har kunnat tillmötesgå centerpartiets gamla linje — som redovisas i den motion som man gjorde mycket affär av år 1964 — av rent rationella ekonomiska skäl. Den uppfattningen delas också av många andra, vilket framgick inte minst av de omfattande remissvaren.

Centerpartiet har talat om att vi har låglöneproblem på många håll i landet. Vi har sagt, att en ökad industrialisering måste vi ju acceptera. En koncentration kommer alldeles säkert som en ren självklarhet, och därför tycker vi att det inte är alldeles riktigt ärligt att inge folk i allmänhet den föreställningen, att varje ort i framtiden kan påräkna industriella anläggningar. På det enkla sättet har centerpartiet tidigare lagt upp sin argumentation. Jag har med det sagda velat påvisa den påtagliga ruelle som uppstod bland liberalerna, när man skulle mötas i en samskrivning med centern i dessa frågor.

Hela utskottsutlåtandet visar emellertid att vi kan räkna in den framgångsrika lokaliseringspolitik, som bedrivs från regeringens sida, och det framgår också av debatten. Jag hade inte tillspetsat mitt anförande på detta sätt, om inte herr Ferdinand Nilsson hade velat göra en rent partipolitisk historia av dessa frågor också denna gång.

Herr KAIJSER (h):

Herr talman! Även jag skall inskränka mig till att ta upp statuskottets utlåtande nr 107. Jag skall där yttra mig

i några principiella frågor. Eftersom jag är den förste talaren från vårt parti, kommer jag kanske att ta en stund i anspråk, även om jag vet att redan nu oron över tidpunkten för detta plenums avslutande börjar göra sig gällande.

I själva verket är vi alla ense om arbetsmarknadspolitikens stora betydelse i våra dagars samhälle. I en tid som vår med en teknisk utveckling utan motstycke i historien måste ständigt strukturförändringar och av dem beroende anpassningar äga rum inom näringslivet.

Det är av största betydelse att dessa förändringar kan ske med minsta möjliga påfrestningar på de enskilda människorna och så att de bäst tjänar det ekonomiska framåtskridandet. De arbetsmarknadspolitiska åtgärderna är en av de metoder man använder för att nå detta syfte, och dessa har sålunda blivit ett viktigt led i den ekonomiska politiken. Ju intensivare man använder de medel som finns för att realisera den arbetsmarknadspolitiska målsättningen och ju tidigare man sätter in dem vid en inträdande balansrubbnings, desto effektivare blir de till sin verkan. Därmed följer också som en nödvändighet att det är lättare att göra felbedömningar, och ur den synpunkten blir deras användning mer riskfylld.

Man måste emellertid sätta in åtgärder tidigt för att motverka effekten av en allmän konjunkturnedgång. Annars uppstår effekter, som alltid kräver en kortare eller längre tid för att utlösas, efter det att nedgången efterträds av en konjunkturuppgång, som är helt oberoende av de insatta åtgärderna. Dessa kan i detta läge få ett resultat helt motsatt det önskade, i det att de ökar balansrubbnings i stället för att minska den. Man bör också sätta in åtgärder som betingas av en tillbakagång inom ett visst område av näringslivet, inom en viss industri eller bransch redan innan rubbningen blivit manifest och man befinner sig i ett tvångsläge. Trots alla försök till pålitlig prognosverksamhet

Ang. riktlinjerna för lokaliseringspolitiken, m. m.

är riskerna för felbedömning stora. De är det naturligtvis alldeles särskilt, när man vill gripa in på ett tidigt stadium. Vi saknar ju inte erfarenhet av den saken. Felaktigt planerade åtgärder kan få skadliga effekter inte bara på kort sikt, utan också på mycket lång sikt. Alldeles särskilt kan det bli fallet om man i sin bedömning följer programmatiskt och ideologiskt uppbyggda handlingsmönster och ensidigt tar sikte på vissa företeelser, men samtidigt bortser från andra som ur andra synpunkter och under andra förhållanden kan ha väl så stor betydelse.

Arbetsmarknadspolitiken får inte göras till instrument för en från tid till annan eventuellt växlande uppfattning om vilka förändringar inom näringslivet, som får anses önskvärda, heter det i den till statsutskottets utlåtande fogade reservationen nr 1. Herr Per Jacobsson har redan tidigare citerat detta uttalande i reservationen med en något annan utgångspunkt än jag nu.

I propositionen föreslås en rad olika verksamheter i syfte att förverkliga den arbetsmarknadspolitiska målsättningen. Tyvärr ger inte propositionen utrymme för någon diskussion rörande den inbördes avvägningen mellan de olika förslagen ur t. ex. effektivitets- och kostnadssynpunkt. Arbetsmarknadsutredningen skriver helt troskyldigt, att det blivit uppenbart att de åtgärder, som samhället vidtar för en snabb anpassning av arbetskraften till förändringarna i näringslivet, i allmänhet är lönsamma ur samhällsekonomisk synpunkt. Utredningen anser fördelarna så påtagliga, att det inte är behövligt — även om det varit önskvärt — att kunna redovisa mera preciserade lönsamhetsberäkningar.

Vi tycker att det är en brist att sådana beräkningar inte gjorts och ansluter oss till vad konjunkturinstitutet anfört i sitt remissyttrande, som i propositionens referat är mycket kortfattat återgivet. Man talar där om behovet av en systematisk diskussion av och inbör-

des avvägning mellan de förslag som framförts. Alla de förslagen hänger nu mer eller mindre i luften var för sig i den meningen att man saknar referensskalor och vikter framför allt med hänsyn till kostnader å den ena sidan och målorientering å den andra, säger institutet.

Inom utskottet föreligger ingen åsiktsdifferens rörande önskemålet att få en närmare undersökning av effekten av de olika rörelsestimulerande åtgärder, som används inom arbetsmarknadspolitiken. Medan departementschefen i propositionen bara önskar få effekterna av omskolningen närmare belysta, vill utskottet få till stånd en undersökning och belysning av effekten av de rörelsefrämjande åtgärderna över huvud taget. Det är med tillfredsställelse vi noterar, att utskottet har begärt en sådan undersökning.

Jag skall inte gå in på de olika omskolnings- och utbildningsfrågor som behandlas i propositionen — dem kommer herr Wallmark att beröra. Jag vill bara peka på ett par detaljer.

De efterundersökningar som gjorts för att ta reda på det praktiska resultatet av omskolning, vilka redovisats i arbetsmarknadsutredningens betänkande, har i tre av fallen ett mycket begränsat värde, eftersom de gjorts efter så kort tid. De som gjorts efter något längre tid — också den enligt min mening alltför kort — visade visserligen att 78 procent av männen och 70 procent av kvinnorna hade arbete i den öppna marknaden, men det var bara 45 procent av männen och 49 procent av kvinnorna som hade anställning inom utbildningsyrket. Den uppgiften ur arbetsmarknadsutredningens betänkande är inte omnämnd i propositionen. Det resultatet är inte så särskilt lysande, tycker jag.

Det finns en del människor som förtalar omskolningen och som säger att det finns mindre lyckade individer, som deltar i dessa omskolningskurser och som åker från den ena kursen till

Ang. riktlinjerna för lokaliseringsspolitiken, m. m.

den andra utan att egentligen göra något produktivt arbete dessemellan. Dessa belackare har, såvitt jag kunnat finna, inte kunnat få sina uppgifter korrigerade av de uppgifter, som lämnas i propositionen. Det skulle ha varit av stort värde, om man hade kunnat lämna en redovisning med mera bestämda uppgifter så att man skulle direkt kunna säga att detta inte är fallet.

Inte heller de siffror, som finns i betänkandet rörande effekten av de flyttningsstimulerande bidragen, är så särskilt lysande. Av totalt nära 1 200 flyttade var vid två undersökningsgrupper med 14 respektive 26 månaders observationstid 27 procent kvar i den anvisade anställningen medan 35 hade återvänt till hemlandet. Kommittén medger att den stora avgången närmast efter anställningens tillträdande kan inge vissa betänkligheter och att situationen inte kan anses vara fullt tillfredsställande. Inte heller detta omtalas i propositionen. Det sägs i betänkandet, att avgången under första anställningstiden inte skiljer sig ifrån vad som sker bland andra i annan ordning anställda arbetare. Vissa i utredningen redovisade undersökningar visar detta. Men man tycker att när extra åtgärder har vidtagits för att hjälpa till vid flyttningen till det nya arbetet borde resultatet ha blivit bättre.

Dessa båda undersökningsresultat rörande effekten av ett par av de viktigare och mest använda rörelsestimulerande åtgärderna belyser på ett hjärt sätt nödvändigheten av den undersökning jag nyss talade om. Särskilt intresserad av effekten blir man naturligtvis när man vet att dessa metoder skall användas i strukturrationaliserande syfte. Så blir fallet då begreppet »risk för arbetslöshet» ges en vidsträckt tillämpning och när s. k. bristyrkesutbildning av icke arbetslösa ökas. Vid den användningen är det som riskerna för felbedömning i särskilt hög grad föreligger.

Det är, som vi framhåller i reserva-

tion 6, betydelsefullt att det vidgade begreppet risk för arbetslöshet ges en restriktiv tolkning så att inte produktionsbetingelserna för företag som redan nu kämpar med svårigheter ytterligare förvärras.

Ett rikt differentierat näringsliv har stor betydelse såväl regionalt som för landet i desse helhet, inte minst i konjunktursituationer då vikande efterfrågan kan utsätta företag eller branscher för tidvis mycket stora påfrestningar. Herr Nils-Eric Gustafsson har redan citerat detta uttalande i reservation 2 och jag vill en gång till understryka betydelsen av det.

En aktiv strukturpolitik som ensidigt satsar på företag eller branscher, som för tillfället är expanderande men som medvetet motarbetar dem som antingen på längre sikt men möjligen understundom för tillfället kämpar i motvind, motverkar i stället för stimulerar till ett sådant fritt differentierat näringsliv.

I sina resonemang om strukturrationalisering berör departementschefen i olika sammanhang låglöneområdenas problem. Sådana grenar av näringslivet får stå tillbaka för att andra mera lönsamma skall kunna expandera. Önskemålet att förbättra de lågavlönades ställning gör det angeläget att redan nu öka omskolningen av inte arbetslösa o. s. v. Allt detta sett i samband med andra uttalanden från regeringshåll tyder på att man där anser att de näringsgrenar som i dagens läge är låglöne- respektive låginkomstområden utan vidare kan utmönstras.

Som framhålles i reservation 2 upprätthåller låglönenäringsarna en produktion som även i framtiden blir nödvändig för landet. Herr Jacobsson har belyst detta med exempel från dagens läge, och han har också påpekat att även låglöneyrkena kan innehålla sådana arbetstagare, som av fritt val har begett sig till dem. Också ur beredskapssynpunkt kan dessa områden vara av betydelse. Det är som om man alldeles hade

Ang. riktlinjerna för lokaliseringspolitiken, m. m.

glömt bort att vårt land än en gång kan bli avspärrat från omgivningen. Vi som har varit med om det två gånger har svårt att glömma det.

Jag vill bara nämna ett exempel. Redan har praktiskt taget alla garverier lagts ned. De garverier som fanns när andra världskriget bröt ut och som hade en ganska stor kapacitet ökade under år 1940 sin produktion med 45 procent för att kunna tillgodose våra militära och civila behov. Hur skulle det kunna ordnas i nuvarande läge? Försvinner en sådan industri, är det inte bara det yttre skalet som försvinner utan också en yrkeskunnig personalkader med traditioner inom yrket, och en sådan kader kan man inte snabbt bygga upp igen, om den helt försvunnit. Det är ur olika synpunkter nödvändigt att bestämmelserna rörande begreppet risk för arbetslöshet tolkas med försiktighet.

Den vidgade tillämpningen av detta begrepp förutsätter att sysselsättningsläget inom företaget eller branschen bedöms vara sådant, att en övergång till annat yrke inom en nära framtid framstår som oundviklig. Likaså är det nödvändigt att utbildning av icke arbetslösa tills vidare sker försöksvis endast i liten skala. Den ganska omfattande verksamhet som föreslås i propositionen och som vi inte vill ansluta oss till skall ske helt på initiativ från arbetsmarknadsverket. Det är inte minst vid sådana aktiva åtgärder som man har möjlighet att göra felbedömningar. Även om den möjligheten kanske blir mindre genom att parterna på arbetsmarknaden är representerade i verkets beslutande organ, är det ett överord när utskottet säger, att därigenom alla synpunkter kan göra sig gällande vid bedömningen.

I den diskussion som förs är det som regel bara en kraftig ökning av antalet arbetstillfällen och en vida svagare ökning av arbetskraftstillgången som intresserar. Man räknar tydligen med en alltför bestående högkonjunktur. Erfarenheter från tidigare skeden visar att

det kan finnas anledning att bedöma situationen mera försiktigt. Mer eller mindre tillfälliga avmattningar kan komma. Jag vill visst inte bestrida att en beredskap mot arbetslöshet finns, i det väsentliga dock mot inom vissa branscher eller inom vissa områden uppträdande sådan, och den har anledning att fungera redan nu. Men det är en stor skillnad att motverka en allmän och en lokal arbetslöshet. Den förra kräver åtgärder av helt annan art och natur än när man kan handla i skydd av en överkonjunktur på andra områden.

Jag har klart för mig att i nuvarande läge är en av de väsentliga uppgifterna för arbetsmarknadspolitiken att öka utbudet av arbetskraft. Långtidsutredningens beräkningar av arbetskraftsbehovet och av behovet att den gifta kvinnan i högre grad går ut i förvärvslivet är en viktig del. Jag hade anledning att beröra den frågan i samband med diskussionen om en av förutsättningarna härför för två veckor sedan vid behandlingen av frågan om barnstugorna, och jag skall inte göra det nu. Jag vill bara framhålla att arbetsförmedlingen givetvis med råd och anvisningar, utbildning och platsförmedling bör hjälpa alla de gifta kvinnor som vill ut i arbetet att få möjlighet till det. Däremot ställer jag mig en smula tveksam inför en alltför energiskt uppspårande och i denna riktning aktiverande och propagerande uppgift. Det bör finnas en valfrihet att sköta hemmet också.

En ytterligare fråga är den utländska arbetskraften. Också den är och kan bli ett problem. Vi har hittills haft mest utländsk arbetskraft från våra nordiska grannländer, men vi får det också i ökande grad från Sydeuropa. Italienare har vi haft länge och jugoslaverna kom i höstas, och vi tycks behöva dem, om vår ekonomiska och industriella utveckling skall fortsätta som den gör. Utvandringen från de sydeuropeiska länderna inklusive Turkiet

Ang. riktlinjerna för lokaliseringsspolitiken, m. m.

är redan nu stark och kan väl komma att öka. I Tyskland finns det en miljon utländska arbetare, i Frankrike 2,7 miljoner enligt en färsk uppgift, i Schweiz 780 000, mest italienare.

En fördel med de utländska arbetarna har varit att de haft sämre förhållanden hemma och har varit i behov av inkomster. De har därför varit villiga att åtaga sig sådant arbete som inhemska arbetare försöker undvika — okvalificerat, lägre betalt, farligt och eljest otrevligt arbete. Så är det överallt i Europa och så är det även hos oss. De inhemska arbetstagarna söker sig mer och mer till serviceyrkena med deras högre sociala anseende och oftast mindre ansträngande arbete. De utländska arbetarna lever sparsamt, tar gärna tungt arbete och har ingenting emot övertid för att kunna sända hem så mycket pengar som möjligt. De har ofta ingenting emot att bo i undermåliga bostäder. De kan bli ett hälsoproblem, kanske mest för sig själva och i mindre omfattning för värdfolket. Hälsokontroller är viktiga. Den utländska arbetskraften måste ges sådana villkor att den inte skapar en slum.

Den arbetsgrupp som nyligen tillsatts för att studera den utländska arbetskraftens problem har sålunda viktiga frågor att ge sig i kast med. Jag hoppas att den skall kunna lägga fram goda förslag.

Så övergår jag till några konkreta frågor. I propositionen föreslås en betydande utbyggnad av arbetsförmedlingen. Departementschefen förordar cirka 150 nya tjänster. Vi anser det inte riktigt att så kraftigt öka personalen medan den undersökning av arbetsmarknadsverkets organisation, som genomföres av statskontoret i samråd med arbetsmarknadsverket, ännu pågår. Vi anser att de sammanlagt 65 nya tjänster vilka avser aktiveringsuppgifter, bl. a. av sådan natur som jag tidigare har berört, och allmän förmedling inte bör tillsättas för närvarande. Vi föreslår i

stället en viss ökning av medlen för tillfällig personal, och vi föreslår i reservation 19 häremot svarande lägre anslag till löner och omkostnader.

Vi anser också att arbetsmarknadsstyrelsens byggande verksamhet, så som arbetsmarknadsutredningen har förordat, successivt bör avvecklas. Det kan, som herr Nils-Eric Gustafsson tidigare har påpekat och som det framhållits i propositionen, vara naturligt att arbetsvårdsorganisationen inom arbetsmarknadsverket handhar särskilda beredskapsarbeten för handikappade. I stort sett har vi dock den uppfattningen att arbetsmarknadsstyrelsens byggande verksamhet bör överflyttas till respektive fackmyndigheter. Vi menar att en sådan omorganisation bör innebära en effektivisering, såsom vi har påpekat i reservation 18.

Slutligen vill vi att arbetsförmedlingens ombudssystem skall avvecklas. Arbetsmarknadsutredningen yrkar energiskt på att den genom ombud bedrivna förmedlingsverksamheten i glesbygder och mindre orter i all möjlig utsträckning ersättes med förmedling från personellt välutrustade kontor. Utredningen föreslår en ambulatorisk verksamhet, som redan nu förekommer på minst 100 orter och beträffande vilken erfarenheterna har varit positiva. Departementschefen vill inte föreslå någon omedelbar avveckling av ombudssystemet. Jag förstår det, eftersom remissyttrandena har varit delade. Vi tror dock på de uppgifter som har framlagts av utredningen. Vi kan också konstatera att under de senaste två åren en minskning av antalet ortsombud och lokalombud har skett med sammanlagt ungefär 50 platser. Vi tror att det är riktigt att fortsätta på den linjen.

Herr talman! Jag återkommer med yrkanden på de olika reservationerna i samband med att proposition härom skall ställas beträffande statsutskottets utlåtande nr 107.

Ang. riktlinjerna för lokaliseringpolitiken, m. m.

Herr WALLMARK (h):

Herr talman! Även jag skall utesluta uppehålla mig vid statsutskottets utlåtande nr 107.

Propositionen innehåller ju en sådan mängd principiella synpunkter på både större och mindre frågor att man skulle behöva en eller två timmar för att göra en kritisk analys av alla de förslag som läggs fram. Av praktiska skäl skall jag emellertid inskränka mig till att ta upp vissa huvudfrågor; mitt anförande blir väl närmast ett komplement till vad herr Kaijser nu har anført. De områden jag i första hand tänker uppehålla mig vid är arbetsmarknadspolitikens målsättning, utbildningsverksamheten, det föreslagna arbetsmarknadsinstitutet och investeringsfonderna.

Arbetsmarknadsutredningen gör ju i sitt betänkande ett försök att sammanfatta arbetsmarknadspolitikens målsättning. Den definitionen är mycket viktig eftersom hela betänkandet med dess olika förslag bygger på den, och jag tillåter mig att i något förkortad form citera vad man säger: Med arbetsmarknadspolitik avses åtgärder som främjar anpassningen mellan tillgång och efterfrågan på arbetskraft samt åtgärder som åstadkommer sysselsättningsökning med andra än generella ekonomisk-politiska medel; samtidigt ingår arbetsmarknadspolitik som ett led i den ekonomiska politiken och skall kunna medverka till att i vissa lägen höja den totala efterfrågan på varor och tjänster, i andra lägen sänka denna efterfrågan.

Som jag ser saken är detta en mycket viktig principiell definition, och jag ber därför att också få citera konjunkturinstitutets kritik av den. Institutet säger: »Med denna definition kan man i arbetsmarknadspolitik inkludera praktiskt taget all ekonomisk politik utom möjligen ändringar i ränta och skattesatser.» Institutet anför också beträffande hela betänkandet att man saknar en presentation av olika arbets-

marknadspolitiska medel, av deras nuvarande användning med hänsyn till olika mål, av kostnaderna härför och av medlens institutionella anknytning till olika beslutande organ. En sådan kartläggning, säger man, kunde bilda bakgrunden för en systematisk diskussion av och en inbördes avvägning mellan de förslag som sedan framföres. Som det nu är hänger alla förslagen i luften — man saknar referensskalor och vikten framför allt med hänsyn till kostnaderna å ena sidan och målorienteringen å den andra.

Herr talman! I denna utomordentligt hårda kritik vill jag till alla delar instämma.

Som ett försvar för att kostnaderna lämnats åt sidan säger utredningen, att fördelarna med åtgärder som avser att underlätta rörligheten på arbetsmarknaden är så påtagliga att utredningen även utan preciserade lönsamhetsberäkningar finner sig kunna föreslå viss förstärkning av dessa åtgärder. Ja, »preciserade» var det — jag skulle för min del ha varit tacksam om man över huvud taget fått *någon* form av lönsamhetsberäkningar.

Eftersom departementschefen i huvudsak ansluter sig till utredningens definitioner, om än med delvis andra ord, drabbar den av mig nu citerade och även uttalade kritiken honom själv i lika hög grad. Det är bara att konstatera att också propositionen saknar alla former av lönsamhetsberäkningar. I mina öron skorrar det ganska illa när jag hör finansministern tala om drastiska nedskärningar och om svårigheter att ändå få statsbudgeten att gå ihop, och samtidigt måste på vissa huvudtitlar konstatera en utgiftsglädje. Hur vet vi för övrigt, herr talman, att det inte på detta område är likadant som det var på Dramaten, där enligt uppgift 12 kronor betalades i reklamkostnader för att man skulle få in 10 kronor? Det är beklagligt, men jag kan inte underlåta att rikta en allvarlig anmärkning mot statsrådet Rune Johans-

Ang. riktlinjerna för lokaliseringspolitiken, m. m.

son därför att han genom avsaknaden av varje form av kalkyler undandrar riksdagen möjlighet att sakligt granska de framlagda förslagen.

Minst lika allvarlig är min kritik mot vissa av de nya målsättningarna som ställs upp för arbetsmarknadspolitiken. Den målsättning jag främst vänder mig mot är den att arbetsmarknadspolitiken skall vara ett aktivt medel i strukturpolitiken. Denna målsättning kommer departementschefen tillbaka till gång på gång, och han synes fästa ett mycket stort avseende vid den — ja, faktiskt så stort att jag skulle kunna tro att den kan uppfattas som kärnpunkten i hela propositionen.

Slutsatsen blir emellertid att arbetsmarknadsorganens neutralitet på arbetsmarknaden genom en sådan målsättning blir satt ur spel, och det är måhända den allvarligaste konsekvensen av hela detta betänkande. Neutralitet och en aktiv roll i strukturpolitiken är enligt min uppfattning oförenliga begrepp. Jag kan fuller väl förstå att inrikesministern är lyhörd för Landsorganisationens propåer i dess remissyttrande, och jag är för min del beredd att diskutera sådana förslag — gärna i positiv anda — men jag är inte beredd att diskutera dem i detta sammanhang, med arbetsmarknadsorganen både som domare och exeutor när det gäller svenskt näringsliv.

Härefter skulle jag, herr talman, vilja säga några ord om utbildningspolitiken.

I avvaktan på ett samlat ställningstagande till vuxenutbildningsfrågorna som skall komma till nästa vår säger departementschefen att han inte avser att göra någon ändring i fråga om arbetsmarknadsstyrelsens befogenheter utan att gällande regler skall tillämpas, och sedan görs då en rad undantag.

Detta är ett mycket svårt område därför att avgränsningen mellan vad som skall vara arbetsmarknadspolitiskt betingad vuxenutbildning och övrig vuxenutbildning är utomordentligt be-

svärlig. Det skulle alltså inte finnas anledning att i dag över huvud taget diskutera denna fråga, eftersom den kommer upp nästa år. Dess värre är det nödvändigt att i viss mån beröra frågan, eftersom arbetsmarknadsorganet anses inte bara trampa vidare i de fotspår i vilka man hittills har gått utan jämväl skall breda ut sig ytterligare.

Jag skall be att få citera vad departementschefen säger om målsättningen för omskolningen. Han säger att det särskilt i fråga om vuxenutbildningen är av betydelse att den så snabbt som möjligt leder till resultat som kan nyttiggöras i produktionen och att detta är angeläget både för att begränsa det produktionsbortfall som utbildningstiden medför och för att den som utbildas snarast möjligt skall få normala arbetsinkomster. I den synpunkten kan jag helt instämma. Det finns alltså inga delade meningar på den punkten.

Arbetsmarknadsstyrelsen säger i ett yttrande att den strävar efter att mer och mer ordna omskolning av arbetskraften i samarbete med näringslivet och direkt i produktionen, eftersom arbetskraften utbildas efter produktionskrav. Därigenom blir omskolningen snabbare och i regel också bättre; merendels kan den göras till väsentligt lägre kostnader än de särskilda kurser som skol- och arbetsmarknadsmyndigheterna anordnar.

Jag har, herr talman, tillåtit mig att väcka en motion som har behandlats av utskottet. Utskottsmajoriteten säger att den inte bör prövas i förevarande sammanhang utan bli behandlad nästa vår, och därför avstyrks densamma. Det var ett försök att lägga ett förslag till en rationalisering med en besparing. Välvilligt skulle jag vilja säga att utskottsmajoriteten totalt har missförstått motionen — det kan ju bero på att den är illa formulerad, och kritiken kan alltså återfalla på mig själv — men en liknande motion väcktes även förra året, och då var det möjligt för utskotts-

Ang. riktlinjerna för lokaliseringspolitiken, m. m.

majoriteten att uppfatta vad som faktiskt menades. Mig synes det närmast ligga så till att man över huvud taget inte är intresserad av att göra några besparingar och effektiviseringar, och det är ju en sorglig slutsats man skall behöva dra.

Jag instämmer sedan helt i de synpunkter som herr Kaijser fört fram beträffande det vidgade begreppet om risk för arbetslöshet. Jag kan inte riktigt förstå att det finns något som helst motiv för att just nu göra denna utvidgning. Man talar om att man vill ha en försöksverksamhet, men jag tror inte att de som skrivit detta fattar riktigt vad de själva menar. Om man skall skapa en försöksverksamhet från den 1 juli i år och det sedan skall skrivas en proposition i höst och den lämnas till vårriksdagen, undrar jag vad man kan ha för glädje av de erfarenheter som man kan vinna under några månader.

När jag är över på erfarenheterna vill jag livligt instämma i vad departementschefen säger, att han har för avsikt att göra en analys av resultatet och effektiviteten av den omskolningsverksamhet som skett. Det har gjorts ett par mindre undersökningar under årens lopp, men det är ganska häpnadsväckande att man har kunnat lägga ut miljardbelopp utan att ordentligt kunna följa upp det hela.

Min generella uppfattning när det gäller omskolningsverksamheten för vuxna är att det kan vara erforderligt att dra en gräns mellan den utbildning som behövs för dem som riskerar att omgående bli arbetslösa eller är arbetslösa och den vuxenutbildning som sätts in för vidareutveckling. Det är nödvändigt att dra en mycket skarp och klar gräns, eftersom man förmodligen kommer att arbeta med två olika ekonomiska spelregler för dessa grupper. Jag kan bara konstatera, att man i propositionen och utskottsutlåtandet på denna punkt har trampat långt över de gränserna och att det kommer att vålla oss uppenbara svårigheter nästa vår att

inom ramen för samhällsekonomin klara upp dessa problem.

Beträffande arbetsmarknadsinstitutet har det väckts en motion från högerhåll, och det har också avgivits en reservation på den punkten. Anledningen till att vi väckt motionen är inte att vi anser att det skulle vara överflödigt att forska och analysera i hithörande frågor. Orsaken är i stället att vi tror att det skulle vara möjligt att åstadkomma resultat på ett mera rationellt sätt genom nordisk samverkan, eftersom vi ju har en gemensam nordisk arbetsmarknad. Det är uppenbart att det finns specialproblem som berör vår egen arbetsmarknad, liksom det finns specialproblem som rör den norska, danska eller finländska arbetsmarknaden. Men ramen för denna forskningsverksamhet borde rimligtvis vara hela Norden. Startar vi själva detta institut torde möjligheterna att få till stånd ett samnordiskt institut vara utomordentligt små. När vi i vår reservation yrkar avslag på begäran om utredning sker det alltså inte i negativt syfte, utan det skall uppfattas som ett positivt förslag.

Låt mig till slut, herr talman, säga någonting om investeringsfonderna. Frågan har ju de facto behandlats i ett betänkande från bevillningsutskottet, varför vi här inte kan lägga fram några konkreta förslag. Anledning till vissa reflexioner torde dock finnas.

Inrikesministern har tolkat förordningen på sådant sätt att han kan ge företag möjlighet att använda investeringsfondsmedlen i utomordentligt besvärliga lägen på arbetsmarknaden och i svåra situationer för exportindustrin. Företag har fått använda investeringsfondsmedel i stödområdena, men man har också idkat köpslagan beträffande möjligheterna att använda fondmedlen även inom de heta områdena. De uppgifter jag hittills fått visar att ungefär en fjärdedel gått till stödområdena och tre fjärdedelar till de heta områdena. Jag har full förståelse för de svårigheter och de problem som regeringen har

Ang. riktlinjerna för lokaliseringspolitiken, m. m.

att brottas med för att få de större företagen att etablera sig i stödområdena. Men det kan komma att leda till mycket besvärliga konsekvenser om man så att säga köper denna förmån till ett högt pris.

När man nyttjar investeringsfondsmedel inte till vad de ursprungligen är avsedda för utan till en sådan köpslagan, växer tveksamheten mer och mer. Jag har i andra sammanhang sagt att jag tycker att det är i princip fel att över huvud taget använda investeringsfondsmedel i annat syfte än som ett generellt verkande medel vid konjunkturnedgång. Jag skulle kunna till nöds sträcka mig så långt att man kan använda investeringsfondsmedel i speciella stödområden men inte släppa loss dem i de beta områdena.

När man nu vill hjälpa boråstrakten genom att också använda investeringsfondsmedel där, kan det, medger jag, finnas skäl härför. Men det krävs en utomordentlig vaksamhet från regeringens sida, så att man inte förändrar konkurrensförhållandena mellan olika företag. Det får inte bli så att det kanske mest rationella företaget ligger i en annan stad och inte kan få detta stöd och kanske av den anledningen mer eller mindre blir utslaget i en bransch, där man arbetar under utomordentligt hård konkurrens. Det finns exempel som skulle kunna peka i den riktningen. Det är för tidigt att dra några definitiva slutsatser, men det visar hur utomordentligt svårt det är att arbeta med ett sådant instrument som detta. Min slutsats blir att investeringsfondsmedel egentligen endast bör användas för sitt ursprungligen avsedda ändamål.

Herr talman! Detta är endast några spridda synpunkter som jag på grund av den korta tiden haft möjlighet att anföra. Jag kommer senare att yrka bifall till de reservationer vid statsutskottets utlåtande nr 107, där mitt namn förekommer.

Herr ANDERSSON, BIRGER, (s):

Herr talman! Denna debatt, som rör sig om vår arbetsmarknads- och lokaliseringspolitik, och som till sin grund har utlåtanden både från bankoutskottet och statsutskottet, har ju blivit rätt splittrad. Några större meningsskiljaktigheter har dock egentligen inte visat sig föreligga, trots att de två senaste talarna var kritiska på vissa punkter. Enigheten om arbetsmarknadspolitiken i stort är ganska påfallande, då vi ju alla är överens om principerna. När vi justerade utlåtandet i statsutskottet erkände flera talare, som sedermera blev reservanter, att skillnaden mellan majoriteten och reservanterna var mycket liten. Det har inte heller av debatten framgått att skillnaden skulle vara särskilt stor. När man har försökt att skapa klyftor, har det ibland verkat rätt ansträngt.

Herr Per Jacobsson framhöll att det är fråga om experiment. Man kan i stället uttrycka det så att arbetsmarknadsstyrelsen under en rad av år experimenterat på olika områden på arbetsmarknaden. Nu står man inför att lägga fast en mer bestående verksamhet. Givetvis kommer även den att inrymma ett visst experimenterande — man kan ju aldrig bli färdig, eftersom samhället förändras och utvecklas och framför allt uppstår ju då och då svårigheter på arbetsmarknaden.

Man kan naturligtvis säga att statsutskottets utlåtande på det hela taget måste ses som ett uttryck för att det råder en bred samling kring arbetsmarknadspolitikens målsättning. De reservationer som finns rör i stor utsträckning endast detaljfrågor, som inte påverkar intrycket av enighet. Det är bara på några få punkter som litet större principfrågor har behandlats.

Vad beträffar tanken att använda arbetsmarknadspolitiken för att stödja strukturuomvandlingen i näringslivet har de borgerliga samlats kring en reservation som innebär att arbetsmarknadspolitiken inte får göras till instrument

Ang. riktlinjerna för lokaliseringspolitiken, m. m.

för en från tid till annan eventuellt växlande uppfattning om vilka strukturella förändringar som kan anses önskvärda. Varken i propositionen eller i utlåtandet finns emellertid någonting som kan ge reservanternas anledning att påstå, att det skulle vara avsikten med förslaget. Tvärtom understryker utskottet att man förutsätter, att verksamheten skall bedrivas i samarbete med parterna på arbetsmarknaden, och man lägger särskild vikt vid att parterna har möjlighet att komma till tals just genom sin representation i arbetsmarknadsverket. Om ett sådant samarbete kommer till stånd — och det finns väl ingen anledning att tro annat, eftersom alla eftersträvar det — bör goda garantier finnas för att åtgärderna också vidtas där alla vill ha dem.

De borgerliga utskottsledamöterna har också samlats kring ett uttalande om arbetsmarknadspolitiken och låglönefrågorna. De säger utan vidare att låglönenäringarna i dag i stort sett upprätthåller en produktion som även för framtiden blir nödvändig för landet och att arbetsmarknadspolitiska åtgärder sålunda är otillräckliga för en lösning av låglöneproblemet. Det är emellertid ingen som har velat göra gällande att de åtgärder som föreslås i propositionen skulle vara tillräckliga för att lösa låglönefrågan, men de kan bidra till att frågan löses på ett naturligt sätt genom att arbetsmarknadspolitiken används för att underlätta omställningarna i näringslivet, vilket bör vara till fördel för både företagen och de anställda. Om samhället kan ställa en utbyggd arbetsmarknadsapparat till förfogande, blir det lättare för företaget att rationalisera, eftersom man vet att man har samhällets stöd när det gäller att finna nya arbetstillfällen för de anställda som drabbas av rationaliseringen. Det stärker också arbetstagarernas trygghet genom att de vet att samhället på ena eller andra sättet hjälper dem till nya arbeten, om de inte annars kan få arbete.

Vad reservanternas egentligen menar är inte alldeles klart. De understryker vikten av aktiva näringspolitiska insatser för främjande av rationaliseringen, som de menar skall medverka till en lösning av låglöneproblemet. En aktivare arbetsmarknadspolitik som underlättar rationaliseringar ryms väl inom en sådan bild.

Det har sagts framför allt i tredje avdelningen, att låglöneindustrierna är värdefulla för vissa bygder. Det är de naturligtvis, men de är inte värdefulla för de anställda som tvingas arbeta för låga löner. I de resonemang som fördes av dem som sedermera blev reservanter fanns det nog ett och annat som tydde på att man menade att vi borde vara rädda om låglöneindustrierna. Vi var emellertid några som tyckte att det var ett cyniskt resonemang, eftersom det ju innebär att man vill konservera vissa industrier med låga löner för vissa bygder och tvinga en del människor att gå där för lägre löner än som betalas inom andra områden.

Bara på ytterligare en punkt har de borgerliga enats kring en reservation. Det gäller en detaljfråga, nämligen arbetsmarknadsstyrelsens byggande verksamhet, som reservanterna i stort sett vill avveckla. Jag tycker det är litet underligt att det har blivit borgerlig enighet på den punkten, men det får de borgerliga själva klara upp.

Man bör observera skälet till att departementschefen föreslår att arbetsmarknadsstyrelsen skall kunna driva sådana arbeten i egen regi även i fortsättningen. Eftersom avsikten med detta slag av beredskapsarbeten är att underlätta de arbetslösas övergång till arbete i öppna marknaden blir omsättningen av arbetskraft mycket stor på sådana arbetsplatser. De kan i många fall ses som ett led i arbetsförmedlingsapparaten, och det är då naturligt att arbetsmarknadsverket självt driver verksamheten.

Förslaget att arbetsmarknadsstyrelsen skall kunna driva allmänna bered-

Ang. riktlinjerna för lokaliseringspolitiken, m. m.

skapsarbeten innebär inte något påbud, att alla sådana arbeten skall drivas av arbetsmarknadsstyrelsen. Departementschefen understryker tvärtom att arbetsmarknadsstyrelsen genom samråd med väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och andra byggande organ bör från fall till fall klarlägga, i vilken form arbetet skall bedrivas på billigaste sätt utan att de arbetsmarknadspolitiska intressena eftersätts.

Centerpartiet och folkpartiet har samlats på några punkter. Man vill för det första ha en särskild utredning om kostnadsfördelningen mellan stat och kommun beträffande arbetsmarknadspolitiken. Nu har ju riksdagen för bara ett år sedan behandlat kostnadsfördelningen mellan stat och kommun när det gäller den samhälleliga verksamheten över huvud taget. Det förefaller ganska opåkallat att man bara ett år senare på nytt skulle sätta i gång en utredning i denna fråga, särskilt om utredningen bara skulle gälla en del av frågekomplexet.

Centerpartiet och folkpartiet vill också att riksdagen nu skall ta ställning till att grundbidraget vid utbildning skall reduceras bara med hänsyn till den egna inkomsten, liksom att det skall finnas möjlighet att modifiera reduktionsreglerna för personer med särskilt låga inkomster. Enligt reservanterna bör dessa riktlinjer nu fastslås av riksdagen och ligga till grund för den prövning som pågår i syfte att åstadkomma ett samlat ställningstagande till vuxenutbildningsfrågorna.

Utskottet har på nuvarande stadium inte velat binda sig vid en sådan linje. Det har menat att frågan om hur bidragen skall utformas i fortsättningen måste prövas i samband med att man behandlar stödet till de vuxenstuderande i stort. Inkomstprövningsreglerna måste komma upp i det sammanhanget. Detta är en stor och komplicerad fråga, som verkligen inte bara berör omskolningsbidraget. Därför bör man avvakta och se vilket resultat som

en samlad prövning av studiefinansieringsfrågorna i stort kan leda fram till bl. a. på denna punkt.

Centerpartiet har lyckats få med sig folkpartiet på en reservation som innebär att flyttningsbidrag till kvalificerad arbetskraft för flyttning till företag inom lokaliseringsområde skall utgå även då initiativet till flyttningen har tagits av arbetsförmedlingen. Denna fråga behandlades för bara drygt ett år sedan i riksdagen i samband med att riktlinjerna för lokaliseringspolitiken fastställdes. Med hänsyn till att man under remissbehandlingen från åtskilliga håll hade uttalat betänkligheter mot att samhället genom arbetsförmedlingen skulle medverka till att värva arbetskraft från företag ofta i områden där det rådde brist på kvalificerad arbetskraft, stannade man för att flyttningsbidrag skulle utgå endast i de fall då initiativet till flyttningen togs av den enskilde. Det finns ingen anledning att nu ompröva denna ståndpunkt. Vi bör dessutom komma ihåg att möjligheterna att över huvud taget ge flyttningsbidrag till folk som flyttar från områden med brist på arbetskraft innebär en betydelsefull utvidgning av de bestämmelser som annars gäller. Redan därigenom innebär det ju ett kraftigt stöd för lokaliseringsverksamheten.

Centerpartiet har på en rad punkter tagit upp frågor, som gäller sambandet mellan arbetsmarknadspolitiken och lokaliseringspolitiken. Vi har ju diskuterat en del av dessa frågor så sent som i början av detta år dels i samband med behandlingen av frågan om tilläggsstat, dels i samband med att riktlinjerna för lokaliseringspolitiken drogs upp. Det gäller avvägningen mellan lokaliseringspolitiken och de rörlighetsfrämjande åtgärderna, villkoren för utbildning i lokaliseringsföretag, beredskapsarbetenas förläggning och frågan om utvidgning av lokaliseringsverksamheten på beredskapsarbetenas bekostnad. På ingen av dessa punkter finns det väl nu anledning att ompröva

Ang. riktlinjerna för lokaliseringsspolitiken, m. m.

de riktlinjer som har dragits upp för så kort tid sedan.

Den grundläggande utgångspunkten för arbetsmarknadspolitiken och lokaliseringsspolitiken är att de hela tiden måste komplettera varandra. Lokaliseringsspolitiken syftar till att få till stånd livskraftiga tätorter i olika delar av landet, och arbetsmarknadspolitiken skall stödja en sådan verksamhet. Detta kan ske på en mängd olika sätt, inte minst genom möjligheterna att medverka till att flytta arbetskraft till sådana orter liksom genom utbildning av arbetskraft i lokaliseringssföretagen.

Högerreservanterna intar den egenomliga positionen att de godtar riktlinjerna för arbetsmarknadspolitiken men samtidigt hävdar att en aktivare arbetsmarknadspolitik inte får kosta mer. Man vill t. ex. avveckla ombudssystemet vid arbetsförmedlingen med motivering att systemet inte kan fylla den funktion av differentiering och tillgodose anspråken på god service som bör ställas på förmedlingen. Men samtidigt avstyrker högern hälften av den föreslagna personalförstärkningen vid förmedlingarna. De vill förresten minska organisationen med 65 personer och tror sig bättre kunna avväga behoven av arbetskraft vid arbetsförmedlingarna än vad regeringen och utskottsmajoriteten har gjort.

Högern ansluter sig till den positiva synen på bristyrkesutbildningen men är inte beredd att anvisa pengar för ändamålet. I båda fallen bygger högers motivering på att utredningar pågår, något som både departementschefen och utskottet beaktat vid sitt ställningstagande men ändå inte funnit böra utgöra hinder mot en utbyggnad som har bedömts möjliggöra en värdefull verksamhet men som ändå inte kan sägas binda utredningarnas ställningstagande. Inte minst väsentligt är att ett bifall till reservanternas förslag skulle omöjliggöra den aktivare verksamhet som föreslås för att skapa fler arbetstillfällen för kvinnorna. Den samlade

effekten av högerreservanternas förslag ger intryck av en illa övervägd besparingsaktion, som i praktiken skulle leda till att de nya riktlinjerna för arbetsmarknadspolitiken helt stannade på papperet.

Med denna korta genomgång har jag i varje fall försökt att från utskottsmajoritetens sida något litet polemisera mot de 23 reservationer som finns i anslutning till utskottsutlåtandet. Att jag inte mer i detalj har gått in på reservationerna förmodar jag att kammaren tackar mig för. Alla väntar ju på att få resa hem till helgen, och jag tror man göra sig mest populär genom att så snart som möjligt försvinna från talarstolen.

Herr talman! Jag kommer att yrka bifall till utskottets förslag.

Herr GUSTAFSSON, NILS-ERIC, (cp)
kort genmäle:

Herr talman! Jag hoppas att det goda intryck som herr Birger Andersson har givit kammarens ledamöter genom att avlägsna sig från denna plats på ett tidigt stadium, inte skall förstöras av vad jag nu kommer att anföra.

Herr Birger Andersson började sitt anförande med att säga att enigheten är stor. Det vill jag helt understryka, men det beror också litet på vad man menar med enighet. Att vi är eniga om målsättningen är alldeles klart. När det gäller de åtgärder som behövs för att med denna målsättning uppnå ett praktiskt resultat, är enigheten måhända inte lika stor. Det är framför allt därvidlag som vi i våra reservationer har velat ta upp vissa detaljer.

Jag vägrar att medge att det här skulle ha förelegat några ansträngda försök, som herr Birger Andersson sade, att skapa klyftor mellan hans parti och det parti jag företräder. Det kan inte hjälpas att vi har uppfattat regeringens arbetsmarknadspolitik under de senare åren som en politik med stark övervikt på flyttningspolitiken på be-

Ang. riktlinjerna för lokaliseringspolitiken, m. m.

kostnad av de lokaliseringspolitiska strävandena. Det tycker vi inte är riktigt. Vi anser att lokaliseringspolitiken och näringspolitiken bör utgöra själva grunden för vårt handlande för att få ett bättre samhälle och att arbetsmarknadspolitiken kan vara ett komplement till detta. Vi har absolut inte, vare sig i motioner, reservationer eller uttalanden här i kammaren, gett något som helst på hand åt Birger Anderssons tolkning att vi skulle ha något emot de rörlighetsstimulerande åtgärderna och t. o. m. vill minska dem.

Herr Birger Andersson tog också upp AMS:s byggande verksamhet. Jag skall i det avsnittet med varm hand överlåta motiveringen för den föreliggande reservationen till den högertalare som jag förmodar kommer upp i talarstolen. Jag skall alltså inte säga något härom.

När vi har krävt en utredning om kostnadsfördelningen mellan stat och kommun, vilket också herr Birger Andersson var inne på, så vill jag säga att detta för oss inom centerpartiet är en mycket väsentlig sak. Det är inte likgiltigt hur dessa kostnader fördelas. Jag vill påminna om att det system som propositionen och utskottsutlåtandet föreslår i många fall kommer att drabba de sämst ställda kommunerna hårdare än andra kommuner. Systemet kan alltså komma att drabba kommuner som är beroende av att få ett differentierat näringsliv och som är beredda att göra insatser härför. Jag vill därför tro, att herr Birger Andersson ger mig tillgift när jag fortfarande vidhåller det yrkande, som vi har i den reservationen. Den motivering, som herr Birger Andersson hade, att detta har utretts så nyligen, håller inte enligt vår uppfattning. Har man på några områden försökt få fram en större rättvisa, kan det inte hindra människor att yrka på att rättvisa också skall finnas på andra områden i samhällslivet. Detta är ett mycket viktigt sådant område.

Jag skulle ånyo vilja referera några rader ur proposition nr 52, som ligger

till grund för detta utskottsutlåtande. Jag hoppas herr statsrådet ursäktar det:

»Arbetsmarknadspolitiken skall stå i samklang med den ekonomiska politiken, främja balansen på arbetsmarknaden och vara ett led i samhällets strukturpolitik, främja den ekonomiska tillväxten samt stödja och förstärka lokaliseringspolitiken. Den skall i såväl samhällets som den enskildes intresse syfta till att bereda varje medborgare möjlighet till lönsam, meningsfylld samsättning med fritt yrkesval.»

Jag vill understryka de sista två orden — *fritt yrkesval*.

Dessa riktlinjer för arbetsmarknadspolitiken är enligt vår mening riktiga och angelägna. Det är beträffande tillämpningen och avvägningen som vi har haft vissa avvikande meningar.

Herr KAIJSER (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill för herr Birger Andersson påpeka, att våra åsiktsdifferenser inte bara gäller detaljer. De gäller också nyanser i fråga om tolkningar av de satser som skrivs. Vid sådana här glidande formuleringar, som ofta blir använda, kan tolkningen ske på olika sätt, och därför är det för oss angeläget att få framföra våra synpunkter.

Detta gäller t. ex. i fråga om bristyrkesutbildningen, där vi anser att den i sig innebär sådana risker, att det är nödvändigt att ha en längre gående försöksverksamhet innan vi kan sätta i gång i så stor utsträckning som är tänkt i propositionen.

När det sedan gäller anslagsfrågan till personalen vid arbetsmarknadsverket vill jag säga, att detta verk har expanderat kolossalt mycket under de senaste åren. Man har redan i två år hållit på med en utredning genom statskontorets försorg i samband med arbetsmarknadsstyrelsen. Jag hoppas att den skall komma fram till några goda synpunkter på hur det verket bäst skall vara organiserat. Vi tycker inte det

Ang. riktlinjerna för lokaliseringpolitiken, m. m.

är riktigt att binda den utredningen redan från början genom att anställa så mycket personal.

I fråga om den byggande verksamheten föreslog i själva verket arbetsmarknadsutredningen, att denna verksamhet skulle avvecklas i stort sett så som vi har föreslagit. De som var svårplacerade eller handikappade skulle dock även i fortsättningen höra hemma under arbetsmarknadsstyrelsen, eftersom de är i behov av kurativ verksamhet, som finns tillgänglig där.

När det över huvud taget gäller den aktiva strukturpolitiken anser vi att man måste bedriva den med försiktighet, och det har vi velat framföra.

Herr JACOBSSON, PER, (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall fatta mig mycket kort. Jag vill försöka undvika att uttrycka mig så att herr Birger Andersson skall finna anledning till genmäle med anledning av vad jag säger.

Det är riktigt som han inledningsvis påpekade att det råder en påfallande enighet om de stora linjerna i arbetsmarknadspolitik. Det är mera när det gäller tillämpningsfrågor och nyanser i bedömningarna som meningarna skiljer sig, även om det är på åtskilliga rätt väsentliga punkter. Denna enighet går i hög grad tillbaka på arbetsmarknadsutredningen, där man ju också i huvudsak var enig om de stora och väsentliga linjerna på detta område. Det är också önskvärt att man så småningom i det politiska livet här i landet kommer fram till i stort sett gemensamma värderingar och ståndpunkter, eftersom det gäller frågor som i så hög grad berör både de enskilda människorna som arbetstagare och de olika orternas förutsättningar att kunna leva vidare och utvecklas.

Herr Birger Andersson ansåg när han behandlade den första reservationen som berör målsättningen för arbetsmarknadspolitik, att vi där givit ut-

tryck för onödiga farhågor när vi säger att det är väsentligt att arbetsmarknadspolitik inte görs till instrument för en från tid till annan växlande uppfattning om vilka strukturella förändringar inom det svenska näringslivet som anses önskvärda. Detta är just ett sådant område där allting blir beroende av tillämpningen och de bedömningar som man i varje särskilt fall gör.

Vi har tidigare sagt att departementschefen torde ha åsyftat att en aktiv arbetsmarknadspolitik skall bygga på oinskränkt frihet för arbetstagarna att välja sysselsättning och på att varje form av tvångsmässig dirigering av arbetskraften avvisas. Vi utgår från att detta är departementschefens avsikt men å andra sidan måste vi vara medvetna om att när det gäller bedömningar av strukturpolitisk art och om olika näringars möjligheter att hävda sig, har det gjorts felbedömningar, och det är väl också tämligen säkert att felbedömningar kommer att göras även i fortsättningen. Vi är angelägna om att man bör försöka undvika att grunda sina ståndpunktstaganden på alltför svagt underbyggda prognoser.

I övrigt har herr Birger Andersson berört de olika reservationerna. Vi har också behandlat dem i de inledande anförandena. Vad han har sagt ansluter i huvudsak till den argumentering som kommer fram i utskottets skrivning. Vi har i våra reservationer försökt att bemöta detta och motivera våra avvikande ståndpunkter. Jag finner därför, herr talman, inte anledning att göra några ytterligare tillägg.

Herr WIKBERG (cp):

Herr talman! Det pågick för någon timme sedan en liten fejd här i kammararen mellan herrar Ferdinand Nilsson och Palm, vilka tvistade om vilket av de partier som de två herrarna representerar som var mest konservativt i sin syn på de lokaliseringspolitiska frågorna. Jag tänker inte försöka

Ang. riktlinjerna för lokaliseringsspolitiken, m. m.

blåsa liv i den debatten, men jag kunde inte underlåta att göra den reflexionen när jag lyssnade på fejden, att bankoutskottets socialdemokratiska ledamöter har helt gått i samröre med det parti som ju av tradition plägar kallas konservativt, nämligen högern, och i fullt samförstånd yrkat avslag på samtliga motioner angående lokaliseringsspolitiken.

Att lokaliseringsspolitiken alltför omfattas med stort intresse, därom vittnar väl taligt de många motioner som är lämnade i detta ärende. I motionsparet I: 557 och II: 667 — den förstnämnda motionen framlagd av mig — hemställas att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära en skyndsam prövning av lokaliseringsspolitikens hittillsvarande effekt och de åtgärder som kan komma till stånd för att ytterligare höja effekten av de statliga stödåtgärderna i Norrlands inland.

Vi har i motionerna begränsat oss till att peka på de hittillsvarande verkningarna av lokaliseringssstödet i Jämtlands län, eftersom vi bäst känner till förhållandena där, men det har visat sig att förhållandena är likartade i Norrlands inland i dess helhet. Jag skall återkomma till det senare.

Enligt en sammanställning som utarbetats inom inrikesdepartementet beviljades under tiden 1 juli—31 december 1965 stöd till 111 företag inom norra stödområdet. Av dessa 111 företag förekom endast fyra inom Jämtlands län. Av det totalt beviljade lokaliseringssstödet under nyssnämnda tid på 113 miljoner kronor tillföll endast en procent — observera en procent! — Jämtlands län, under det att kustlänen fick cirka 20 procent vardera. Vad är då orsaken till denna snedvridning av den lokaliseringsspolitiska effekten i kustlandet respektive inlandet? Ja, det torde vara en rad samverkande faktorer som bidrar till denna ojämna effekt. Låt mig nämna två sannolika orsaker.

Norrlandskusten uppvisar traditionellt en högre industrialiseringsgrad än

inlandet. Eftersom lokaliseringssstödet i så hög grad använts av redan etablerade företag, så ligger i det förhållandet en faktor ägnad att bestämma lokaliseringssstödet användning. Låt mig inom parentes skjuta in att av de tidigare nämnda 111 företagen var endast 12 nyetablerade — ungefär 90 procent av företagen utgjordes alltså av äldre, befintliga sådana. Den relativt sett högre ekonomiska aktiviteten i kustbygdens industricentra torde dessutom i sig själv attrahera visst nyföretagande, vilket också torde avspegla sig i utnyttjandet av lokaliseringssstödet. Eftersom lokaliseringsspolitikens målsättning ju är att befrämja sysselsättningen och den ekonomiska aktiviteten i områden med undersysselsättning och med låg industrialiseringsgrad, så kan väl den hittills skönjbara effekten av politiken sålunda sägas endast i bristfällig utsträckning infria den ursprungligen av riksdagen antagna målsättningen.

Utskottet framhåller i sitt utlåtande att det med hänsyn till att de nuvarande riktlinjerna för lokaliseringsspolitiken varit gällande blott en kort tid, mindre än ett år, är för tidigt att i likhet med motionärerna med bestämdhet dra negativa slutsatser om näringslivets utvecklingsmöjligheter i inlandet. Ja, det kan kanske vara riktigt att riktlinjerna har varit gällande blott en kort tid, men vi är dock inte ensamma om den uppfattningen att det redan nu är angeläget att dra konsekvenserna därav. Vi har fått stöd för vår uppfattning av tre norrländska länsstyrelser. Även om vår motion av någon anledning inte blev föremål för remissbehandling, har dock länsstyrelserna i Norrbottens, Västerbottens och Jämtlands län i särskilda remissyttranden över andra lokaliseringsspolitiska motioner indirekt givit svar även på vår motion, ett svar som helt stöder oss i våra antaganden. Låt mig citera något av vad länsstyrelsen i Jämtlands län yttrar i sitt remissvar.

»Den styrning av industrilokaliseringen inom landet mot det s. k. norra

Ang. riktlinjerna för lokaliseringspolitiken, m. m.

stödområdet, som det statliga lokaliseringstödet åsyftar, tenderar uppenbarligen att ge till resultat en påtaglig förstärkning av industrien endast inom mycket begränsade delar av stödområdet. I dess nuvarande utformning synes sålunda det statliga lokaliseringstödet blott i begränsad omfattning kunna komma att bidra till industrialisering inom tidigare svagt industrialiserade områden. Länsstyrelsen vill därför framhålla det angelägna i att man söker åstadkomma en längre driven styrning av industrilokaliseringen och en längre gående differentiering av lokaliseringstödet inom stödområdet.»

Länsstyrelsen i Västerbottens län anför bl. a. följande:

»Lokaliseringstödet har främst inneburit en kraftig och välkommen stimulans till länets expansiva regioner. . . . I skarp kontrast mot förhållandena i Umeå och Skellefteå» — alltså de expansiva regionerna — »gäller för Lycksele» — som ligger i inlandet — »att näringslivet där ej har förmågan att med hjälp av lokaliseringstöd underhålla den expansion som erfordras för att säkerställa Lyckseles framtida status . . . Näringslivet i Lycksele är således nästan helt beroende av en krympande marknad. En ändring av detta förhållande kräver insatser av en helt annan intensitet än vad som hittills kunnat presteras.»

Länsstyrelsen i Norrbottens län säger i sitt remissvar bl. a. att den »vill även rikta uppmärksamhet mot ett delproblem i det föreliggande problemkomplexet» och anför följande:

»Kraftiga koncentrationstendenser mot tätorterna och främst kustregionens tätorter kan iakttagas. Delvis är detta en önskvärd utveckling, attraktiva och expansionsdugliga regioner skapas därigenom, men utvecklingen kan ej och får ej drivas för långt . . . Kustlandet med 54 procent av länets invånare har erhållit ca 95 procent av de ny-skapade sysselsättningsstillfällena. In-

landet med 46 procent av invånarantalet svarar endast för ca 5 procent av lokaliseringresultatet. Det finns ingenting som tyder på att denna tendens, med nuvarande lokaliseringspolitiska medel, kommer att ändras.» Så långt citerar jag länsstyrelsen i Norrbottens län.

Nu vill jag fråga: Ger inte de remissyttranden som jag har citerat klart belägg för att man redan nu har anledning att uppmärksamma de oroande tendenserna och överväga på vilket sätt de nu gällande riktlinjerna skall kunna kompletteras för att öka effekten av lokaliseringspolitiken i Norrlands inland? Vi har i motionen pekat på en lösning, nämligen genom att differentiera villkoren för det lämnade lokaliseringstödet. Man kan tänka sig en högre sammanlagd andel av lokaliseringstödet till projekt i inlandet än till motsvarande i kustbygden, en tanke som ju även länsstyrelsen i Jämtlands län var inne på. Man skulle också kunna tänka sig en differentiering av övriga villkor, t. ex. i vad avser temporär ränte- och amorteringsfrihet på de lämnade lokaliseringskrediterna. Över huvud taget borde denna fråga enligt mitt bedömande snarast möjligt bli föremål för en allsidig prövning.

Tyvärr nödgas jag konstatera att utskottet inte ägnat tillräcklig uppmärksamhet åt de problem som upptagits i motionen.

Jag har litet svårt att förstå herr Stefanson, när han i dag vid tvenne tillfällen här i talarstolen framhåller sitt stora intresse för en differentiering av lokaliseringstödet till Norrlands inland i syfte att höja effekten — varför då inte också biträda vår motion, herr Stefanson? Men utskottet har inte funnit skäl att tillstyrka motionärernas yrkande.

Jag ber, herr talman, att i motsats till utskottet få yrka bifall till motionsparet I: 557 och II: 667.

Ang. riktlinjerna för lokaliseringspolitiken, m. m.

Herr STEFANSON (fp) kort genmäle:

Herr talman! Får jag bara säga att lokaliseringsmyndigheterna *har* möjligheter till den differentiering av lokaliseringsstödet som jag talat om.

Herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet JOHANSSON, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att i samband med överläggningen rörande bankoutskottets förevarande utlåtande och statsutskottets utlåtande nr 107 besvara *dels* herr Johan Olssons interpellation angående lokaliseringspolitiska åtgärder vid ändrad jordbrukspolitik, *dels ock* herr Göran Karlssons interpellation angående möjligheterna för unga handikappade att erhålla arkivarbete, erhöll nu ordet och anförde:

Herr talman! Herr Johan A. Olsson har frågat mig om jag i anledning av de planerade förändringarna av jordbrukspolitik är beredd att vidta lokaliseringspolitiska åtgärder i syfte att bereda de från jordbruket friställda utkomstmöjligheter inom rimliga avstånd från befintliga bostäder samt lämna en redogörelse för avvägningen mellan omflyttningsbefrämjande och lokaliseringspolitiska åtgärder.

Bakgrunden till 1964 års riksdagsbeslut om en aktiv lokaliseringspolitik och riktlinjerna för en utbyggnad av arbetsmarknadspolitik är bl. a. den genomgripande strukturförändring som vårt näringsliv genomgått och kommer att genomgå under överskådlig tid framåt. Inom jord- och skogsbruket beräknas sysselsättningen enbart under femårsperioden 1960—1965 ha minskat med ca 110 000 personer. Denna utveckling bedöms komma att fortsätta. Det förhållandet att en omläggning av prispolitiken på jordbrukets område nu aviserats, förändrar inte den allmänna trenden i jord- och skogsbrukets arbetskraftsutveckling. Den prognos om en minskning av arbetskraften med 85 000 personer under andra hälften av 1960-

talet, som presenteras av långtidsutredningen, har inte haft någon ändrad prispolitik som utgångspunkt.

Övergången till större produktionsenheter gäller för närvarande stora delar av näringslivet. Samhället måste anpassa sin näringspolitik till dessa förändringar och underlätta och stimulera strukturuomvandlingen. Detta är en förutsättning för fortsatt ekonomisk expansion och välständsstegring. Samhället har emellertid också påtagit sig ett socialt ansvar för att strukturförändringarna skall ske i sådana former att den enskildes trygghet inte sätts i fara. Detta innebär emellertid inte att samhället i varje enskilt fall kan garantera ny sysselsättning just på den ort där arbetstillfällena minskar. Målet måste vara att bereda friställd arbetskraft — vare sig det gäller jordbrukare eller andra yrkesgrupper — en så *produktiv* sysselsättning som möjligt. Detta kan i vissa fall kräva en geografisk anpassning. De omställningsproblem som möter jordbrukets arbetskraft är således av samma karaktär som de som möter andra yrkesgrupper som berörs av strukturförändringar.

Det är av väsentligt intresse att undersöka de omställningar som förestår i olika regioner, bl. a. med hänsyn till ålderssammansättningen bland jordbrukarna. Till följd av den höga andelen äldre jordbrukare kommer en stor del av sysselsättningsminskningen att ske genom s. k. naturlig avgång. Den upprustning av utredningsverksamheten som skett på länsplanet i samband med lokaliseringspolitiken ger numera möjlighet att bättre bedöma även geografiska variationer i den framtida utvecklingsbilden.

Redan nu kan emellertid förutses att omställningsproblemen inom såväl jord- som skogsbruket kommer att bli större i norra Sverige än i södra och mellersta delarna av landet. Detta är ett av skälen till att de lokaliseringspolitiska stödåtgärderna koncentrerats till norra delen av landet. Genom de lokalise-

Ang. riktlinjerna för lokaliseringsspolitiken, m. m.

ringspolitiska stödåtgärder som samhället vidtagit sedan år 1963 fram till i dag beräknas ca 16 000 nya arbetstillfällen komma till stånd inom det norra stödområdet.

De flyttningsstimulerande och lokaliseringsspolitiska åtgärderna måste ses som nödvändiga komplement till varandra. Behovet av lokaliseringsspolitiska stödåtgärder i glesbygdslänen får inte — som även bankoutskottet framhållit — tas till intäkt för att begränsa omskolnings- och flyttningsbidrag till de områden där lokaliseringsspolitiska stödåtgärder inte bedöms möjliga.

Slutligen vill jag nämna att arbetsmarknadsstyrelsen efter samråd med lantbruksstyrelsen, parterna på jordbrukets arbetsmarknad samt jordbrukets organisationer nyligen utarbetat ett nytt program för länsarbetsnämndernas och arbetsförmedlingens arbete med att underlätta anpassningen och sysselsättningen för den övertaliga arbetskraften inom jordbruket. Programmet innehåller också allmänna riktlinjer för arbetsmarknadsorganens samverkan med olika intressenter på jordbrukets område. Ett liknande program har antagits för skogsbruket.

Herr talman! Det andra svar som jag samtidigt vill avge är till herr Göran Karlsson som har frågat om jag anser att arbetsmarknadsstyrelsens åtgärd att förbjuda länsarbetsnämnderna att tills vidare hänvisa personer under 30 år till arkivarbete är i linje med de riktlinjer för den framtida arbetsmarknadsspolitiken som framlagts i proposition nr 52 och om sådana direktiv till arbetsmarknadsstyrelsen är att vänta, att även unga handikappade kan få en möjlighet att, när arbetsvärden finner det lämpligt, bli placerade i arkivarbete.

Arkivarbete har i allt större omfattning blivit ett hjälpmedel inom arbetsvärden. Av de 2 968 personer som i mars 1966 var hänvisade till arkivarbete var 2 653 registrerade inom arbetsvärden. Arkivarbetena har alltså numera i första hand blivit en form av skyd-

dad sysselsättning. Trots detta har man i åtskilliga fall kunnat utnyttja arkivarbete för praktisk prövning och arbetsutbildning och som en förberedelse för yrkesutbildning och utplacering i arbete antingen på den öppna marknaden eller i skyddad sysselsättning. Detta bör framdeles kunna ske i ökad omfattning och synes lämpligt just för den av interpellanten åsyftade gruppen av ungdomar med huvudsakligen teoretisk grundutbildning.

Lönebestämmelserna för arkivarbete har emellertid medfört svårigheter när det gäller att placera unga handikappade i arkivarbete i syfte att bereda dem arbetsprövning och arbetsträning. Det har varit angeläget att anpassa ersättningsnormerna till de regler som gäller för sådan verksamhet i andra former samt för yrkesutbildning. Arbetsmarknadsstyrelsen har därför utarbetat riktlinjer för en smidigare tillämpning av bestämmelserna. Under den tid detta arbete pågått har den av interpellanten påtalade inskränkningen i länsarbetsnämndernas befogenheter vid hänvisning till arkivarbete gällt. Sedan nya riktlinjer nu har fastställts får länsarbetsnämnderna åter hänvisa även personer under 30 år till arkivarbete. Inskränkningen har alltså hävts och smidigare tillämpningsbestämmelser tillkommit.

Herr OLSSON, JOHAN, (cp):

Herr talman! Jag vill framföra mitt tack till statsrådet och chefen för inrikesdepartementet för interpellationssvaret.

I flera avseenden delar jag statsrådets i svaret framförda synpunkter, bl. a. när det gäller angelägenheten av att en undersökning av de omställningsproblem som förestår i olika regioner kommer till stånd. Jag uttalar min tillfredsställelse över att nya program utarbetats för länsarbetsnämndernas och arbetsförmedlingarnas arbete för underlättande av anpassning och sysselsättning av

Ang. riktlinjerna för lokaliseringpolitiken, m. m.

övertalig arbetskraft inom jordbruket. Jag hälsar också med tillfredsställelse att programmen utformats i samråd med jordbrukets organisationer.

Anledningen till min interpellation är att söka i den oroande situation som på många håll ute i landet aktualiserades när jordbruksutredningen lämnade sitt betänkande och regeringen gjorde sin deklaration i samband därmed, en deklaration som åstadkom oro och olust inte bara hos jordbrukarna utan också hos befolkningen i övrigt. Inte minst kommunalmännen, som har ansvar för sina bygder och utvecklingen i dem, har erfarit en känsla av vanmakt inför det som väntas ske. Den förut intensiva omställningen med i och för sig stora problem skall ytterligare påskyndas.

Jag avser inte att här gå in på en jordbrukspolitisk debatt. Jag vill endast konstatera att takten i jordbrukets omställning och rationalisering i hög grad är en fråga om hur snabbt den undersysselsatta eller icke fullt produktiva arbetskraften i jordbruket kan finna nytt, meningsfullt arbete.

Det skulle alltså vara mer positivt att närma sig jordbruksproblemet med att öka sysselsättningsmöjligheterna på rimligt avstånd från den tidigare hemorten än att tala om nedbantning, prisdämpning o. s. v. gentemot jordbruket. Det skulle också ha varit mera rationaliseringsbefrämjande att utsätta jordbruket för konkurrens på arbetskraftssidan genom att öka arbetstillfällena i jordbruksregionerna än att tala om en prispress.

Jag delar inrikesministerns uttalande att de rörlighetsbefrämjande och lokaliseringspolitiska insatserna skall komplettera varandra. Men jag saknar i inrikesministerns svar en klar deklaration av viljan att i första hand satsa på de lokaliseringspolitiska åtgärderna. Frågan har diskuterats så pass mycket i dag att jag endast skall nämna några punkter och motivera varför jag tycker att vi skulle ha fått en sådan positiv deklaration för lokaliseringpolitiken.

1) När människor blir friställda frågar de i första hand efter arbete på hemorten. Man frågar alltså i första hand efter lokaliseringspolitik och i andra hand efter flyttningsbidrag.

2) Lokaliseringsverksamheten ger nya sysselsättningsmöjligheter billigare än omflyttningsverksamheten. Den förstnämnda bygger nämligen på att i stor utsträckning utnyttja befintliga resurser, men omflyttning kräver ny allmän service.

3) Lokaliseringpolitiken avlastar övertrycksorterna och motverkar därigenom överrörlighet, alltför stark — ibland konstlad — lönespridning och inflationstendenser. Rörlighetspolitiken förstärker ofta dessa problem och har säkerligen sitt ansvar för vår kritiska ekonomiska situation.

4) Lokaliseringpolitiken når snabbare den dolda arbetskraften, inte minst bland kvinnorna.

Det vore mycket intressant att höra inrikesministerns synpunkter på dessa problem, framför allt med hänsyn till lönsamheten för de företag som placeras på den ena eller den andra platsen, alltså de företagsekonomiska synpunkterna på en lokalisering respektive en omflyttning.

Det är dessutom en annan faktor som har avsevärd betydelse i sammanhanget. Det är vilken känsla och inställning en ort möter i dessa frågor från det allmännas sida. Erhåller man beskedet att det endast återstår flyttning för friställd arbetskraft, då förlamas också den normala inneboende initiativkraften och företagsamheten. Då åstadkommes en alltför brutal omställning med snabbt raserande av befintliga värden i orten, vilket inte kan vara samhällsekonomiskt motiverat. Kan man däremot stimulera näringslivet i orten med nya injektioner, då bevaras och förstärkes de normalt verkande krafterna. Man förhindrar därmed inte en strukturomvandling, men den blir sundare och mer positiv.

Även om det givetvis nu är för tidigt att slutgiltigt uttala ett omdöme om re-

Ang. riktlinjerna för lokaliseringspolitiken, m. m.

sultatet av den hittills förda lokaliseringspolitiken, kan man ändå konstatera att den — av tillgängliga redovisningar att döma — måste betecknas som framgångsrik. Där kan man gärna ge en eloge till regeringen och inte minst inrikesministern för en allvarlig insats på detta område. Under åren 1963, 1964 och 1965 har de samlade lokaliseringspolitiska insatserna kostat staten 120 miljoner kronor i form av beredskapsarbeten för uppförande av industribyggnader, cirka 42 miljoner kronor i bidrag via lokaliseringsstödet samt 71 miljoner kronor som lån.

Dessa insatser beräknas ge nära 16 000 nya arbetstillfällen. Man får en uppfattning om storleksordningen, om man jämför t. ex. med det anslag som vi i går beviljade till Norrbottens järnverk — 100 miljoner kronor i stöd och 50 miljoner kronor i lånegaranti — och som ju ändå inte innebär någon ny sysselsättning utan endast avser att behålla den tidigare sysselsättningen.

Därmed har jag inte uttalat någon negativ inställning till detta anslag. Förutom dessa 16 000 nya arbetsplatser har själva byggnadsinsatsen skapat många sysselsättningstillfällen, och dessutom får man räkna med att de lokaliseringspolitiska insatserna blivit ett incitament till ytterligare företagsamhet i de många både större och mindre orter som får del av stödet. Erfarenheterna synes alltså ha gett vid handen att en ytterligare satsning på lokaliseringspolitiken skulle vara lönsam i olika avseenden.

Med hänsyn till utvecklingen inom jord- och skogsbruk synes stödet böra utvecklas också i andra områden än inom norra stödområdet. Jag skulle vilja fråga inrikesministern, när man kan förvänta att den nuvarande försöksverksamheten på det lokaliseringspolitiska området skall tas upp till prövning, så att man ur denna försöksverksamhet kan dra upp nya riktlinjer för tiden efter den nuvarande försöksperioden.

Herr talman! Jag anhåller att till inrikesministern få ställa ytterligare en

fråga som väl ligger inom det område som interpellationen avser men som särskilt tagits upp i en motion som behandlas i statsutskottets utlåtande nr 107. Det gäller möjligheterna för kommunerna att även i fortsättningen medverka i lokaliseringspolitiskt syfte genom att för hantverks- och industriföretag få uppföra industrilokaler som kommunala beredskapsarbeten. Utskottet säger som svar på min motion att det inte bör möta hinder att som beredskapsarbete få uppföra lokaler för småindustri och hantverk, som avses för kollektivt utnyttjande om projektet avser att endast tillgodose ett behov av lokal service som det ligger inom den kommunala kompetensen att tillgodose. Här erfordras ett klarläggande. Kan företag som driver tillverkningsproduktion inrymmas i ett sådant hus?

Jag har fått olika tolkningar av tjänstemän som har att handlägga dylika frågor. Det skulle vara synnerligen värdefullt om kommunerna hade denna möjlighet och finge behålla den. Det kan medverka till en rationalisering och sanering av produktionen. Det kan stimulera företag till ekonomisk produktion vilka eljest inte vågar eller kan använda sig av lokaliseringsstödet i dess nya utformning. Inte minst för orter som drabbas av omställningen inom jordbruket utanför stödområdet vore en sådan möjlighet önskvärd. Jag vore därför tacksam om inrikesministern ville lämna några synpunkter på denna fråga, och jag vill här uttala ytterligare ett tack för svaret.

Herr KARLSSON, GÖRAN, (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka inrikesministern för det klara besked och positiva svar som han gett på min fråga om de handikappades placering i arkivarbeten. Jag skall gärna medge att jag blev en aning överraskad när jag erhöll vetskap om att arbetsmarknadsstyrelsen hade ändrat de då gällande reglerna och stoppat placering av unga han-

Ang. riktlinjerna för lokaliseringspolitiken, m. m.

dikappade i arkivarbeten. Jag blev så mycket mera överraskad som det härvidlag gällde ett statligt verk vilket har handlat obyråkratiskt och tagit en rad friska och fina initiativ, och jag är glad över att verket nu så snabbt ändrat sig och återgått till den gamla ordningen att låta handikappade under 30 år placeras i arkivarbete. Jag vill säga att jag är tillfredsställd både med arbetsmarknadsstyrelsens agerande och med det svar som inrikesministern gett.

Jag vill passa på tillfället att göra ett par små kommentarer till ett par motioner i denna fråga som jag har lämnat in. Först gäller det en motion om arkivarbeten, som vi har begärt en utredning om, och det har utskottet tillstyrkt. Det är bara att notera med glädje. Där emot har inte riktigt på samma klara sätt behandlats en annan motion som avser att man även skulle låta andra få del av näringshjälpen och därmed sammanhängande lån än dem som startar kioskrörelse. Det är väl på det sättet att man inte bara bör uppmuntra till investeringar i kiosker. Jag tror det finns lika stor anledning — och kanske större — att också sysselsätta sig på exempelvis verkstadssidan, men som förslaget nu är utformat kan man inte få något som helst lån vid sidan om näringshjälpen när det gäller startandet av exempelvis en verkstadsrörelse. Utskottet säger att man kan få låna av företagareföreningen. Då vill jag bara notera, att företagareföreningarna ju inte har någon som helst anledning att se socialt på de frågor de har att handlägga, och de som har planer på att starta en liten rörelse tvingas då tävla med större företagare om de krediter som kan lämnas. Det hade varit klokt om arbetsmarknadsstyrelsen hade fått möjlighet att bevilja lån även till dem som startar andra näringar än kioskrörelse.

Vad beträffar motionen om översyn av bestämmelserna angående invalidbilar vill jag bara säga att det är värdefullt att handikapputredningen kommer att överse bestämmelserna. Den

motion som lämnades i januari månad, nr 283, avsåg en ändring av de nu gällande bestämmelserna som hindrar att de som studerar får bidrag till inköp av bil, i motsats till vad som gäller dem som har förvärvsarbete. Frågan aktualiserades av ett fall med en gravt handikappad ungdom som inte kunde tänkas bli placerad i arbetslivet men som genom teoretiska studier kunde utbilda sig och klara sin framtida försörjning.

Nu har man inte velat göra en sådan översyn omedelbart, utan hänvisar till handikapputredningen. Eftersom inrikesministern finns i kammaren vill jag vädja till honom att inom departementet själv se på denna fråga. Det finns nog möjligheter att snabbt lösa den utan att man behöver invänta handikapputredningens förslag i ärendet.

Herr statsrådet JOHANSSON:

Herr talman! Det är lämpligt att herr Johan Olsson kommer ner till departementet, så kan vi närmare studera vad den följdfråga han ställde gäller. Om vi skall behandla den nu, invecklar vi oss lätt i en diskussion om vad som skall betecknas som allmän serviceverksamhet och vad som är industriell tillverkning.

I princip gäller att också ett industrihus kan uppföras som beredskapsarbete. Dessutom kan lokaliseringstöd komma i fråga för uppförande av en sådan byggnad i stödområde, om exempelvis några företagare slår sig samman och bildar en stiftelse eller ett bolag just i syfte att bygga ett industri- och hantverkshus.

Herr talman! Låt mig bara göra några korta randanmärkningar till det som har sagts under debatten.

Vi behöver inte fördjupa oss i frågor om stödområdenas utvidgning, eftersom lokaliseringspolitiken gäller över hela landet. Den kan punktvis sättas in i de områden och på de platser där det ter sig nödvändigt på samma sätt som nu sker i boråsområdet och som övervägs

Ang. riktlinjerna för lokaliseringspolitiken, m. m.

i karlskronaregionen. Liknande åtgärder kan komma i fråga också på andra håll i landet, där det kan påvisas att insatser är nödvändiga.

Glesbygdsproblemet är föremål för utredning genom lokaliseringsberedningen. Utredningen syftar till att så snart som möjligt ge ett resultat som kan ligga till grund för vidare åtgärder.

Vad beträffar den kvinnliga arbetskraften är vår inställning alldeles klar: vi måste samverka för att komma bort från ett könsgränstänkande, och vi måste åstadkomma större likställighet ute på arbetsmarknaden, men vi måste gå fram steg för steg för att nå de resultat som vi eftersträvar.

Jag skulle vilja säga att jag inte tror att herr Wallmark företräder den mening som dominerar bland näringslivets representanter. Han förde fram enligt min uppfattning mycket långtgående kritiska synpunkter på en modern arbetsmarknadspolitik. De var för mig överraskande, och jag skall vid ett tillfälle då vi har mer tid på oss gärna ta upp en debatt med herr Wallmark om dem.

Jag vill nu bara hänvisa till Arbetsgivareföreningens och Industriförbundets remissyttrande över arbetsmarknadsutredningens betänkande. Jag tror att detta remissvar bättre återspeglar vad man inom näringslivet tänker och tycker om arbetsmarknadspolitik i allmänhet. Det heter där »att betänkandet innehåller, dels en sanktionering av den nuvarande arbetsmarknadspolitikens inriktning och praxis, dels en mängd förslag, som ger arbetsmarknadsmyndigheterna större spelrum och ökade befogenheter. Vid en effektiv organisation och ett omdömesgillt utnyttjande av de medel som föreslås ställda till arbetsmarknadsmyndigheternas förfogande torde utredningens förslag i stort vara ägnade att förbättra anpassningen av arbetskraften till förändringarna på arbetsmarknaden. Organisationerna accepterar därför i huvudsak utredningens förslag.»

Detta är ju litet mer balanserade tongångar än dem som herr Wallmark nyss framförde om brist på neutralitet i förhållande till näringslivet och en rad andra synpunkter som han anförde.

Jag skulle också vilja kommentera vad herr Wallmark yttrade i fråga om investeringsfondsmedlens utnyttjande. Det är inte inrikesministern utan regeringen som avgör sådana ärenden. Besluten fattas i finansdepartementet, men självfallet samarbetar vi.

Frågan gäller naturligtvis om de lokaliseringar som gjorts med stöd av investeringsfondsmedel skulle ha kommit till stånd i annat fall. Så långt vi kan bedöma skulle de inte ha gjort det. Det är fråga om Scania-Vabis' lokalisering i Luleå, Bultens i Kalix, L. M. Ericssons i Piteå m. fl. — jag skulle kunna räkna upp flera.

Här står vi inför en avvägningsfråga: om inte lokaliseringsbidragen och lånen är tillräckligt lockande för att stora företag skall bygga upp filialföretag där de behövs så väl, skall vi då avstå från att tillåta företagen att utnyttja investeringsfonderna dels inom stödområdena, dels i andra områden såsom kompensations när företagen så kräver?

Regeringens bedömning har varit att det är så angeläget att åstadkomma dessa lokaliseringar i norr, att vi bör ta på oss de olägenheter som ligger i att investeringsfonderna används också i Mellansverige. Vi har emellertid sökt möta olägenheterna genom en långtgående begränsning av byggnadsverksamheten för att få en kontroll på kostnadsutvecklingen.

Till herr Johan Olsson, som ju har fått svar på sin interpellation men som också tagit upp jordbrukspolitiska spörsmål, skulle jag helt kort vilja säga att jordbruket ju är en del av vårt näringsliv och är underkastat i stort sett samma regler som gäller för näringslivet i övrigt.

Regeringspartiet har i tre huvudpunkter angivit hur den framtida jordbrukspolitiken bör utformas. 1) Jordbruks-

Ang. riktlinjerna för lokaliseringspolitiken, m. m.

politikens långsiktiga syfte skall vara att skapa ett självbärande svenskt jordbruk och därmed billigast möjliga livsmedel för konsumenterna. 2) För att uppnå största möjliga effektivitet i samhällsekonomin begränsas jordbruksproduktionen utan att kravet på försörjningsberedskap eftersättes. 3) Genom en snabb rationalisering skall möjligheter skapas för jordbrukarna att uppnå en tillfredsställande inkomststandard.

Var i dessa tre huvudpunkter finns det någonting som herr Johan Olsson kan ha erinringar mot? Detta står ju i direkt överensstämmelse med vad som gäller för näringslivet i övrigt. Vi säger dessutom att vi är beredda att bistå de människor som friställs inom jordbruk och skogsbruk på samma sätt som vi bistår textilarbetare, skoarbetare och andra som råkat bli friställda. Det är ändå i många avseenden en väsentlig skillnad mellan jordbrukarna och dem som arbetar i industrien och plötsligt får ett besked om att deras arbete upphör. Där finns ingen valmöjlighet. Jag har träffat textilarbetare som fyra gånger under några år blivit friställda med beskedet att arbetet var slut från ett visst datum. Vilken har deras valmöjlighet varit? Vi har från samhällets sida sökt att gå in för att ge trygghet åt dem genom att söka underlätta omställningen genom omskolning och omflyttning, om så varit erforderligt. Det är ju denna politik som vi också är beredda att bedriva, som jag sade, för jordbrukarnas område.

I mitt interpellationssvar har jag sagt att det i långtidsprognosen beräknas att 85 000 jordbrukare kommer att friställas eller söka sig över till nya uppgifter under en femårsperiod, inte på grund av en ändrad grispolitik utan därför att det pågår en strukturförändring också inom vårt jordbruk. De av dessa som vill gå över till andra uppgifter skall få den omskolning och det stöd av samhället som erfordras och så långt våra resurser räcker. Det är ju där som den aktiva samhällspolitikerna kommer in.

De erfarenheter vi har gjort under 1930-, 1940- och 1950-talen visar att arbetstagarna har en positiv inställning till hela den strukturförändring som pågår. Textilarbetarna har sagt att de accepterar en omställning av näringslivet som också innebär en nedläggning av företag, men de gör det under en förutsättning, nämligen att samhället tar på sig uppgiften att söka flytta över arbetskraften till bättre betalda sysselsättningar genom omskolning och genom utbildning. Så länge vi har ett expanderande näringsliv som ger förutsättningar till en överflyttning av arbetskraft från låginkomststyrkena till de högre betalda yrkena, skall vi väl i all rimlighets namn utnyttja dessa möjligheter. Vad är i övrigt allt ert tal om nödvändigheten av att bedriva en aktiv struktupolitik som befrämjar den ekonomiska tillväxten värt, om ni inte är beredda att medverka i hela denna förändringsprocess? Jag har blivit förvånad i dag — jag måste säga det — när jag har lyssnat först till fyra talare från jag höll på att säga Mittens rike men i själva verket från mittenpartierna som alla vände sig mot att vi går in för att angripa låglöneproblemet med de medel som ligger i att vi erbjuder också icke arbetslösa från låginkomststyrkena möjligheter till utbildning för att de skall kunna övergå till bättre betalda arbetsuppgifter. Då kommer herr Jacobsson här upp i talarstolen och säger: »Tänk om städningen plötsligt upphör här i riksdagshuset, och tänk om inte postens personal bär ut brev och tidningar och om inte SJ-tågen går o. s. v.!» Men detta är ju ett nonsensresonemang, ty om det gäller uppgifter som är nödvändiga, får vi anpassa inkomstläget för dessa grupper så att vi också får tillräckligt med personal för dessa uppgifter. Det är hela tiden ett konkurrensproblem. Vi måste se till att de uppgifter som är nödvändiga också utförs, och vi får finna oss i att betala en ersättning åt dessa grupper som svarar mot våra möjligheter att få tillräckligt med personal.

Ang. riktlinjerna för lokaliseringspolitiken, m. m.

Har herr Jacobsson verkligen någon-
ting att invända mot en sådan politik el-
ler en sådan strävan som ju betyder att
vi får medverka till att lyfta låginkomst-
grupperna från de inkomstlägen, i vilka
de befinner sig? Resonemanget föreföll
mig utomordentligt reaktionärt. Jag tror
dock inte att herr Jacobsson innerst in-
ne riktigt menade vad han här fram-
förde utan kom in på något av ett sido-
spår, där han ville göra gällande att
det fanns vissa industrier inom lågin-
komstområdet som tillhörde de nöd-
vändiga. Jag är beredd att acceptera
det, men jag vill inte acceptera metodi-
ken för att behålla dem, nämligen att
samhället inte på något sätt skulle med-
verka i en utveckling där dessa grup-
per får bättre förutsättningar och större
möjligheter till en högre inkomst. Det
är ju på det sättet vi skapar den valfri-
het som vi eftersträvar och som ligger
i hela programuppläggningsen bakom
våra förslag.

Jag skall, herr talman, stanna vid det-
ta, ty jag är medveten om att oron i
kammaren efter hand blir allt större, och
det man har att framföra kanske inte
blir så väl mottaget. Jag har dock inte
kunnat underlåta att göra dessa rand-
anmärkningar till något av det som fö-
rekommit från denna talarstol tidigare i
dag.

Under detta yttrande hade herr förs-
te vice talmannen uppstått och avlägs-
nat sig, varvid ledningen av kamma-
rens förhandlingar övertagits av herr
andre vice talmannen.

Herr WALLMARK (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall försöka hålla
mig inom den tillåtna tiden och väl det.
Inrikesministern säger, att jag företrä-
der en egen uppfattning, när jag tar
upp frågan om strukturpolitiken. Han
citerar Arbetsgivarförbundets och In-
dustriförbundets remissyttrande. Ja,
herr talman, jag har också tillgång till

detta. Det sägs där bl. a. »Enligt orga-
nisationernas uppfattning borde en ut-
förlig diskussion om arbetsmarknadspo-
litikens mål ha föregått förslagen till ut-
formning av de arbetsmarknadspolitiska
medlen. På denna punkt motsvarar
betänkandet icke de förväntningar som
kan ställas. Ifrågavarande avsnitt av
betänkandet är av mer allmänt resone-
rande karaktär och innehåller få ut-
gångspunkter för konkretiseringar. Or-
ganisationerna anser frånvaron av total-
kalkyler vara en beklaglig brist i utred-
ningen. Detta försvårar i flera avseend-
en ett ställningstagande till betänkan-
det i dess helhet.»

Så där helhjärtad är väl inte anslut-
ningen, men det väsentliga — och det
framgick väl av mitt tidigare anförande
— är att hela denna nya strukturpolitis-
ka syn på arbetsmarknadspolitiken har
kommit in i inrikesministerns proposi-
tion, och den har i stor utsträckning
tillskapats på departementet. Det är just
den jag vänder mig emot, i det att man
vill ta arbetsmarknadsorganen som ett
instrument för detta.

Vi är helt överens om att näringslivet
strukturmässigt undergår en omvand-
ling. Jag tror också att vi är helt över-
ens om att så skall ske. På den punkten
delar jag alltså statsrådets uppfattning,
men det avgörande är att arbetsmark-
nadsorganen skall vara aktivt arbetan-
de; de skall vara styrande. Det är den
uppgiften som jag menar är felaktig, ty
därmed har man förvandlat de neutrala
arbetsmarknadsorganen till ett instru-
ment för ett — vi får väl lov att säga —
politiskt handlande, eftersom de arbe-
tar under en regering. Det kommer vi
inte ifrån, och jag är övertygad om att
tveksamhet kommer att uppstå om detta
ute på fältet, dvs. inom näringslivet.

När statsrådet sedan talar om inves-
teringsfönderna, förstår jag fuller väl
att det är ett utomordentligt medel att
locka företag. Mitt eget företag namn-
gavs. Jag vill dock framhålla att de
medel som det fick gavs före den 1 juli
år 1965, d. v. s. innan de nya regler som

Ang. riktlinjerna för lokaliseringspolitiken, m. m.

riksdagen antagit kom till. Det är vad som hänt därefter som kan vålla funderingar och betänkligheter. Att det finns företag som är intresserade av detta sammanhänger ju med det utomordentligt förnämliga stöd de får. Det ges inte bara i form av lokaliseringsbidrag, utan vi har också omskolningsbidrag som uppgår till ungefär 7 000 kronor per person. Jag har granskat åtminstone den mekaniska branschen tämligen ingående. Jag har en förteckning på vartenda företag, och jag tror den siffran är ganska korrekt. Men i detta svåra val menar jag att det är så lätt att med den politiska press, som regeringen utsätts för, använda detta instrument fel så att konkurrensen snedvrids. Då är det bättre att inte använda det alls.

Får jag sedan bara göra en liten kommentar till den diskussion som fördes om byggnadsverksamheten. Utskottets ärade talesman tyckte det var egendomligt att det blev en borgerlig samling omkring utredningens förslag. Herr Andersson har här i kammaren en högt ärad socialdemokratisk kollega som också varit med och föreslagit detta. Det egendomliga är väl snarast att det inte blev en enhällig uppslutning omkring förslaget.

Till slut, herr talman, tar jag fasta på vad inrikesministern säger, att vid ett lämpligt tillfälle skall vi ta upp en ordentlig diskussion om strukturrationaliseringen och de olika medel som skall användas i det sammanhanget. Det kanske kan bli vid en interpellationsdebatt till hösten.

Herr OLSSON, JOHAN, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall inte gå in på jordbrukspolitik den här gången heller. Jag vill bara säga att allmänheten och jordbrukarna dock har bibringats den uppfattningen av regeringens utspel, att regeringen har en negativ inställning till jordbruket i dess nuvarande läge. De båda punkterna i promemo-

rian, som talar om att prisutvecklingen på jordbrukets produkter skall dämpas och att det skall bli billigare smör, mjölk och socker har haft denna inverkan. Jag menar att vi i stället skulle ha sökt få en positiv attityd till dessa problem. Hade vi i stället kunnat erbjuda sysselsättningsmöjligheter på rimligt avstånd från jordbruksområdena, skulle vi ernått den strukturuomvandling vi vill åstadkomma inom jordbruket.

Vad gäller låglönegrupperna tror jag också att en aktiviserad lokaliseringspolitik skulle verksamt bidra till att stärka låglönegruppernas ställning. Vi har i dag en stark spänning mellan övertrycksområden och lågtrycksområden. Lokaliseringspolitiken skulle verksamt sänka övertrycket i högtrycksområdena och stärka även låglönegruppernas ställning ute i landet. Jag tror det är ett av de effektivaste medlen att skapa en balanserad arbetsmarknad och förbättra låglönegruppernas situation.

Man talar här om att vi måste ha en rörlig arbetsmarknadspolitik för att åstadkomma den strukturuomvandling som vi behöver för att kunna hänga med i utvecklingen. Jag frågar mig: Är inte det strukturuomvandling, när man t. ex. placerar 300 kvinnor i meningsfyllt och ekonomiskt givande arbete i Ljusdal? Det gäller alltså kvinnor som tidigare bara sysslat med hushållsarbete och nu blir friställda i hemmet. Är inte det en strukturuomvandling som vi eftersträvar och som man kan åstadkomma med lokaliseringspolitik? Man kan ta många exempel på detta.

När man liksom vi har vissa betänkligheter mot en alltför stark omflyttningsspolitik — vi har inte varit negativa till den och jag tror den måste till i viss mån — beror det på att vi anser att man i första hand bör satsa på lokaliseringspolitiken.

I det sammanhanget har det sagts någon gång att vi måste ta till denna omflyttning av arbetskraft bl. a. länsvis som ett stöd för lokaliseringsåtgärder inom stödområdet. Det är jag vissl-

Ang. riktlinjerna för lokaliseringspolitiken, m. m.

med om. Men jag har fått uppgifter i dag som tyvärr visar att under 1964 bara 22 procent av dem som fick start-hjälp flyttade inom hemlänet, medan 78 procent flyttade ut ur länet. 1965 var tendensen ett par procent bättre.

Huvudparten av dem som flyttar med hjälp av rörlighetsfrämjande åtgärder, flyttar alltså från de områden, där lokaliseringsinsatser erfordras.

Herr JACOBSSON, PER, (fp) kort genmäle:

Herr talman! Inrikesministern säger att det är nonsens att tala om låglöne-grupper på det sätt som jag har gjort. Jag känner mig överraskad över det upprörda tonfall som herr statsrådet ansåg sig böra anslå i anslutning till detta resonemang. Vi har dessa låglöne-grupper som ligger på den nedre delen av löneskalan men som ändå har att fullgöra viktiga samhällsfunktioner. Jag kan inte förstå annat än att de svårigheter som man har inom vissa statliga områden, inte minst inom postverket som nästan dagligen annonserar efter folk, måste bero på att dessa grupper befinner sig i ett löneläge som innebär svårigheter att rekrytera folk till dessa för oss allesammans så utomordentligt viktiga samhällsfunktioner.

Nåja, säger statsrådet, då får vi höja lönerna. Detta är sannolikt en mycket verksam utväg. Såvitt jag förstår representerar vi två diametralt motsatta principer i detta fall. Jag och mina meningsfränder företräder och propagerar för den fria konkurrensen på arbetsmarknaden, regeringens linje är att genom statlig dirigerings försöka leda strömmarna på arbetsmarknaden, i första hand till de högavlönade arbetsområdena, för att som man säger ge arbetstagarna större inkomster. Måste inte detta samtidigt med nödvändighet innebära att man tömmer låglönesektorerna och förvärrar situationen på de områden som redan nu har betydande svårigheter?

Jag vill fortfarande hävda att den fria konkurrensen måste få tillfälle att verka och att arbetstagarnas eget fria val måste få fälla utslaget på arbetsmarknaden.

Herr GUSTAFSSON, NILS-ERIC, (cp) kort genmäle:

Herr talman! I fullt medvetande om det allmänna önskemålet i kammaren att detta plenum inte skall räcka så länge till skall jag bara ta upp några saker i statsrådets anförande.

Visserligen blev jag inte av herr statsrådet direkt utpekad såsom herr Jacobsson blev när det gällde låglöne-grupperna och beskyldd för den cynism som väl herr statsrådet där ville utläsa, men jag vill i alla fall säga några ord om detta. Det är från centerns sida fullt klart, det har jag tidigare framhållit och det framgår av vår partimotion, att arbetsmarknadspolitiken bör främja en strukturförändring som påskyndar produktivitetsökningen. Det finns ingen oenighet på den punkten.

Vad man har anledning att reagera emot är uttalandena om en generell utmönstring av låglöneföretag — att man i dag skall bestämma sig för vilka sektorer av näringslivet som inrymmer låglöneföretag. Detta är oerhört vanskligt och till och med mycket farligt. Vad vet vi om framtiden? Situationen för de företag som är aktuella är inte alla gånger så lysande. En del har kommit efter i effektiviseringsutvecklingen, andra drabbas hårt av utländsk konkurrens. Det är mycket som tyder på att det rätt snart kommer att ske en utjämning av kostnadsläget mellan olika länder, och då upphör en del av dessa svårigheter. Vi måste dock vara medvetna om att produktionen från dessa företag inte kan undvaras.

Vi vill därför klart och tydligt säga att utmönstringen, liksom en giftstämpel, på vissa företag är oacceptabel. I stället — och där kommer den stora skillnaden mellan vår syn och socialdemokraternas — bör enligt vår me-

Ang. riktlinjerna för lokaliseringspolitiken, m. m.

ning näringspolitiken och lokaliseringspolitiken svara för huvudarbetet när det gäller att lösa detta problem. Jag tror, uppriktigt sagt, inte att en arbetsmarknadspolitik — hur den än utformas — som väl ändå måste betyda att människor kommer att animeras att flytta löser dessa problem. Det kommer förmodligen att finnas låglöneföretag, kanske inom andra branscher, om några år. Vad har man då nått för resultat på sikt?

Vi bör alltså medverka till att göra de här företagen produktiva. Jag skulle, herr talman, om jag har någon sekund kvar — den röda lampan lyser inte — vilja ställa en fråga till statsrådet: Vad menar herr inrikesministern med uttrycket att arbetsmarknadspolitik skall vara ett aktivt medel i strukturomvandlingen? Jag hoppas att detta icke innebär en dirigering och en koncentration, men jag vill gärna ha ett svar.

Herr statsrådet JOHANSSON:

Herr talman! Herr Gustafsson sade i ett anförande tidigare — omedelbart efter herr Birger Andersson — att han var ingen popularitetsjägare, och det tror jag nog att det ligger någonting i. Jag skulle bara litet skämtsamt vilja säga att det är inte nödvändigt att man bosätter sig i talarstolen för det.

Får jag sedan gå in på ett par repliker. Herr Wallmark kom in på frågorna om arbetsmarknadsstyrelsens roll och sade att arbetsmarknadsstyrelsen skall verka styrande på näringslivets område. Var någonstans står det? Följande skulle jag tro är utgångspunkten för herr Wallmark: Principiellt bör det vara arbetsmarknadsorganens uppgift att ge arbetskraft som inte kan få trygghet försörjning i sin anställning hjälp att övergå till arbete som erbjuder bättre utkomstmöjligheter — alltså valfrihetsaspekten — och därmed blir arbetsmarknadspolitik en pådrivande kraft för strukturförändringen. Det är ju detta som man här har uttalat sig om.

Beträffande investeringsfondsmedlen skall jag bara säga att om Scania-Vabis kom inom den tid då investeringsfonderna fick användas i stödområdet, så utesluter det ju inte möjligheterna. Författningen ger möjlighet att använda investeringsfondsmedel också efter den tidpunkten, och det är ju det som gjorts i det här sammanhanget.

Till herr Jacobsson skulle jag vilja säga att för min del tyckte jag att herr Jacobsson inte ville förstå vad som är innebörden i vårt förslag beträffande låginkomstgrupperna. Konkurrenten får bli avgörande såsom inom andra områden. Företag som inte klarar sig i konkurrensen kommer att slås ut, precis så som skett inom textilområdet. 18 000 människor har blivit friställda under en period av 10—15 år. De har gått över till andra uppgifter — jag hoppas, som jag sade tidigare, mera lönsamma sådana. Frågan är bara om vi kan komma något före i tiden i våra bedömningar av vad som kan komma att inträffa inom skilda områden och i god tid söka möta utvecklingen.

Till herr Johan Olsson skall jag bara helt kort säga att vi inte behöver gå in i någon jordbrukspolitisk debatt här. Jag har angett de tre avgörande huvudpunkterna i vårt partis utspel i jordbruksfrågan. Det ligger alltså helt i linje med vad som berör andra näringsområden. Herr Johan Olsson säger att allmänheten har fått en annan uppfattning. Ja, herr Johan Olsson skulle ju kunna hjälpa till genom att sprida en objektiv upplysning om vad som verkligen står i det programutspel som vi har gjort.

Herr GUSTAFSSON, NILS-ERIC, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag befinner mig för närvarande icke i talarstolen.

Jag vill till inrikesministern säga att han nog var den siste jag hade väntat skulle uttala sig på det sätt som han gjorde om bosättning i talarstolen. Dessutom vill jag framhålla att det på-

Ang. riktlinjerna för lokaliseringspolitiken, m. m.

stående inrikesministern gjorde om att jag hade talat om popularitet är helt felaktigt, vilket protokollet kommer att visa.

Jag hoppas också, herr talman, att kommarens ordningsstadga fortfarande gäller.

Herr **WERNER** (k):

Herr talman! Jag skall inte stanna här så länge att jag blir indragen i dialogen mellan statsrådet Johansson och herr Nils-Eric Gustafsson om bosättning, utan jag skall begränsa mig till ett mycket kort anförande om en fråga som vi har framfört i vårt motionspar I: 663 och II: 814, som behandlar arbetsmarknadspolitiska frågor och lokaliseringspolitiken.

Vi har bl. a. föreslagit ett ökat statligt ingripande och en samordnad statlig ledning i form av inrättande av ett särskilt arbetsdepartement, som skulle handha industri-, arbetsmarknads- och näringslivsfrågor. Vi anser detta vara motiverat framför allt med vad vi anför om behovet av att arbetsmarknadspolitiken inordnas i en allmän ekonomisk politik under samhällets ledning.

När statsutskottet avstyrker detta förslag sker det enligt min mening med en mycket underlig motivering. Utskottet konstaterar bara att det »bör ankomma på Kungl. Maj:t att ta initiativet till ändringar i departementsindelningen därest så anses påkallat». Utskottet tar alltså inte ställning i sak utan konstaterar bara att det ankommer på Kungl. Maj:t att ta initiativ till ändringar i departementsindelningen.

För att belysa att det som jag har sagt inte är tankegångar som är begränsade enbart till vårt parti kan jag hänvisa till vad SSU:s ordförande Ingvar Carlsson skrev i Tiden nr 2 i år beträffande den ekonomiska planeringen av vårt näringsliv, där han finner det »betänkligt, om den alltmer omfattande planeringen automatiskt utövas av ett fåtal bankgrupper, vars företrädare är poli-

tiskt oätkomliga. Detta innebär ju att allmänheten saknar insyn, kontroll och framför allt varje form av möjlighet till demokratisk påverkan.»

Ingvar Carlsson säger vidare på ett annat ställe i artikeln:

»Den internationella utvecklingen kommer dock under slutet på detta årtionde och under 70-talet att leda till en ännu starkare koncentration. För att effektivt kunna tillvarata den enskildes intressen som konsument och löntagare är det nödvändigt, att de politiska instanserna, i första hand regering och riksdag, stärker sina positioner gentemot det ekonomiska livet. Ingripanden skall kunna göras mer resolut, en mera direkt planering blir nödvändig, önskvärda rationaliseringsåtgärder skall inte blott kunna stimuleras utan också tvingas fram.

I detta syfte bör ett särskilt departement för industri-, näringslivs- och arbetsmarknadsfrågor inrättas. Paradoxalt nog saknar vi ett sådant medan jordbruksdepartementet lever vidare. I samband med inrättandet av ett industridepartement bör en översyn av den privata kapitalmarknadens funktion, uppgifter och struktur göras.»

Dessa synpunkter sammanfaller rätt mycket med vad vi säger i vår motion, nämligen att »samhället måste i högre grad styra den ekonomiska utvecklingen och i överensstämmelse därmed förändra ägoförhållanden, beslutanderätt och förvaltningsformer inom näringslivet, om man skall komma till rätta med de brister som var anledning till riksdagsbeslutet 1964 och är motiveringen även till det förslag som nu föreligger.»

Jag har velat begränsa mig till endast denna punkt i vår motion med hänsyn till den stämning som kammaren nu befinner sig i och skall be att få återkomma med yrkanden senare.

Herr **ANDRE VICE TALMANNEN** yttrade:

Bland annat med beaktande av att flyget kl. 20.45 till Norrland i dag inställts

Ang. riktlinjerna för lokaliseringspolitiken, m. m.

och norrlandsrepresentanterna med längst resor därför måste lämna plenisalen redan omkring kl. 16.00 för att medhinna flyget kl. 16.45, avser jag att föreslå kammaren att avbryta förhandlingarna i dag senast kl. 16.00. Detta medför att det nu föredragna bankoutskottets utlåtande nr 27 och statsutskottets utlåtande nr 107 liksom övriga ärenden på föredragningslistan ej hinner slutbehandlas i dag utan först på tisdag i nästa vecka.

Jag vill erinra om att plena nästa vecka hålles

på måndag kl. 16.00 bordläggningssplenium,

på tisdag kl. 10.30 arbetsplenium,

på onsdag kl. 10.00 arbetsplenium,

på torsdag kl. 10.30 frågestund och arbetsplenium,

på fredag kl. 11.00 arbetsplenium.

Ledamöterna bör tills vidare räkna med att kvällsplenum kan bli erforderligt samtliga dagar tisdag—fredag.

Fröken STENBERG (h):

Herr talman! Det är ett detaljproblem i lokaliseringspolitiken som jag helt kort vill uppmärksamma, en detaljfråga av central karaktär.

I motionerna I: 543 och II: 675, som behandlas i bankoutskottets utlåtande nr 27, har begärts utredning och förslag om de åtgärder som bör vidtagas för att befolkningen i landets glesbygder på ett rättvist sätt skall få del av det stigande välståndet och erbjudas en tillfredsställande kulturell service. Detta önskemål har motionsvis framförts ett par år och tillstyrktes även förra året av utskottet. På grund av kamrarnas skiljaktiga beslut i ämnet föll emellertid förslaget om utredning.

Motionerna har uppmärksammats såväl av planeringsråden som av lokaliseringsberedningen. Jag vill särskilt peka på den forskning om glesbygdspolitiken som genom inrikesdepartementets försorg har inletts av den geografiska institutionen vid universitetet i

Umeå, under professor Erik Bylunds ledning. Jag är övertygad om att denna typ av forskning — som bl. a. berör samhällsplaneringens många frågeställningar — kommer att ge ett verkligt underlag till de förslag och åtgärder för hjälp åt våra glesbygder som har efterlysts från många håll. Det finns därför all anledning att ekonomiskt stödja och slå vakt om denna på sätt och vis nya typ av forskning.

För närvarande finns en forskargrupp uppe i Tornedalen — med bas i Övertorneå — där man genomför byaundersökningar på såväl den svenska som den finska sidan för att få en uppfattning bl. a. om förutsättningarna för att byarna skall kunna fortleva i en rationaliserad form. Denna forskning har redan fått internordisk prägel — det är alltså en upptakt till internationell forskning på området — med sociologer från Helsingfors, folklivsforskare från Jyväskylä och geografer från Uleåborg. I Lycksele arbetar en studentgrupp med glesbygdsundersökningar. Den geografiska institutionen vid universitetet i Umeå bedriver konstant en glesbygdssforskning.

Min avsikt med detta inlägg, herr talman, är endast att rikta de anslagsgivande myndigheternas uppmärksamhet på denna nyligen startade forskning, som enligt min åsikt behöver ordentliga anslag för att uppgifterna skall kunna fullföljas; detta sista sagt med adress till inrikesdepartementet!

Eftersom glesbygdens problem nu är under vetenskaplig bearbetning anser jag som motionär, att glesbygdspolitiken verkligen på allvar har uppmärksammats, och tar därför utskottets avslagsyrkande visavi motionen med fattning.

Fröken RANMARK (s):

Herr talman! Enligt långtidsutredningen räknar man med att fram till 1970 antalet barn i skolåldern och antalet pensionärer kommer att stiga snabb-

Ang. riktlinjerna för lokaliseringspolitiken, m. m.

bare än antalet människor i de yrkesverksamma åldrarna. Samtidigt kommer efterfrågan på arbetskraft att vara hög. Under sådana förhållanden synes det mig angeläget att man tar vara på den outnyttjade kvinnliga arbetskraft som vi har.

I februari förra året fanns 185 000 kvinnor, gifta och ogifta, som önskade arbete på hel- eller deltid.

Även om man räknar med en årlig invandring av utländska arbetare är det dock kvinnorna som kommer att utgöra vårt huvudsakliga tillskott på arbetskraft. Det är en betydelsefull uppgift för arbetsmarknadspolitiken att underlätta för de kvinnor som så önskar att komma in i produktionen. Härvidlag spelar också de lokaliseringspolitiska åtgärderna en mycket stor roll.

Med tanke på kvinnornas betydelse på dagens och morgondagens arbetsmarknad torde det vara de förra året tillsatta planeringsrådets speciella uppgift att beakta kvinnornas situation och på ett annat sätt än hitintills aktivt bidra till att kvinnorna bereds arbetstillfällen, på samma differentierade urvalsbasis som männen. Det räcker nämligen inte med att »manlig» industri kompletteras med arbetstillfällen som enligt traditionell uppfattning anses speciellt lämpliga för kvinnor. — Vi måste se arbetsmarknaden som en helhet och slopa könsgränserna.

Bankoutskottet säger i sitt utlåtande nr 48 år 1964 med anledning av ett par motioner att en helhetssyn över arbetsmarknaden och dess problem måste komma till stånd och att gränserna mellan »manlig» och »kvinnlige» sysselsättning elimineras, om lokaliseringspolitiken skall få de allmänsyftande verkningar som förväntas.

Av vad man hittills kunnat utröna har rekryteringen av kvinnor till industriföretagen varit av relativt blygsam omfattning. Arbetsmarknadsstyrelsen och länsarbetsnämnderna har vid några större industriföretag — sammanlagt 146 företag — gjort en undersökning

om företagens planering och erfarenhet av kvinnlig arbetskraft i s. k. manliga yrken. Av denna undersökning framgår bl. a. att det genomsnittliga antalet uppgifter per företag i vilka kvinnor sysselsätts syns vara litet. Det framgick även av de uppgifter som företagen ombads ange vad gäller planeringen av fler arbetsuppgifter för kvinnor. Av 84 företag, som uppgivit sig ha planer på att rekrytera fler kvinnor, räknar 55 företag med att anställa kvinnor i en å två uppgifter, medan endast 29 företag som sysselsätter 18 procent av hela arbetarantalet vid de 146 företagen planerar att rekrytera kvinnor till tre eller fler uppgifter. De nämnda företagens erfarenheter av kvinnlig arbetskraft är genomgående goda.

Förutom de tidigare nämnda 185 000 kvinnor som önskade arbete kan man räkna med en dold arbetslöshet bland kvinnorna. Siffrorna över antalet arbetssökande hos arbetsförmedlingarna ger ingen tillförlitlig bild av den faktiska kvinnliga arbetskraftstillgången. Många kvinnor underlåter att anmäla sig till arbetsförmedlingen eftersom de bedömer sina möjligheter att få arbete som små eller obefintliga.

Vi motionärer anser det värdefullt att tillförlitligare siffror beträffande den kvinnliga arbetskraftstillgången skall kunna komma fram för bedömningen av de steg som bör tas i samhällets och kvinnornas eget intresse.

Jag kommer senare, herr talman, att i anslutning till statsutskottets utlåtande nr 107 yrka bifall till motionerna I: 628 och II: 783. Vi hemställer i motionerna att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära en utredning om möjligheter och metoder att fortlopande få en redovisning av den dolda arbetslösheten bland kvinnorna och kontakterna mellan arbetsförmedling och de latent arbetslösa kvinnorna jämte en regelmässig redovisning av utvecklingen av lokaliseringsstödet samt den nyanställda arbetskraftens fördelning.

Ang. riktlinjerna för lokaliseringspolitiken, m. m.

Herr ANDERSSON, TORSTEN, (cp):

Herr talman! Jag är nära nog pinsamt medveten om att jag frestar kammaren. Jag har av en prominent ledare av kammaren blivit nära nog hotad till livhanken, och vi har ju vidare från högsta ort fått en anvisning om att »inte stå här och hänga i onödan».

Det är emellertid ett par inlägg i debatten som jag inte gärna kan låta gå förbi utan någon kommentar. Dit hör det som herr Adolfsson nyss hade att säga om situationen i Älvsborgs län. Jag kanske inte behöver tala om att jag bor i det länet. Jag känner det och gör t. o. m. anspråk på att känna det bättre än herr Adolfsson. Han berättade att vi har tre krisområden — vi har boråsområdet, vi har trollhätteområdet och vi har Dalsland. Jag skall inte bestrida det, ty det finns anledning att hålla på att det är problem att lösa i alla tre delarna, men jag skulle vilja säga ett par saker som gäller Dalsland.

Dalsland har länge varit ett avfolkningsområde, och det har så småningom spritt sig en defaitism i det landskapet som varit allt annat än nyttig. För några år sedan dristade jag mig därför att i Älvsborgs läns landsting väcka en motion med begäran om ett anslag för att få till stånd en ordentlig utredning angående Dalslands framtidsutsikter. Motionen bifölls, landstinget beviljade pengarna, och utredningen har sedan verkställts. Utredningen har kartlagt situationen för näringslivet, för jordbruket, för skogen, för industrien, för turismen, för trafiken — enkannerligen kanaltrafiken — och allt annat som sammanhänger därmed liksom naturligtvis också bebyggelsen, framför allt tätorternas existens.

Utredningen har haft ett utomordentligt värde när det gällt att inaugerera den nya lokaliseringspolitiken i Dalsland. Södra delen av Dalsland tillhör nämligen det norra utvecklingsområdet. Den som känner Dalsland, herr Adolfsson — jag vet inte om herr Adolfsson är inne i kammaren, men jag hoppas att

det är någon som vill vidarebefordra detta — vet nämligen att där har skett en total förändring. Jag tror att jag vid ett annat tillfälle har berört detta i kammaren, men jag vill upprepa det på nytt. I Dalsland har defaitismen förbytts i en betydande grad av optimism, som inte minst tagit sig uttryck i den kommunalpolitik av mera aktivt slag som där förts. Hur hette det förut när man talade med dalslänningar om olika spörsmål inte minst på det kommunalpolitiska planet? »Ja, det tjänar ingenting till, det klarar vi inte, det kan vi inte, det blir ingen som har någon glädje av det», och annat i samma stil. I dag har man en viss grad av optimism. Man har börjat inse att statsmakterna intresserar sig aktivt för en bygds bestånd, såsom sker med Dalsland.

Det bör också sägas att i det av herr Adolfsson uppräknade andra katastrofområdet, nämligen textilområdet i Sjuhäradshygden, har det också skett en väsentlig förbättring. Men jag vill gärna framhålla, att där har aldrig rått någon defaitism i så måtto att man utan vidare har varit beredd att slå vantarna i bordet och lägga ned sin rörelse.

Låt mig berätta historien om en av mina personliga vänner, som har ett av bygdens större textiltföretag — alltså en riktig textilfabrik. Han hade för ett par år sedan gjort en kalkyl för det kommande årets drift och konstaterat att det inte fanns ekonomiska möjligheter att driva företaget på det sätt som skedde.

Han sökte upp mig en dag för att resonera om vad han skulle företa sig. Han hade klart för sig att han måste rationalisera processen, så att han kunde finansiera driften i fortsättningen. Det blev resa till Amerika och inköp av nya maskiner till mycket betydande kostnader. Men han sade, att det fanns ett krux i det hela, och det var ett svårt krux: »Jag måste för att klara dessa inköp och kunna använda automationen och rationaliseringen friställa inemot 100, kanske ännu fler, anställda.

Ang. riktlinjerna för lokaliseringspolitiken, m. m.

Vad skall det bli av de människorna?»

I dag är operationen genomförd. Det har skaffats ny sysselsättning åt de friställda tack vare fabriksledningens och kommunens åtgärder och allt artar sig väl. Med detta exempel vill jag bara visa att ingen har legat på latsidan — tvärtom har den kända knalledoniska företagsamheten firat triumfer.

Jag tycker att det är hårt, när en företrädare för denna kammare står upp och konstaterar att det är ett katastrofområde och framställer det på ett sådant sätt som om alla möjligheter att driva det vidare skulle vara förlorade.

Ärade kammarledamöter! Det är inte på det sättet. Men det hindrar inte att man med tillfredsställelse hälsar det som skett och att området kan få en ny injektion. Jag är övertygad om att den kommer att tillvaratas på bästa möjliga sätt och att den kris som nu varit för handen kommer att gå över. Jag tycker inte att man skall uttala sig så förnedrande om Älvsborgs län som här skett. Jag protesterar mot det, ty jag vet litet bättre.

Sedan skulle jag vilja säga några ord till herr Palm som har tittat ned från sin stockholmska parnass och uttalat sitt anatema över den lilla röda stugan — den där lilla röda stugan, som bevars skulle vara liksom sinnebilden för centerpartistiskt tänkande och handlande, inte minst i lokaliseringspolitiken.

Vi står snart inför en period, när hundratusentals människor kommer att söka sig ut till något som man skulle kunna kalla för den lilla röda stugan. Kanske till och med herr Palm finns med i den kön! Det vore naturligtvis något fruktansvärt, men jag förutsätter att herr Palms stuga skiljer sig från övriga på det sättet att det finns vita knutar också och vita fönsterbräden, så att idyllen blir fullständig.

Jag trodde att vi hade passerat den tiden, när det för framstående socialdemokrater var opportunt att ta fram ett sådant resonemang i en debatt om lokaliseringsfrågorna. Vem har talat om den

lilla röda stugan? Det är inte vi. Det är herr Palm!

Jag skulle vilja ställa denna fråga till herr Palm: Skulle det inte kunna vara angeläget att det funnes människor, som kunde vårda den lilla röda stugan även under den tid som herr Palm inte är där, nämligen på vintern och under icke semestertid, så att den fanns kvar nästa gång han kom dit? Kunde det inte t. o. m. få finnas en och annan människa kvar i bygden, som kunde förse herr Palm med en mjölkskvätt när det behövs till barnen, förse herr Palm med erforderliga varor från butiken, när det behövs o. s. v.? Kanske man till och med skulle kunna acceptera idén om den röda stugan!

Herr JOHANSSON, TAGE, (s):

Herr talman! Bara en mycket kort kommentar till den del av statsutskottets utlåtande som rör anslagen till arbetsprovvningsavdelningar.

Utskottets förslag är en kompromiss mellan nu gällande bestämmelser och vad som föreslogs i propositionen. Även om jag beklagar att utskottet inte kunnat förorda oförändrade bestämmelser, skall jag inte ta upp någon diskussion eller argumentering om alla de skäl som finns för att behålla nuvarande regler.

Vad som är allvarligt är, enligt min uppfattning, att utbyggnaden av arbetsprovvningsavdelningar förmodligen kommer att ske i en väsentligt långsammare takt än vad som är önskvärt och vad som skulle ha skett om staten betalat kostnaden som hittills. Utskottet säger emellertid ingenting om de överenskomelser, som finns mellan berörda huvudmän och staten angående de provvningsavdelningar som redan är startade. Jag tolkar detta — och det var därför som jag begärde ordet — på det sättet, att någon ändring i dessa fall inte kommer att ske, i varje fall inte förrän det hållits överläggningar mellan berörda parter om dessa avdelningars fortsatta verksamhet och finansiering.

Ang. riktlinjerna för lokaliseringsspolitiken, m. m.

Herr PALM (s):

Herr talman! Jag tror det är alldeles onödigt att ta upp en polemik med herr Andersson i Brämhult. Om herr Andersson i Brämhult läser protokollet, som väl kommer ut om några dagar, skall han finna att jag sade att vi alla — även jag — tycker om den röda stugan.

Jag sade vidare att vi inte får bli offer för en romantik utan måste acceptera de strukturförändringar som håller på att ske. Jag sade det med speciell adress till centerpartiets företrädare, som vid ett flertal tillfällen har motionerat om låglöneproblematiken. Ett av sätten att komma till rätta med låglöneproblematiken är att acceptera de strukturförändringar som sker.

För övrigt vill jag säga att herr Andersson i Brämhult är välkommen till min gröna stuga, som ligger någon mil härifrån.

Herr ANDERSSON, TORSTEN, (cp):

Jag är ledsen att jag måste be herr Palm om en bruksanvisning till det senaste inlägget. Jag inser inte hur det förändrar saken. Kvar står att romantiken och den lilla röda stugan åberopats i alldeles ovidkommande sammanhang. Det som har sagts här har inte förändrat den saken det ringaste.

Jag tackar för inbjudan, men jag undrar: Är manne stugan grön bara utanpå? Är den inte röd inuti?

Herr ANDRE VICE TALMANNEN anförde: Talarlistan har nu visserligen genomgåtts, men då voteringarna kan beräknas taga så lång tid, att de ej hinner slutföras före kl. 16.00, hemställer jag, att kammaren nu behagade avbryta behandlingen av förevarande ärende och uppskjuta handläggningen av återstående ärenden å föredragningslistan till tisdagen den 24 maj kl. 10.30.

Denna hemställan bifölles.

Upplästes följande till kammaren inkomna ansökning:

Till riksdagens första kammare

För deltagande i det fjärde inom Europarådets ram anordnade justitieministermötet får jag härmed anhålla om ledighet från riksdagsarbetet under tiden den 24—den 28 maj 1966.

Stockholm den 18 maj 1966

Herman Kling

Den begärda ledigheten beviljades.

Anmälades och godkändes tredje lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 228, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till virkesmätningsslag;

nr 229, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om kontinentalsockeln m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 230, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om Sveriges sjöterritorium; och

nr 231, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med anhållan om yttrande över förslag till kungörelse om ändring i byggnadsstadgan den 30 december 1959 (nr 612).

Anmälades och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 232, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om rättspsykiatrisk undersökning i brottmål, m. m.

Anmälades och bordlades Kungl. Maj:ts till kammaren överlämnade proposition nr 124, med förslag till hotellförordning.

Anmälades och bordlades

statsutskottets utlåtanden:

nr 102, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ökad utbildning

Meddelande ang. enkla frågor

av socionomer och gymnastiklärare m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 110, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för budgetåret 1966/67 till studiebidrag m. m. jämte i ämnet väckta motioner, såvitt motionerna hänvisats till statsutskottet;

nr 111, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa utbildningsfrågor inom teaterns, filmens, televisionens och radions områden jämte i ämnet väckta motioner;

nr 112, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående viss utbildning av läkare med utländsk medicinsk examen m. m.; samt

nr 113, i anledning av väckta motioner om anslag för en statlig verkstadsindustri i norra stödområdet;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 41, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 68 § uppbördsförordningen den 5 juni 1953 (nr 272) m. m. jämte en i ämnet väckt motion;

nr 43, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förordning om rätt för resande m. fl. att införa varor tull- och skattefritt, m. m. jämte i ämnet väckta motioner; samt

nr 45, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i tulltaxeförordningen den 13 maj 1960 (nr 391) m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

bankoutskottets utlåtande nr 32, i anledning av motioner om utredning angående små och medelstora företags kreditförsörjning, m. m.;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 32, angående dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 6 kap. 3 § och 15 kap. 14 § föräldrabalken m. m., dels i anledning av propositionen väckta motioner, dels ock motion om agaförbud för föräldrar; samt

nr 33, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om föreläggande av ordningsbot m. m., dels ock i ämnet väckta motioner;

andra lagutskottets utlåtande nr 45, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om vapenfri tjänst m. m., dels ock i ämnet väckta motioner; ävensom

allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 48, i anledning av väckta motioner om ett miljöpolitiskt handlingsprogram.

Meddelande ang. enkla frågor

Meddelades, att jämlikt § 20 i kammarens ordningsstadga följande enkla frågor denna dag framställdes, nämligen

av herr *Svanström* (cp) till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet: »Kommer åkerarealer, som i vår översvämmats och ej kan besås i sådan tid att skörden hinner mogna, att anses ge total missväxt så att ersättning kommer att utgå från skördeskadeförsäkringen eller kommer Herr Statsrådet att vidta åtgärder för att ersättning kan utgå i annan ordning?»; samt

av fru *Segerstedt Wiberg* (fp) till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet: »Vad kan från svensk sida göras för att invånarna i Narviksområdet liksom tidigare skall bli i tillfälle att få se de svenska televisionssändningarna, även sedan norska kringkastningens televisionssändningar börjat kunna mottagas inom området?»

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 15.19.

In fidem
K.-G. Lindelöw